

anadolum
e K a m p ü s
ve

anadolu mobil

dilediğin yerden,
dilediğin zaman,
öğrenme fırsatı!

(ekampus.anadolu.edu.tr)

(mobil.anadolu.edu.tr)

ekampus.anadolu.edu.tr

Takvim

Duyurular

Ders
Kitabı (PDF)

Epub

Html5

Mobi
Kitap

Sesli Kitap

Canlı Ders

Video

Ünite
Özeti

Sesli Özet

Sorularla
Öğrenelim

Alıştırma

Çözümlü
Sorular

Deneme
Sınavı

Tartışma
Forumu

Çıkmış Sınav
Soruları

Sınav Giriş
Bilgisi

Sınav
Sonuçları

Öğrenci
Toplulukları

AOS DESTEK

AÇIKÖĞRETİM DESTEK SİSTEMİ

Açıköğretim Sistemi ile ilgili

merak ettiğiniz her şey AOS Destek Sisteminde...

- Kolay Soru Sorma ve Soru-Yanıt Takibi
- Sıkça Sorulan Sorular ve Yanıtları
- Canlı Destek (Hafta İçi Her Gün)
- Telefonla Destek

aosdestek.anadolu.edu.tr

AOS DESTEK Sistemi İletişim ve Çözüm Masası

0850 200 46 10

www.anadolu.edu.tr

/AOFAnadolum

/Anadolu_Univ

instagram.com/anadoluuniv

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: 2531
AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: 1502

BANKALARDA KREDİ YÖNETİMİ

Yazarlar

Doç.Dr. Can Tansel TUĞCU (Ünite 1)

Prof.Dr. Ekrem ERDEM (Ünite 1, 8)

Doç.Dr. Faik ÇELİK (Ünite 2, 8)

Dr.Öğr.Üyesi Talip TORUN (Ünite 3)

Prof.Dr. Selahattin TOGAY (Ünite 4)

Doç.Dr. Selim KAYHAN (Ünite 5)

Doç.Dr. Halil ALTINTAŞ (Ünite 6)

Doç.Dr. Etem Hakan ERGEÇ (Ünite 7)

Prof.Dr. Metin TOPRAK (Ünite 7)

Editör

Prof.Dr. Ekrem ERDEM

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Anadolu Üniversitesine aittir.
“Uzaktan Öğretim” tekniğine uygun olarak hazırlanan bu kitabın bütün hakları saklıdır.
İlgili kuruluştan izin almadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt
veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright © 2012 by Anadolu University
All rights reserved

No part of this book may be reproduced or stored in a retrieval system, or transmitted
in any form or by any means mechanical, electronic, photocopy, magnetic tape or otherwise, without
permission in writing from the University.

Öğretim Tasarımcıları

*Dr.Öğr.Üyesi Fatma Seçil Banar
Öğr.Gör.Dr. Mediha Tezcan*

Grafik Tasarım Yönetmenleri

*Prof. Tevfik Fikret Uçar
Doç.Dr. Nilgün Salur
Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız*

Kapak Düzeni

Prof.Dr. Halit Turgay Ünalın

Grafiker

Gülşah Karabulut

Dizgi ve Yayına Hazırlama

Kitap Hazırlama Grubu

Bankalarda Kredi Yönetimi

E-ISBN

978-975-06-2630-2

Bu kitap ANADOLU ÜNİVERSİTESİ Basımevinde basılmıştır.

ESKİŞEHİR, Ağustos 2018

2461-0-0-0-1909-V01

İçindekiler

Önsöz	xi
-------------	----

Bankacılık ve Kredi Ortamı	2
GİRİŞ	3
FİNANSAL SİSTEMİN YAPISI	4
Finansal Sistemin İşleyişi	4
Finansal Sistemin Sunduğu Hizmetler	5
Riskin Dağıtılması	6
Likiditenin Sağlanması	6
Finansal Bilginin Temini	6
Finansal Piyasalar	7
Alış-verişe Göre Finansal Piyasalar: Birincil ve İkincil Piyasa Ayrımı	7
Vade Yapısına Göre Finansal Piyasalar: Para ve Sermaye Piyasaları Ayrımı	7
Mekâna Göre Finansal Piyasalar: Müzayede ve Tezgâh-Üstü Piyasa Ayrımı	8
İşlem Zamanına Göre Finansal Piyasalar: Nakit ve Türev Piyasa Ayrımı	8
Finansal Aracılar	8
BANKALARIN ORGANİZASYON YAPISI	10
Merkez Bankası	10
Merkez Bankalarının Temel Görev ve Yetkileri	10
TCMB'nin Temel Görevleri	11
TCMB'nin Temel Yetkileri	11
Bankanın Hükümetle Olan Münasebetleri ve Bununla İlgili	
Müşavirlik Görevleri	12
Nihai Kredi Mercii ve Reeskont Kredisi	12
Bankanın Teşkilat ve Organları	13
Ticaret (Mevduat) Bankaları	13
Ticaret Bankalarının Fon Kaynakları	14
Ticaret Bankalarının Fon Kullanım Alanları	14
Katılım Bankaları	14
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	15
Yasal Çerçeve	16
KREDİLER	17
Kredi Müşterisi	17
Kredinin Unsurları	18
Zaman (Vade) Unsuru	18
Güven Unsuru	19
Risk Unsuru	19
Gelir Unsuru	19
Kredinin Türleri	20
Kullanan Finansal Aktöre Göre Krediler	20
Niteliğine Göre Krediler	20
Nakdi Krediler	20
Sabit Vadeli Para Ödücü	20
Cari Hesap Şeklinde İşletilen Krediler	20
Lombard Kredisi	20

1. ÜNİTE

Faktöring/Forfaiting	21
Finansal Kiralama (Leasing)	21
Gayri-nakdi Krediler	21
Kefalet Kredisi	21
Teminat Mektubu Kredisi	22
Kabul ya da Aval Kredisi	22
Ciro Kredisi	22
Akreditif Kredisi	22
Kredilerin İşlevleri	22
Özet	24
Kendimizi Sınayalım	25
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	26
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	26
Yararlanılan Kaynaklar	27
Yararlanılan İnternet Kaynakları	27

2. ÜNİTE

Bankalarda Kredi Yönetimi ve Kredilendirmenin

Organizasyonel Yapısı	28
GİRİŞ	29
KREDİ POLİTİKASI	30
Kredi Onay Süreci ve Kullanılması	30
Kredilerin İzlenmesi	31
Firmalarda Sorunlu Kredilerin Göstergeleri	31
Kredi Yönetiminde Yapılan Hatalar	32
Kredi ile İlgili Genel Tanım ve Kavramlar	32
Kredi (Finansman) İhtiyacının Nedenleri	32
Kredi Kullanım İlkeleri	33
KREDİ SÜRECİNDE BAŞVURU VE ÖN DEĞERLENDİRME	33
Kredi Müşterisi ile İlk Görüşme	33
İstihbarat	34
Kredi Başvuru Evrakları	34
Kredi Tekliflerinin Gözden Geçirilmesi	34
Kredi Taleplerinin Reddedilme Nedenleri	35
Özel Kredi Türlerinde Risk Azaltma	35
KREDİLERİN SINIFLANDIRILMASI	35
Nitelik Açısından	35
Vade Açısından	36
Teminat Açısından	36
Kaynak Açısından	36
Kullanım ya da Veriliş Amacı Açısından	36
Sektör Açısından	36
Kullanıcısının Niteliğine Göre	36
Tesis Eden Banka Organına Göre	37
Kredi Açılması ve Kullanılmasında Genel Esaslar	38
Kredi Açılmasında/Kullanılmasına Engel Kabul Edilebilecek Haller	38
Kredi Açılmayacak/ Kullanılamayacak Müşterilerde İstisnalar	38
Kredi Değerlendirme ve Tespit Usulleri	38

Puanlama (Scoring) Yöntemi ile Açılacak Kredi Limitinin Tespiti	38
Mali Tahlil Yöntemi ile Açılacak Kredi Limitinin Tespiti	39
KREDİLERLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER	39
Bankacılık Kanununda Krediler ile İlgili Yasal Düzenlemeler	39
KREDİ TEKLİFİ, KREDİ TAHSİSİ VE KREDİLERİN ORGANİZASYONEL YAPISI	40
Kredi Komitelerinin Oluşumu	40
Kredi Fiyatlaması	41
TEMİNAT	42
Türleri	42
Maddi Teminatlar	42
Likit Değerlerin Rehni	42
Banka Teminat Mektubu/Kontrgarantisi	42
Kambiyo Senetleri	43
Alacağın/İstihkakın Temlikli	43
Gayrimenkul İpoteği	43
Taşınır Rehni	43
Ticari İşletme Rehni	43
Şahsi Teminatlar	44
Kredi Garanti Fonu Kefaleti (KGF)	44
Gerçek ve Tüzel Kişi Kefaleti	44
Kefalet Niteliği	44
Kefaletten Cayma	44
Kefilin Ölümü ve Diğer Özellikli Durumlar	44
Teminatlara Marj Uygulanması	44
Sözleşme İşlemleri	45
KREDİ KULLANDIRIMI VE İZLEME	45
Müşteriye Hesap Özeti Gönderilmesi	45
Münakale	46
KREDİLERLE İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR	46
Özet	49
Kendimizi Sınavalım	50
Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı	51
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	51
Yararlanılan Kaynaklar	51
Yararlanılan İnternet Kaynakları	51
Kredi Değerlendirme Süreci, Mali Tahlil ve Kredi Hesaplamaları..	52
GİRİŞ	53
KREDİ TALEPLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	54
Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesinde Dikkate Alınması Gereken Faktörler	57
ÖN İNCELEME	59
İSTİHBARAT	61
İstihbarat İlkeleri	61
Gizlilik	61
Doğruluk	61

Tarafsızlık	62
Süreklilik	62
İstihbarat Kaynakları	62
Özel Kaynaklar	64
Resmî Kaynaklar	65
Yarı Resmî Kaynaklar	68
İstihbarat Raporunun Hazırlanması	69
MALİ TAHLİL	69
Mali Tablolar	70
Mali Tabloların Tahlile Hazır Hâle Getirilmesi	72
Mali Tahlil Türleri	73
Yapılma Amacına Göre Mali Tahlil Türleri	73
Kapsamına Göre Mali Tahlil Türleri	74
Analizi Yapan Kişiyeye Göre Mali Tahlil Türleri	74
Mali Tahlil Teknikleri	74
Karşılaştırmalı Tablolar Analizi	75
Yüzde Analizi	75
Eğilim Yüzdeleri Analizi	75
Oran Analizi (Rasyolar)	76
Likidite Rasyoları	77
Kaldıraç Rasyoları	78
Faaliyet Rasyoları	82
Kârlılık Rasyoları	84
Mali Tahlil Raporunun Hazırlanması	87
Kredi Taleplerinin Red Nedenleri	88
KREDİLERİN YAPILANDIRILMASI	88
TEMEL KREDİ HESAPLAMALARI	89
Faiz Hesaplamaları	89
Basit Faiz, Valör ve Adat	89
Cari Hesap Kredilerinde Faiz Tutarının Hesaplanması	90
Doğrudan Yöntem	91
Hamburg Yöntemi	92
Bileşik Faiz	93
Anüiteler	94
Ertelenmiş Anüitelerin Bugünkü Değeri	96
Kredi Geri Ödeme Planı	96
Reel Faiz Oranının Hesaplanması	99
Özet	100
Kendimizi Sınayalım	101
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	102
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	102
Yararlanılan Kaynaklar	103

4. ÜNİTE

Nakdi Krediler: Ticari Krediler	104
GİRİŞ	105
NAKDİ KREDİ: TANIMI VE TÜRLERİ	106
NAKDİ KREDİLERİN KREDİ TÜRLERİ İÇİNDEKİ YERİ	106
NAKDİ KREDİLERLE İLGİLİ BAZI TESPİTLER VE FİRMALARA	

VERİLEN NAKDİ KREDİ TÜRLERİ	108
İskonto ve İştira Kredisi	109
Taksitli Ticari Krediler	110
Borçlu Cari Hesap Kredisi	112
Spot Kredi	113
Ticari Kredili Mevduat Hesabı	114
Gün İçi Kredi	114
Ticari Kredi Kartları	114
Altın Kredisi	115
Döviz Kredisi	116
Döviz Endeksli Kredi	117
Türk Lirası (₺) İhracat Kredisi	118
Eximbank Kaynaklı Krediler	119
Dış Kaynaklı Krediler	120
Sendikasyon Kredileri	121
Uluslararası Kuruluşlardan Sağlanan Krediler	122
Uluslararası Finans Kurumundan (IFC) Sağlanan Krediler	122
Avrupa Yatırım Bankasından (EIB) Sağlanan Krediler	122
Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası (CEB) Kaynaklı Krediler	123
Ülke Kredileri	123
Özet	125
Kendimizi Sınayalım	126
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	127
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	127
Yararlanılan Kaynaklar	128
Yararlanılan İnternet Kaynakları	128

Nakdi Krediler: Bireysel Krediler 130

5. ÜNİTE

GİRİŞ	131
BİREYSEL KREDİ KAVRAMI	131
Bireysel Kredi Veren Kurum ve Kuruluşlar	132
Bireysel Kredi Arz ve Talebini Belirleyen Faktörler	133
Bireysel Kredilerin Ekonomiye Etkileri	135
BİREYSEL KREDİ ÇEŞİTLERİ	136
Taksitli İhtiyaç Kredisi	137
Taşıt Kredileri	137
Sıfır Kilometre Taşıt Kredileri	137
İkinci El Taşıt Kredileri	138
Konut Kredileri	138
Mortgage Sistemi	139
Kredi Kartı	141
TÜRKİYE'DE BİREYSEL KREDİLERİN GELİŞİMİ	143
Özet	145
Kendimizi Sınayalım	146
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	147
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	147
Yararlanılan Kaynaklar	147

6. ÜNİTE

Gayrinakdi Krediler	148
GİRİŞ	149
TEMİNAT MEKTUBU	150
Teminat Mektubu Türleri	151
Konularına Göre Teminat Mektupları	152
Geçici Teminat Mektupları	152
Kesin Teminat Mektupları	152
Avans Teminat Mektupları	152
Gümrüklere Hitaben Verilen Teminat Mektupları	152
Mahkeme veya İcra Dairelerine Hitaben Verilen Teminat Mektupları	152
Vergi Dairelerine Hitaben Verilen Teminat Mektupları	153
Serbest Konulu Teminat Mektupları	153
Geçerli Olduğu Sürelere Göre Teminat Mektupları	153
Vadesiz Teminat Mektupları	153
Vadeli Teminat Mektupları	153
Bankanın Yükümlü Olduğu Meblağa Göre Teminat Mektupları	156
KONTRGARANTİLER	156
KABUL KREDİSİ	157
AVAL VE CİRO KREDİSİ	158
AKREDİTİF	158
Akreditifte Yer Alan Taraflar ve Temel İlişkiler	159
Akreditifin İşleyişi	162
Akreditif Türleri	164
Dönülebilir Akreditif ve Dönülemez Akreditif	164
Teyitli Akreditif ve Teyitsiz Akreditif	164
Yenilenen (Rotatif-Revolver) Akreditif	165
Sırt Sırt (Karşılıklı) Akreditif	165
Devredilebilir Akreditif	166
Kırmızı Kayıtlı Akreditif	166
Yeşil Kayıtlı Akreditif	166
Garanti Akreditifleri	167
Akreditifin Fonksiyonları ve Yararları	167
PREFİNANSMAN KREDİSİ	168
Özet	170
Kendimizi Sınayalım	172
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	173
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	173
Yararlanılan Kaynaklar	174
Yararlanılan İnternet Kaynakları	174

7. ÜNİTE

Sorunlu Krediler ve Takibi.....	176
GİRİŞ	177
SORUNLU KREDİLER VE KREDİ RİSKİ	177
Kredi Riski	178
Sorunlu Kredi	178
SORUNLU KREDİLERİN NEDEN VE SONUÇLARI	179

Sorunlu Kredi	180
Dışsal Faktörler	181
İçsel Faktörler	182
Bankalardan Kaynaklanan Faktörler	183
Sorunlu Kredilerin Olumsuz Sonuçları	183
Sorunlu Kredilerin Bankaya Etkisi	183
Sorunlu Kredilerin Ekonomi Üzerindeki Etkisi	184
SORUNLU KREDİLERİN ÇÖZÜMÜ	185
Yasal Sınırlılıklar	185
Kredilere İlişkin Yasal Sınırlılıklar	185
Teminatlara İlişkin Yasal Sınırlılıklar	186
Kredi İzleme Yöntemleri	186
Sorunlu Kredilerde Erken Uyarı Sinyalleri	187
Finansal Konularda Erken Uyarı Sinyalleri	187
Yönetim Konularda Erken Uyarı Sinyalleri	188
Faaliyetlerdeki Erken Uyarı Sinyalleri	188
Banka İşlemlerindeki Erken Uyarı Sinyalleri	189
Sorunlu Kredilerin Çözümü	189
Mevcut İlişkinin Devam Ettirilmesi	189
Kredinin Yapılandırılması	190
Yakın İzleme	190
Tasfiye	190
Kanuni Takip	190
TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE SORUNLU KREDİLER	191
Özet	193
Kendimizi Sınavalım	194
Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı	195
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	195
Yararlanılan Kaynaklar	195

Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Kredi Riski..... 196

8. ÜNİTE

GİRİŞ	197
RİSK YÖNETİMİ	198
Risk ve Bileşenleri	198
Risk Yönetiminin Tanımı ve işlevi	198
Risk Yönetiminin Kapsamı	198
BANKALARIN MARUZ KALDIKLARI RİSKLER	198
Piyasa Riski	199
Likidite Riski	199
Faiz Oranı Riski	200
Kur Riski	201
Hükümrancılık Riski	201
Ülke Riski	202
Operasyonel Risk	202
KREDİ RİSKİ YÖNETİMİ	202
Kredi Faiz Oranlarını Belirleyen Faktörler	207
Kredi Yoğunlaşma Riski	207

KREDİ SÜRECİ VE KREDİ RİSK ARAŞTIRMASI	208
Mali Tahlil - İstihbarat	209
Gözetim ve Denetim Otoritesinin Rolü	209
KURUMSAL RİSK KAYIT SİSTEMLERİ	209
Risk Merkezi	210
Kredi Kayıt Bürosu	210
KREDİ PORTFÖYÜNÜN RİSK ÖLÇÜM METODLARI	212
Derecelendirme	212
Puanlama	215
Puanlama Modelleri	215
Puanlama Yöntemi ile Açılacak Kredi Limiti ve Teminatının Tespiti	215
Derecelendirme Puanlama Sistemlerinin Geçerliliğini Denetleme	215
BANKACILIKTA ULUSLARARASI RİSK YÖNETİMİ	216
(SERMAYE YETERLİLİĞİ) İLKELERİ: BASEL I, II, III	216
Basel I	217
Basel II	218
Basel III	220
Özet	222
Kendimizi Sınayalım	223
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	224
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	224
Yararlanılan Kaynaklar	225
Yararlanılan İnternet Kaynakları	225

Önsöz

Finansal sistem ve onun istikrarı, bir ekonominin topyekûn istikrarı için hayati öneme sahiptir. Zira ekonomilerin kaynak temininde ve onun dağılımında etkinliğin sağlanabilmesi için finansal istikrarın sürdürülebilir olması kaçınılmazdır. Nitekim yaşanan küresel ekonomik kriz ortamında merkez bankaları finansal istikrarı sağlamadan diğer geleneksel hedeflerin gerçekleşmesinin mümkün olamayacağı gerçeğinden hareketle, finansal istikrarın sağlanmasını asli hedefleri arasına almış, hatta pek çok merkez bankası fiyat istikrarının bile önüne geçirmiştir. Para otoritelerinin parasal sıkılaştırma adına faiz oranları yerine zorunlu karşılıkları değiştirmesinin gerekçesi burada aranmalıdır.

Finansal istikrarın sürdürülebilirliği için de bankacılık sektörünün fon temini ve dağılımında üstlendiği görevleri rekabet ortamının gerektirdiği sorumluluk, şeffaflık ve hesap verilebilirlik gibi modern evrensel ilkelere uygun bir şekilde hareket etmesi gerekir. Aksi takdirde, toplumun tasarrufları ve sermaye birikimi istenen ölçüde oluşamaz ve ekonomiyeye kazandırılmaz; böylece, hane halklarının, firmaların ve hükümetlerin harcamalarının finansman ihtiyacı yeterince karşılanamayınca, büyüme ve refah sürdürülemez hale gelir. Bir ekonomide rekabetçi yapının yakalanması ve sürdürülebilir olması için, kaynak temininde ve kullanımında etkinliğin sağlanması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bunun için de bankacılık sektörünün kaynaklarını kullandırırken, kendi kar maksimizasyonu hedefini mümkün olduğunca ekonominin asli ihtiyaçlarını dikkate alarak belirlemesinde yarar vardır. Buna göre, varlıklarını reel ekonominin finansmanına yönlendirmesi gerekecektir. Çünkü, günümüzde hane halklarının ve firmaların harcamalarının finansmanında banka kredileri giderek daha büyük bir paya sahip olmaktadır.

Bu kredilerin bir kısmı nakdi krediler şeklinde olurken, bir kısmı da gayri nakdi krediler şeklinde olmaktadır. Ayrıca, kredilerin bir kısmı ihtiyaç, taşıt ve konut gibi bireysel amaçlı, diğer bir kısmı da kurumsal amaçlı olarak kullandırılmaktadır. Elinizdeki bu kitap, söz konusu kredi türlerini ayrı ayrı bölümlerde kapsamlı olarak ele almaktadır. Bunlara ilave olarak, kredilerin organizasyonel yapısı, bu çerçevede takip ettikleri mali tahlil yöntemleri ve kredi faizi hesaplamaları, kredi alacaklarının takibi ve bunların tahsili ile kredi riskine maruz kalmamak için ve kaldıklarında da bu sorunun üstesinden nasıl gelebileceklerine dair farklı stratejiler teorik ve pratik bilgilerle toplam sekiz bölümde anlatılmaktadır.

Bölümler, konusunda uzman değişik üniversitelerden ve kamu kurumlarından bilim adamları tarafından hazırlanmıştır. Gösterdikleri özen ve gayretten dolayı kendilerine teşekkür ediyorum. Ayrıca, Anadolu Üniversitesine Açık Öğretim derslerinde daha yeni ve kaliteli bilgilerle eğitim vermek amacıyla bizlere bu fırsatı verdiği için kutluyor ve teşekkür ediyorum.

Kitabın tüm öğrencilerimize yararlı olması dileğiyle başarılar diliyorum.

Editör
Prof.Dr. Ekrem ERDEM

1

Amaçlarımız

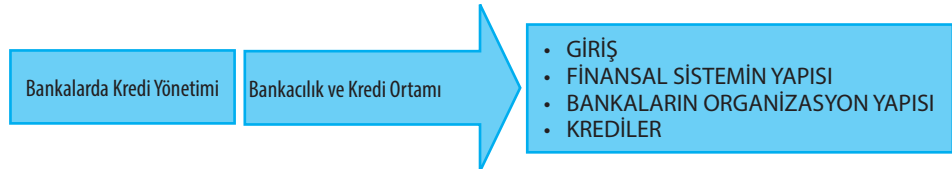
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Finansal sistemin yapısını ve işleyişini açıklayabilecek,
- Finansal sistemin sunduğu hizmetleri tanımlayabilecek,
- Finansal piyasaları açıklayabilecek,
- Bankaların organizasyon yapısını sınıflandırabilecek,
- Kredileri tanımlayabilecek,
- Kredilerin müşterileri, unsurları ve işlevlerini açıklayabilecek bilgi ve becerilere sahip olabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

- Finansal sistem
- Fon
- Doğrudan finansman
- Dolaylı finansman
- Finansal piyasa
- Finansal aracı
- Banka
- Bankacılık kanunu
- Kredi
- Ekonomik gelişme

İçindekiler

Bankacılık ve Kredi Ortamı

GİRİŞ

Günümüzde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomilerde yürütülen tüm iktisadi faaliyetlerin temel hedeflerinden biri, ekonominin bünyesinde barındırdığı birimlerin refah düzeylerinin yükseltilebilmesi için, sürekli ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme performansının yakalanmasıdır. Bu performansın yakalanabilmesi ise bir takım altyapı faktörlerinin olgunlaşmasına bağlıdır. Finansal sistemin geliştirilmesi, bu altyapı faktörlerinin en önemlilerinden birisidir. Büyüme literatürüne göre, finansal sistem ve gelişmiş finansal piyasalar ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Başka bir ifade ile finansal gelişme, ekonomik büyümenin en önemli pozitif belirleyicilerinden biridir.

Türk ekonomisinin 1980'li yılların başında, yüzünü kendi sınırları ötesine çevirerek, çıktığı yeni yolculukta benimsediği dışa açık, liberal ekonomi politikaları neticesinde ekonomide yaşanan en köklü değişim ve dönüşümlerden biri, Türk finans piyasasında gerçekleşmiştir. 1980'li yıllarda Sermaye Piyasası Kanunu'nun çıkarılması, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın ve Bankalararası Para Piyasası'nın kurulması, Merkez Bankası'nın Açık Piyasa İşlemlerine başlaması ve ilerleyen yıllarda Altın Borsası ile Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası'nın kurulması gibi kurumsal reformların yanında; Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar ile kambiyo mevzuatında yaşanan liberalleşme ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun kabulü ile Türk bankacılık sektöründe yaşanan düzenlemeler, Türk ekonomisinde finansal sisteme ve gelişmeye verilen önemi gözler önüne sermektedir.

Bankalar, finansal sistem içinde son derece büyük öneme sahip aracı kurumlardır. Çünkü finansal sistem ile reel ekonomi arasındaki bağı kuran köprü, bankacılık sektörü üzerine inşa edilmiştir. Özellikle kredi mekanizması ile işlevsellik kazanan bu köprü; fon fazlası nedeniyle fon arz etmek isteyen ve fon eksikliği nedeniyle fon talebinde bulunan aktörlerin buluşma noktasıdır. Bankalar, finansal sistemin gelişmesi; krediler ise bankacılığın gelişmesi için vazgeçilmez unsurlardır. Bu nedenle, finansal sistem ile ekonomik büyüme arasındaki pozitif ilişkiyi sağlayan dinamiklerden biri, bankalar tarafından verilen kredilerin finansal sistem ile etkileşiminden doğan dolaylı katkısıdır.

Bilindiği üzere, bankaların asli işlevi, topladığı fonları farklı alanlarda kullanarak finansal aracılık faaliyetini sürdürmektir. Bu çerçevede, topladığı fonlar genel olarak öz sermaye, mevduat ve kısa vadeli borçlardan oluşurken; kullandıkları menkul değerler ve kredilerden oluşur. Bankaların içinde bulundukları toplumun refahına daha fazla katkıda bulunabilmeleri için, ellerindeki kaynakları mümkün olduğunca üretici ve tüketicilere kredi şeklinde kullandırmaları gerekir. Başka bir ifade ile, bankalar halktan

topladıkları mevduatı (tasarrufu) yine halkın tüketim ve yatırım harcamalarını finanse etmeye yönelik olarak kullanarak; önce halkın refah seviyesinin yükselmesine, ardından ekonomik gelişimin finansmanına katkı sağlar.

Bu bölümde genel olarak finansal sistemin yapısı, işleyişi, sunduğu hizmetler, finansal piyasa türleri ve finansal araçlar özet halinde anlatıldıktan sonra; merkez bankası, ticari bankalar, katılım bankaları ve kalkınma ve yatırım bankaları şeklinde bankaların organizasyonel yapısı ele alınacaktır. Ardından, kredi konusu işlevleri ve türleri bakımından genel olarak işlenecektir.

FINANSAL SİSTEMİN YAPISI

1929 yılında ABD borsasında başlayıp, kısa süre içerisinde tüm dünya ekonomisini alt üst eden Büyük Dünya Krizi, iktisat literatüründe bir çağı kapatmış, diğerini ise başlatmıştır. Bu krizin iktisat literatüründe yarattığı bir diğer önemli yansıma ise, finansal gücün boyutlarını ve finansal sistemin önemini ortaya çıkarmış olmasıdır. Yaşanan bu olumsuz gelişme ile gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülke ekonomilerinde gözler finansal sistem üzerine çevrilmiş ve etkinliği bozulduğunda finansal sistemin ne kadar tehlikeli sonuçlar yaratabileceği ortaya konmuştur.

Söz konusu olumsuz gelişmeden 79 yıl sonra, yine ABD'de başlayan bir finans krizi hızla tüm dünya ekonomisini etkisi altına almıştır. 2008 Küresel Finansal Krizi, ilk krizden ikincisine kadar geçen süre içerisinde yaşanan tüm olumlu ekonomik, finansal ve teknolojik gelişmelere rağmen, finansal sistemin etkinliği bozulduğunda ne gibi olumsuz sonuçlar yaratabileceğini tekrar dünya kamuoyuna hatırlatmıştır. Bazı iktisat ve finans otoritelerine göre, 2008 yılı sonunda yaşanan krizin faturası 1929 yılında yaşanan krizden daha kabardır. Çünkü içerisinde bulunduğumuz konjonktürde finansal sistemin ülke ekonomileri için taşıdığı anlam, eskisine göre çok daha büyüktür. Günümüzde birçok iktisadi faaliyetin dayanağı, finans sistemidir. Özellikle sabit sermaye oluşumu olarak ifade edilen yatırımların çok büyük bir bölümü, bugün finansal sistemden sağlanan finansmanla hayata geçirilmektedir. Dolayısıyla, finansal sistem ülke ekonomilerinin iktisadi gelişim patikalarının en önemli duraklarından biridir.

Türk ekonomisi, 2000 ve 2001'de yaşadığı krizlerin ardından, finans sistemini sağlam temeller üzerine oturtma kararı almış ve geçen süre zarfında bunu başarmıştır. Bu nedenle, 2008 yılında yaşanan küresel finansal krizin Türk finans piyasalarında çok yıkıcı etkiler doğurmadığı söylenebilir. Yine de, Türk ekonomisinde de finansal güç ve bu gücün boyutları, özellikle reel ekonomi üzerinde hissedilmiş ve sağlam bir yapılanma mevcut olmadığında finansal sistemde meydana gelebilecek en ufak bir çatlağın, ülke ekonomisine kısa vadede telafisi mümkün olmayacak zararlar verebileceği anlaşılmıştır.

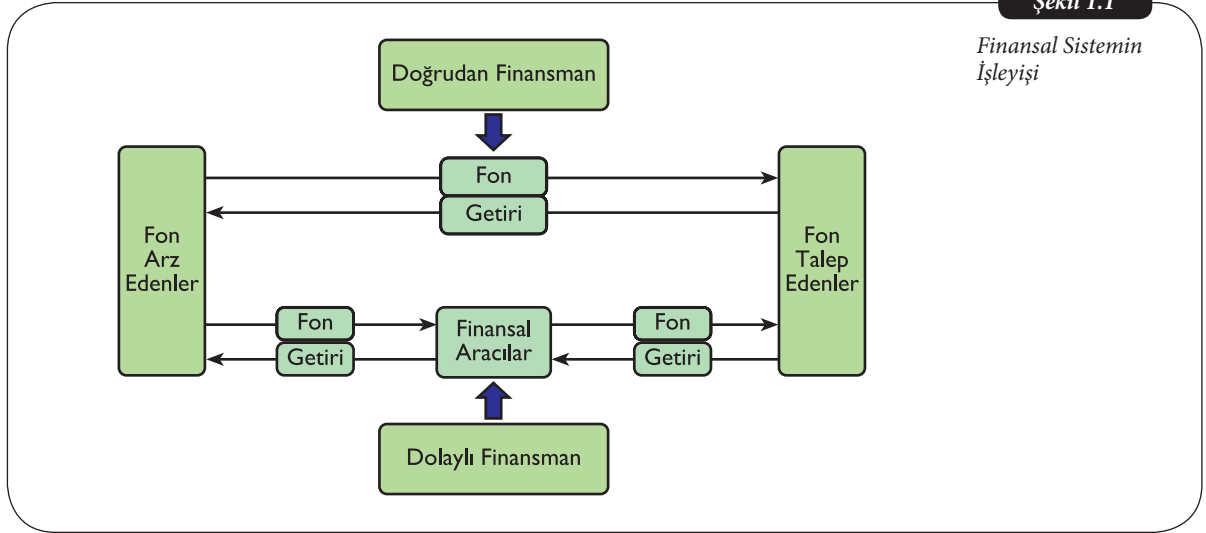
Finansal Sistemin İşleyişi

Bir ekonomide, fonların arz edenlerle talep edenler arasında doğrudan ya da dolaylı yollardan transferinin gerçekleştiği sisteme finansal sistem adı verilir. Başka bir ifade ile finansal sistem, fon sahiplerinden fon ihtiyacı olanlara doğru bir aktarım mekanizması görevi üstlenir. Ancak, aktarım sürecinde ciddi bir sorunla karşılaşılması için, düzgün işleyen bir finansal sisteme ihtiyaç vardır. Finansal sistemin aktörleri; ödünç veren birimler olarak tanımlanan tasarruf sahipleri ve fon talep eden birimler olarak tanımlanan borçlulardır. Tasarruf sahipleri, bir ekonomide gelirleri tüketim harcamalarını aşan yurt içinden ve yurt dışından bireyler, firmalar ve devletten oluşurken; borçluları oluşturanlar ise, tüketim harcamalarını finanse etmek isteyen bireyler, yatırım harcamalarını finanse etmek isteyen firmalar, kamu harcamalarını finanse etmek isteyen devletler ve yabancı yatırımcılardır. Şekil 1.1, söz konusu aktörler arasında meydana gelen fon akışını ve dolayısıyla finansal sistemin işleyişini gözler önüne sermektedir.

Buna göre, sol tarafta yer alan fon arz edenler (tasarruf sahipleri ya da alacaklılar) ister doğrudan finansal piyasayı ya da dolaylı olarak finansal aracı kurumları kullanarak fonlarını borçlanmak isteyen yurt içinden ve yurt dışından birey, firma ya da hükümetlere sunar; karşılığında ise bir getiri elde ederler. Sağ tarafta yer alan fon talep edenler (borçlular) ise, ihtiyaç duydukları fonları finansal piyasayı kullanmak suretiyle, elinde tüketiminden arta kalan fazla fonu bulunan yurt içi ve yurt dışından birey, firma ve hükümetlerden temin ederler.

Şekil 1.1

Finansal Sistemin İşleyişi

Şekilden anlaşılacağı üzere, finansal sistemde iki ayrı fon çıkış mekanizması söz konusudur. Bunlardan ilki, fon arz ve talep edenlerin söz konusu işlemi herhangi bir aracıya ihtiyaç duymadan gerçekleştirebildikleri doğrudan finansman yöntemidir. İkinci yöntem ise, fon arz ve talep işleminin bir finansal aracı yardımıyla gerçekleştirildiği dolaylı finansman yöntemidir.

Finansal sistemin işleyişi içerisinde fon arz edenlerin alacaklı olarak nitelendirilmesinin sebebi, söz konusu fon arzının aktif bir varlık gibi işlem görmesi iken; fon talep edenlerin borçlu olarak nitelendirilmesine neden olan faktör fon talebi işleminin pasif karakterde bir işlem olmasıdır. Örneğin, bir taşıt kredisi; krediyi talep eden aktör için bir yükümlülük (borç), krediyi kullandıran aktör için ise bir varlıktır (alacaktır). Bankaya para yatıran bir mevduat sahibi için söz konusu para bir aktif (alacak), banka için ise bir yükümlülüktür (borç). Yani, banka mevduat toplarken yükümlülük altına girer, fon kullanırken ise alacaklı konumunda olur.

Finansal Sistemin Sunduğu Hizmetler

Finansal sistemin bir ekonomide üstlendiği temel görev, fon fazlası olanlar ile (fon arz edenler) fon eksiği olanları (fon talep edenler) buluşturmadır. Finansal sistemin varlığı, söz konusu arz ve talep birimlerinin herhangi bir kargaşa içerisine düşmeden işlem gerçekleştirebilmesine olanak tanır. Eğer ekonomide doğru işlemeyen ve fon arz-talep edenler için rehber olma görevini tam olarak yerine getiremeyen bir finansal sistem varsa, o ekonomide makroekonomik istikrardan bahsedilemez. Bu nedenle, finansal sistemin varlığı ve bu sistemin iyi işler durumda olması, ekonomide makroekonomik dengenin istikrarı ve sürdürülebilirliği açısından son derece önemlidir.

Finansal sistemin temel işlevi fon arz edenlerle fon talep edenleri bir araya getirmektir. Sadece bu işlev bile finansal sistemin bugünün devasa modern ekonomilerinde ne denli büyük ve hayati bir görevi yerine getirdiğini ifade etmeye yetecektir. Zira hızla artan dünya nüfusunun giderek büyük kentlerde yaşadığı ve küresel piyasalarda alım-satım yaptıkları göz önüne alındığında, birbirini tanımayan alacaklıların ve borçluların belli ilkelere ve kurumlara sahip bir sisteme dayanmadan işlemlerini güven içerisinde yürütebilmeleri mümkün olamayacaktır. Finansal sistemin bu temel görevinin dışında, sunduğu üç önemli hizmeti daha vardır. Bunlar riskin dağıtılması, likiditenin sağlanması ve finansal bilginin teminidir.

Riskin Dağıtılması

Finansal sistem açısından risk, finansal aktiflerin beklenen değeri ile gerçekleşen değeri arasında bir farkın ortaya çıkma ihtimalidir. İktisadi birimler, fon arz ve taleplerinde olası riskleri ve bunların yükleyeceği maliyeti minimum seviyede tutmak isterler. Finansal sistem tam da bu noktada devreye girer. Çünkü fon arz ve talep edenlere bir rehber olma amacı güden finansal sistem, riski dağıtmanın çok çeşitli yollarını bünyesinde taşır. Bu anlamda riski dağıtmak için kullanılacak en etkin yol, finansal çeşitlendirmeye gitmektir.

Finansal çeşitlendirme, iktisadi birimlerin fonlarını değişik aktifler arasında dağıtmak suretiyle finansal araçların toplam riskinin azaltılmasıdır. Başka bir ifadeyle finansal çeşitlendirme, yatırımcıların tüm yumurtalarını aynı sepete koymamalarını ifade eder. Bu sepet finansal dilde portföy olarak adlandırılır. Portföy, bir yatırımcının sahip olduğu varlıkların (hisse senedi, devlet tahvili, hazine bonosu, altın, döviz vb.) toplamını niteler.

Likiditenin Sağlanması

Likidite, herhangi bir iktisadi varlığın istenildiğinde kullanıma hazır olma becerisidir. Başka bir ifade ile sahip olunan varlığın, diğer malları ya da hizmetleri satın almak için paraya dönüştürülebilme kolaylığına likidite denir. Söz konusu varlık ne kadar likitse (yani likidite derecesi ne kadar yüksekse), o varlığı herhangi bir şeyle değiştirmek o kadar kolaydır. Finansal sistem, bünyesinde hali hazırda likit olan varlıkları barındırmakta, ya da bünyesine kabul ettiği varlıkların likidite derecelerinin yükselmesini sağlamaktadır. Bu nedenle, bir finansal sistemin etkinliği, o finansal sistemin likidite derecesiyle doğru orantılıdır. O halde, finansal sistem bünyesinde bulundurduğu likit varlıklara ilave olarak, likit olmayan ya da likidite derecesi farklı varlıkların likit hale gelmesine de ortam hazırlar. Günümüzün küreselleşmiş ekonomilerinde tasarruf sahiplerini ve yatırımcıları bekleyen, hatta onları kışkırtan bol miktardaki yatırım aracının ve fırsatın varlığı ve bunların şartlarının dikkatli içerisinde değişmesi, likiditenin anlamının çok daha büyük olmasını sağlamaktadır.

SIRA SİZDE

Finans piyasası içerisinde likiditesi en fazla olan menkul değer hangisidir?

Finansal Bilginin Temini

Finansal sistemin, fon arz edenlerle fon talep edenleri buluşturması gibi, önemli görevlerinden biri de bünyesinde yer alan aktörlere sunduğu bilgi hizmetidir. Bu bilgi fon akımının sürekliliği ve sürdürülebilirliği için kilit öneme sahiptir. Sağlıklı bir fon aktarım mekanizmasının işleyişi, ancak fon arz edenlerle fon talebinde bulunanların birbirleri hakkında tam ve doğru bilgiye erişmesi ile mümkün olur.

Finansal bilgi temini uzun zaman gerektiren, maliyetli bir iştir. Finansal bilginin toplanması ve dağıtılması aşamasında yüklenilen maliyete ise bilgi maliyeti adı verilir. Söz konusu maliyet, içerisinde bulunulan piyasanın rekabet koşullarına göre değişiklik gösterir. Eğer faaliyette bulunulan finansal piyasa rekabetçi ise bilgi maliyeti düşük, rekabetçi değil ise bilgi maliyeti yüksektir. Bununla birlikte, finansal piyasaların rekabet derecesine göre iki türlü bilgidен bahsedilir. Bunlar simetrik ve asimetrik bilgidir.

Simetrik bilgi, alacaklı ve borçlu tarafların karşılıklı olarak söz konusu işlemle ilgili aynı düzeyde bilgiye sahip oldukları durumdur. Alacaklı ve borçlu söz konusu finansal işlem açısından aynı seviyede avantaj ve dezavantaja sahiptir. Bu tür bir bilgi ortamı, ancak tam rekabet şartlarının hâkim olduğu durumda söz konusu olur. Zira piyasada tam bir şeffaflık hâkimdir ve alıcı ve satıcı taraflar birbirlerinin ticari durumları konusunda eşit düzeyde bilgiye sahiptir.

Asimetrik bilgi ise, taraflardan birinin finansal işlemle ilgili olarak diğerine göre daha fazla bilgiye sahip olduğu ve bundan yola çıkarak kendisine maddi bir kazanç sağlayabildiği durumu ifade eder. Asimetrik bilgi akışının yoğun bir biçimde yaşandığı piyasalar, genellikle rekabetin aksadığı finans piyasalarıdır.

Finansal Piyasalar

Fon arz edenlerle fon talebinde bulunan aktörlerin karşılaştığı pazarlar olarak tanımlanan finansal piyasalar; alış-verişin ilk elden olup olmaması, vade yapısı, mekânı ve işlem zamanı açısından dört grupta toplanır.

Alış-verişe Göre Finansal Piyasalar: Birincil ve İkincil Piyasa Ayrımı

Birincil piyasalar, yeni ihraç edilen bir menkul kıymetin alıcısıyla ilk defa buluştuğu piyasalardır. Bu piyasalarda, alıcılar ve alış şartları kamuoyu tarafından yeterince bilinmediği için bir eksik bilgi durumu söz konusudur. Örneğin, kamunun birincil piyasaları kullanarak gerçekleştirdiği fon talebine kimlerin ne oranda yanıt verdiği pek bilinmez.

İkincil piyasalar ise, birincil piyasada ilk defa alıcısıyla buluşan bir menkul kıymetin, bu kez söz konusu ilk alıcı tarafından başka bir aktöre satıldığı piyasalardır. Yani birincil piyasada alıcı durumunda olan aktör, ikincil piyasada satıcı konumundadır. Örneğin, Hazine'nin iç borçlanma sürecinde; kâğıtların ilk elden alıcılarına (sözelimi bankalar) satılmasından (birincil piyasa) sonra, bankalararası piyasada kısa vadeli olarak alınıp satılması ya da hisse senetlerinin veya iç borç senetlerinin menkul kıymetler piyasasında (borsada) alınıp satılması, ikincil piyasaya birer örnektir.

Finansal sistem açısından ikincil piyasalar, birincil piyasalara göre daha önemlidir. Çünkü herhangi bir menkul kıymetin birincil piyasada alış-verişine konu olan fiyat, ikincil piyasada belirlenir. İkincil piyasalar çok sayıda alıcı ve satıcının karşı karşıya geldiği, ancak hiç birinin piyasa gücüne sahip olmadığı piyasalardır. Bu sebeple ki, birincil piyasada geçerli olan fiyat, ikincil piyasada tamamen arz ve talep koşullarına bağlı olarak belirlenir ve piyasa dengesi sağlanır. Ek olarak; risklerin dağıtılması, likiditenin sağlanması ve finansal bilginin temini açısından da ikincil piyasalar birincil piyasalara göre daha avantajlıdır.

Vade Yapısına Göre Finansal Piyasalar: Para ve Sermaye Piyasaları Ayrımı

Vadesi bir yıldan az olan kısa vadeli borç senetlerinin alınıp-satıldığı piyasalara para piyasası, vadesi bir yıldan fazla olan borç ve hisse senetlerinin alınıp satıldığı piyasalara ise sermaye piyasası adı verilir. Para piyasalarının organize olmuş en önemli kurumları ticari bankalar iken, sermaye piyasalarının menkul kıymet borsalarıdır.

Para ve sermaye piyasaları arasında, finansal piyasaların sunduğu temel hizmetler bakımından, üç temel fark bulunur. Bunlar:

- Para piyasalarında alınıp-satılan araçlar sermaye piyasalarında alınıp-satılan araçlara göre daha az risklidir. Çünkü kısa vadeli. Bu nedenle fiyatlarda nispeten daha küçük iniş ve çıkışlar yaşanır.
- Para piyasası araçlarının likiditesi sermaye piyasası araçlarına göre genellikle daha yüksektir. İşlem hacmi daha büyüktür. Dolayısıyla birim alım-satım maliyetleri daha düşüktür.

- Para piyasası araçlarının bilgi (enformasyon) maliyetleri sermaye piyasası araçlarına göre daha düşüktür. Çünkü borçlular genellikle yakinen tanınan kişilerdir ve fonların süresi daha kısadır.

Mekâna Göre Finansal Piyasalar: Müzayede ve Tezgâh-Üstü Piyasa Ayrımı

Fon alış-verişinin yapıldığı mekâna bağlı olarak ortaya çıkan ilk finansal piyasa türü olan müzayede piyasaları, ticaretin sabit bir miktarda yapıldığı kurumsal piyasalardır. Aynı zamanda bir ikincil piyasa niteliği de taşıyan müzayede piyasalarında çok sayıda alıcı ve satıcı bulunduğu için, bu piyasalarda fiyatlar büyük ölçüde tam rekabetçi piyasa koşulları altında belirlenir. Müzayede piyasaların en önemli işlevi, finansal araçların alım ve satımının gerçekleşebileceği devamlı bir pazar oluşturmaktır. Bu sayede yatırımcılar, ellerindeki varlıkları gerektiğinde nakde dönüştürebilme fırsatını yakalar. Finansal sistemde en yaygın olarak bilinen müzayede piyasaları *menkul kıymet borsalarıdır*.

Tezgâh-üstü piyasalar ise, fon alış-verişinin genellikle pazarlık usulü ile yapıldığı piyasalardır. Tezgâh-üstü piyasalar aslında bankalar, dealerlar, komisyoncular ve diğer aracılarından oluşan ikincil piyasalardır. Bu tür piyasalarda işlem maliyetleri oldukça düşüktür, çünkü işlemler büyük ölçüde masa başında bilgisayar bağlantısı ya da telefon ve faks aracılığıyla gerçekleştirilir. İşlem maliyetinin son derece düşük olması, tezgâh-üstü piyasa riskinin önüne geçmekte ve fon alış-verişini gerçekleştirecek olan yatırımcılar açısından bir avantaj yaratmaktadır.

SIRA SİZDE

Türkiye’de faaliyette bulunan menkul kıymet borsasının adı nedir? Nerede, ne zaman kurulmuştur?

İşlem Zamanına Göre Finansal Piyasalar: Nakit ve Türev Piyasa Ayrımı

Finansal aktiflerin peşin olarak alınıp-satıldığı piyasalara *nakit piyasalar*, önceden anlaşılan bir fiyattan ve vadeli olarak alınıp-satıldığı piyasalara ise *türev piyasalar* adı verilir. Menkul kıymet borsaları bir nakit piyasa türüdür. Vadeli işlem ya da opsiyon borsaları ise türev piyasalara birer örnektir.

Günümüzde türev piyasaların önemi giderek artmaktadır. Çünkü türev piyasalarda yatırımcıların üstleneceği olası riskler minimize edilmektedir. Türev piyasalarda işlemler, belli bir sözleşme çerçevesinde gerçekleştirilir. Bu sözleşmeler, finansal gelecekler (gelecek sözleşmeleri) veya opsiyonlar (ya da opsiyon sözleşmeleri) şeklindedir. *Finansal gelecekler*, bugünden belirlenen bir fiyat üzerinden gelecekte belirlenen bir tarihte ödemenin yapılacağını öngören bir sözleşme iken; *opsiyonlar*, yatırımcıya belli bir finansal aracı (bu tahvil, bono, hisse senedi veya döviz olabilir) belli bir fiyattan belli bir zaman dilimi içerisinde ya da sonunda satın alma ya da satma hakkı (opsiyonu) tanıyan sözleşmelerdir.

Finansal Aracılar

Finans piyasası içerisinde fon arz edenlerle fon talep edenlerin karşı karşıya gelmesi her zaman mümkün olan bir durum değildir. Bu nedenle söz konusu aktörler arasında sanal bir bağ kurarak, fonların borç vermek isteyenlerden bu fonlara ihtiyacı olan kimselere transfer edilmesine aracılık eden kuruluşlara *finansal aracılar* adı verilir. Bir başka deyişle finansal aracılar, finans piyasasında dolaylı kaynak aktarım mekanizmasının işlerlik kazanmasına katkıda bulunan finansal kurumlardır. Bununla birlikte finansal aracılarının finans piyasasında sunulan her türlü hizmette rol aldığı da göz önünde bulundurulursa, yerine getirdiği temel işlevler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Fon arz edenlerle, fon talep edenler arasında bir bağ kurmak,
- Riski dağıtmak, finansal bilgiyi temin etmek ve likiditeyi sağlamak.

Günümüzde tüm dünya genelinde sayısı en fazla olan finansal aracı türü bankalardır. Bankalar, çeşitli şekillerde organize olarak, finans piyasasında dolaylı kaynak aktarım mekanizmasının işlevsellik kazanmasını sağlayan finansal araçlardır. Türkiye’de de durum benzerdir. Özellikle 2002 yılından sonra Türk finans piyasasında aracılık faaliyetini yerine getiren bankalar ciddi bir gelişme göstermiştir. Buna göre, 2002-2018 dönemleri arasında Türk bankacılık sektörü, hizmet ağı ve istihdam açısından büyük ivme yakalamıştır. Türkiye’de 2002’den 2018’e kadar geçen süre zarfında, finans piyasasında finansal aracı olarak faaliyetini sürdüren banka sayısı 54’den 47’ye gerilemiş olsa da, hem şube hem de personel sayısında önemli bir gelişme yaşanmıştır. Türkiye’de 2002 yılında toplam 6.106 banka şubesi varken, bu rakam 2018 yılında toplam 10.454’e; 2002 yılında söz konusu bankalarda toplam 123.271 kişi çalışırken, bu rakam 2018 yılına gelindiğinde toplam 192.313’e yükselmiştir.

	2002			2010			2018		
Banka Türleri	Banka	Şube	Personel	Banka	Şube	Personel	Banka	Şube	Personel
Mevduat Bankaları	40	6.087	118.329	32	9.423	173.134	34	10.400	186.918
• Kamu Bankaları	3	2.019	40.159	3	2.744	47.235	3	3.718	60.195
• Özel Bankalar	20	3.659	66.869	11	4.582	83.633	9	3.963	72.025
• Fondaki Bankalar	2	203	5.886	1	1	252	1	1	220
• Yabancı Bankalar	15	206	5.416	17	2.096	42.014	21	2.718	54.478
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	14	19	4.942	13	42	5.370	13	54	5.395
Toplam	54	6.106	123.271	45	9.465	178.504	47	10.454	192.313

Tablo 1.1
Türkiye’de Finansal Aracılık Yapan Bankaların Görünümü

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Çalışan Sayıları, Aralık 2018 Raporu, Şubat 2019.

Tablo 1.1’e göre 2018 yılı sonu itibarıyla Türkiye’de finansal aracı olarak faaliyetini sürdüren 47 bankanın 34 tanesi mevduat, 13 tanesi ise kalkınma ve yatırım bankasıdır. Mevduat bankalarından 3’ü kamusal sermayeli, 9’u ise özel sermayeli bankadır. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) bünyesinde 1 banka bulunmaktadır. Yurtdışı yerleşiklerin yüzde 51 ve daha fazla oranda paya sahip oldukları yabancı sermayeli mevduat bankalarının sayısı ise 21’dir.

Türk ekonomisinde 2002 yılından sonra iktisadi anlamda yaşanan büyüme performansı, finans piyasasında aracılık hizmetini yerine getiren bankaları da büyük oranda etkilemiştir. Bankalar şube ağlarını genişletmiş, istihdama önemli katkılarda bulunmuşlardır. Şube dışı faaliyet alanında da teknoloji ağırlıklı yatırımlara ağırlık verilmiş, sunulan bankacılık hizmet ve ürünleri çeşitlendirilmiştir. Ancak, yaşanan tüm bu olumlu gelişmelere rağmen, Türk bankacılık sektörünün arzu edilenin altında bir performans göstermektedir. Bu bağlamda, Tablo 1.2 2017 yılı sonu itibarıyla Türk ekonomisinde ve Avrupa Birliğine tam üye olan ülkeler ekseninde bankacılık sektöründeki bazı göstergeleri ortaya koymaktadır. Buna göre AB’de kişi başına aktif büyüklüğü 2009 yılında 84.234 Euro iken 2017 yılına gelindiğinde bu rakam 84.000’e yükselmiştir. Türkiye’de kişi başına aktif büyüklüğü ise 2009 yılında 5.195 Euro iken 2017 yılında 9.000 Euro’ya ulaşmıştır. 2017 yılı sonu itibarıyla kişi başına aktifler AB ortalamasında Türk ekonomisine göre neredeyse 10 kat daha

büyüktür. 2009 yılında bu durum 16 kat ile daha farklı bir düzeyde idi. Bu gelişme Türk ekonomisinde kişi başına düşen aktif miktarındaki iyileşmeyi açıkça ortaya koymaktadır. AB’de toplam banka aktiflerinin GSYİH içerisindeki payı 2009 yılında %357’den 2017’e gelindiğinde %279’a gerilerken, bu rakam Türk ekonomisinde 2009 yılında %84 iken, 2017’te %105 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemlerde AB’de bir banka personeline düşen müşteri sayısı az da olsa bir artış göstermiş, Türkiye’de ise 417’den 253’3 gerilemiştir. Benzer durum şube başına düşen nüfus sayısında da görülmektedir. 2009’dan 2017’e AB’de bir şube ortalama olarak 819 kişi daha fazla müşteri yükü edinmişken, Türkiye’de bir şubenin hizmet sunduğu ortalama müşteri sayısı ilgili dönemler arasında 1075 kişi azalmıştır.

Tablo 1.2
AB ve Türk Bankacılık
Sektörlerinin
Karşılaştırılması (2009-
2017)

Kaynak: Türkiye
Bankalar Birliği,
Bankalarımız 2010
Raporu, Mayıs 2011;
Temel Ekonomik ve
Bankacılık Göstergeleri,
TR-AB Ülkeleri
Araştırma Sunumu,
Kasım 2018.

Göstergeler	AB		Türkiye	
	2009	2017	2009	2017
Kişi başına aktif (Euro)	84.234	84.000	5.195	9.000
Toplam aktifler/GSYİH (%)	357	279	84	105
Nüfus/Personel sayısı	171	189	417	253
Nüfus/Şube sayısı	2.131	2.950	7.965	6.890

Tablo 1.2’ye göre Türk bankacılık sektörünün gelişmiş bir sektör olduğunu söylemek mümkün değildir. Özellikle AB ile kıyaslandığında, 2000’li yıllarda yaşanan olumlu bir takım gelişmelere rağmen, Türk bankacılık sektörü henüz yolun başındadır. Bununla birlikte, 2009-2017 dönemine ait istatistikler, Türk bankacılık sektörünün sahip olduğu gelişme potansiyelini kullanmaya başladığını göstermektedir.

İNTERNET

Bankalarla ilgili daha ayrıntılı bilgi edinmek için www.tbb.org.tr adresini ziyaret edebilirsiniz.

BANKALARIN ORGANİZASYON YAPISI

Finans piyasası içerisinde finansal aracılık faaliyetini sürdüren bankalar çeşitli biçimlerde organize olurlar. Bu organizasyon yapısı içerisinde her bir banka türü, ortak hizmetlerin yanı sıra, farklı görevleri de üstlenir. Bu başlık altında bankalar dört gruba ayrılarak organizasyon yapıları; merkez bankası, ticaret (mevduat) bankaları, katılım bankaları ve kalkınma ve yatırım bankaları şeklinde incelenmektedir.

Merkez Bankası

Ülke bankası olarak da nitelendirilebilmesi mümkün olan merkez bankaları, ekonomide parayı ve para politikasını kontrol eden, büyük ölçüde kamu kurumu niteliğinde yapılan ve ekonomide en son borç mercii olarak faaliyette bulunan bir banka türüdür. Dünyada ilk kez 1694 yılında İngiltere’de doğan merkez bankası kavramı, olgunluğa 1800’li yıllarda ulaşmıştır. Türkiye’de ise bir merkez bankası kurulması fikri ilk kez 1923 yılında İzmir İktisat Kongresinde ileri sürülmüş, ancak resmen 3 Ekim 1931 tarihinde kurularak faaliyetine başlamıştır. Türkiye’de faaliyet gösteren merkez bankasının adı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’dır (TCMB).

Merkez Bankalarının Temel Görev ve Yetkileri

Merkez bankalarının en önemli görevi, bir ekonomideki iktisadi atmosferin kontrol edilmesinde politika yapıcılara yardımcı olmaktır. Bunu yaparken büyük ölçüde para politikası açısından katkıda bulunur. Ayrıca, diğer tüm makroekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesinde de, merkez bankalarının önemli bir rolü vardır. Bu bağlamda, merkez bankalarının temel görev ve yetkileri aşağıdaki gibidir:

- Para politikasını belirleme ve hazine adına bankacılık işlemlerini yapma,
- Finansal sistemin istikrarının teminini ve devamını sağlama,
- Para arzının kontrol edilmesi,
- Para piyasasını düzenleme ve gerektiğinde bankaların kısa vadeli ihtiyaçlarını karşılama,
- Paranın dağıtılması,
- Finansal altyapı kurulmasına katkı yapma,
- Mali ve ekonomik konularda hükümete danışmanlık yapma,
- Uluslararası ödeme araçlarını idare etme,
- Para ve kredi ile ilgili istatistiklerin tutulması,
- Ulusal paranın iç ve dış değerinin korunması için gerekli tedbirleri alma,
- Ülkenin altın ve döviz rezervini koruma,
- Para-kredi-ekonomi ile ilgili araştırmalar yapma.

TCMB'nin temel görevi ise, fiyat istikrarını sağlamak ve enflasyonu kontrol altında tutmaktır. Merkez bankası kanununa göre, TCMB fiyat istikrarını sağlamak için uygulayacağı para politikasını ve kullanacağı para politikası araçlarını doğrudan kendisi belirler ve fiyat istikrarını sağlama amacı ile çelişmemek kaydıyla Hükümetin büyüme ve istihdam politikalarını destekler. Bununla birlikte, TCMB açık piyasa işlemleri, reeskont ve avans işlemleri, döviz rezervlerinin yönetilmesi, mali piyasaların izlenmesi ve zorunlu karşılıkların belirlenmesi gibi ek görevleri de yerine getirir.

TCMB'nin Temel Görevleri

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın temel görevleri şunlardır:

- Açık piyasa işlemleri yapmak,
- Hükümetle birlikte Türk Lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak ve yabancı paralar ile altın karşısındaki denkliliğini tespit etmeye yönelik kur rejimini belirlemek, Türk Lirasının yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenmesi için döviz ve efektiflerin vadesiz ve vadeli alım ve satımı ile dövizlerin Türk Lirası ile değişimi ve diğer türev işlemlerini yapmak,
- Bankaların ve Bankaca uygun görülecek diğer mali kurumların yükümlülüklerini esas alarak zorunlu karşılıklar ve genel disonibilite ile ilgili usul ve esasları belirlemek,
- Reeskont ve avans işlemleri yapmak,
- Ülke altın ve döviz rezervlerini yönetmek,
- Türk Lirasının hacim ve tedavülünü düzenlemek, ödeme ve menkul kıymet transferi ve mutabakat sistemleri kurmak, kurulmuş ve kurulacak sistemlerin kesintisiz işlemlerini ve denetimini sağlayacak düzenlemeleri yapmak, ödemeler için elektronik ortam da dâhil olmak üzere kullanılacak yöntemleri ve araçları belirlemek,
- Finansal sistemde istikrarı sağlayıcı; para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbirleri almak,
- Mali piyasaları izlemek,
- Bankalardaki mevduatın vade ve türleri ile katılım bankalarındaki katılma hesaplarının vadelerini belirlemektir.

TCMB'nin Temel Yetkileri

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın temel yetkileri şunlardır:

- Türkiye'de banknot ihracı imtiyazı tek elden Bankaya aittir.
- Banka, Hükümetle birlikte enflasyon hedefini tespit eder, buna uyumlu olarak para politikasını belirler. Banka, para politikasının uygulanmasında tek yetkili ve sorumludur.

- Banka, fiyat istikrarını sağlamak amacıyla bu Kanunda belirtilen para politikası araçlarını kullanmaya, uygun bulacağı diğer para politikası araçlarını da doğrudan belirlemeye ve uygulamaya yetkilidir.
- Banka, olağanüstü hallerde ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun kaynaklarının ihtiyacı karşılamaması durumunda, belirleyeceği usul ve esaslara göre bu Fona avans vermeye yetkilidir.
- Banka, nihai kredi mercii olarak bankalara kredi verme işlerini yürütür.
- Banka, bankaların ödünç para verme işlemlerinde ve mevduat kabulünde uygulayacakları faiz oranlarını, belirleyeceği usul ve esaslara göre bankalardan istemeye yetkilidir.
- Banka, mali piyasaları izlemek amacıyla bankalar ve diğer mali kurumlardan ve bunları düzenlemek ve denetlemekle görevli kurum ve kuruluşlardan gerekli bilgileri istemeye ve istatistiki bilgi toplamaya yetkilidir.

Bankanın Hükümetle Olan Münasebetleri ve Bununla İlgili Müşavirlik Görevleri

Mali ve ekonomik müşavirlik: Banka, Hükümetin mali ve ekonomik istişare organıdır. Bu sıfatla Banka, para ve kredi politikası konusunda Hükümetçe incelenmesi istenilecek hususlar hakkında mütalaa beyan eder. Yabancı memleketlerle yapılacak mali ve ticari anlaşmalar akdine ilişkin müzakerelerde Banka temsil olunur.

Mali ajanlık: Devletin milletlerarası mali ve iktisadi münasebetlerinde Bankaya, Hükümetin mali ajanlığı verilebilir. Banka, her nevi Devlet iç borçlanma senetlerinin mali servisini, özel kanunlara veya bunlara dayanan kararlara göre kambiyo denetlemesini ve dış ticaret rejimi tatbikatını veya benzeri işlemleri yapmakla görevlendirilebilir. Bu sıfatla yaptığı işlemlerden dolayı üçüncü şahıslar tarafından Bankaya sorumluluk tevcih edilemez.

Haznedarlık: Banka, Hükümetin haznedarıdır. Bu sıfatla, özellikle, Devletin gerek içerde ve gerekse yabancı memleketlerde tahsilat ve tediyeatını ve bütün Hazine işlemlerini ve memleket içi ve dışı her nevi para nakil ve havale işlerini ücretsiz yapar. Hazine ve katma bütçeli idarelerle, özel idare ve belediyelere ait paraların, kurulu olduğu mahallerde Bankaya, kurulu bulunmadığı yerlerde muhbirlerine yatırılması zorunludur. Banka, bu tevdiata faiz ödemez.

Nihai Kredi Mercii ve Reeskont Kredisi

Merkez bankalarının en temel vasfı, ekonomiyi fonlayacak en son makam olmasıdır. *Nihai kredi ya da ödünç mercii* olarak da ifadesini bulan bu tanımlama sayesinde, ödeme sisteminde aksamalara sebep olabilecek geçici likidite sıkışıklıklarını ve finansal piyasaların etkin bir şekilde çalışmasını engelleyebilecek teknik kaynaklı ödeme sorunlarını gidermek amacıyla, sisteme teminat karşılığında gün içi veya gün sonu kredi imkânı sağlayabilir.

Bankaların öz sermaye ve mevduat dışında temel fon kaynaklarından biri de hiç kuşkusuz kısa vadeli borçlanmalardır. Bankalar bu tür borçlanmaları yurtiçi ve yurtdışı bankalararası piyasalardan yapabilecekleri gibi, ellerindeki ticari senetleri merkez bankasına iskonto ettirmek suretiyle kısa vadeli kredi temin edebilirler. Bu krediye reeskont kredisi, buna uygulanan iskonto ya da faiz oranına da reeskont oranı denir. TCMB, muteber saydığı asgari üç imzayı taşımak ve vadelerine en çok 120 gün kalmış olmak şartıyla ve kendi belirleyeceği esaslar dâhilinde bankalar tarafından verilecek ticari senet ve vesikaları reeskonta kabul edebilir. Reeskonta kabul edilecek ticari senet türleri ve diğer koşullar Bankaca belirlenir. Bu madde gereğince verilecek kredilerin en yüksek sınırı ve kredi türlerine göre limitleri, para politikası ilkeleri göz önünde tutulmak suretiyle Bankaca belirlenir.

Bankanın Teşkilat ve Organları

Bankanın organları şunlardır:

- Genel Kurul ve Banka Meclisi
- Para Politikası Kurulu
- Denetleme Kurulu
- Başkanlık (Guvernörlük)
- Yönetim Komitesi

Bankanın pay sahipleri defterinde yazılı bulunan hissedarlar, Bankanın Genel Kurulu- nu teşkil ederler. Her on hisseye sahip olan veya bu miktar hisseyi temsil eden kimse bir oya maliktir.

Banka Meclisi, Başkan (Guvernör) ile Genel Kurulca seçilecek altı üyeden kurulur. Başkan, Banka Meclisi Başkanıdır. Banka Meclisi, görev ve yetkileri bakımından bankanın en önemli karar organıdır.

Para Politikası Kurulu, Başkanın başkanlığı altında, Başkan Yardımcıları, Banka Mec- lisince üyeleri arasından seçilecek bir üye ve Başkanın önerisi üzerine müşterek kararlar atacak bir üyeden oluşur. Kurul aşağıdaki görev ve yetkilere sahiptir:

- Fiyat istikrarını sağlamak amacıyla para politikası ilke ve stratejilerinin belirlenmesi,
- Para politikası stratejisi çerçevesinde Hükümetle birlikte enflasyon hedefinin be- lirlenmesi,
- Para politikası hedefleri ve uygulamaları konusunda belirli dönemler itibarıyla rap- porlar hazırlayarak Hükümetin ve belirleyeceği esaslar doğrultusunda kamuoyu- nun bilgilendirilmesi,
- Hükümetle birlikte Türk Lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbir- lerin alınması ve yabancı paralar ile altın karşısındaki muadeletini tespit etmeye yönelik kur rejiminin belirlenmesidir.

www.tcmb.gov.tr

İNTERNET

Ticaret (Mevduat) Bankaları

Temel faaliyet alanı, para ve paranın ikamesi olan menkul değerlerin alım ve satımı olan bankalara ticaret bankaları adı verilir. Bu çerçevede ticaret bankaları; bireyler, firmalar ve resmi kurumlardan sağladıkları fonları, ihtiyacı olanlara kredi, plasman ve menkul değer olarak transfer eder. Bu transfer işlemi esnasında fon temini ve aktarımından doğan mali- yet ile getiri arasındaki fark ise, ticaret bankalarının temel gelirlerini oluşturur.

Bir ekonomi içerisinde ticaret bankalarının önemini tesis eden temel mekanizma, kaydi para yaratma mekanizmasıdır. Kaydi para, bankaya yatırılan mevduatın kredi veya başka bir şekilde fon ihtiyacı olana sunulması esnasında ortaya çıkan değerdir. Bununla birlikte, ticaret bankalarının işlevleri genel olarak şunlardır:

- Hesaptan hesaba devir yaparak kaydi para oluşturmak,
- Ticari ve diğer alanlara kredi vermek,
- Kambiyo işlemleri yapmak,
- Kasa kiralamak,
- Tahvil ve hisse senedi emisyonuna aracılık etmek,
- Kefalet mektubu ve kabul kredisi vermek,
- Diğer bankacılık işlemleri yapmak.

Türkiye’de 2010 yılı sonu itibarıyla 32 ticaret bankası faaliyetini sürdürmektedir. Bun- lardan 3’ü devlet, 11’i özel ve 17’si ise yabancı banka iken, bir banka TMSF bünyesinde.

Ticaret Bankalarının Fon Kaynakları

Ticaret bankalarının fon kaynakları şunlardan oluşmaktadır:

- Öz kaynaklar: Ödenmiş sermaye, kanuni ve ihtiyari yedek akçeler, yeniden değerlendirme fonları, değerlendirme farkları ve zararları.
- Mevduatlar: Vade, mevduat sahibi, hesap sahibinin niteliği, yatırılan paranın türü ve mevduatın bulunduğu ülke bakımından ayrıma tabi tutulabilir.
- Kısa vadeli borçlar ve menkul kıymet ihracı: Yurt içi ve yurt dışı bankalardan ya da diğer kuruluşlardan ve merkez bankalarından borçlanmak mümkündür.
- Hizmet karşılığı sağlanan diğer fonlar: Kiralık kasalar, havale işlemleri, hediye çekleri, seyahat çekleri, kupon tahsili, senet ve tahvil ödemesi, fatura tahsili ve ödemesi gibi.

Ticaret Bankalarının Fon Kullanım Alanları

Ticari bankalarının fon kullanım alanları ise şunlardan oluşmaktadır:

- Krediler: Genellikle imza ya da maddi bir teminat karşılığı verilen nakdi krediler olarak ve garanti belgeleri ve teminat mektupları olarak verilen gayri nakdi krediler şeklinde sınıflamak mümkündür.
- Menkul değer plasmanları: Kamu ya da özel hisse senedi ile genellikle tahvil ve bono olarak piyasada alınıp satılan borç senetlerine yapılan plasmanlardır.
- İştirakler: Diğer şirketlere ortak olmalarıdır.
- Gayri menkul edinimi: Genel merkez ya da taşra teşkilat binalarına bizzat sahip olabilirler ya da diğer gayri menkulleri edinebilirler. Bu durum özellikle kredi riskinin arttığı dönemlerinde haciz yoluyla da ortaya çıkabilir.

Katılım Bankaları

Hizmet tanımını faizsiz bankacılık olarak yapan katılım bankaları, parayı ticarete doğrudan konu olan bir meta şeklinde görmeyen, onu ticarete mübadelenin yapılmasına imkân tanıyan bir araç olarak ele alan bir finansal aracı türüdür.

Katılım bankalarının fon kaynakları ve fon toplama yöntemleri ticari bankalarınınkinden farklıdır. Buna göre, bu bankalar fon arz etme niyetinde olan aktörlere, faiz yerine kâr-zarar ortaklığına dayalı bir sözleşme önerirler. Dolayısıyla, topladıkları fonlar diğer bankalardaki mevduat hesaplarına benzese de, onlarda olduğu gibi önceden belli bir faiz oranı vaat edemezler. Dönem sonunda piyasada geçerli getiri oranlarına yakın bir kâr payı verirler. Topladıkları fonlar; vadesiz ise *özel cari hesaplar*, vadeli ise *kâr ve zarara katılma hesapları* olarak kaydedilir. Ayrıca, diğer ticari bankalarda olduğu gibi kısa vadeli her türden borçlanma işlemine giremezler. Zira faiz cinsinden bir borç kaynağı kullanmaları mümkün değildir.

Bu doğrultuda toplanan fonlar, sadece fon talebinde bulunan kişilere kredi şeklinde kullandırılabilir. Bunun dışında, diğer ticari bankalarda olduğu gibi tahvil ve bono gibi borç senetlerini tutmaları mümkün değildir. Böyle olunca da kârlılıkları sadece kullandıkları kredilere bağlı olmaktadır. Söz konusu krediler nakdi ve gayri-nakdi biçimde olur. Gayri-nakdi krediler ticaret bankalarındaki gibi teminat mektupları ve garanti belgeleriyle. Nakdi krediler ise şunlardır:

- Kâr-zarar ortaklığı: Taraflardan birinin emeğini, diğerinin de sermayesini koyduğu bir tür emek-sermaye ortaklığıdır.
- Üretim ya da kurumsal destekler: Kurumun müşterisi firmanın ihtiyacı olan makine ve teçhizatı satın alıp, ona maliyet artı kâr usulü ile satmasıdır.
- İştirak: Her iki tarafın da emeğini ve sermayesini koyarak bir ortaklık kurmasıdır.

- Finansal kiralama (leasing): Kurumun müşterisi firmanın ihtiyacı olan makine ve teçhizatı kendi adına satın alıp, ona kiralamasıdır.
- Bireysel finansman desteği: Diğer bankaların yaptığı gibi, bireysel müşterilerinin araç ve konut gibi ihtiyaçlarını finanse etmek üzere kullandıkları bireysel kredilerdir.

Katılım bankalarının Türkiye'deki ilk örnekleri, Bakanlar Kurulunca alınan 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı kararname ile Özel Finans Kurumu adı altında ihdas edilmiş ve 1985 yılında faaliyete geçmiştir. Bugünkü Katılım Bankaları, 4389 sayılı Bankalar Kanununda 17.12.1999 tarih ve 4491 sayılı kanunla yapılan değişiklikle Bankalar Kanunu kapsamı dâhilindedir. 2 Temmuz 2005'te kabul edilen 5387 nolu Bankacılık Kanunu ile de "Katılım Bankası" adını almışlardır.

Finansal kiralama (Leasing) nedir?

SIRA SİZDE

Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Çoğu zaman birlikte değerlendirilmesine rağmen, gelişmekte olan ülkelerde sermaye yetersizliği içindeki firmalara veya büyük sanayi firmalarının yapacağı yatırımlara kaynak ve teknik yardım sağlayarak ekonomik gelişimi hızlandırma amacı güden finansal araçlara *kalkınma bankası*; gelişmiş ülkelerde atıl fonlara sahip kurumsal yatırımcılara fonlarını menkul değer alım ve satımı ile değerlendirmelerinde aracılık ve danışmanlık yapan, işletmelere doğrudan kredi vermeyen, ancak işletmelerin orta ve uzun vadeli fon gereksinimlerini karşılayan finansal araçlara ise *yatırım bankası* adı verilir.

Anlaşılabileceği üzere, kalkınma ve yatırım bankaları arasında işlevleri itibarıyla *farklılıklar* vardır. Söz konusu farklılıklar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kalkınma bankacılığı genellikle az gelişmiş, gelişmekte olan veya gelişmenin başlangıcındaki ülkelerde görülmektedir. Yatırım bankacılığı ise daha çok sermaye piyasasının gelişmiş olduğu ekonomik olarak da gelişmiş ülkelerde görülmektedir.
- Kalkınma bankaları kredi vererek, iştiraklerde bulunur. Yatırım bankaları ise, kredi verme yerine, daha çok işletmelere uzun vadeli fon sağlamada önemli rol oynarlar.
- Kalkınma bankalarının sermayesini öz kaynakları, yönetimi kendilerine bırakılan fonlar ve alınan iç ve dış krediler oluşturur. Yatırım bankacılığının esas sermaye kaynağını ise, sermaye piyasasından sağlanan fonlar oluşturur.
- Bu iki bankacılık türü birbirlerini ikame eden değil, tamamlayan farklı bankacılık alanlarıdır.
- Kalkınma bankaları ülke ekonomileri geliştikçe ve sermaye piyasası önem kazandıkça ya kapanmakta ya da yatırım bankası haline gelmektedir.

Türkiye'de 2010 yılı sonu itibarıyla toplamda 13 kalkınma ve yatırım bankası finansal aracılık faaliyetini yürütmektedir. Bu bankaların büyük bir çoğunluğu kalkınma bankacılığı alanında çalışıyor gözüktüğü de, kendilerini yatırım bankası olarak tanıtmaktadır. Bunun nedeni, Türkiye'nin gelişmekte olan bir ülke konumunda olmasına rağmen, Türk finans piyasasının büyük ölçüde gelişmiş bir ekonomininkine benzer bir yapıda faaliyetini sürdürmesidir. Bu durumu, özellikle 2002'den sonra Türk finans piyasasında görülen yeniden yapılanma, ortaya çıkarmıştır.

Tablo 1.3 organizasyon başlığı altında yer alan bankaların (ticaret ile kalkınma ve yatırım) Türk bankacılık sektörü içerisindeki paylarını; toplam aktifler, mevduatlar ve krediler bağlamında, göstermektedir. Buna göre, 2002, 2010, 2015 ve 2017 yılları itibarıyla, Türkiye'de yürütülen bankacılık faaliyetleri büyük ölçüde ticari bankacılık faaliyetleridir. Dolayısıyla, Türkiye'de tüketim ağırlıklı bir bankacılık yapılanmasının olduğunu söylemek mümkündür. Türk ekonomisinde ticaret bankaları hem aktif, hem mevduat hem de kredi büyüklüğü açısından, kalkınma ve yatırım bankalarına karşı büyük bir üstünlüğü vardır.

Bu yapılanma içerisinde özel bankalar, kamu bankalarına kıyasla çok daha ön plandadır. Bununla birlikte, Türk ekonomisinde kalkınma ve yatırım bankası adı altında faaliyet gösteren aracı kurumların sektör payları giderek erimektedir. Bu durum ise, ekonominin üretim cephesi açısından olumsuz bir mesajın habercisidir.

Tablo 1.3
Bankaların Sektör Payları (Yüzde)

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız 2010, 2015 ve 2017 Raporları, Mayıs 2011, 2016 ve 2018.

	Toplam Aktifler				Toplam Mevduat				Toplam Krediler			
	2002	2010	2015	2017	2002	2010	2015	2017	2002	2010	2015	2017
Ticaret Bankaları	96	97	91	90	100	100	94	94	89	97	90	89
• Kamu bankaları	36	31	29	31	39	38	31	33	20	29	29	32
• Özel bankalar	56	52	36	36	58	50	37	37	65	52	36	35
• Fondaki bankalar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
• Yabancı bankalar	3	13	25	24	2	12	26	24	4	15	26	23
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	4	3	5	5	-	-	-	-	11	3	5	6
Katılım	-	-	5	5	-	-	6	6	-	-	5	5
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

K İ T A P

Finansal sistemi ve bankacılık sektörünü ayrıntılı olarak öğrenmek için Ekrem ERDEM'in Detay Yayıncılık tarafından basılmış olan "Para Banka ve Finansal Sistem" (2010) adlı kitabını okuyabilirsiniz.

Yasal Çerçeve

Finansal aracılık hizmeti veren diğer birçok kuruluş gibi, bankaların da görev ve yetkileri kanunlarla düzenlenir. Genel olarak bankacılık kanunu adını taşıyan bu düzenlemelerle birlikte; bankaların kurulma, şube açma, mevduat toplama, kredi verme ve diğer finansal hizmetleri yerine getirme gibi işlevleri yasal bir zemine oturtulur. Kısaca bankalar kanunu, banka hukukunun temel kaynağını oluşturan, bankalarla müşterileri arasındaki ilişkilerin yasal çerçevesini düzenleyen ve banka ile müşterisi arasında yapılan münferit sözleşmeler, standart sözleşmeler, genel işlem şartları, bankalar arası teamüller, bankalar birliğince alınan kararlar ve bankacılık sistemini denetleyen kurumlarca belirlenen kurallarla birlikte bankacılık sektörüne yön veren doktrinler bütünüdür.

Türkiye'de ise bankacılık sektörüne yön veren yasal çerçeve, 19.10.2005 tarih ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile çizilmiştir. Söz konusu kanunun temel amacı ise, "finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasına, kredi sisteminin etkin bir şekilde işlemesine, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin usul ve esasların düzenlenmesi" şeklinde tanımlanır. Bu doğrultuda, Türkiye'de kurulu ticaret bankaları, katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları, yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri, finansal holding şirketleri, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ve bunların faaliyetleri 5411 sayılı Bankacılık Kanunu hükümlerine tâbidir.

KREDİLER

Kredi, bir bankanın yapacağı istihbarat sonucunda gerçek veya tüzel kişilere; yasa ve bankanın iç kurallarını ve kaynaklarını da göz önünde bulundurarak, teminat karşılığı ya da teminatsız olarak para, teminat veya kefalet vermek şeklinde tanınan olanak veya limittir. Bankalar, fon fazlası olan finansal aktörlerden topladığı menkul kıymetleri, fon ihtiyacı olan finansal aktörlere kredi şeklinde transfer ederler.

Kredi işlemleri uzun yıllar sadece zengin kişiler tarafından aralarında gerçekleştirilen bir işlem olarak yürütülmüş, finansal piyasaların gelişmesi ile birlikte bankalar tarafından sahiplenilerek, devam ettirilmiştir. Bankacılığı düzenleyen yasalar incelendiğinde, bankaların temel faaliyet alanlarından birinin nakdi ve gayri-nakdi her cins ve surette kredi vermek olduğu görülür.

Günümüzde kredilerin ülke ekonomileri açısından taşıdığı önem son derece büyüktür. Yatırım yapma arzusunda olmalarına rağmen fon eksikliği bulunan iktisadi aktörler, kredi mekanizması yoluyla bu eksikliklerini gidermekte ve iktisadi gelişime katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle krediler, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik gelişmenin temel dinamiklerinden birisidir.

Kredilerin ülke ekonomileri için belirleyici bir dinamik olabilmesi, ancak o ülke ekonomisinde birikimi yapılan mevduatların varlığı ile mümkün olur. Başka bir ifade ile kredi mekanizmasının işlevsellik kazanmasının tek yolu, ülke içinde tasarruf yapma eğiliminin artırılmasıdır. Tablo 1.4 farklı dönemler itibarıyla Türk ekonomisinde yurtiçi tasarrufları ve tasarruf dengesini gözler önüne sermektedir. Buna göre, Türk ekonomisinde yeterli tasarruf birikimi sağlanamamıştır. 2002-2017 dönemi itibarıyla yurtdışı tasarruflara ihtiyaç duyulmuştur. Bu durumun sebebi ise, özellikle kamusal tasarrufların yetersiz kalması ve özel tasarruf dengesinin açık verme eğiliminde olmasıdır.

	2002	2009	2015	2016	2017*
Yurtiçi Tasarruflar	19	14,9	24,8	24,4	24,9
Kamu	-6,2	0,9	4,4	2,7	1,6
Özel	25,3	14,0	20,4	21,7	23,3
Tasarruf Dengesi	-2,6	-2,1	-4,0	-3,8	-4,6
Kamu	-12,5	-5,3	-0,6	-1,4	-2,5
Özel	9,9	3,2	-3,4	-2,4	-2,1

Tablo 1.4
Yurtiçi Tasarruflar
ve Tasarruf Dengesi
(GSYİH Oranı, Yüzde)

Kaynak: Türkiye
Bankalar Birliği,
Bankalarımız 2010 ve
2017 Raporu, Mayıs
2011 ve 2018.

Kredi Müşterisi

Sahip olduğu gelirin yetersiz olması sebebiyle; tüketim, yatırım ya da herhangi bir faaliyet için ek finansman ihtiyacı bulunan ve bu ihtiyacını finans piyasası içerisinde giderme arzusunda olan her iktisadi birim potansiyel bir kredi müşterisidir. Bu bağlamda bireysel tüketiciler, firmalar ve devletler kredi müşterisine birer örnektir.

Kredi müşterisinin kredi kullanabilmesi için bazı şartları yerine getirmesi gerekir. Bu şartlar, kredi veren finansal aracının verdiği kredinin geri dönüşü açısından büyük önem taşır. Bu çerçevede, kredi müşterisinin aşağıdaki özellikleri taşıması gerekir:

- Kredi müşterisi gerçek veya tüzel kişiliğe sahip olmalıdır,
- Kredi müşterisi güvenilir ve itibar sahibi olmalıdır,
- Kredi müşterisi fon ihtiyacı olan bir iktisadi birim olmalıdır,
- Kredi müşterisi bir hali hazırda bir gelire sahip olmalıdır,
- Kredi müşterisi kullandığı krediyi faizi ile birlikte geri ödeyeceğini taahhüt etmeli ve bunu gerçekleştirmelidir.

Türk ekonomisinde kredi müşterisi denilince akla, hanehalkları yani bireysel tüketiciler gelir. Türk bankacılık sektörünün gelişimi de bunu göstermektedir. Ancak gerçekte Türk ekonomisinde kredi mekanizmasına işlerlik kazandıran, başka bir ifadeyle kredilerin en fazla kullanıldığı alan kurumsal yatırımlar; en fazla kullanılan kredi türü de kurumsal kredilerdir. Tablo 1.5, Türk ekonomisinde farklı dönemler itibariyle kredilerin dağılımını ortaya koymaktadır. Buna göre, 2002 yılına göre ciddi bir şekilde azalmış olmasına rağmen, 2010 yılı sonu itibariyle kurumsal kredilerin toplam içerisindeki payı oldukça yüksektir. Benzer durum 2017 yılı için de geçerlidir. 2017 yılı sonu itibariyle kurumsal kredilerin toplam krediler içindeki payı %75'tir. Diğer taraftan hanehalkları tarafından kullanılan kredi miktarında ise ciddi bir artış söz konusudur. 2002 yılında hanehalkları tarafından kullanılan kredilerin toplam içerisindeki payı %14 iken, bu oran 2017 yılında %25'e yükselmiştir. Hanehalkları tarafından kullanılan kredilerde ise en yüksek pay tüketici kredilerine aittir. Tüketici kredileri içerisinde ihtiyaç ve konut kredilerinin payı neredeyse eşit iken, otomobil kredilerinin payı hiç yok denecek kadar azdır.

Tablodan da anlaşılabacağı üzere 2002-2017 döneminde hanehalkı tarafından kullanılan kredilerde artış, kurumsal kredilerde ise bir azalış söz konusudur. Bunun önemli sebeplerinden biri ihtiyaç ve konut kredilerindeki patlamadır. Özellikle son yıllarda konut kredileri ile ilişkili olarak yürütülen başarılı pazarlama stratejisi, 2002 yılında toplam içerisinde %1'lik paya sahip olan konut kredilerini 2017 yılında %9'luk bir paya taşımıştır. Bununla birlikte ihtiyaç kredileri de 2002 yılında %3'lük bir paya sahipken, 2017 yılına gelindiğinde pastanın %10'luk bir kısmını almıştır. Kredilerin dağılımı açısından ilgili dönemde payında değişiklik olan bir diğer ürün ise kredi kartlarıdır. Kredi kartlarının toplam içerisindeki payı 2002'de %9'dan 2017'da %6'ya gerilemiştir.

Tablo 1.5
Kredilerin Dağılımı
(Yüzde)

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye'de Bankacılık Sistemi - Banka Bazında Seçilmiş Tablolar, Eylül 2016 Raporu, Kasım 2016; Bankalarımız 2016 ve 2017 Raporu, Mayıs 2017 ve 2018.

	2002	2010	2017
Kurumsal krediler	86	68	75
Hanehalkı kredisi	14	32	25
Kredi kartları	9	9	6
Tüketici ve konut	5	24	19
Tüketici kredisi	3	12	10
Konut kredisi	1	11	9
Otomobil kredisi	1	1	0
Toplam	100	100	100

Kredinin Unsurları

Kredi müşterisi ile kredi kullandıran finansal aracı arasındaki bağı oluşturan özellikler, kredinin unsurları olarak ifade edilir. Bir kredi ilişkisinde dört temel unsur bulunur. Bunlar; zaman (vade), güven, gelir ve risk unsurlarıdır.

Zaman (Vade) Unsuru

Kredi müşterisi, kullandığı krediyi belirli bir zaman periyodu içerisinde eşit ya da farklı taksitler ile geri ödemeyi taahhüt eder. Geri ödenecek değer, kullanılan krediye konu olan anapara ve yasal faizinin toplamından ibarettir. Kredi ilişkisinde zaman çok önemli bir unsurdur. Çünkü krediye ait geri dönüş riskini belirleyen temel faktör zamandır. Kredi müşterisi, eğer kullandığı krediyi ve yasal faizini zamanında geri ödeyemezse, o zaman krediyi kullandıran finansal aracı hukuki yollarla söz konusu kredinin tazminini sağlamaya çalışır.

Güven Unsuru

Kredi kullandıran ile krediyi kullanan arasındaki ilişki, temelde güven unsuru üzerine kuruludur. Söz konusu güveni sağlamak için, kredi kullandırma yetkisine sahip olan finansal araçlar, kredi kullanma arzusunda olan ihtiyaç sahiplerinin bir takım bilgilerini incelemekte ve bu doğrultuda kredi sürecini başlatmaktadır. Ayrıca, bazı durumlarda bir takım kefalet ve teminatlar da söz konusu güven unsurunun tesis edilmesi için başvuru yöntemlerdendir.

Risk Unsuru

Bankacılıkta risk, ödünç verilen fonun tahsiline ve verilen garantiye konu olan taahhüdün yerine getirilmesine kadar geçen süre içinde ortaya çıkması muhtemel tehlikelerin toplamıdır. Kredi riski ise, kredi müşterisinin kredi ilişkisine esas teşkil eden kurallara aykırı davranarak, krediyi kullandıran finansal aracı ile kendisi arasında yapılan sözleşme kaidelerine riayet etmemesidir. Yani kredi riski, kredi müşterisinin kullandığı krediyi zamanında geri ödememesi ya da eksik ödeme yapması durumunda finansal aracının uğrayacağı maddi zarardır.

Finansal araçlar kredi riskini minimum düzeye indirme amacındadır. Bunun için güven unsurunu tesis edecek düzenlemelere başvurarak, kredi müşterisini seçmekte; riskli durumlar tespit edildiğinde ise kredi kullandırmamaktadır. Bu amaçla bankalar, kredi talep edenin gerçek risk profilinin ayrıntılı biçimde değerlendirmesine olanak verecek yeterli bilgi sağlamalıdır. Onaya sunulan kredilere ilişkin dokümanlarda en azından aşağıda yer alan hususlara yer verilmiş olması gereklidir:

- Kredinin amacı ve geri ödeme için gerekli fonun kaynağı,
- Kredi talep edenin güvenilirliği ve itibarı,
- Mevcut risk profili (tüm risklerin yapısı ve miktarını içermeli), piyasadaki ve ekonomideki gelişmelere karşı etkilenebilirliği,
- Geri ödeme için mevcut durumun ve geçmiş ödeme performansının, geçmiş finansal eğilimler ve nakit akış projeksiyonlarına göre değerlendirilmesi,
- Çeşitli senaryolara göre geri ödeme kapasitesinin analiz edilmesi,
- Kredi talep edenin borç yükümlülüğü alabilmesi için yasal durumunun değerlendirilmesi,
- Ticari krediler için, ticari işletmenin faaliyet gösterdiği sektörün durumu, işletmenin geçmiş faaliyetleri ve sektördeki pozisyonu,
- Kredi için öngörülen vade ve koşullar ile sözleşmenin kredi talep edenin finansal durumunda gelecekteki olası değişikliklerin dikkate alınarak hazırlanması,
- Garanti ve teminatların uygun ve yeterliliğinin çeşitli senaryolar oluşturularak değerlendirilmesi.

Kredi verme prosedürüne ilişkin kriterler oluşturulduktan sonra, bankanın doğru ve uygun kredi kararlarını alabilmesi için edinilen bilgilerin yeterli olduğundan emin olması gerekir. Söz konusu bilgiler aynı zamanda bankanın dâhili kredi derecelendirme sistemine göre yapılacak değerlendirme için de bir veri niteliğinde olacaktır.

Gelir Unsuru

Finansal araçların kredi kullandırırken ki temel amaçları, bu işlemde bir gelir elde etmektir. Elde edilen gelirin bir kısmı söz konusu krediye konu olan mevduatın sahibine faiz geliri olarak ödenir, bir kısmı ise finansal aracının kârını oluşturur. Finansal araçların söz konusu kredi işleminden elde ettiği gelir ne kadar fazla olursa, finansal araçların etkinliği de o oranda artar. Elde edilen gelir, bir motivasyon kaynağı olarak, finans piyasasının da daha etkin işlemesine yardımcı olur.

Kredinin Türleri

Krediler, krediyi kullanan finansal aktör ve kredinin niteliğine göre iki grupta incelenir. Buna doğrultuda kullanana göre krediler, bireysel ve kurumsal; niteliğine göre krediler ise nakdi ve gayri-nakdi krediler olarak sınıflandırılır.

Kullanan Finansal Aktöre Göre Krediler

Krediler, krediyi kullanan birime göre bireysel ve kurumsal olmak üzere iki grupta toplanır. Buna göre *bireysel krediler*, tüketicilerin tüketim harcamalarını finanse etmek amacıyla kullandıkları kredilerdir. Bireysel krediler, gerçek ve tüzel kişilerin mal ve hizmet alımlarında ihtiyaç duydukları finansmanın, belirli bir faiz oranında ve belirli bir vade sonuna kadar eşit ya da farklı taksitlerle geri ödenmesi esasına dayanır. Günümüzde bireysel krediler ihtiyaç kredisi, konut kredisi, taşıt kredisi, eğitim kredisi, seyahat kredisi, bayram kredisi ve ticari destek kredisi gibi değişik isimler altında uygulanmaktadır.

Kurumsal krediler ise, bankalar tarafından firmalara kısa, orta ve uzun vadeli yatırım projelerini finanse etmek üzere verilen kredilerdir. Kurumsal kredilerin bir ekonomi için anlamı büyüktür. Zira kurumsal kredileri talep eden yatırımcılar büyük ölçüde reel sektörde faaliyette bulunan ve üretim ile istihdama doğrudan katkı yapan iktisadi aktörlerdir. Bu nedenle bireysel krediler ekonominin tüketim, kurumsal krediler ise ekonominin üretim cephesi ile alakalıdır.

Niteliğine Göre Krediler

Niteliğine göre krediler, nakdi ve gayri-nakdi krediler olmak üzere ikiye ayrılır.

Nakdi Krediler

Nakdi krediler, bankalarda toplanan mevduatın belirli bir faiz ve komisyon karşılığında fon talep edenlere ödünç olarak verilmesidir. Senet karşılığı kredi, iskonto ve iştirak senetleri, borçlu cari hesaplar ve diğer teminat karşılığı krediler nakdi kredilere birer örnektir. Nakdi krediler hem yerli hem de yabancı para cinsinden olabilir. Günümüze yoğun olarak talep gören beş adet nakdi kredi türü vardır. Bunlar sabit vadeli para ödöncü, cari hesap şeklinde işletilen krediler, lombard kredisi, factoring/forfaiting ve finansal kiralama.

Sabit Vadeli Para Ödöncü

Sabit vadeli para ödöncü yaygın bir uygulama alanına sahip, basit bir ödünç ilişkisi gibidir. Bu tür kredilerde, kredi veren banka, kredi miktarının tamamını bir defada müşteriye geçirir, kredi alan müşteri de ödünç konusu miktarı yine bir defada veya taksitler halinde iade eder. Bu tür kredide ödemeler, çoğu kez taksitler halinde belirlenen vadelerde yapılır.

Cari Hesap Şeklinde İşletilen Krediler

Bankaların, müşteriyle yapmış oldukları değişik işlemlerden dolayı karşılıklı olarak birbirlerinden olan alacaklarını, ayrı ayrı istemekten vazgeçip bunları, hesaben tasfiye etmek ve neticede meydana gelecek bakiyeye göre borçluluk ve alacaklılık durumunu tespit etmek amacıyla zimmet ve matlup kalemleri şekline çevirmek üzere açtıkları hesaplara cari hesap, bu şekilde işletilen fonlara ise cari hesap şeklinde işletilen krediler denir.

Lombard Kredisi

Bu kredinin konusunu, belli bir mal ya da senet karşılığında verilen ödünç paralar oluşturur. Bu tür krediler genelde kısa vadeli kredilerdir. Bu tip bir krediye ilişkin yapılacak sözleşme iki aşamalı olup ilki, bir ödünç sözleşmesinin yapılması, diğeri ise rehin işleminin kendisidir.

Faktöring/Forfaiting

Faktöring, firmaların mal ve hizmet satışlarından doğmuş veya doğacak vadeli, fatura veya fatura yerine geçen bir belgeye dayanan alacakların (çek, senet) faktöring şirketi tarafından temlik alınması yoluyla, finansman, garanti ve tahsilat hizmetlerinin sunulduğu bir finansal üründür. Faktöring, KOBİ'lerin yurtiçi satışlarına dayalı olarak finansman sağladığı ve bu tip işletmelerin önemli zamanını alan alacakların tahsili işlemlerini yürüttüğü gibi, yurtdışı işlemlerle de ihracatı kolaylaştırmakta, sunduğu finansman yanında ihracat bedelinin ödenmesini garanti etmek ve bu bedelin vadesinden önce yurda getirilmesine olanak sağlamaktadır.

Forfaiting ise Latince alacak hakkının kayıtsız ve şartsız olarak teslim edilmesi anlamındadır. Vadeli mal ve hizmet ihracatından doğan ve belirli bir ödeme planına bağlı olarak tahsil edilecek olan alacakların daha önce bu hakkı elinde bulunduranlara rücu edilmeksizin (kayıtsız şartsız ve vazgeçilmez olarak), bir banka veya bu alanda uzmanlaşmış bir finans kuruluşu (forfaiter) tarafından satın alınarak iskonto edilmesidir.

Finansal Kiralama (Leasing)

Finansal kiralama veya leasing, işletmelerin kuruluş veya büyüme dönemine geçtiklerinde, yatırımlarını gerçekleştirmek için ihtiyaç duydukları orta vadeli finansman yöntemlerinden birisidir. Leasing, mülkiyetin içerdiği kullanma ve yararlanma haklarının ekonomik olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu varsayım göre, finansal kiralama belirli bir süre için kiralayan (leasing firması) ile kiracı arasında düzenlenen ve satıcıdan/üreticiden kiracı tarafından seçilip, kiralayan tarafından satın alınan bir malın mülkiyetini kiralayanda, kullanma hakkını ise kiracıda bırakan bir sözleşmedir.

Leasing işlemlerinde tüm makina ve ekipmanlar için sözleşme devir süresi 4 yıl olmakla birlikte teknolojik niteliği, ekonomik yararlanma ve işletme süresi 4 yıldan kısa olduğu Hazine Müsteşarlığınca onaylanan mallarda, 4 yıldan kısa süreli finansal kiralama sözleşmesi düzenlenmektedir.

Gayri-nakdi Krediler

Bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi için, bankanın bir komisyon ya da ücret karşılığında taahhütte bulunarak söz konusu işlemin gerçekleştirilmesi şeklinde verdiği krediler ise *gayri-nakdi krediler* olarak tanımlanır. Gayri-nakdi kredilere konu olan şey para değil, taahhütte bulunan finansal aracının (bankanın) itibarıdır. Gayri-nakdi krediler sayesinde, gerçekleştirilmesi çok yüksek meblağlar gerektiren yatırım projelerinin finansmanı, zorluk çekmeden sağlanabilir. Günümüze yoğun olarak talep gören beş adet gayri-nakdi kredi türü vardır. Bunlar kefalet kredisi, teminat mektubu kredisi, kabul ya da aval kredisi, ciro kredisi ve akreditif kredisidir.

Kefalet Kredisi

Gayri-nakdi kredi türlerinden ilki olan kefalet kredisinde bankalar, kredi alan müşterisinin, alacaklısına karşı borcu ödeyeceğini tek taraflı olarak kabul etmektedir. Bankacılık uygulamasında, banka kefaleti şeklindeki kredi işlemleri, ivaz karşılığı yapılmakta olup bankalar, asıl borçlu durumunda bulunan müşterilerinden teminat mektuplarında olduğu gibi almış oldukları komisyon karşılığında, onların borçlarına kefil olmaktadır.

Teminat Mektubu Kredisi

Teminat mektubu, banka tarafından müşterisinin talimatı üzerine, o müşterinin bir borcunu teminat altına almak için verilir. Teminat mektubunda üç taraf vardır. Banka, lehtar ve muhatap. Muhatap, banka tarafından gayri-nakdi kredi verilen müşteridir. Lehtar ise, muhatapın alacaklısıdır. Banka, lehtara doğrudan kredi vermemekte, muhataba olan borcunu zamanında yerine getirmese muhatapın söz konusu borcun yerine getirileceğini garanti altına almaktadır.

Kabul ya da Aval Kredisi

Kabul kredisi ithalatlarınızın bedelini, ihracatçı tarafından keşide edilen poliçeyi kabul ederek mallara ödeme yapmadan ödemenizi sağlayacak bir kredi türüdür. Ödeme poliçe vadesinde gerçekleştirilir. Ödeme için bir banka garantisi istenmesi durumunda ise poliçeye Bankamız'ın garanti etmesiyle (Aval) ihracatçı firmaya bu garantiyi sağlamış olursunuz. Akreditifli, vesaik veya mal mukabili olmak üzere yapılabilecek kabul kredili ödeme şeklinde düzenlenecek poliçelerin vadeleri kabul tarihinden başlamak üzere herhangi bir süre ile sınırlı olmaksızın serbestçe belirlenir.

Ciro Kredisi

Bu kredi türünde banka, müşterisini keşideci kabul eder veya ciranta sıfatıyla sorumluluk yüklediği senede, kendi cirosunu koyarak ciranta sıfatıyla kambiyo ilişkisine katılır. Bu anlamda banka ciro zincirinde bir bankanın bulunması o senedi daha güvenli kılar, senet daha rahat tedavül eder veya iskonto işlemine konu olur.

Akreditif Kredisi

Akreditif, finansal bir kurum tarafından, ismi geçen lehtara, belirtilen belgeleri ibraz etmesi karşılığında, gene belirtilen miktardaki ödemenin yapılması için düzenlenmiş bir belgedir. Aynı zamanda şartlı bir banka kredisidir. Uluslararası ticarete, vesikalı kredi, kredi mektubu, vesikalı kredi mektubu, ticari kredi mektubu gibi çeşitli deyimlerle anılan akreditif, mal bedellerinin ödenmesi konusunda geliştirilmiş özel bir finansman tekniğidir.

Kredilerin İşlevleri

Bankaların finans piyasasındaki işlevi, dolaylı fon aktarım mekanizmasının etkin bir biçimde işletilmesidir. Bu mekanizmanın önemi ise, fon fazlası olanlar ile fon ihtiyacı olan iktisadi aktörlerin karşılaşmasının her zaman mümkün olmadığı durumlarda, söz konusu aktörler arasında sanal bir köprü kurularak fon transferinin gerçekleştirilmesidir. İşte krediler söz konusu sanal köprüyü oluşturan en önemli yapı taşlarından biridir.

Bir ekonomide ihtiyacı olanlara yapılan fon transferi, krediler vasıtasıyla gerçekleştirilir. Krediler, hem borçlu hem de alacaklı için en somut ve güvenilir olan fon aktarım araçlarından birisidir. Krediler, bir ekonomide yer alan mal ve hizmetlerin mübadele hacminin artmasını sağlar. Özellikle, bireysel krediler vasıtasıyla ekonomideki işlem hacmi belirli bir düzeyde tutulur, artırılır ya da azaltılır. Bir başka deyişle, krediler reel ekonomide mal ve hizmet arzı ile talebi arasındaki dengenin sağlanmasına katkıda bulunur.

Krediler, ülke ekonomilerinin büyümesi açısından da son derece önemli görevler üstlenir. Ekonomide yapılan yatırımların büyük bir çoğunluğunun finansmanı, kredi kulanılarak gerçekleştirildiği için, krediler ekonomik gelişimin vazgeçilmez bir unsurudur. Ayrıca, krediler hali hazırda mevcut olan yatırımların geliştirilmesi, yeni teknolojilerin transfer edilmesi, mevcut olan üretim kapasitesinin artırılması gibi birçok farklı amaç için kullanılan bir finans piyasası aracıdır.

Kredilerin önemli işlevlerinden biri de, krediyi kullandıran bankaların içerisinde bulunduğu finansal sistemi geliştirmesidir. Etkin bir biçimde işleyen kredi mekanizması, ekonomide atıl durumda bulunan fonların finans piyasası içerisinde dâhil olmasını sağlarken, aynı zamanda finans piyasasının derinleşmesine katkı yapar. Ek olarak, kredi mekanizmasının etkin bir biçimde işlemesi bankalar açısından kâr getiren bir işlem olduğu için, finans piyasasının çekiciliğini arttırarak piyasanın genişlemesine ve yeni finansal araçların sisteme dâhil olmasına yardımcı olur.

Genel olarak kredilerin bir ekonomide üstlendiği temel işlevler aşağıdaki gibidir:

- Atıl fonların finans piyasası içine çekilmesi ve bunların fon ihtiyacı olanlara transfer edilmesi,
- Dolaylı fon aktarım mekanizmasının etkinliğinin ve güvenilirliğinin sağlanması,
- Ekonomideki işlem hacminin kontrol edilmesi,
- Ekonomik büyümeye katkıda bulunulması,
- Mevcut yatırımların modernizasyonunun sağlanması, yeni yatırım projelerinin teşvik edilmesi,
- Finansal aracılık faaliyetinin çekiciliğinin arttırılması,
- Finansal gelişime destek olunması.

2017 yılı sonu itibarıyla, Türk ekonomisinde kullandırılan kredi miktarı toplam kaç milyon T'dir? Bu rakam söz konusu dönemde Türk finans piyasasında biriken toplam mevduat miktarının yüzde kaçına tekabül etmektedir?

SIRA SİZDE

Özet

Bir ekonomide, fonların arz edenlerden talep edenlere doğru transferinin gerçekleştiği sisteme finansal sistem adı verilir. Finansal sistemin aktörleri; ödünç veren birimler olarak tanımlanan tasarruf sahipleri ve fon talep eden birimler olarak tanımlanan borçlulardır. Finansal sistemde iki ayrı fon çıkış mekanizması söz konusudur. Bunlardan ilki, fon arz ve talep edenlerin söz konusu işlemi herhangi bir aracıya ihtiyaç duymadan gerçekleştirebildikleri doğrudan finansman yöntemidir. İkinci yöntem ise, fon arz ve talep işleminin bir finansal aracı yardımıyla gerçekleştirildiği dolaylı finansman yöntemidir.

Finansal sistemin bir ekonomide üstlendiği temel görev, fon fazlası olanlar ile (fon arz edenler) fon eksiği olanları (fon talep edenler) buluşturmaktır. Finansal sistemin, fon arz edenlerle fon talep edenleri buluşturma görevinin dışında, üç önemli görevi daha vardır. Bunlar riskin dağıtılması, likiditenin sağlanması ve finansal bilginin teminidir.

Finansal sistemin sunduğu hizmetlerin, fon arz edenler ve fon talebinde bulunanlarla bulunduğu pazarlara finansal piyasası adı verilir. Finansal piyasalar; alış-verişin ilk elden olup olmaması, vade yapısı, mekânı ve işlem zamanı açısından dört grupta toplanır.

Finans piyasası içerisinde fon arz edenlerle fon talep edenlerin karşı karşıya gelmesi her zaman mümkün olan bir durum değildir. Bu nedenle söz konusu aktörler arasında sanal bir bağ kurarak, fonların borç vermek isteyenlerden bu fonlara ihtiyacı olan kimselere transfer edilmesine aracılık eden kuruluşlara finansal aracılar adı verilir. Günümüzde tüm dünya genelinde sayısı en fazla olan finansal aracı türü bankalardır. Finans piyasası içerisinde finansal aracılık faaliyetini sürdüren bankalar çeşitli biçimlerde organize olurlar. Bu organizasyon yapısı içerisinde her bir banka türü, ortak hizmetlerin yanı sıra, farklı görevleri de üstlenir. Bu görevler arasında para politikasını belirleyip yürütmek, kredi vermek, kambiyo işlemleri yapmak ve müşterilerine danışmanlık hizmeti vermek gibi birçok faaliyet yer alır.

Finansal aracılık hizmeti veren diğer birçok kuruluş gibi, bankaların da görev ve yetkileri kanunlarla düzenlenir. Genel olarak bankacılık kanunu adını taşıyan bu düzenlemelerle birlikte, bankaların kurulma, şube açma, mevduat toplama, kredi verme ve diğer finansal hizmetleri yerine getirme gibi işlevleri yasal bir zemine oturtulur.

Bankaların sunduğu en önemli finansal hizmet çeşitlerinden biri kredilerdir. Kredi, bir bankanın yapacağı istihbarat sonucunda gerçek veya tüzel kişilere; yasa ve bankanın iç kurallarını ve kaynaklarını da göz önünde bulundurarak, teminat karşılığı ya da teminatsız olarak para, teminat veya kefalet vermek şeklinde tanınan olanak veya limittir. Günümüzde kredilerin ülke ekonomileri açısından taşıdığı önem son derece büyüktür. Yatırım yapma arzusunda olmalarına rağmen fon eksiği bulunan iktisadi aktörler, kredi mekanizması yoluyla bu eksikliklerini gidermekte ve iktisadi gelişime katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle krediler, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik gelişmenin temel dinamiklerinden birisidir.

Kendimizi Sıneyalım

1. Fon arz ve talep edenlerin fon transferini herhangi bir aracıya ihtiyaç duymadan gerçekleştirebildikleri finansman yöntemi aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Dolaylı finansman
 - b. Dolaysız finansman
 - c. Alternatif finansman
 - d. Oto finansman
 - e. İç finansman
2. Aşağıdakilerden hangisi finansal sistemin sunduğu hizmetlerden biri **değildir**?
 - a. Fon arz ve talep edenleri buluşturmak
 - b. Finansal riski dağıtmak
 - c. Likiditeyi sağlamak
 - d. Finansal bilgiyi temin etmek
 - e. Finansal rekabeti sağlamak
3. Sermaye piyasasında organize olmuş en önemli kurum aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Banka
 - b. Sigorta şirketi
 - c. Menkul kıymet borsası
 - d. Opsiyon borsası
 - e. Finansal kiralama şirketi
4. Finansal aktiflerin peşin olarak alınıp-satıldığı piyasalara ne ad verilir?
 - a. Türev piyasa
 - b. Nakit piyasa
 - c. Birincil piyasa
 - d. İkincil piyasa
 - e. Müzayede piyasası
5. Dolaylı kaynak aktarım mekanizmasına işlerlik kazandıran finansal birimlere ne ad verilir?
 - a. Finansal piyasa
 - b. Finansal sistem
 - c. Finansal kiralama
 - d. Finansal aracı
 - e. Finansal yönetim
6. Türk ekonomisinde bir merkez bankası kurulması fikri ilk kez nerede ileri sürülmüştür?
 - a. TBMM
 - b. İzmir İktisat Kongresi
 - c. Lozan
 - d. Sivas kongresi
 - e. Erzurum kongresi
7. Aşağıdakilerden hangisi Türk Bankacılık Kanununun temel amaçlarından biri **değildir**?
 - a. Finansal piyasalarda güven sağlamak
 - b. Finansal piyasalarda istikrar sağlamak
 - c. Kredi sisteminde etkinlik sağlamak
 - d. Tasarruf sahiplerini korumak
 - e. Finansal sistemi denetlemek
8. Aşağıdakilerden hangisi kredilerin unsurlarından biri **değildir**?
 - a. Vade
 - b. Güven
 - c. İtibar
 - d. Risk
 - e. Gelir
9. Bankaların bir komisyon ya da ücret karşılığında taahhütte bulunarak, bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi şeklinde verdikleri kredi türü aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Tüketici
 - b. Sendikasyon
 - c. Nakdi
 - d. Gayri-nakdi
 - e. Kurumsal
10. Aşağıdakilerden hangisi kredilerin bir ekonomide üstlendiği temel işlevler arasında **yer almaz**?
 - a. Atıl fonların değerlendirilmesi
 - b. İşlem hacminin kontrol edilmesi
 - c. Fon ihtiyacının arttırılması
 - d. Yatırımların finansmanı
 - e. Finansal gelişime destek olunması

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. b	Yanıtınız yanlış ise “Finansal Sistemin İşleyişi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
2. e	Yanıtınız yanlış ise “Finansal Sistemin Sunduğu Hizmetler” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
3. c	Yanıtınız yanlış ise “Vade Yapısına Göre Finansal Piyasalar” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
4. b	Yanıtınız yanlış ise “İşlem Zamanına Göre Finansal Piyasalar” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
5. d	Yanıtınız yanlış ise “Finansal Aracılar” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
6. b	Yanıtınız yanlış ise “Bankaların Organizasyon Yapısı” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
7. e	Yanıtınız yanlış ise “Yasal Çerçeve” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
8. c	Yanıtınız yanlış ise “Kredilerin Unsurları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
9. d	Yanıtınız yanlış ise “Niteliğine Göre Krediler” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
10. c	Yanıtınız yanlış ise “Kredilerin İşlevleri” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Finans piyasası içerisinde likiditesi en fazla olan menkul değer, nakit paradır.

Sıra Sizde 2

Türk ekonomisinde faaliyette bulunan menkul kıymet borsasının adı İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)'dir. İMKB, 26 Aralık 1985'te kurulmuş, 3 Ocak 1986 tarihinde ise faaliyete geçmiştir.

Sıra Sizde 3

Finansal kiralama veya leasing, işletmelerin kuruluş veya büyüme dönemine geçtiklerinde, yatırımlarını gerçekleştirmek için ihtiyaç duydukları orta vadeli finansman yöntemlerinden birisidir. Leasing, mülkiyetin içerdiği kullanma ve yararlanma haklarının ekonomik olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu varsayım göre, finansal kiralama belirli bir süre için kiralayan (leasing firması) ile kiracı arasında düzenlenen ve satıcıdan/üreticiden kiracı tarafından seçilip, kiralayan tarafından satın alınan bir malın mülkiyetini kiralayanda, kullanma hakkını ise kiracıda bırakan bir sözleşmedir.

Sıra Sizde 4

2017 yılı sonu itibarıyla Türk ekonomisinde kullanılan kredi miktarı toplam 2.059.741 milyon ₺'dir. Bu rakam söz konusu dönemde Türk finans piyasasında biriken toplam mevduat miktarının %120'sine tekabül etmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Erdem, E. (2010). **Para Banka ve Finansal Sistem**, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hubbard, R.G. (2000). **Money, the Financial System, and the Economy**, Boston: Addison-Wesley.
- Türkiye Bankalar Birliği (2011). **Bankalarımız 2010**, Yayın No: 276, İstanbul: Paragraf Basım Sanayi A.Ş.
- Türkiye Bankalar Birliği (2018). **Türkiye’de Bankacılık Sistemi, Banka Bazında Seçilmiş Tablolar**, Mayıs-2017 Raporu, İstanbul: Paragraf Basım Sanayi A.Ş.
- Türkiye Bankalar Birliği (2018). **Bankalarımız 2017**, Yayın No: 314, İstanbul: Paragraf Basım Sanayi A.Ş.
- Türkiye Bankalar Birliği (2018), **Temel Ekonomik ve Bankacılık Göstergeleri, TR-AB Ülkeleri Araştırma Sunumu**, Kasım 2018.
- Türkiye Bankalar Birliği (2019). **Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Çalışan Sayıları**, Aralık 2018 Raporu, Şubat 2019.
- Turgut, S. (1999). **Ticari Bankalarda Kurumsal Kredilerin Pazarlanması: Türkiye’de Çok Şubeli Bankalarda Bir Uygulama**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pellumbi, S. (2006). **Banka Kredi Hukukunda Teminatlar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Destereci, P. (2009). **Türkiye’de Bankacılık Sistemi Açısından Krediler ve Kredi Değerlendirmede Kullanılan Mali Analiz Yöntemleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yararlanılan İnternet Kaynakları

www.tbb.org.tr	www.tuik.gov.tr
tr.wikipedia.org	www.yok.gov.tr
www.bddk.org.tr	www.omerkorkut.gen.tr
www.tcmb.gov.tr	

2

Amaçlarımız

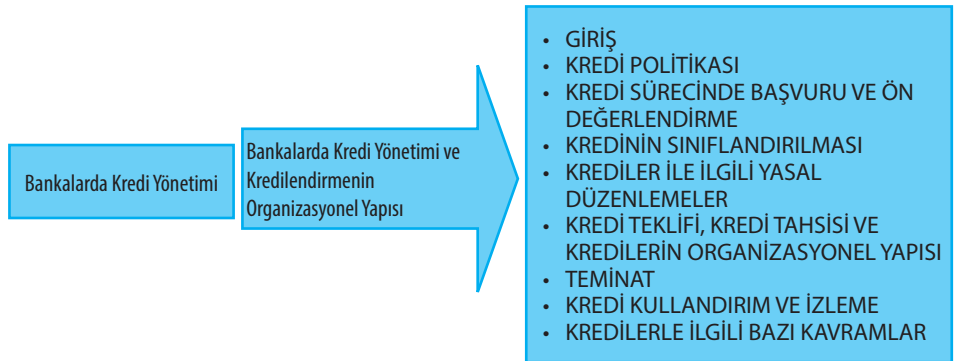
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Kredinin tanımını yapabilecek ve unsurlarını belirleyebilecek,
- Teminatları açıklayabilecek,
- Kredi politikaları ve kredi türleri ayrımını yapabilecek,
- Bankalar kanunu ile ilgili bazı sınırlamaları ifade edebilecek,
- Bankacılıkla ilgili belgeler, sözleşme ve taahhütnameleri kullanabilecek, bilgi ve becerilere sahip olabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

- Kredi müşterisi
- Kredi politikası
- Kredi süreci
- Kredi teminatı
- Kredi ilkeleri
- Sorunlu kredi
- Bankacılık kanunu sınırlamaları
- Kredi komitesi
- Kredi tebliğ mektubu
- Genel kredi sözleşmesi

İçindekiler

Bankalarda Kredi Yönetimi ve Kredilendirmenin Organizasyonel Yapısı

GİRİŞ

Gelişmiş bir finansal sistem fon aktarma işlevlerini yerine getirirken vade, miktar ve risk ayarlamalarını en verimli alanlara yöneltecek şekilde yapmalıdır. Sistem fon maliyetini en asgari düzeyde tutmalıdır. Bu nedenle krediler mümkün olduğu kadar düşük maliyetle, gerekli alanlara tahsis edilmeli, kıt kaynakların en doğru yatırımlara yönlendirilmesi sağlanırken, geri dönüşü de dikkate alınmalıdır. Bu süreç kredi yönetimini en önemli parçasıdır.

Kredilendirme süreci, bankacılıkta aktif yönetiminin temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bankalar için esas olan, anapara ve faiz getirisi olarak bütünüyle geri dönen kredilerin açılmasıdır. Bankaların başarısız olmasında rol oynayan en önemli nedenlerden biri, kredilendirme sürecinde yapılan yanlış seçimlerdir.

Bankaların kredi kararlarına temel olan unsurlar vardır ki, bunların bazıları uzun yıllarda oluşmuş teamüllerden gelmekte, bazıları ise kanunlarla ortaya çıkmaktadır. Kredilendirmede bu ilkelerin kullanılmasının amacı en doğru müşterileri seçerek, en iyi kararı vermektir.

Ticari bankalar müşteri seçimlerinde doğru seçimleri yapmak, müşterilerine doğru limit saptamak, sağlam teminatlar almak ve banka-müşteri ilişkilerini bozmadan yürütmek durumundadır. Bununla birlikte, kredinin ekonomik işlevini ve kredi yönetim sürecini kavramak, bankacılığın teorik konuları yanı sıra pratik çalışma sistematığı hakkında da bilgi sahibi olmak gittikçe önem kazanmaktadır. Ek olarak, kredi yönetiminde Türkiye'ye özgü zorlukları kavramak ve piyasayı tanımak doğru kredi kararı için gereklidir. Türkiye'de bankalar sermaye piyasasının sağlayamadığı fonları da piyasaya sunmaktadır. Bu da bankaları daha önemli kılmaktadır.

Kredi yönetimi uygulama ve politikaları, banka tarafından geliştirilerek yönetim kuruluna onaya sunulur ve yönetim kurulunun onayladığı doğrultular çerçevesinde kabul edilir. Bankalarda kredi organizasyon yapıları çok değişik şekillerde olabilir. Banka yönetimi, kredi riski yönetiminde etkinliği sağlayacak şekilde gerekli organizasyon yapısını sağlamalıdır. Ticari bankalarda kredi organizasyon yapısı içerisinde kredi riskinin ölçülmesi, kontrolü, değerlendirilmesi ve gözlenmesi işlevlerinin tümü organizasyon içinde, belirlenen kredi politikası ve uygulamaları çerçevesinde yapılandırılır.

Kredi politika ve uygulamaları kabul edilen kredi taleplerinin karakteristik özelliklerine, kredi portföylerinin yapısına, kredi risklerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesinde kullanılan metodlara, uygulanması zorunlu limit yapılarına ve kredi riski konusunda üst yönetime verilmesi gereken raporlama verilerine bağlı olarak belirlenir.

Bu bölümün amacı; kredinin tanımı ve unsurları, kredinin kaynakları, kredi türleri, hukuki yönden kredi ilişkisine girilebilecek firmalar, bankalar kanunu ile ilgili sınırlamalar, bankaların kredi politikaları, kredi talep eden firmalardan alınan belgeler sözleşme ve taahhütnameler, alınacak teminatlar (kefalet), müşteri çek-senedi, ipotek, alacağın temliki, akreditif temliki, menkul rehini, hisse senedi rehini, emtia rehini, ticari işletme rehini, banka teminat mektubu ve kredi yönetiminin organizasyonel yapısı konularında bilgi vermektedir.

KREDİ POLİTİKASI

Her banka kanuni mecburiyetler dışında kredilere ilişkin bir genel politika ve işlem adımlarını gösteren sistem saptamaktadır. Bu akışa o bankanın kredi politikası denir. Kredi politikasının unsurları şunlardır:

- Kredilerin onaylanmasına ilişkin süreçlerin esasları,
- Kredilerin sınıflanmasına ilişkin esaslar,
- Kredi onay mercilerinin limitleri,
- Kredilerin izlenmesine ve değerlendirilmesine ilişkin bir sistem,
- Kredilendirme ilişkin ana hatlar, kredilendirme standartlarına ve onay uygulamalarına istisna teşkil eden durumlar.

SIRA SİZDE

Bir şirkette çalışan herhangi bir işçi bankaya gidip kredi talep edebilir mi?

Kredi kullandırma bir seri işlemin yapılması sonrasında gerçekleşir. Müşteri tarafından kredi başvurusunun yapılmasıyla başlayan ve kredinin tasfiye edilmesine kadar geçen süreleri kapsayan işlemlerin tümüne kredilendirme süreci adı verilir.

Bankalarda kredilendirme süreci, kredilendirilmek istenen müşterinin müşteri kredi talebi ve ön görüşme veya banka tarafından müşterinin tespiti ile başlayan ilişkinin, kredi değerliliğinin ölçülmesinin (derecelendirme, mali tabloların analizi ve istihbarat vb.), kredi tahsis, teminatların oluşturulması, kredi kullandırma ve devamında kredinin anaparası ile tüm faiz, komisyon ve varsa diğer masraflarının ödenmesi sonrasında teminatların serbest bırakılması ve ilişkinin tasfiye edilmesi ile sona eren bir zaman dilimini ve bu zaman dilimi içinde yapılan tüm işlemleri tanımlamaktadır. Her banka kredilendirme sürecinde belirlemiş olduğu bazı genel ilke ve standartlara göre hareket eder ve kredi süreci yönetiminde belirlemiş olduğu kredi politikalarının uygulanmasını sağlar.

Kredi Onay Süreci ve Kullandırılması

Kredi onay süreci ve kullandırılması olayında iki sistem söz konusudur. Birinde merkezilik vardır ve kredi yöneticisi krediyi hazırlayıp onay yetkisine sahip makama sunar. Bu makam Bölge Müdürlüğü ya da Genel Müdürlük olabilir. Bu durumda merkezde yığılma olur ve merkez mahalli şartları bilmeyebilir. İkinci sistemde ise olay şube yetkisinde, şube içinde hal edilir. Şube yetkisinde kullandırılan kredilerde şube içi kredi komitesi; bölge yetkisinde kullandırılan kredilerde bölge müdürlüğü, otorize kredilerde ise genel müdürlük tarafından kredi onayında öngörülen şartların yerine getirilmesinden sonra, kredilendirilen firma ile sözleşme veya taahhütname düzenlenerek işlem başlatılmaktadır.

Nakdi kredilerde kredinin kullandırılması, kredi hesabından firmaya nakit ödemenin yapılması ile gerçekleşmektedir. Bu ödeme şekli, firmanın banka nezdindeki ticari mevduat hesabına yapılabileceği gibi, kasadan da yapılabilir. Gayri nakdi kredilerde kredinin kullandırılması ise, bir teminat mektubunun düzenlenmesi, bir akreditifin açılması, bir poliçeyi kabul veya bir poliçeye aval, vb. verilmesi ile gerçekleşmektedir.

Lehine kredi tesis edilen bütün gerçek ve tüzel kişilerden, kredi kullandırımından önce ve tüm kredilerini kapsayacak şekilde alınan imzalı belgelere “Genel Kredi Sözleşmesi” veya “Taahhütnamesi” adı verilir. Genel kredi sözleşmesi veya taahhütnamesi aşağıdaki konuları içermektedir:

- Kredinin toplam limiti,
- Bankanın krediye uygulayacağı faiz tahakkuk dönemi,
- Krediye tahakkuk ettirilecek faiz, komisyon, gider vergisi ve temerrüt faizi,
- Banka açıkça fesih ihbarında bulunmadığı sürece hesap veya hesapların kesilmesi halinde dahi, sözleşmenin yürürlükte kalacağı,
- Kredi borçlusunun ve kefillerinin kanuni ikametgâhları,
- Anlaşmazlık halinde yetkili olan mahkemeler.

Otorize kredi nedir?

SIRA SİZDE

Kredilerin İzlenmesi

Kredinin tahsisi ile geri dönüşü arasındaki sürede kredi izlemeden sorumlu yönetici, müşteri izlemek ve kredi ilişkilerini gözden geçirmek durumundadır. Kredilerin sözleşmele-re uygunluğu sağlandıktan sonra da kredili firma;

- Firma ortaklarının KKB (Kredi Kayıt Bürosu) kayıtları incelenerek,
- Tapu bilgileri ve değişimi izlenerek,
- Çek protesto icra araştırmaları yapılarak,
- Firma ziyaretleriyle gözlem yapılarak,
- Firmanın nakit akışı takip edilerek,
- Firma finansal tabloları değerlendirilerek,
- Piyasa ve diğer banka istihbaratları yapılarak,
- Firma, ortakları ve kefilleri hakkında basında çıkan haberler okunarak,
- Tahakkuk eden faiz ve komisyonların tahsili izlenerek takip edilmelidir.

Yukarıda sayılanlar dışında mevduat düzeyinin izlenmesi, limit aşımalarının izlenmesi, protestoların izlenmesi gibi yöntemler de kullanılabilir.

Firmalarda Sorunlu Kredilerin Göstergeleri

Firmalar çeşitli nedenlerle sorunlar yaşayıp, kullandıkları kredilerin geri ödenmesi hususunda bazı olumsuz durumlarla karşılaşabilirler. Firmalar ödeme güçlüğü sürecine girerken, bankalar bazı erken uyarı göstergeleriyle bunu önceden tahmin edebilir. Bu işaretlerin başlıcaları şöyle özetlenebilir:

- Firmanın mevduatının çok düşük düzeylerde seyretmesi,
- Kullanılan kredide hareketsizlik,
- Limite yakın kredi kullanımının sabitleşmesi,
- Kısa süreli borç (yabancı kaynak) kullanımının hızla artması,
- Kredilerin taksitli krediye çevrilme isteği,
- Stoklarda hızlı artış ve stok devir hızının yavaşlaması,
- Alacakların artması ve alacak devir hızının düşmesi,
- Satış artış hızının yavaşlaması, satışların reel olarak azalması, satış iade, iskonto, pazarlama ve satış dağıtım giderlerinin artması,
- Finansman giderlerinin satışlara oranının yükselmesi,
- Bilançoda aktifleştirilmiş giderlerin ve geçici aktif hesapların yükselmesi,
- Firmanın iştiraklerini ve maddi duran varlıklarını satışı,
- Finansman giderlerinin duran varlık maliyetlerine eklenmesi,
- Çalışılan bankaların değiştirilmesi ya da banka sayısının artması,
- Personel devir hızının artması ve üst yönetimde değişiklikler.

SIRA SİZDE

Firma stok devir hızının yavaşlaması kredi yönetiminde hangi durumun bir göstergesidir?

Kredi Yönetiminde Yapılan Hatalar

Firmaların ödeme güçlüğüne düşeceği veya herhangi bir sıkışıklığın yaşanacağını işaretleri genelde kredi analizi yapılması sürecinde ortaya çıkmaktadır. Ancak bu işaretler fark edildiğinde, düzenli aralıklarla kontroller yapılıyor olmasına rağmen, bankaların kredi tahsis, kredi kullandırım ve teminatlandırmada yapmış oldukları hatalar nedeniyle krediler problemlili hale gelmektedir. Yapılan kredi tahsis hatalarının başlıcaları aşağıdaki gibidir:

- Yetersiz ve doğrulanmamış kredi analizi,
- Grup yapısının net olarak anlaşılmadığı ve konsolidasyon yapılmadan gerçekleştirilen kredi analizi,
- Ekonomik ve sektörel gelişmelerin dikkate alınmaması,
- Kredinin amacının ve geri ödeme şeklinin belirli olmaması,
- Bilanço dışı yükümlülüklerin ve kur-faiz riskinin dikkate alınmaması,
- Rekabet nedeniyle hızlı ve uygunsuz koşullarda kredi tahsisi yapılması.
- Kredi kullandırımında ise aşağıdaki hatalar yapılmaktadır:
- Kredi tahsis şartlarına uyulmaması ve limit aşımalarına izin verilmesi,
- Kredi vadelerinde yoğunlaşılması,
- Kur riskinin hesaplanmaması,
- Limit aktarımı yoluyla teminat şartlarının zayıflatılması,
- Eksik tutarda kefalet alınması,
- Teminata alınan çek ve senetlerin, tahsis şartlarına uygun olmaması.

SIRA SİZDE

Eksik tutarda kefalet alınması, kredi yönetiminde yapılan hatalardan mıdır?

Kredi ile İlgili Genel Tanım ve Kavramlar

Bankacılıkta, geri ödeyeceği konusunda kendisine güven duyulan bir firmaya (gerçek veya tüzel kişiye) nakdi veya gayri nakdi bir itibarın, geri alınmak kaydıyla, bir bedel (faiz, komisyon) karşılığında belirli bir süre için verilmesi veya bir hizmet taahhüdünün garanti edilmesine “kredi” adı verilir. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’nun 48. maddesine göre ise; *“Bankalarca verilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.”*

Kredi (Finansman) İhtiyacının Nedenleri

Krediler çok çeşitli sebeplerle verilir. Bu sebeplerden en temel olanlarını şöyle sıralayabiliriz:

- Firmanın hızlı büyümesinin getirdiği nakit ihtiyacı, kâr
- Firmanın zarar etmesi ve kârlılığının yetersiz oluşunun getirdiği işletme sermayesi yetersizliği,
- Firmanın aşırı ölçüde kâr dağıtımını yapması veya firmadan büyük ölçüde kaynak çekilmesinin getirdiği para sıkışıklığı,
- Firmanın duran varlıklara (sabit kıymetlere) yapmış olduğu yatırımları kısa vadeli fonlarla karşılaması sonucu nakit akışının bozulması,

- Mevsimsel-spekülatif hareketler,
- Mevcut bir borcun ödenmesi ya da sermaye yükümlülüğünün yerine getirilmesi,
- Firma satın almak ya da yeni bir yatırım/proje gerçekleştirmek.

Kredi Kullandırım İlkeleri

Bu ilkeler verilen kredinin sorunsuz bir şekilde geri dönmesi açısından önem arz etmektedir.

Güvenlik (Emniyet) ilkesi: Bu ilke kredilerin geri dönüşü için gerekli tedbirlerin alınması, kredi türlerine göre uygun teminatların alınması, teminatların noksatsız ve kusursuz olarak tesis edilmesi gibi hususları kapsamaktadır.

Seyyaliyet (Akışkanlık) ilkesi: Bu ilke kredilerin firmaya sermaye olarak verilmemesi, kredi dönüşlerinin kısa vadelerde sağlanması, taşınmaz malların satın alınmasında kısa vadeli kredilerin kullandırılmaması ve kredilerin vadelerinde kapatılması, kredi teminatı olarak alınan çek/senetlerin vadelerinde ödenmesi, ödenmeyen çeklerin yerine daha uzun vadeli çek/senet alınmaması, kredi geri ödemesi ile kredi hangi proje için kullandırılmış ise onun için harcanması gibi unsurları kapsamaktadır.

Verimlilik ilkesi: Bu ilke kaynak yaratabilecek kredilere ve müşterilere öncelik verilmesi, özellikli kredilerin en fazla verimi (getiriye) sağlayacak müşterilere kullandırılması (Eximbank kredileri gibi), kredilendirilen firmaların verimli işlemlerinin (başta nakit akışı) bankada toplanmasına çalışılması, kredileri firmaya faizle beraber komisyon ve bankacılık hizmet gelirlerinden yararlanılacak şekilde kullandırılması gibi konuları kapsamaktadır.

Dağılımın uygunluk ilkesi: Bu ilke bankaların kredi portföyünün; sektör, müşteri, coğrafya, kredinin türü, para cinsi, vade ve teminatlar arasında dengeli dağıtılmış olarak kullandırılması gerekliliğini ifade etmektedir.

Diğer ilkeler: Kredi kullandırımında esas alınan diğer ilkeler; Temdit-Tecdit (uzatma-yenileme yapılmaması) ilkesi, Teminatlı kredilerde teminat almadan riske girmeme ilkesi, Yan risklerden kaçınma ilkesi, Firmanın bilançosunun kaldırabileceğinden daha fazla riske girmeme ilkesi şeklinde özetlenebilir.

Şekil 2.1

Kredi Kullanım İlkeleri

Kredi kullandırım ilkelerinden ikisini sayınız?

SIRA SİZDE

Kredi Yönetimine İlişkin ayrıntılı bilgi almak için Prof. Dr. Niyazi Berk'in Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi, Beta Yayınları, İstanbul, 2001 kitabını okuyabilirsiniz.

K İ T A P

KREDİ SÜRECİNDE BAŞVURU VE ÖN DEĞERLENDİRME

Kredi Müşterisi ile İlk Görüşme

Kredilendirme sürecinin başlangıç aşaması, ihtiyaç içinde olan müşterinin bankaya kredi talebini iletmesi veya banka tarafından ihtiyaç sahibi bulunarak kredi talebinin alınmasıdır. Müşteri kredi talebinde krediyi hangi amaçla kullanacağını, talep ettiği kredinin miktarını, kullanmak istediği süreyi ve vermeyi düşündüğü teminatları açık bir şekilde ifade etmelidir.

Banka, kredi talebini takiben müşteri hakkında bilgi toplamaya başlar. Kredi müşterisinin kimlik bilgileri, karakteri, hukuki ehliyeti, kredinin geri ödeme kaynakları, firma yönetiminin değerlendirilmesi ilk aşamada önemlidir. Firmaların kredi başvurusunda bulunurken ileri sürdükleri krediye ihtiyaç nedenleri ile gerçek kredi kullanım nedenleri arasında çoğunlukla büyük farklılıklar olmaktadır. Kredi talebinde firmalar, genellikle işletme sermayesi yetersizliğinden dolayı kredi ihtiyaçları olduğunu vurgularlar. Ancak kredi, işçilik giderleri veya vergi borcunun ödenmesi ya da alacak veya stok finansmanı gibi çok farklı alanlarda da kullanılabilir.

İstihbarat

Kredinin güvenli, verimli ve akışkan (seyyal) olarak plase edilmesi, riskin asgariye indirilmesi ve kredi değerliliğinin tespiti amacıyla; gizlilik ve tarafsızlık içinde bankalar tarafından, şahıslar veya firmaların ahlaki ve mali durumlarını doğru olarak tespit etmek amacıyla, çeşitli kaynaklardan yapılan bilgi toplama ve değerlendirme işlemine istihbarat adı verilir. İstihbarat işlemi esnasında dikkat edilen temel unsurlar (5C kuralı) kapasite, sermaye, karakter, teminat ve ekonomik koşullardır.

SIRA SİZDE

Kredilendirmede 5C kuralından, iki kuralı sayınız.

Kredi Başvuru Evrakları

Kredi taleplerinin değerlendirmesi, bireysel müşteriler ile iş yeri sahibi kişi ve kuruluşlar için farklı esaslara tabi tutulmaktadır. Bireysel kredi taleplerinin değerlendirilmesi, ticari faaliyeti olan kişi ve kurumlara göre daha basit ve kısa sürede tamamlanır.

Kredi talebinde bulunan bireysel müşteriden nüfus cüzdanı, maaş bordrosu, maaşında haciz olmadığına dair yazılı bilgi, çalışanın işyerinin imza sirküsü, vergi ve vatandaşlık numarası, ikametgah belgesi ya da ikametgahını gösteren elektrik, su vb. faturası gibi evrak ile sahip olduğu taşınır ve taşınmaz varlıklara ait belgeler istenmektedir. Bu belgelerin sadece kredi talebinde bulunan müşteri için değil aynı zaman da kefalet verecek kişi içinde alınması gerekmektedir.

Bankalar ticari faaliyeti olan kişi ve kuruluşlar üzerinde, bireysel müşterilere göre daha farklı incelemelerde bulunurlar. Bu nedenle daha farklı bilgi ve belgeler isterler. Bu belgeler incelenen firmanın son üç yıllık bilanço, gelir tablosu ve mizanları; inceleme dönemi itibarıyla ara mizan; üçer aylık dönemlerde düzenlenen geçici vergi beyannamesi ve gelir tablosu; kuruluş ve değişikliklerle ilgili ticaret sicil gazeteleri; oda kayıt belgesi; yatırım teşvik belgesi ve ekleri; kredi ve yatırımlarla ilgili düzenlenen yeminli mali müşavir raporları ve imza sirküleri gibi belgelerdir.

Kredi Tekliflerinin Gözden Geçirilmesi

Bankalar çeşitli organlarda, birimlerden gelen kredi tekliflerini gözden geçirirken aşağıda belirtilen sorulara cevap arayarak hata yapmamaya çalışırlar:

- Kredinin kullanım amacı doğru ve yeterince açık belirtilmiş mi?
- Belirtilen geri ödeme kaynakları gerçekçi mi?
- Kredi talebi yasalara ve bankanın kredi politikasına uygun mu?
- Firmanın ve ortaklarının geçmiş iş tecrübesi ile ilgili yeterli bilgi var mı?
- Krediyi isteyen firmanın ortaklık yapısı doğru ortaya konmuş mu?
- Firmanın faaliyette bulunduğu endüstri kolunun özellikleri yeterince incelenmiş mi?
- Firmanın geleceğe yönelik projeleri konusunda yeterince bilgi var mı?
- Önerilen teminat yeterli mi? Teminatla ilgili bilgiler tam mı?
- Firmanın mali tabloları tam ve onaylı mı?

- Ortaklar ve firma ile ilgili mal varlığı araştırması yapılmış mı?
- Önerilen kredi miktarı firmanın mali yapısı ile uyumlu mu?
- Öneride çelişkili ifade ve görüşler var mı?
- Çalıştığı bankalar ile ilgili istihbarat yapılmış mı?
- Memzuç bilgileri (TCMB Risk Santralizasyon) ile firma mali verileri tutuyor mu?
- Firma ve ortaklarının negatif sorguları yapılmış mı?

Kredi Taleplerinin Reddedilme Nedenleri

İlk başvuru sonrasında kredi talep eden firmalara bildirilen red cevaplarının en yaygın nedenleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Kredi talep edenin hukuken borçlanma ehliyeti olmaması veya kredi talebinin firmanın yetkili organlarınınca yapılmaması,
- Kredi isteğinin bankaca kabul edilebilir ekonomik bir nedene dayanmaması,
- Firmanın likidite durumunun borç ödemeye elverişli olmaması,
- Firmanın öz sermayesinin yetersiz olması,
- Borçlanma oranının yüksek olması,
- Fiktif (gerçek olmayan) işlemlerle firmanın kârlı ve öz sermayenin yüksek gösterilmesi,
- Firmanın geçmiş yıllar faaliyet sonuçlarının başarısız görülmesi,
- Firma yöneticilerinin yeterli bilgi ve beceriye sahip olmamaları.

Özel Kredi Türlerinde Risk Azaltma

Bazen bankanın kullandığı kredi bankaya özel ve sık kullandırılmayan kredi türlerinden biri olabilir. Aşağıda *Tarımsal Krediler* özel türünde riski azaltmak için alınan bazı tedbirler gösterilmektedir.

- Bankada tarım alanında uzmanlaşmış analistler çalıştırılması,
- Kredinin tahsis amaç ve yerlerine uygun olarak kullanılması, başka kullanım alanlarına kaydırılmasının önlenmesi,
- Etkili bir kredi kontrol uygulaması,
- Ürünün satışı ile kredinin geri ödenmesi arasında organik bir bağın kurulması,
- Değişen koşullara göre kredinin geri ödenmesinde esneklik getirilmesi,
- Tarım sigortasının yaygınlaştırılması,
- Kredinin tamamı geri ödeninceye kadar, kredi ile satın alınan maddi duran varlıkların mülkiyetinin kredi kurumuna ait olması.

KREDİLERİN SINIFLANDIRILMASI

Krediler nitelik, vade, teminat, kaynak, kullanım veya amaç, sektör, kullanıcı ve kullanıcı gibi çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir.

Nitelik Açısından

Krediler nitelik açısından nakdi ve gayrinakdi krediler olmak üzere ikiye ayrılır. Nakdi krediler, ödünç olarak para verilmesidir. Nakdi kredi karşılığında banka müşterisinden faiz ve kredinin türüne göre faiz+komisyon alır. Senet karşılığı kredi, borçlu cari hesap, iskonto, iştira ve diğer teminat karşılığı krediler bu tür kredilerdir. Müşterilerin nakit ihtiyacı bu kredilerle karşılanmaktadır.

Gayrinakdi kredilerde ödünç olarak verilen değer ise banka itibarıdır. Bu kredi türünde, alınan bir borcun geri ödenmesi veya taahhüt edilen bir işin zamanında ve noksansız olarak yapılması konusunda, banka garanti verir. Borç ödenmez veya iş yapılmazsa, alacaklının veya işi yaptıranın uğradığı zararı tazmin etmekle yükümlü olan taraf bankadır. Teminat mektubu, sair kefalet kredisi, ithal garantisi, kabul kredisi, aval kredisi, çek taahhüt kredisi gayri nakdi kredilere örnek olarak gösterilebilir.

Vade Açısından

Vadeleri açısından krediler kısa, orta ve uzun vadeli krediler olmak üzere üçe ayrılır. Kısa vadeli krediler, vadeleri 12 aya kadar (dâhil) olan; orta vadeli krediler vadeleri 12 aydan 5 yıla kadar olan; uzun vadeli krediler ise vadeleri 5 yıldan fazla olan kredilerdir.

Teminat Açısından

Krediler teminatları açısından teminatsız ve teminatl olmak üzere ikiye ayrılır. Teminatsız krediler sadece kredi müşterisinin itibar ve kredibilitesine güvenilerek, hiçbir teminat alınmadan açılan kredilerdir. Açık kredi, tek imzalı teminat mektubu kredisi bu tür krediye örnek olarak gösterilebilir. Teminatl krediler ise, kredi müşterisinin imzasına ek olarak diğer başka teminatlar da alınmak suretiyle açılan kredilerdir. Bu krediler iki gruba ayrılır:

Şahsi Teminatl Krediler: Kredi müşterisinin imzası dışında bir veya birden fazla gerçek/tüzel kişinin imzası (kefaleti) karşılığında verilen kredidir. Kefalet karşılığı kredi, şahsi teminatl bir kredi türüdür.

Maddi Teminatl Krediler: Maddi değerlerin rehini karşılığında açılan kredilerdir. Hisse senedi, tahvil, mevduat ve nakit karşılığı, altın karşılığı, emtia rehini, ticari işletme rehini, kambiyo senetleri rehini ve taşınmaz ipoteki karşılığı krediler bu tür kredilere örnektir.

Kaynak Açısından

Kaynak açısından krediler banka kaynaklı ve banka dışı kaynaklı krediler olmak üzere ikiye ayrılır. Banka kaynaklı krediler, bankaya ait kaynaklardan kullandırılan kredilerdir. Banka dışı kaynaklardan kullandırılan krediler ise, T.C. Merkez Bankası, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Eximbank) ve diğer fonlardan yararlanılarak kullandırılan kredilerdir.

Kullanım ya da Veriliş Amacı Açısından

Kullanım ya da amaç açısından krediler yatırım ve işletme kredileri olarak sınıflandırılır. Yatırım kredileri işletmelere, bina ve tesislerin yapımı ile sabit kıymetlerin finansmanı amacıyla açılan orta ve uzun vadeli kredilerdir. İşletme kredileri ise, işletmelere üretim faaliyetlerini finanse etmek, döner sermaye ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile açılan kredilerdir.

Sektör Açısından

Sektör açısından krediler özel sektör kredileri ve kamu sektörü kredileri olarak ikiye ayrılır. Özel sektör kredileri, özel sektörde faaliyet gösteren ve fon ihtiyacı olan kişi ya da firmalara kullandırılırken, kamu sektörü kredileri fon ihtiyacı bulunan kamu kurum ya da kuruluşlarına yönelik kredilerdir.

SIRA SİZDE

Kredileri nakdi ve gayrinakdi kredi olarak ayırmak kredileri hangi açıdan ayırıma tabi tutmak sayılır?

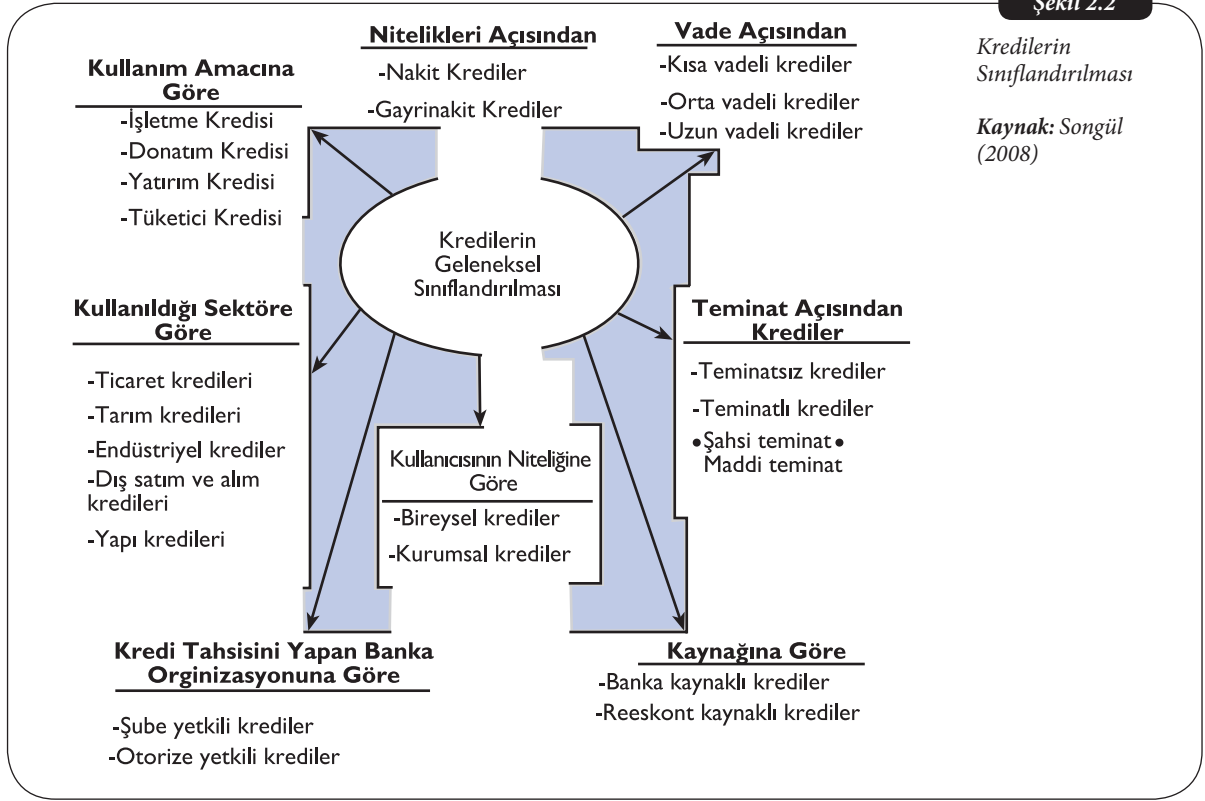
Kullanıcısının Niteliğine Göre

Kullanıcısının niteliğine göre krediler bireysel ve ticari krediler olmak üzere ikiye ayrılır. Bireysel krediler hanehalklarına kullandırılan kredilerken, ticari krediler şirket ve kurumlara kullandırılan kredilerdir.

Şekil 2.2

Kredilerin Sınıflandırılması

Kaynak: Songül (2008)

Tesis Eden Banka Organına Göre

Krediler tesis edildiği banka organına göre, şube yetkisinde ve otorize krediler olarak sınıflandırılmaktadır.

Bankacılık Kanununun 51. maddesi; “Kredi açma yetkisi yönetim kuruluna aittir. Yönetim kurulu kredi açma yetkisini kurulca belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde kredi komitesine veya genel müdürlüğe devredebilir. Genel müdürlük kendisine devredilen kredi açma yetkisini diğer birimleri, bölge müdürlükleri veya şubeleri aracılığıyla da kullanabilir. Kredi komitesinin oluşumu ile çalışma ve karar alma esasları kurulca belirlenir...” şeklinde belirlenmiş ve kredi tahsis yetkisi banka yönetim kuruluna vermiştir.

Bankalar, bilişim sektöründeki gelişmelerin de etkisiyle artık milyonlarca müşteriye ulaşabilmekte ve çok çeşitli ürünler ile hizmet vermektedir. Banka yönetim kurulunun, banka bünyesinde kullanılacak tüm kredileri değerlendirmesi ve kullandırma kararını vermesi pratikte mümkün değildir. Bu nedenle yetkilerini çeşitli birimlere devredebilmektedir. Örneğin, yönetim kurulu banka kredi politikasına ve yasal yükümlülüklerle uygun olarak, kredi açma yetkisini yönetim kurulu kredi komitesine veya genel müdürlüğe devretmektedir. Genel müdürlük yine banka kredi politikaları ve yasal yükümlülüklerle uygun olarak, kredi açma yetkilerini genel müdürlük birimlerine, bölge koordinatörlüklerine ve şubeye devretmektedir. Yetki devri sonucunda kredi tahsisi şube tarafından gerçekleştirilen krediler şube yetkisinde kredi, şube dışında kalan (bölge koordinatörlüğü, genel müdürlük birimleri, genel müdürlük, yönetim kurulu kredi komitesi ve yönetim kurulu) krediler ise otorize kredi olarak adlandırılmaktadır.

Kredi Açılması ve Kullanılmasında Genel Esaslar

Kredi sistemi içerisinde; Bankacılık Kanunu, ilgili diğer Kanun ve Kararnameler ve Yönetmeliklerde yer alan düzenlemelere aykırı olarak kredi kullanılamaz. Krediler bireysel ve ticari gibi çeşitli türlere ayrılabilir. Ticari krediler, firmalara kullanılan krediler ve genel krediler içinde en önemli paya sahip türdür. Bu nedenle aşağıda ticari kredi açılmasında ya da kullanılmasında engel haller belirtilmiştir.

Kredi Açılmasında/Kullanılmasına Engel Kabul Edilebilecek Haller

1. Ticari işletmesi bulunmayanlara ve fiilen ticari işlerle iştigal etmeyenlere,
2. Ticari faaliyeti gereği üye olması gereken; Ticaret Sicili, Ticaret Odası, Sanayi Odası, Esnaf ve Sanatkarlar Sicili, Esnaf ve Sanatkarlar Odası ile benzeri oda, dernek ve kuruluşlardan birine kayıtlı olmayanlara,
3. Devlet taahhütlerine girmeleri yasaklananlara, iflas ve konkordato ilan edenlere, ticaretten men edilenlere,
4. Çek kullanım yasağı kapsamında olanlara,
5. Karşılıksız çeki olan ve/veya açık protestoları bulunanlara,
6. Negatif nitelikli ferdi kredi ve kredi kartı riskleri listesinde yer alanlara,
7. Kendilerine vasi tayin edilmemiş olup, medeni haklarını kullanma ehliyetine sahip olmayanlar veya mahkeme kararıyla bu haktan yoksun kılınanlara ticari kredi kullanılmamaktadır.

Kredi Açılmayacak/ Kullanılmayacak Müşterilerde İstisnalar

1. Likit değerler (mevduat, nakit blokajı) karşılığında açılacak krediler ile banka kont-rgarantisi karşılığında verilecek mektupları için kredi açılabilir/kullanılabilir.
2. Ticari işletmesi bulunmayan ve fiilen ticari işlerle iştigal etmeyen kamu kurum ve kuruluşları, kooperatifler, odalar, dernekler, sendikalar vb. kanunla kurulmuş kuruluşlara nakdi ve gayrinakdi kredi açılabilir/kullanılabilir.
3. Devlet taahhütlerine girmeleri yasaklananlardan yeniden itibarını kazananlara kredi açılabilir/kullanılabilir.
4. Karşılıksız çeki olan ve/veya açık protestoları bulunan müşteriler ile negatif nitelikli ferdi kredi ve kredi kartı riskleri listesinde yer alanlara, yapılacak en son istihbaratının olumlu olması halinde, kredi açılabilir/kullanılabilir.

Kredi Değerlendirme ve Tespit Usulleri

Kredi tespiti; müşterilerin kredi değerliliğine, ihtiyacına ve talebine göre yapılır. Bankaların, şubeler, ve bölge müdürlüklerince kredi tesis edip edemeyeceği, kendi iç düzenince belirlenir.

Puanlama (Scoring) Yöntemi ile Açılacak Kredi Limitinin Tespiti

Kredi değerlendirme sürecinin kısaltılması, puanlama (ccoring) yöntemi ile gerçekleştirilmektedir. Yöntemin genel esasları; kredi açılması için gerekli tüm belgeler temin edilip, gerekli istihbarat, çek, senet, icra, iflas, KKB (kredi kayıt bürosu) gibi tüm sorgular yapıp, müşteri ile kredi ilişkisine girilebileceğine dair olumlu kanaatin oluşması halinde, kredi tutarının belirlenmesi amacıyla yönelik olarak kullanılır. Yöntem, müşterilerin ölçeği (cirosu), moralitesi, mali ve mali olmayan verileri ile bilanço dışı varlıkları (kefaleti alınacak firma ortaklarının varlıkları) değerlendirilerek, müşterinin puanını belirler ve müşterinin faaliyet gösterdiği sektör tipine göre geliştirilen formüllerle kredi miktarını hesaplar.

Mali Tahlil Yöntemi ile Açılacak Kredi Limitinin Tespiti

Bu yöntemde, bankaların mali tahlil ve istihbarat elemanlarınca, mali tahlil istihbarat raporu düzenlenir. Yapılacak değerlendirmeler sonrasında şubeler, bölge başkanlıkları veya genel müdürlükçe kredi açma yetki limitleri dâhilinde kredi limiti tespit edilir.

Karşılıksız çeki ve yoğun protestoları olan bir şirket ya da gerçek kişiye kredi açmak mümkün müdür ve bu doğru bir davranış mıdır?

SIRA SİZDE

KREDİLERLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER

Bankalar, çeşitli hukuki sınırlamalar nedeniyle, elde ettikleri fonların tamamını kredi olarak kullanıramazlar. Türkiye’de bankaları doğrudan ilgilendiren ve kredilere ilişkin hükümler de içeren kanun 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’dur.

Bankacılık Kanununda Krediler ile İlgili Yasal Düzenlemeler

5411 sayılı Bankacılık Kanununda kredilerle ilgili ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır. Bunlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

MADDE 50: Dâhil olunan risk grubu ve mensuplara kredi kullandırma koşulları:

- Yönetim kurulu üyelerine, genel müdüre, genel müdür yardımcılara ve kredi açmaya yetkili mensuplarına; bunların eş ve velâyet altındaki çocuklarına; tek başlarına ya da birlikte sermayesinin yüzde yirmibeş veya fazlasına sahip oldukları ortaklıklara,
- (a) bendinde sayılanlar dışında kalan mensupları ile bunların eş ve velâyeti altındaki çocuklarına,
- Mensuplarının kurduğu veya bunlar için kurulan sandık, dernek, sendika veya vakıflara,

Her ne şekil ve surette olursa olsun nakdî ve gayrinakdi kredi veremez, tahvil ya da benzeri menkul kıymetlerini satın alamazlar.

MADDE 51: Kredi açma:

Kredi açma yetkisi yönetim kuruluna aittir. Yönetim kurulu; kredi açma, onay verme ve diğer idarî esaslara ilişkin politikaları oluşturmak, bunların uygulanmasını ve izlenmesini sağlamak ve gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

MADDE 52: Kredilerin izlenmesi:

Bankalar, kredileri nedeniyle maruz kalınacak riskleri ölçmek, karşı tarafın malî gücünü düzenli olarak analiz etmek ve izlemek, gerekli bilgi ve belgeleri temin etmek ve bunlara ilişkin esasları belirlemek zorundadır. Kredi müşterileri bu çerçevede konsolide ve konsolide olmayan bazda istenilen bilgi ve belgeleri bankalara vermekle yükümlüdür.”

MADDE 54: Kredi sınırları:

Bankalarca bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna kullandırılacak kredilerin toplamı öz kaynakların yüzde yirmibeşini aşamaz. Bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna özkaynakların yüzde onu veya daha fazlası oranında kullandırılan krediler büyük kredi sayılır ve bunların toplamı özkaynakların sekiz katını aşamaz.

MADDE 55: Kredi sınırlamalarına tâbi olmayan işlemler:

Aşağıdaki kredi işlemleri 54. maddedeki sınırlamalara tâbi değildir:

- Karşılığı nakit, nakit benzeri kıymet ve hesaplar ile kıymetli maden olan işlemler.
- Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığıyla yapılan işlemler ile bu kurumlarca çıkarılan ya da ödenmesi garanti edilen bono, tahvil ve benzeri menkul kıymetler karşılığı yapılan işlemler.
- Merkez Bankası nezdindeki piyasalarda veya kanunla teşkilatlanmış diğer para piyasalarında yapılan işlemler.

- d. Aynı kişiye ya da aynı risk grubuna yeni kredi tahsisî hâlinde daha önce yabancı para cinsinden veya yabancı para ölçüsü ile verilen kredilerin, müteakiben tahsis edilen kredinin kullandırılmaya başlandığı tarihteki cari kurdan dikkate alınması kaydıyla çek ve kredi kartı kullandırmaları hariç, kredilerde kur değişikliklerinin doğurduğu artışlar ile vadesi geçmiş kredilere tahakkuk ettirilen faiz, kâr payı ve diğer unsurlar.
- e. Her türlü sermaye artırımları dolayısıyla bedelsiz edinilen ortaklık payları ile ortaklık paylarının herhangi bir fon çıkışı gerektirmeyen değer artışları.
- f. Kurulca belirlenecek esaslar dâhilinde bankaların kendi aralarındaki işlemler.
- g. Kurulca belirlenecek esas ve süreler çerçevesinde elden çıkarılması kaydıyla halka arz aracılık yüklenimleri kapsamında edinilen ortaklık payları.
- h. Özkaynak hesabında indirilecek değer olarak dikkate alınan işlemler.

İTERNET

Bankacılık Kanunu ile ilgili ayrıntılı bilgi için http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/Bankacilik_Kanunu.aspx

KREDİ TEKLİFİ, KREDİ TAHSİSİ VE KREDİLERİN ORGANİZASYONEL YAPISI

Bankalarda kredi onay süreci gerek Bankacılık Kanunu gerekse teamüller tarafından uzun yıllarda çeşitli onay adımlarına ve farklı yetkilendirmelere bölünmüştür. Her aşamanın kredi onay yetkisi farklı farklıdır. Kredi onayında yetki süreci; yönetim kurulu, kredi komitesi, genel müdür/müdür yardımcısı/birim müdürü, krediler müdürlüğü, bölge müdür-lüğü ve şube şeklinde gerçekleşir.

Kredi Komitelerinin Oluşumu

Kredi teklifleri, belirlenen kredi açma yetkilerine bağlı olarak; şube kredi komitesi, ticari-kurumsal bankacılık şubesi kredi komitesi, bölge müdürlüğü kredi komitesi veya genel müdürlük yetkisinde onaylanır. Kredi komitesi üyelerinin tamamı tarafından imzalanmış kredi komitesi kararı olmaksızın kredi kullandırılmaz. Oy çokluğu ile onaylanan kredilerden uygun görülenler, bir üst merciin/komitenin onayına sunulabilir. Bu durumda üst onay merciinin onayı alınmaksızın kredi kullandırılmaz. Kredi komitesi kararları kredi dosyasına konularak saklanır. Şubelerde kredi komitesi, şube müdürü başkanlığında, krediler/pazarlama personeli olarak görevlendirilmiş en az üç kişiden, mali tahlil personeli varsa dört kişiden oluşur. Bankaların bölge müdürlükleri ve varsa kurumsal bankacılık şubelerinde kredi komitesi, bölge müdürü/kurumsal bankacılık şube müdürü başkanlığında, krediler/pazarlama bölüm müdürü/yönetmeni/yönetmen yardımcısı/uzmanı olmak üzere en az üç kişiden oluşur. Mali tahlil birimi bulunması halinde ise, mali tahlil bölüm müdürü/yönetmeni/yönetmen yardımcısı/uzmanı komitede yer alabilir ve komite en az dört kişiden oluşabilir.

Kredi komitesinde onaylanan krediler kredi tebliğ mektubu ile şubeye bildirilir. Şube krediyi kredi tebliğ mektubundaki limitler ve şartlar dâhilinde kullanırabilir. Şekil 2.3 bir firmanın tebliğ mektubunu göstermektedir.

SIRA SİZDE

9

Krediler için hangi komite kurulmalı ve bu komite kararları nasıl hazırlanmalıdır?

Şekil 2.3

Kredi
Otorizasyon
Tebliğ Mektubu

KREDİ TEBLİĞ MEKTUBU				
ŞUBE	050 DENEME ŞUBESİ	TARİH	05.02.1999	
FİRMA ADI	248 AÇIKÖĞRETİM OTO SER.TİC.LTD.ŞTİ	SAAT	10.45.50	
İLGİ	01-02-1999 20 TARİH VE NOLU TEKLİFİNİZ			
KREDİ TÜRÜ	TEMİNAT	MEVCUT KREDİ	(TL-MİO.TL-YP-BİN USD)	FARK SON DURUM DOVİZ
KV TEM.DİĞ.KREDİLER	KEFALET	5.000		5.000 TRL
OR.VE.UZ.VD.TEM.İŞL.VE	DOVİZ TEVDİAT	400		400 USD
DİĞ.KRD.DİĞ.				
KV.AÇIK.DİĞER KREDİLER	KEFALET	10.000		10.000 TRL
OR.VE.UZ.VD.TEM.İŞL.VE	BANKA T/M (Y.I)		2.000+	2.000 USD
DİĞ.KRD.DİĞ.				
NAKİT TOPLAMI (TRL)		15.000		15.000 TRL
NAKİT TOPLAMI (USD)		400	2.000+	400 USD
GAYRİ NAKİT TOPLAMI (TRL)				TRL
GAYRİ NAKİT TOPLAMI (USD)				USD
KEFALET TOPLAMI (TRL)				TRL
KEFALET TOPLAMI (USD)				USD
KREDİLER TOPLAMI (TRL)		15.000		15.000 TRL
KREDİLER TOPLAMI (USD)		400	2.000+	400 USD
GENEL LİMİT (TRL)		15.000		15.000 TRL
GENEL LİMİT (USD)		400	2.000 +	400 USD
İlgili yazınızla anılan firma lehine talep ettiğiniz krediler, yukarıdaki şekli ile kabul edilmiş olup, aşağıdaki koşullar ile kullanılmasını rica olunur.				

Bankalar asli işlevleri olan kredileri yürütmek üzere yapılarında kredi müdürlükleri oluşturmuşlardır. Kredi müdürlüğü kredilere ilişkin organizasyon yapısı, üst yönetimin kararlarının uygulanması, kredi kararlarının verilmesi, verilen kredilerin takibi gibi konularla ilgilenebilirler. Şekil 2.4, bir bankanın kredi müdürlüğü şemasını göstermektedir.

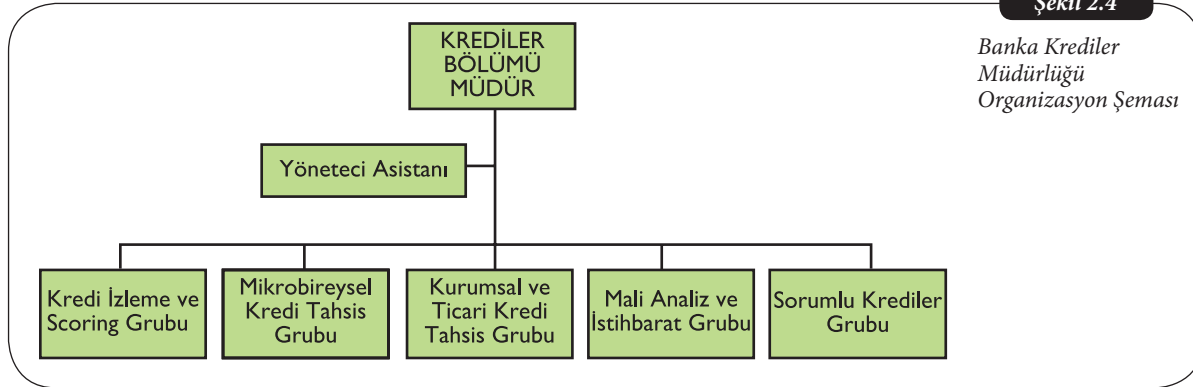
Kredi Tahsisine ilişkin ayrıntılı bilgi almak için Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yazıcı'nın Bankacılıkta Kredi Tahsisi, Seçkin Yayınevi, 2010 kitabını okuyabilirsiniz.

K İ T A P

Şekil 2.4

Banka Krediler
Müdürlüğü
Organizasyon Şeması

Kredi Fiyatlaması

Fiyatlamada geleneksel yöntem "Fiyat = Fonlama Maliyeti + Kâr Payı" şeklindedir. Fakat farklı bankaların farklı değerlendirme kriterlerinin varlığı, bankacılık sektöründe ortak bir fiyatlamasının oluşmasını engellemektedir.

Kredilendirme, taşınan risklerin sayısallaşmasına dayanmadığı için riskler fiyatlanamamakta ve risklerini yönetebilen iyi firmalar bunun avantajlarından tam yararlanamamaktadır. Fakat bankacılık sektörü gittikçe bu yönde ilerlemektedir. Basel II uygulaması firmaları derecelere ayırarak az riskli firmalara daha düşük faiz-komisyon yüklenmesini öngörmektedir. Yine bankalar müşteri bazında verimlilik hesapları yaparak, bankaya fayda sağlayan müşterilerine daha düşük faiz uygulamaktadır.

TEMİNAT

Türleri

Krediler teminat yönünden; teminatsız (açık) krediler ve teminatl krediler olmak üzere iki gruba ayrılır. Teminatsız (açık) krediler, herhangi bir teminat alınmaksızın müşterinin moralitesine güvenilerek, sözleşmeye sadece imzası alınmak suretiyle kullandırılan kredilerdir. Teminatl krediler ise, riskin azaltılması amacıyla şahsi ve/veya maddi teminat alınmak suretiyle kullandırılan kredilerdir. Kredi kapatılıp, risk tamamen giderilmeden ve bankaya karşı başka bir yükümlülüğünün kalmadığı tespit edilmeden firma/shahıs teminat çıkışı yapılamaz. Teminatl krediler maddi ve şahsi olmak üzere ikiye ayrılır.

Maddi Teminatlar

Maddi teminatlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Likit Değerler Rehni (Nakit, Mevduat, Döviz Tevdiat, POS Blokesi, Hazine Bonosu, Devlet Tahvili, Eurobond, Repo, Banka Yatırım Fonları)
- Banka Teminat Mektubu/Kontrgarantisi
- Kambiyo Senetleri
- Alacağın/İstihkakın Temliki
- Taşınmaz İpoteği (Gayrimenkul, Gemi)
- Taşınır Rehni (Altın, Diğer Kıymetli Madenler, Hisse Senedi, Vesaik, Emtia, Ürün ve Mal, Taşıt, Plaka)
- Ticari İşletme Rehni

Likit Değerlerin Rehni

Kredi müşteri ve/veya 3.kişilerin bankadaki likit değerleri rehnedilerek kredi kullanılabilir. Likit değerler; nakit, her türlü mevduat hesabı, menkul kıymetlerin izlendiği yatırım hesapları, müşterek muhafazaya alınabilecek diğer likit değerlerden oluşmaktadır. Bu kapsamda teminata alınacak likit değerlerin türleri ve rehin esasları aşağıda açıklanmıştır.

Nakit Mevduat, Döviz Tevdiat Hesabı Rehni: Kredi lehdarı veya üçüncü şahıs tarafından bankada bulunan nakit, mevduat ve döviz tevdiat hesapları teminat alınmak suretiyle kredi kullanılabilir. Bu teminatlarla açılan krediler sınırlamalara tabi olmayıp, hesap durumu belgesi alınmasına gerek yoktur.

POS Blokesi: Bankalar kendi POS cihazını kullanan müşterilerine, POS bedellerinin ödeneceği tarihe kadar, faiz ve diğer masraflar vade sonunda tahsil edilmek üzere, nakdi kredi kullanırabilir.

Hazine Bonosu, Devlet Tahvili, Eurobond, Repo, Yatırım Fonları Rehni: Bankaca satışı yapılan menkul değerlerin izlendiği, müşteriye veya üçüncü kişilere ait yatırım fonu üzerine bloke konularak, saklama makbuzu geri alınarak veya bu kıymetlerin doğrudan fiziki olarak teslim alınması suretiyle rehin konularak kredi açılabilir.

Banka Teminat Mektubu/Kontrgarantisi

Başka bir bankanın teminat mektubu/kontrgarantisi alınmak suretiyle de kredi kullanılabilir.

Kambiyo Senetleri

Gerçek ticari işlemlerden kaynaklanan şekil şartları eksiksiz olan; bono, poliçe ve çekler karşılığı kredi kullanılabilir. Hatır senetleri teminata alınmaz. Krediye teminat olarak alınacak senetlerin marja esas değeri, senetlerin üzerinde yazılı tutar üzerinden hesaplanır.

Osman Oy, *Kredi Teminatları ve Kredi Suçları*, 1. Basım, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2003

K İ T A P

Alacağın/İstihkakın Temliki

Doğmuş alacakların/istihkakların bankaya temlik edilmesi karşılığında kredi kullanılabilir. Banka kamu kurum ve kuruluşları nezdinde doğmuş alacakların/istihkakların temliki karşılığında işlem yapabilir. Krediye teminat olarak alınacak alacak/istihkakların marja esas değeri, alacak/istihkakların tutarı üzerinden hesaplanır.

Gayrimenkul İpoteği

Kredi lehdarı ya da üçüncü şahsa ait bir gayrimenkulün bankaya ipotek edilmesi karşılığında kredi kullanılabilir.

İpoteğin tescil işleminin yapılabilmesi için taşınmaz malikinden alınan talepten önce yer alan tüm koşullar resmi senet akit tablosuna aynen geçirilir. İpoteğin doğmuş ve doğacak tüm asalet ve kefalet riskleri için adına süresiz olacak şekilde alınması ve resmi senette “fek’i Bankamızdan bildirilinceye kadar” ibaresinin açık bir şekilde ifade edilmiş olması gerekir.

Emtia rehni ne demektir?

SIRA SİZDE

Taşınır Rehni

Altın ve diğer kıymetli madenler, hisse senedi, vesaik, emtia, ürün ve mal, taşıt ve plaka taşınır rehni kapsamında değerlendirilir.

Altın Rehni: Sikke, külçe altın veya altın ürünlerinin rehnedilmesi karşılığında kredi kullanılabilir. Rehin alınacak basımlı altınların, sahte ve düşük tartılı külçe altınlar ile altın ürünlerinin 14 ayardan düşük olmamasına dikkat edilir.

Hisse Senedi Rehni: Sermaye Piyasası Kanunu’na göre ihraç edilmiş ve borsaya kote edilmiş (borsa cetveline geçmiş) hisse senetleri karşılığında bölge başkanlığı ve şubeler tarafından resen kredi açılmaz, bu konudaki talepler ticari krediler daire başkanlığı’na intikal ettirilir.

Emtia, Ürün ve Mal Rehni: Ticari, zirai ve sınaî malların, menkul rehni hükümleri çerçevesinde, bankaya rehnedilmesi karşılığında banka yetkililerinin bilgisine istinaden kredi kullanılır.

Vesaik: Sevk vesaiki (sadece deniz konşimentolarını içeren vesaik) teminat alınmak suretiyle ihracatçı müşterilere kredi kullanılması mümkün olup, bu konuda izin alınmak yoluyla işlem yapılabilir.

Taşıt ve Plaka Rehni: Taşıtlar üzerine rehin işlemi yapılmasıdır. Genellikle çok eski taşıtlar bankaca rehine kabul edilmez.

Ticari İşletme Rehni

Bankalarca Ticari/Sanayi işletme rehni karşılığı kredi kullanılmaktadır. Ancak, ticari işletmenin değer tespiti ihtisas gerektirdiğinden rehin alınacak işletmenin değerinin tespiti, işletme durumuna göre özel uzmanlardan oluşan bir komisyon tarafından yaptırılmalı ve rehin işlemi kayıt ettirilmelidir.

Şahsi Teminatlar

Kredi Garanti Fonu kefaleti, gerçek ve tüzel kişi kefaleti şahsi teminatlardır.

Kredi Garanti Fonu Kefaleti (KGF)

Kredi garanti fonu, KOBİ'lerin bankalardan kullandıkları kredilerin teminatını oluşturmak üzere bankalara kefalet veren bir kuruluştur.

Gerçek ve Tüzel Kişi Kefaleti

Mali durumu sağlam, moralitesi iyi, mal varlığı yeterli olan gerçek ya da tüzel kişiler kefil olarak alınabilir. Banka lehine kefalet imzası alınacak gerçek ve tüzel kişilerin öncelikle kredi ilişkisinde bulunan müşterilerden olması tercih edilir.

Tüzel kişi kefillerden; şirket temsilcilerinin şirket adına kefalet vermeye yetkili olup olmadıkları, şirket ana sözleşmesinde kefalet verilmesini sınırlandıran bir hüküm bulunup bulunmadığı araştırılır. Ayrıca yetki belgesinin, şirket ana sözleşmesinin, şirketi temsil ve ilzama yetkililerinin noter onaylı imza sirkülerinin örneği alınır. Gerçek kişi kefillerden ise, nüfus cüzdanı fotokopisi ile ikametgâhını gösterir belge alınır.

Kefalet Niteliği

Kredi sözleşmelerindeki gerçek ve tüzel kişilere ait kefil imzaları "Müşterek Müteselsil Borçlu Müteselsil Kefil" biçiminde alınır.

Kefaletten Cayma

Gerçek veya tüzel kişi kefillerin noter kanalıyla, "Kefalet imzalarının bundan böyle veya belli bir tarihten sonra hükümsüz olduğu"na dair banka şubelerine ihbarda bulunmaları halinde, ihbarnamenin alındığı andan itibaren, aynı sözleşme ve dolayısıyla kefalete dayalı olarak kredi kullanılmasına devam edilmez. Ancak, ihbarnamenin alındığı ana kadar yapılan kredi işlemlerinden doğan alacaklar için, ihbarname gönderen kefilin sorumluluğu devam eder.

Kefilin Ölümü ve Diğer Özellikli Durumlar

Kefilin ölümü ile kefalet borcunda kural olarak herhangi bir değişiklik meydana gelmez. Kefalet borcu ile diğer borçlar arasında herhangi bir fark yoktur. Alacağın muaccel olup olmaması da, durumda bir farklılık yaratmaz. Mirası reddetmeyen mirasçılar, miras bırakanın (vefat edenin) kefalet borçlarından da sınırsız olarak sorumludurlar. Ancak kefilin ölüm tarihinden sonra kullanılan kredilerden kefilin ve mirasçılarının sorumluluğu bulunmamaktadır.

Teminatlara Marj Uygulanması

Bankalar teminata aldığı varlıkların tümü karşılığında kredi kullandırmazlar. Gelecekte oluşacak faiz, masraf gibi tahsil edilmesi gereken meblağlar için pay ayırırlar. Buna marj bırakma adı verilir. Aşağıdaki tabloda teminat çeşidine göre marj bırakma gösterilmektedir. Marj uygulanmasının kesin oranları olmayıp, bankadan bankaya değişmektedir.

VAK'A ÇALIŞMASI: Firmaya; Çek/Senet Karşılığı Nakdi: ₺100.000.- , İpotek Karşılığı Nakdi : ₺100.000.- , İpotek Karşılığı Gayrinakdi : ₺50.000.- , Kredi tahsis edilmiş ise;

- Teminata alınacak çek/senet tutarı ne kadar olmalıdır?
- Gayrimenkulün Ekspertiz tutarı ne kadar olmalıdır?

Cevap: Tahsis edilen kredi limitlerinin tamamının kullanılması düşünülüyor ise;

- ₺120.000.- tutarında gerçek müşteri çek/senedi alınmalıdır.
- ₺187.500.- tutarında Ekspertiz değeri olan gayrimenkul teminata alınmalıdır.

Sözleşme İşlemleri

Banka ile kredi ilişkisinde bulunan gerçek veya tüzel kişi müşteriler arasında yasaların öngördüğü koşullar çerçevesinde kapsamı bankaca belirlenen kredi sözleşmeleri kullanılır (bknz, EK.1).

Kredi sözleşmelerinin ilgili bölümlerine, kredi limiti, şubenin ismi ile müşteri bilgileri, müşterek borçlu ve müteselsil kefil/kefillerin de isim, unvan ve adresleri açıkça yazıldıktan sonra tarih kaydedilerek, sözleşme içeriğinin anlaşıldığını ve kabul edildiğini belirlemek üzere müşteri ve kefillerle birlikte şube yetkililerince kaşe basılmak suretiyle ayrı ayrı imzalanır.

TEMİNATLARA UYGULANACAK MARJ ORANLARI				
TEMİNAT TÜRÜ	KREDİ TÜRÜ			
	₺ NAKİT	YP NAKİT	₺ GAYRİNAKİT	YP GAYRİNAKİT
Gerçek Müşteri Çek Senedi	20	20	10	10
₺ Mevduat	10	10	10	10
YP Mevduat	10	10	10	10
Devlet Tahvili Hazine Bonosu ₺/YP	10	10	10	10
Banka B Tipi Yatırım Fonu	10	10	10	10
Banka A Tipi Yatırım Fonu	30	50	30	50
Gayrimenkul Ekspertiz Değeri	25	25	25	25

Tablo 2.1
Teminatlara Uygulanan
Marj Oranları Örneği

Kefaletin geçerli olabilmesi için belirli bir tutar ile sınırlandırılmış olması gerekir. Bu nedenle, sözleşmede kefalet tutarı yazı ve rakamla ayrı ayrı gösterilmelidir. Kullanılan kredinin türüne göre varsa yapılması gereken alonjlar (ek sayfalar) ilgili kredi sözleşmesine ilave edilir. Yabancı para cinsinden kullanılan kredilerde ise sözleşme, tahsis edilen krediye konu döviz cinsi üzerinden düzenlenir.

KREDİ KULLANDIRIMI VE İZLEME

Bankaca, müşteriler lehine tahsis edilmiş kredi limiti olmadan, ilgili kredi sözleşmesi düzenlenmeden, kredi kullandırım koşullarında belirtilen teminatlar alınmadan, özel ve genel kullandırım koşulları yerine getirilmeden kredi kullandırılmaz.

Muhtemel riskler için erken uyarı sağlanması ve müşteri-banka ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla banka şubelerince müşteriler düzenli olarak ziyaret edilip, piyasa/banka ilişkileri araştırılmalıdır. Şubelerce borçlu ve kefiller yakından takip edilerek TCMB risk bilgileri, senet protestosu, çek yasağı ve icra, iflas gibi olumsuzlukların tespiti halinde gerekli önlemler alınmalıdır. Vadesi gelmiş bir kredinin, yeni bir kredi kullandırılarak tahsil ve tasfiyesi yapılmaz.

Müşteriler şubelerce yakından takip edilerek; senet protestosu, çek yasağı ve icra, iflas gibi olumsuzlukların tespiti halinde gerekli önlemler alınır, bu konuda otorize kredili müşteriler için ilgili birime bilgi verilir.

Müşteriye Hesap Özeti Gönderilmesi

Şubeler, genel ticari kredi sözleşmesinde yazılı faiz tahakkuk dönemlerini ve vadeleri, müşterilere ve kefillerine noter aracılığı veya iadeli taahhütlü olarak “hesap özeti” biçiminde gönderirler. Hesap özeti, kredi lehdarı müşterinin genel ticari kredi sözleşmesinde yazılı adresine gönderilir.

Münakale

Münakale, onaylı toplam kredi limiti dahilinde kalmak kaydıyla kredi türünün değiştirilmesidir. Müşteriye kredi, prensip olarak T cinsinden tahsis edilir. T ve/veya YP cinsinden tahsis edilmiş olan kredi onayında münakale yapılamayacağı belirtilmemiş ise, T/YP cinsinden münakale yapılarak kullanılabilir. Bir defaya mahsus kullanılmak üzere onaylanan kredilere münakale yapılamaz. Kredilerde dönüşüm, belli bir bağlantı/proje için geçerli olacak şekilde yapıldığından, dönüşüm yapılan kredinin vadesinde kapatılması ile alt limitler eski haline geri döner.

Tahsis edilen kredi için geçerli olan teminat şartları (teminat türü, tutarı, marjı) dönüşüm yapılacak kredi türü için de geçerli olup, münakale yapılırken teminat açığına yer verilmez. Kredinin özelliği gereği alınması gereken teminatlar bulunması halinde (işyeri, taşıt vb.), bu teminatların alınması (iskonto iştira kredisi hariç) yeterlidir.

Gayrinakdi krediler ve taksitli kredilere yapılacak münakaleler ayrı olmak üzere, münakale yapılacak kredinin vadesi, onaylı kredinin vadesini aşamaz. Münakale yapılırken onaylı kredi limitlerinde aşım yapılamaz.

Yapılabilecek tür değişiklikleri bankadan bankaya değişmekle birlikte, örnek teşkil etmesi için aşağıda yer alan münakale tablosunda belirtilmektedir.

MÜNAKALE (TÜR DEĞİŞİKLİĞİ) TABLOSU				
ONAYLI KREDİLER	DÖNÜŞÜ			
	₺ NAKDİ KREDİLER	YP NAKDİ KREDİLER	₺ GAYRINAKDİ KREDİLER	YP GAYRINAKDİ KREDİLER
₺ NAKDİ KREDİLER		Yapılabilir	Yapılabilir	Yapılabilir
YP NAKDİ KREDİLER	Yapılabilir		Yapılabilir	Yapılabilir
₺ GAYRINAKDİ KREDİLER	Yapılamaz	Yapılamaz		Yapılabilir
YP GAYRINAKDİ KREDİLER	Yapılamaz	Yapılamaz	Yapılabilir	
MÜNAKALE (DÖNÜŞÜM YOLU)				

KREDİLERLE İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR

Kredinin tanımlanması sonucu ortaya çıkan unsurlar ve açıklamaları aşağıdaki gibidir:

Faiz: Faiz, ödünç verilen para miktarı ile geri ödenmesi vadedilen para miktarı arasındaki farktır. Dolayısıyla faiz, parasal sermayenin belirli bir süre kullanılmasının fiyatı olarak da tanımlanabilmektedir.

Komisyon: Komisyon, hukuken kredi verenin kredi açılışı dolayısıyla girdiği bazı faaliyetlerin neden olduğu masrafların veya üstlenmiş olduğu zarar ya da riskin karşılığını oluşturur. Komisyonun, kredinin kullanımıyla doğrudan ilişkisi bulunmamaktadır.

Plasman: Genel anlamı ile plasman, paranın gelir getirici bir alacağa veya menkul/ gayrimenkul değere ayrılması işlemidir. Dolayısıyla bankacılık açısından plasman, bankaların sermaye ve mevduat durumu ile reeskont imkanlarını gözönünde tutarak kredi işlemlerine ayırdıkları tutardır.

Spot Kredi: Spot kredi, kredi kullandırma aşamasında belirlenen faiz oranının vade sonuna kadar değiştirilmediği; faiz ile vergi ve diğer kesintilerin üzerinde anlaşılan dönemlerde, anaparanın ise kredi vadesi sonunda bir kerede ödendiği kredi türüdür.

Valör: Faiz hesaplamasına başlangıç oluşturan tarihtir. Kredi hesaplarına alacak geçen hareketler için valör, işlemin yapıldığı günü takip eden ilk iş günüdür. Borçlu hesaplar için valör, işlemin yapıldığı gündür.

Vade: Bir kredinin geri ödenme tarihini veya bu kredinin ne kadar süre ile kullanılacağını ifade etmektedir. Söz konusu tarih/süre, kredi kullandırılmadan önce tespit edilmektedir.

Limit: Limit, banka genel müdürlüğü veya yetkili diğer birimlerce Bankacılık Kanunu'ndaki sınırlamalar dâhilinde, bir gerçek veya tüzel kişiye kullandırılmak üzere tahsis edilen kredinin azami tutarıdır.

Depasman: Depasman, bir firmaya açılan kredi limitlerinin üzerinde kredi kullandırılmasıdır. Limit üzerinde kullandırım/kullanım söz konusu olmamalıdır. Gerek firmaların onaylı kredi limitlerinde, gerekse şubelere tahsis edilen nakit plasman limitlerinde meydana gelen aşımına depasman denir.

Firmaların kredi limitlerinde sebebiyet verilen limit aşımaları yetki aşımı niteliğindedir ve yasaktır. Şube nakit plasman limitlerindeki depasman ise, bankanın kredi politikalarına aykırılık teşkil edeceğinden, politikaların belirlenmesi ve uygulanmasında yanlış yönlendirmelere yol açar ve yasaktır.

Marj: Marj, kredi kullandırırken alınan teminatın değeri ile karşılığında ödenecek kredi tutarı arasındaki farktır. Uygulanan marj oranı, bankanın kredi alacağını tahsil edememesi halinde, anapara, faiz ve diğer masrafları karşılayacak düzeyde olacak şekilde tespit edilir.

Finansman (hatır) senedi: Alacaklı ile borçlu arasında gerçek bir ticari ilişkiden doğmayan, kredi sağlamak için borçlunun kendi arzusuyla lehdar emrine verdiği senettir.

Moralite: Şahıs firmalarında firma sahibinin ve sorumlulukları sınırsız olan ortakların, sermaye şirketlerinde ise şirket yöneticilerinin ve hâkim ortakların ahlak ve karakteriyle taahhütlerine bağlılıklarıdır.

Reeskont: Reeskont, bankaların iskonto veya avansla kabul ettikleri ticari senetlerin ve diğer kıymetli kâğıtların TCMB'ye yeniden iskonto ettirilmesidir. Bankaların portföylerindeki ticari senetleri reeskont ettirmeleri, kredilere tahsis edecekleri kaynakları artırır. Uygulamada bu işleme mükerrer iskonto da denir.

EK-1 GENEL KREDİ SÖZLEŞMESİ ÖRNEĞİ

TEST BANKASI A.Ş

DENEME ŞUBESİ

TEST BANKASI A.Ş GENEL KREDİ SÖZLEŞMESİ

FİRMA ÜNVANI : AÇIKÖĞRETİM A.Ş

DÜZENLENME TARİHİ : 19.01.2011

DENEME

.....Şubesi

GENEL KREDİ SÖZLEŞMESİ

1-TARAFLAR VE KREDİ LİMİTİ

a) Bir taraftan aşağıda BANKA diye adlandırılacak olan TEST Bankası adına. DENE ME Şubesi, diğer taraftan yine aşağıda MÜŞTERİ diye isimlendirilecek olan AÇIKÖĞRETİM A.Ş arasında aşağıda yazılı ve taraflarca kabul edilen maddeler ve koşullar doğrultusunda ₺500.000-. (Yalnız...Beşyüz Bin. ₺) limitli bir kredi açılması için anlaşmaya varılmıştır. Bankanın izni olmadan Müşteri, bu sözleşmeden doğan haklarını başkalarına

devir ve temlik edemez ve bu kredi Bankalar Kanunu'nun 44. maddesinin son fıkrası gereği olarak (Banka ve benzeri kredi kurumlarının mukabil garantisi ile verilen teminat mektupları ve Bakanlıkça belirlenecek esas ve şartlar dahilinde yurt dışı müteahhitlik hizmetleri için yurtdışına ve uluslar arası ihaleler için yurt içine verilen teminat mektupları hariç) ancak Müşteri tarafından kullanılabilir.

b) Bu sözleşmeye dayanarak açılacak her türlü nakdi veya gayrinakdi krediye, bu sözleşme hükümleri, sözleşmede hüküm bulunmaması halinde Bankaca düzenlenmiş ve düzenlenecek genelge, yönetmelik ve diğer iç mevzuat hükümleri ve bunlarda da hüküm bulunmaması halinde, Banka işlemleriyle ilgili mevzuattaki tamamlayıcı hükümler ve Bankacılık teamülleri uygulanır. Sözleşmenin bölümler halinde düzenlenmiş olması herhangi bir hükmün sadece bu bölümle ilgili konularda uygulanacağı anlamına gelmez. Müşteri bütün bu hususları kabul ettiğini beyan eder.

2- KREDİNİN KULLANDIRILMASINDA BANKANIN YETKİLERİ

a) Banka bu krediyi limit içinde Müşteri lehine, tamamen veya kısmen kullanarak kullandırmama, kullandırma şartlarını tespit, krediyi durdurma, kredi limitini azaltma veya kredinin tamamını her an kesme, tahsis edilen döviz kredilerinin tamamını veya bir kısmını, kredi tahsis mektubunda belirtilen döviz cinsi dışındaki dövizlerden kullandırma hakkına kayıtsız şartsız sahiptir

.....

Özet

Kredilendirmede sürecinde, çok sayıda farklı unsura dikkat etmek gerekmektedir.

Ana amaç, sağlıklı bir kredi değerlendirilmesi ile doğru kararların verilerek, etkin ve güvenilir bir kredi portföyünün oluşturulmasıdır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken adımlardan sadece birine güvenilerek hareket edilmesi ya da bir kaçının dikkate alınmaması, bankaların olumsuz bir sonuçla karşı karşıya kalmasına neden olabilecektir.

Kredi süreci; kredi riskinin ölçümünde, riskin yönetiminde (fiyatlama, vade, teminat vb.), portföyün izlenmesi/kontrol edilmesinde, pazarlama faaliyetlerinin etkinliği ile kârın maksimum düzeye çıkarılması ve kredi yönetimi altyapısının oluşturulabilmesidir.

Bankacılık kanunu kredi kullandırım yetkisini banka yönetim kuruluna vermiştir. Yönetim kurulları ise yetkilerini bankadaki birimlere dağıtarak kullanmaktadır. Günümüzde her gün yapılan binlerce kredi işlemi de bunu zorunlu kılmaktadır.

Kredi teklifleri, belirlenen kredi açma yetkilerine bağlı olarak; şube kredi komitesi, ticari-kurumsal bankacılık şubesi kredi komitesi, bölge müdürlüğü kredi komitesi veya genel müdürlük yetkisinde onaylanır. Bu onaylara ilişkin, kredi komitesi üyelerinin tamamı tarafından imzalanmış kredi komitesi kararı olmaksızın kredi kullandırılmaz.

Kredi kullandırırken benimsenen bazı ilkeler vardır. Bu ilkeler verilen kredinin sorunsuz bir şekilde geri dönmesi açısından önem arz etmektedir. Bunlar; Güvenlik (Emniyet) ilkesi, Seyyaliyet (Akışkanlık) ilkesi, Verimlilik ilkesi, Dağılımın Uygunluk ilkesi, Temdit-Tecdit (uzatma-yenileme yapıl-

maması) ilkesi, Teminatlı kredilerde teminat almadan riske girmeme ilkesi, Yan risklerden kaçınma ilkesi ve firmanın bilançosunun kaldırabileceğinden daha fazla riske girmeme ilkesi şeklinde özetlenebilir.

Firmaların ödeme güçlüğüne düşeceği veya herhangi bir sıkışıklığın yaşanacağını işaretleri, genelde, kredi analizi yapılması sürecinde ortaya çıkmaktadır. Ancak bu işaretler farkedildiğinde, düzenli aralıklarla kontroller yapılıyor olmasına rağmen, bankaların kredi tahsis, kredi kullandırım ve teminatlandırmada yapmış oldukları hatalar nedeniyle, krediler sorunlu hale gelmektedir. Yapılan bu hataların başlıcaları; yetersiz seviyede mali tahlil ve de istihbarat yapılamaması, iktisadi ve sektörel gelişmelerin dikkate alınmaması, kredinin amacının ve geri ödeme şeklinin belirli olmaması, bilanço dışı yükümlülüklerin ve kur-faiz riskinin dikkate alınmaması şeklinde görülmektedir.

Müşteriler lehine tahsis edilmiş kredi limiti olmadan, ilgili kredi sözleşmesi düzenlenmeden, kredi kullandırım koşullarında belirtilen teminatlar alınmadan, özel ve genel kullandırım koşulları yerine getirilmeden banka tarafından kredi kullandırılmamalıdır.

Muhtemel riskler için erken uyarı sağlanması, müşteri-banka ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla banka şubelerince müşteriler düzenli olarak ziyaret edilip, piyasa/banka ilişkileri araştırılmalıdır. Banka yetkili birimleri tarafından borçlu ve kefiller yakından takip edilerek; TCMB risk bilgileri, senet protestosu, çek yasağı ve icra, iflas gibi olumsuzlukların tespiti halinde gerekli önlemler alınmalıdır.

Kendimizi Sınyalım

1. Müşteri tarafından kredi başvurusunun yapılmasıyla başlayan ve kredinin tasfiye edilmesine kadar geçen süreleri kapsayan işlemlerin tümüne ne ad verilmektedir?
 - a. Görüşme
 - b. Teminatlandırma
 - c. Kredi İlkeleri
 - d. Kredi Komitesi
 - e. Kredilendirme Süreci
2. Aşağıdakilerden hangisi Banka dışı kaynaklardan kullandırılan kredilere bir örnektir?
 - a. Eximbank
 - b. Nakit Kredi
 - c. Şahsi Kredi
 - d. Teminatsız
 - e. Münakale
3. Lehine kredi tesis edilen bütün gerçek ve tüzel kişilerden kredinin kullandırımından önce ve tüm kredilerini kapsayacak şekilde alınan imzalı belgelere ne denir?
 - a. Teminat
 - b. Kredi Prensibi
 - c. İlk Görüşme
 - d. Genel Kredi Sözleşmesi veya Taahhütnamesi
 - e. Şartlı kredi
4. Ticari işletmesi bulunmayanlara ve fiilen ticari işlerle iş-tigal etmeyenlere kredi kullandırılmaz kuralı hangi tür kre-dilerde geçerlidir?
 - a. Gayrinakdi
 - b. Nakit
 - c. Ticari
 - d. Bireysel
 - e. Teminatlı
5. Kredilerin Seyyaliyet (Akışkanlık) İlkesi ne demektir?
 - a. Bireysel kredi
 - b. Kredinin kısa vadede ödenmesi
 - c. Kredilendirmenin Teminat İlkesi
 - d. Kredilendirmenin Kapasite İlkesi
 - e. Kredilendirmenin Karakter İlkesi
6. Bankalarca bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk gru-buna kullandırılacak kredilerin toplamı öz kaynakların yüzde kaçını **aşamaz**?
 - a. %25
 - b. %30
 - c. %35
 - d. %40
 - e. %45
7. Kaynak açısından krediler kaç'a ayrılır?
 - a. 1-Ticari, 2-Bireysel
 - b. 1-Vadeli, 2-Vadesiz
 - c. 1-Teminatlı, 2-Teminatsız
 - d. 1-Limitli, 2-Limitsiz
 - e. 1-Banka Kaynaklı, 2-Banka Dışı Kaynaklı
8. Münakale ne demektir?
 - a. Kredi Açılması
 - b. Reeskont
 - c. Onaylı toplam kredi limiti dahilinde kalmak kaydıyla kredi türünün değiştirilmesidir
 - d. Mali piyasada satış
 - e. Finansman
9. Kredi teminatlarına marj uygulamak ne demektir?
 - a. Kredi Prensibi
 - b. Kredi kullandırırken alınan teminatın değeri ile kar-şılığında ödenecek kredi tutarı arasındaki farktır.
 - c. Kredi Açılması
 - d. Kredi Limiti
 - e. Ticari senetlerin TCMB'ye yeniden iskonto ettirilmesidir.
10. Reeskont ne demektir?
 - a. Ticari senetlerin TCMB'ye yeniden iskonto ettirilmesidir.
 - b. Kredi prensibi
 - c. Ucuz kredi vermek
 - d. Mali piyasada satış
 - e. Finansman

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. e Yanıtınız yanlış ise “Temel Kredi Bilgileri-Kredilendirme Süreci” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
2. a Yanıtınız yanlış ise “Kredilerin Sınıflandırılması-Kaynak Açısından” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
3. d Yanıtınız yanlış ise “Teminatlar-Sözleşme İşlemleri” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
4. c Yanıtınız yanlış ise “Kredilerin Sınıflandırılması-Kredi Açılmasına Engel Kabul Edilebilecek Haller” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
5. b Yanıtınız yanlış ise “Kredi ile ilgili Genel Tanım ve Kavramlar-Kreditin Unsurları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
6. a Yanıtınız yanlış ise “Krediler ile İlgili Yasal Düzenlemeler-Kredi sınırları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
7. e Yanıtınız yanlış ise “Kredilerin Sınıflandırılması-Kaynak Açısından” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
8. c Yanıtınız yanlış ise “Kredi Kullanırımı ve İzleme-Münakale” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
9. b Yanıtınız yanlış ise “Teminat-Teminatlara Marj Uygulanması” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
10. a Yanıtınız yanlış ise “Kredilerle İlgili Bazı Kavramlar-Reeskont” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Evet. Bireysel krediler ticari faaliyeti olmayan kişilere verilen kredilerdir. Bu talep de bir bireysel kredidir.

Sıra Sizde 2

Krediler şube tarafından veya genel müdürlük tarafından verilebilir. Genel müdürlük kredilerine otorize kredi denilmektedir.

Sıra Sizde 3

Stok devir hızının düşmesi kredili firmalar için sorun göstergesidir.

Sıra Sizde 4

Eksik tutarda kefalet alınması kredi yönetiminde riski açıkta bırakan önemli bir hatadır.

Sıra Sizde 5

Kredi kullanırımı ilkelerinden ikisi seyyaliyet ve verimlilik ilkeleridir.

Sıra Sizde 6

5C kuralının ikisi karakter ve kapasitedir.

Sıra Sizde 7

Krediler nitelik açısından nakdi ve gayrinakdi diye ikiye ayrılır.

Sıra Sizde 8

Karşılıksız çeki olan birine normal koşullarda kredi açılması doğru değildir.

Sıra Sizde 9

Krediler her halükarda kredi komitesinden geçmeli ve yazılı olmalıdır.

Sıra Sizde 10

Ticari, zirai ve sınaî malların, menkul rehni mukabilinde kredi kullanırılmasıdır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Berk, N. (2001) **Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, Beta Yayınları, İstanbul.
- Fortis Bank. (2009). **Ders Notları**.
- Ziraat Bankası. (2010) **Ticari Bankacılık - Ders Notları**.
- Alptekin G. (2008.) **Banka İşlemleri**, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Akgüç, Ö. (2009). **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi**, Avcıol Yayınları, İstanbul.
- Öker, A. (2007). **Ticari Bankalarda Kredi ve Kredi Risk Yönetimi – Bir Uygulama**, T.C. Marmara Üniversitesi, SBE İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- Yılmaz, S. (2008). **Ticari Bankalarda Kredi Portföyü ve Kredi Riski Yönetimi – Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama**, Kadir Has Üniversitesi, SBE Finans ve Bankacılık Anabilim Dalı.Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Seval, B. (1990). **Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi**, Muhasebe Enstitüsü Yayın No:11, İstanbul.

Yararlanılan İnternet Kaynakları

<http://www.bddk.org.tr> – Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu

3

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Bankalarda kredi taleplerinin nasıl değerlendirildiğini açıklayabilecek,
- Bankacılıkta istihbaratı tanımlayabilecek,
- İstihbarat kaynaklarını sıralayabilecek,
- Mali tahlil ve tekniklerini açıklayabilecek,
- Kredi taleplerinin reddedilme nedenlerini saptayabilecek,
- Kredi ile ilgili temel hesaplamaları yapabilecek bilgi ve becerilere sahip olabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

- Kredi Analizi
- İstihbarat
- Karakter
- Borç Ödeme Gücü
- Mali Tahlil
- Mali Tablolar
- Rasyolar
- Basit Faiz
- Bileşik Faiz
- Kredi Geri Ödeme Planı

İçindekiler

Bankalarda Kredi Yönetimi

Kredi Değerlendirme Süreci,
Mali Tahlil ve Kredi Hesaplamaları

- GİRİŞ
- KREDİ TALEPLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
- ÖN İNCELEME
- İSTİHBARAT
- MALİ TAHLİL
- KREDİLERİN YAPILANDIRILMASI
- TEMEL KREDİ HESAPLAMALARI

Kredi Değerlendirme Süreci, Mali Tahlil ve Kredi Hesaplamaları

GİRİŞ

Bankalar finansal sistemin içerisinde yer alan en önemli aktörlerdir. Bankaların ana işlevi fon fazlası olanlardan topladıkları kaynakları fon gereksinimi olanlara aktarmaktır. Fon aktarımı, yani kredi işlevi bankaların kârlı olduğu kadar riskli de olan temel faaliyetlerinden biridir.

Bankalar açısından kredi vermek kadar doğru zamanda, doğru müşteriye, doğru krediyi vermek de önemlidir. Hatalı şekilde kullanılan bir kredi kısmen ya da tamamen geri tahsil edilemeyecektir. Yoğun rekabet ortamında faaliyet gösteren ve esas amacı kâr olan bankalar için böyle bir durumun telafisi oldukça güçtür. Kullanılan kredilerin geri dönüşünde sorun yaşanması sadece bankaları, mevduat sahiplerini ve krediyi kullananı değil mali sektörü ve ülke ekonomisini de olumsuz yönde etkileyecektir.

Kredilendirmenin bankacılığın temel fonksiyonlarından birisi olmasından dolayı bankaların karşılaştıkları en temel risklerden biri kredi riskidir. Kredi riski, kredi alanın sözleşme yükümlülüklerini yerine getirememesi diğer bir ifadeyle anapara ve faiz ödemelerini tam olarak ya da zamanında yapamama olasılığını ifade etmektedir. Bankaların kredi risk düzeyi, kullandırdıkları kredilerin kalitesiyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle kredilendirme kararları bankalar için stratejik öneme sahiptir.

Bankaların, kredi tahsis etmeden önce kredi talep eden gerçek kişilerin ya da tüzel kişilerin finansal ve ekonomik durumlarını incelemeleri ve bunun sonucunda geri ödeme kapasitesine ve arzusuna sahip olan birey ya da kuruluşları kredilendirmeleri kredi riskinin minimize edilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda bankalarda kredi taleplerinin değerlendirilmesi için istihbarat ve mali tahlil olarak bilinen detaylı inceleme ve analizlere başvurulmaktadır.

Mali tahlil ve istihbarat, kredi talebinde bulunan firmanın karakteri, kapasitesi, likiditesi, mali durumu ve faaliyet gösterdiği sektör hakkında edinilen bilgiler aracılığıyla firmanın kredibilitesinin (kredi değerliliğinin) olup olmadığını belirlemek için yapılan çalışmalardır.

Basel II standartlarıyla birlikte kredilendirmede kredi talep eden firma için verilen derecelendirme (rating) notu, kredinin tahsis edilip edilmeyeceğine karar vermede, kredi limitinin tespit edilmesinde, kredi fiyatlamasında ve istenecek teminatların belirlenmesinde ana faktör olacaktır. Günümüzde ise söz konusu hususlar bankalarda yapılan istihbarat ve mali tahlil çalışmaları ile belirlenmektedir. Derecelendirme sistemi de özünde istihbarat ve mali tahlil çalışmaları ile elde edilen bilgilere dayanmaktadır, bu sistemde istihbarat ve mali tahlil sonucu elde edilen bilgiler ve veriler ağırlıklarına göre bir kredi

puanına dönüştürülerek kredi ile ilgili kararlar bu puana göre verilmektedir. Dolayısıyla bankalardaki istihbarat ve mali tahlil çalışmaları kredilendirme sürecindeki yerini ve önemini korumaya devam edecektir.

Bankalarda kredi taleplerinin değerlendirilmesindeki tek amaç kredi riskini en aza indirmek değildir. Aynı zamanda istihbarat ve mali tahlil çalışmalarının sonucuna göre kredi talep edenin ihtiyacına en uygun şekilde kredinin yapılandırılması da hedeflenmektedir.

Bu ünite de kredilendirme sürecinin belki de en önemli aşaması olan kredi taleplerinin değerlendirilmesi ele alınmakta ve değerlendirmenin iki temel unsuru olan istihbarat ve mali tahlil ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Aynı zamanda bu ünite de istihbarat ve mali tahlil sonrası kredinin nasıl yapılandırıldığı ve kredilerle ilgili temel hesaplamaların nasıl yapıldığı konuları ele alınmaktadır.

KREDİ TALEPLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bankaların temel faaliyetlerinden biri kredilendirme ve gelirlerinin önemli bir kısmını da bu faaliyetten elde edilen faiz ve komisyonlar oluşturmaktadır. Bu nedenle verilen kredilerin anapara ve faizlerinin geri ödenmemesi ihtimali anlamına gelen **kredi riski** bankalar açısından son derece önemlidir. Kredi verme kararlarında ne kadar titiz ve ayrıntılı bir çalışma yapılırsa yapılsın bu riskin tamamen ortadan kaldırılması mümkün olmakla birlikte, bu riski minimize etmek için bankalar yoğun çaba sarf etmektedirler. Kredi riskini azaltmak için bankaların kredi vermeden önce kredi talep edenin uygunluğunu değerlendirmeleri gerekir. Bunun için öncelikle kredi talep edenin tanınması şarttır. Daha sonra bankaların kredi politikalarına göre birtakım çalışmalar yapılır. Bu çalışmaların en önemlileri istihbarat ve mali tahlildir.

Kredi taleplerinin değerlendirilmesi faaliyetleri, bankaların verecekleri kredilerin geri dönüşüne ilişkin olarak yapılan inceleme ve analizleri kapsar. Kredi taleplerinin değerlendirilmesindeki temel amaç, kredi talep eden kişi ya da firmanın krediyi geri ödeme kapasitesini tespit ederek bankanın karşı karşıya kaldığı kredi riskini en aza indirmek ve krediyi talep edenin ihtiyacına uygun tutar ve vadede kredilendirilmesini sağlamaktır. Kredi taleplerinin değerlendirilmesine **kredi analizi** de denilmektedir. Kredi analizi sadece mali verilerin incelenmesini değil, kredi talep edenin geçmiş, cari ve gelecek performansı üzerinde etkili mali ve mali olmayan tüm faktörlerin ortaya konularak değerlendirilmesini içerir.

Kredi taleplerinin değerlendirilmesinde, kredi kararının doğru olarak verilebilmesi amacıyla birtakım araştırma, soruşturma, inceleme ve analizler yapılır. Kredi kararlarının sağlıklı bir şekilde verilmesinde, krediyi talep eden gerçek ya da tüzel kişinin karakteri, borç ödeme gücü, kurumsal kredilerde firmanın sektör içindeki yeri, ürünlerinin pazar konumları, diğer finans kurumları ve firmalarla ilişkileri vb. bilgilerin yanı sıra mali bilgilerinin incelenerek analiz edilmesi önemli ölçüde etkili olmaktadır. Bundan dolayı, bankalarda istihbarat ve mali tahlil çalışmaları sağlıklı bir kredi kararı verilebilmesi için hayati derecede önemlidir.

Temel kredilendirme ilkeleri olan güven, verimlilik ve akışkanlık ilkelerine uygun bir kredilendirme ancak kredilerde bulunan risk unsurunun sağlıklı ve doğru bir şekilde belirlenmesiyle sağlanabilir. Bu ise, bankalardaki etkili istihbarat ve mali tahlil çalışmaları ile mümkündür. Kredilerin doğru ve güvenli bir şekilde dağıtılması bankanın ve kredi talep edenin çıkarları kadar ülke ekonomisi açısından da önem arz etmektedir.

Kredi taleplerinin değerlendirilmesi ile ilgili süreç bankaların kredi politikalarına göre ve organizasyon yapılarına göre bankalar arasında farklılıklar gösterebilmektedir. Bunun yanı sıra aynı bankada, kullanılan kredi türüne, miktarına ya da krediyi kullanan müşteri

grubuna göre de süreç değişebilmektedir. Bireysel ya da küçük tutarlı işletme kredilerinde süreç daha kısa ve hızlı bir şekilde gerçekleşirken, büyük tutarlı kurumsal kredilerde daha zaman alıcı ve ayrıntılı bir çalışma yapılması gerekmektedir.

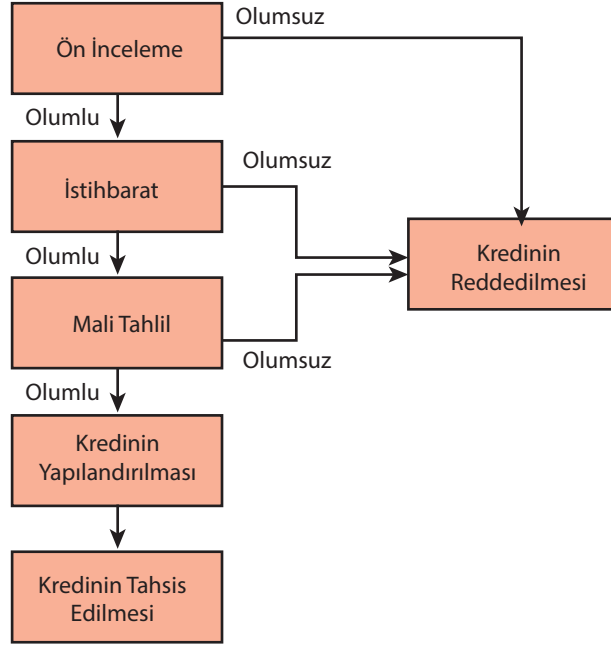
Bankalarda kredi taleplerinin değerlendirilmesinde özellikle bireysel ve kurumsal krediler arasında önemli farklılıklar görülmektedir. Bireysel kredilerin özelliği küçük tutarlı olmalarıdır. Bireysel kredilerde, başvuru sahibinin kimlik ve adres bilgileri çerçevesinde yapılan istihbarat çalışmaları, kredi talep edenin mali gücü ve teminatlar göz önüne alınarak değerlendirme tamamlanır. Değerlendirme sonucu olumluysa kredi verilir, aksi takdirde talep reddedilir. Bireysel krediler için değerlendirme süreci genellikle çok kısa sürer ve birkaç gün içinde tamamlanır. Bazı bankalar, bireysel kredi taleplerinin tamamen bilgisayar ortamında değerlendirilmesini sağlayan sistemler kullanmaktadırlar. Sisteme müşteri bilgilerinin girilmesiyle birlikte, sistem Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), Kredi Kayıt Bürosu (KKB), banka kayıtları gibi sorgulamaları otomatik olarak gerçekleştirerek sonucun olumlu ya da olumsuz olduğunu bildirir. Günümüzde bazı bankaların, internet ya da cep telefonu mesajıyla sadece vatandaşlık numarasını ve talep ettiği kredi miktarını gönderenlere çok kısa sürede yanıt verebilmelerinin sebebi, bu tür sistemlerdir. Yapılan bu ön araştırmanın ardından müşterinin ödeme gücü ve müşteriden istenecek teminatlar da belirlenerek kredi onayı verilir.

Bankaların kredi değerlendirme işlemlerinin önemli bir kısmını kurumsal ve ticari krediler oluşturur. Çünkü bu tür kredilerde istenen kredi tutarları çoğu zaman bireysel kredilere kıyasla çok daha büyüktür. Bu tür kredilerin değerlendirilmesi genelde birkaç banka biriminin birlikte koordineli olarak yürüttüğü uzun ve kapsamlı bir süreçtir. Bundan sonraki kısımda ayrıntıları anlatılacak bu süreç genel hatlarıyla şu şekilde işlemektedir. Kredi başvurusunda bulunan müşteri hakkında banka tarafından bir ön inceleme yapılır ve uygun görülen müşterileri ziyaret etmeye karar verilir. Kredi başvurusu ve müşteri ziyareti esnasında toplanan bilgi ve belgeler bankanın mali tahlil ve istihbarat birimlerine gönderilerek, rapor istenir. Bu birimlerde çalışan uzman analist ve istihbarat personeli gerekli gördüğü durumda firmayı ziyaret ederek ilave bilgi ve belge toplar. Daha sonra firma, elde edilen tüm bilgi ve belgeler çerçevesinde ayrıntılı bir şekilde analiz edilerek düzenlenen mali tahlil ve istihbarat raporu ilgili banka birimlerine gönderilir. Bu birimler firma için kredi teklifi hazırlanıp hazırlanmayacağına karar verirler. Eğer hazırlanacaksa kredinin miktarını, vadesini, türünü ve istenecek teminatları içeren “Kredi Teklif Formunu” hazırlayarak kredi tahsis birimine yollarlar. Kredi tahsis birimi tarafından nihai karar verilerek kredi reddedilir ya da onaylanır.

Bankalar arasında ya da aynı bankada farklı kredi türleri için farklı uygulamalara rastlanabilmekle birlikte, genel hatlarıyla bakıldığında kredi taleplerinin değerlendirilmesinde bankalar tarafından benzer işlemlerin benzer kaynaklardan yararlanılarak yapıldığı söylenebilir. Bu bağlamda, bankalarda kredi talepleri öncelikle ön incelemeye tabi tutulur, daha sonra kredi talepleriyle ilgili istihbarat çalışmaları ve son olarak da mali tahlil çalışmaları yapılır. Şekil 3.1’de kredi taleplerinin değerlendirilmesine ilişkin süreç yer almaktadır.

Şekil 3.1

Kredi Taleplerinin
Değerlendirilmesi
Süreci

Kredi taleplerinin değerlendirilmesi aslında bir eleme sürecidir. Değerlendirme işi bankalar açısından zaman alıcı ve maliyetli olduğundan tüm kredi talepleri için ön inceleme ve değerlendirme, istihbarat ve mali tahlil çalışmalarının tamamı yapılmaz. Herhangi bir aşamada kredi talebiyle ilgili önemli bir olumsuzluk tespit edildiğinde talep daha o aşamada elenir. Örneğin, ön inceleme aşamasında kredi talebinin bankanın kredi politikasına uygun olmadığı tespit edilmişse o müşteri için istihbarat ve mali tahlil çalışmalarına gerek duyulmaksızın kredi isteği reddedilir. Ön incelemeyi geçen talepler için bir sonraki aşama istihbarattır, bu aşamada firma, firma yöneticileri, ortakları ve sektör hakkında bilgiler toplanarak incelenir. İstihbarat aşamasında karşılaşılan olumsuz durumlar bu aşamada kredinin elenmesine olanak sağlar. Ön inceleme ve istihbarat aşamalarını başarıyla geçen firmaların finansal verileri ayrıntılı mali tahlile tabi tutulur. Mali tahlil sonucunda da olumsuz bir duruma rastlanmamışsa, yani kredi talebi hâlâ reddedilmemişse, kredi tahsis birimine kredi teklifinde bulunulabilir.

Kredi taleplerinin değerlendirilmesi sürecinin uzunluğu, kredinin türü, miktarı, vadesi, kredi talep edenin daha önce bankanın müşterisi olup olmadığı gibi hususlara bağlı olarak farklılık göstermektedir. Örneğin, küçük tutarlı bir bireysel kredi için süreç birkaç günde tamamlanırken, büyük bir projenin finansmanı için talep edilen kredide haftalarca hatta aylarca sürebilmektedir. Bankalardaki kredi değerlendirme sürecinin hızlı bir şekilde sonuçlandırılması, yanlış kredi kararlarıyla sorunlu kredilerin artmasına neden olabilirken, değerlendirme sürecinin yavaşlığı krediyi talep edenin nakit sıkışıklığı nedeniyle darboğazlara düşmesine ve ekonomi içinde genel bir hantallığa neden olabilmektedir. Bundan dolayı bankalarda doğru kredi kararını en kısa sürede verebilecek şekilde iş süreçlerinin doğru ve açık bir şekilde tanımlanması ve uygulanması özellikle de süreç içerisinde bilgisayar destekli sistemlerden yararlanılması son derece önemlidir. Ayrıca, kredi değerlemesinin etkin ve sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için ilgili personelin sürekli olarak hizmet içi ve hizmet dışı kanallarla eğitilmesi gerekir.

Kredi sürecinde kredi verilmeden önce hâkimiyet bankanın elinde iken, kredi tahsis edildikten sonra hâkimiyet krediyi alanın eline geçmektedir. Bu nedenle kontrol bankanın

elindeyken yani kredi tahsis edilmeden önce değerlendirme çok titiz bir şekilde yapılmalıdır. Yeni kurulan firmalarda olduğu gibi, kredi talep edene ilişkin ayrıntılı veri ve bilgi sağlamanın zor olduğu durumlarda bile istihbarat ve mali tahlil çalışmalarından vazgeçilmemelidir. Sınırlı da olsa elde edilecek bilgiler incelenerek değerlendirilmelidir.

Bankalarda kredi taleplerinin değerlendirilmesiyle ilgili iş yükünü daha çok hangi krediler oluşturmaktadır?

SIRA SİZDE

Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesinde Dikkate Alınması Gereken Faktörler

Kredi analizinde amaç sadece bankaların kredi riskini azaltmak değil, aynı zamanda kredi talep edenin bir bakıma finansal danışmanlığını yaparak ihtiyaca uygun miktar, tür ve vadede kredi tahsis etmektir. Bu amaçlardan hareketle bankalarda kredi talepleri değerlendirilirken çeşitli faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir.

Bankanın kredi kararına temel olan faktörlere **kredilendirme ilkeleri** denilmektedir. Kredilendirmede bu ilkelere uyulmasındaki amaç kredi riskini azaltarak doğru kredi kararını vermektir. Gerçek kişiler ve tüzel kişilere uygulanacak ilkelere bazı farklılıklar olabilmekle birlikte genel olarak beş temel ilkedен bahsedilebilir. İngilizcilerinden dolayı 5C olarak bilinen ve Türkçe literatüre 5K olarak geçmiş bu ilkeler: karakter (character), kapasite (capacity), kapital (capital), kefalet (collateral) ve koşullardır (conditions). Kredi talepleri değerlendirilirken bu ilkelere sadece birine güvenmek yanlış kararlar alınmasına neden olabilir. Bu nedenle kredi ilkelerinin tümüne gereken özen gösterilmelidir. Bu ilkeler aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Karakter (Moralite/Kişilik): Kredi talep edenin borcunu geri ödeme konusundaki niyetini ifade eder. Karakter, kredi talep edenin itibarını, dürüstlüğü ve ödeme alışkanlığı gibi tüm kişisel faktörleri içine alan geniş kapsamlı bir kavramdır. Başka bir ifade ile karakter, kredi müşterisinin kişiliğini yansıtacak şekilde tüm ticari geçmişini kapsayan, onun yükümlülüklerine karşı hassasiyetini ifade eden ahlaki sorumluluk düzeyini temsil etmektedir. Olumlu karaktere sahip borçlu, aldığı krediyi geri ödeyebilmek için elinden geleni yapacak ve bankayla açıklık ve dürüstlük ilkeleri çerçevesinde çalışacaktır. Diğer taraftan, krediyi alan bu krediyi ödeme konusunda yeterince dürüst değilse, banka ciddi problemlerle karşılaşabilecektir. Karakter hakkındaki bilgiler kredi talep edenin daha önceki kredi ilişkilerinden, müşterilerinden ve rakiplerinden sağlanabilir. Kredi talep edenin karakteri, bankalar tarafından kredilendirme kararlarında öncelikli olarak dikkate alınan bir faktördür. Öyle ki, genellikle bankalar karakter konusunda olumsuz bilgiler edindikleri müşterilerini diğer faktörlere bakmadan reddederler.

Bireysel kredilerde kredi talebinde bulunan kişinin, kurumsal ve ticari kredilerde ise firma sahiplerinin, ortakların, yöneticilerin ve büyük hissedarların kişisel nitelikleri, kredi analizi açısından son derece önemlidir. Kişisel karakter incelenirken, söz konusu kişilerin yaşı, sağlık durumu, eğitim düzeyi, piyasadaki saygınlığı, deneyimi, iş ahlakı, yaşam biçimi, aile durumu vb. konular dikkate alınmaktadır. Kurumsal kredilerde kişilerin karakterlerinin yanı sıra firma karakteri de son derece önemlidir. Bu bağlamda firmanın itibarı, taahhütlerine bağlılığı, iş deneyimi ve faaliyetlerindeki başarı derecesi de firmanın karakterini yansıttığından bu kapsamda incelenmesi gereken diğer hususlardır.

Kredi talep edenin kişisel nitelikleri incelenirken, toplanan bilgilerin doğruluğu son derece önemlidir. Bu nedenle özellikle kredi talep edenin komşusu, akrabası ve çevresindeki firmalardan alınacak bilgilere ihtiyatla yaklaşarak, bu bilgilerin dostluk ya da rekabet duygusu gibi etkilerin altında verilmiş olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Kapasite: Krediyi talep edenin mali yönden krediyi geri ödeyebilme gücünü gösterir. Her ne kadar kredi taleplerinin değerlendirilmesinde karakter faktörleri önemli olsa da kredi talep edenin mali gücü de son derece önemlidir. Kapasite ve karakter faktörleri birbirini tamamlar niteliktedir. Sonuçta bir kredinin geri ödenmesi için sadece müşterinin iyi niyeti yeterli olmaz, buna ilaveten aldığı krediyi geri ödeyebilecek mali gücünün de bulunması gerekir. Krediyi alan bir firma faaliyetleri sonucu yarattığı kaynakla, varlıklarını paraya çevirerek ya da başka bir borç alarak da krediyi geri ödeyebilir. Ancak, bankalar diğer yollardan ziyade kredinin normal faaliyetler sonucu yaratılan fonlarla geri ödenmesini isterler ve bundan dolayı kredi taleplerini değerlendirirken firmanın gelir yaratma gücüne büyük önem verirler.

Sermaye (Kapital): Krediyi talep edenin sermayesini diğer bir ifadeyle öz kaynaklarını ifade eder. Bir firmadaki öz kaynak tutarı, sahiplerin koymuş oldukları sermaye ve geçmiş dönemlerde yaratılarak firma bünyesinde bırakılmış fonlardan oluşmaktadır. Öz kaynaklar, faaliyetleri yerine getirebilmek için gerekli varlıkların elde edilmesinde bir kaynak olmalarının yanı sıra bankalar açısından firmaya verdikleri kredilerin bir güvencesidir. Diğer koşullar aynı kalmak koşuluyla öz kaynakları daha fazla olan bir firmanın kredi riski daha azdır. Bu nedenle bankalar kredi taleplerini değerlendirirken öz kaynakların yeterliliği konusuna büyük önem vermektedirler.

Teminat (Kefalet): Talep edilen kredinin güvencesini oluşturur. Bankanın krediyi tahsil edememesi durumunda kredinin kapatılması için başvurulabilecek teminatlar; maddi teminatlar (rehin, ipotek vb.) ve kişisel teminatlar (kefalet) olmak üzere iki şekilde olabilir. Kredi talepleri değerlendirilirken maddi teminatlarla ilgili olarak uzmanlar tarafından gerçek değerinin saptanmış olması, üzerinde haciz, ipotek gibi sınırlayıcı hakların bulunup bulunmadığı gibi hususlar incelenmelidir. Kişisel teminatlarda ise aynen krediyi talep edende olduğu gibi kefalet veren kişinin karakteri, borç ödeme yeteneği gibi hususlar araştırılmalıdır.

Koşullar: Genel ekonomik koşullarla, kredi talep edenin içinde bulunduğu sektörün durumunu ifade eder. Kredinin geri ödenmesi sadece yukarıda sayılan faktörlere değil, firmanın kontrolü dışındaki faktörlere de bağlıdır. Ekonomik konjonktür ya da sektördeki olumsuzluklar nedeniyle satışları azalan bir firma dürüst olmasına rağmen krediyi geri ödemedi zorlanabilir. Bu nedenle, genel ekonomi ve sektöre ilişkin koşullar kredilendirilmede göz önünde bulundurulması gereken temel ilkeler arasında yer almaktadır.

Özellikle ekonomik konjonktüre duyarlı sektörlerde faaliyet gösteren firmaların satışları büyüme devrelerinde fazla olduğu hâlde, durgunluk devrelerinde önemli ölçüde azalış gösterir. Ekonomik konjonktürün yanı sıra izlenen hükümet politikaları da ekonomik faktörlerin önemli bir yanını oluşturur. Hükümetler tarafından alınan ekonomik kararlar, çıkarılan kanun ve yönetmelikler, kanunlarda yapılan değişiklikler, yatırım teşvik tedbirleri gibi hususlar firmanın gelir yaratma kapasitesini ve dolayısıyla krediyi geri ödeme yeteneğini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilir. Sektörün durumu da kredi analizi açısından büyük önem taşır. Hızla gelişen bir sektörde yer alan firmaya verilen kredi riski daha düşüktür.

Kredi taleplerinin değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken faktörlerle ilgili diğer bir yaklaşım da İngilizce ilk harflerinden dolayı CAMPARI olarak isimlendirilen ilkelere dayalı yaklaşımdır. Söz konusu ilkeler aşağıda yer almaktadır:

• Karakter (Kişilik)	Character
• Ödeme yeteneği	Ability to pay
• Kâr marjı	Margin
• Kredi talebinin amacı	Purpose
• Tutar	Amount
• Geri ödeme planı	Repayment
• Kredinin güvencesi	Insurance

Kredi taleplerinin değerlendirilmesi, diğer bir ifadeyle istihbarat ve mali tahlil çalışmaları aslında 5C ve CAMPARI olarak bilinen ilkelerin ayrıntılı şekilde analiz edilmesidir. Bu ilkeler dikkate alınarak yapılacak olan istihbarat ve mali tahlil çalışmaları ilerleyen kısımlarda ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır.

2011 yılında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından hazırlanan ve kredi taleplerinin değerlendirilmesi ve analiziyle ilgili hükümler de içeren “Kredi Riski Yönetimi Hakkında Tebliğ Taslağı” mali sektörün görüşüne sunulmuştur. Söz konusu taslağa göre bankalar kredi değerlendirmelerinde asgari olarak aşağıdaki bilgileri analiz etmelidirler:

- Borçlunun/karşı tarafın güvenilirliği ve itibarı,
- Talepte bulunanın yetkili olup olmadığı,
- Kredi kullanım amacı,
- Proje kredileri ve benzeri kredilerde olduğu gibi bir işin finanse edildiği durumlarda, bu işin yapılabilirlik durumu ve borçlunun bu işi yönetebilme kapasitesi,
- Borçlunun iştigal ettiği iş ve iş deneyimi,
- Borçlunun/karşı tarafın faaliyette bulunduğu sektörün durumu,
- Borcun geri ödenme koşulları,
- Geri ödemede kullanılacak kaynaklar,
- Borçlunun tahmini nakit akımları ve yapabileceği borç servisi düzeyi,
- Borçlunun ve dâhil olduğu risk grubunun kredi ve finansal durumu,
- Alınan teminatların hukuken uygulanabilirliği,
- Alınan teminatların kabul edilebilirliği,
- Beklenen getiri ve risk ilişkisinin uygunluğu,

Yukarıda yer alan bilgilerden kredi talep eden bakımından uygun olmayanların analizde dikkate alınmasına gerek olmadığı gibi kredi taleplerinin değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken hususlar yukarıda sayılanlarla da sınırlı değildir. Kredi talep edenin, aldığı krediyi geri ödeme arzusu ve yeteneği üzerinde etkili olabilecek nicel ve nitel çok sayıda etken bulunmaktadır. Kredi taleplerinin değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken faktörler literatürde bazı kaynaklarda, kişisel faktörler, mali faktörler, ekonomik faktörler ve diğer faktörler şeklinde de sınıflandırılabilmektedir.

5K olarak bilinen kredilendirme ilkeleri nelerdir?

SIRA SİZDE

ÖN İNCELEME

Bir eleme süreci olan kredi taleplerinin değerlendirilmesi sürecinin ilk aşaması kredi talebinin geldiği şubede yapılan ön incelemedir. Bu aşamada esas olarak aşağıdaki soruların cevapları aranmaktadır:

- Kredinin talep edilme amacı nedir?
- Kredinin miktarı nedir?
- Kredinin vadesi ne kadardır? Krediyi kullananın geri ödeme planı nasıldır?

Yukarıdaki soruların cevapları bulunduktan sonra söz konusu hususların yasal düzenlemeler ve banka politikaları ile uyumluluğu değerlendirilir.

Kredi analizine, kredinin hangi nedenlerden dolayı talep edildiğinin saptanmasıyla başlanmalıdır. Firmaların kredi talep etme amaçları arasında en yaygın olarak karşılaşılanlar:

- Firmanın büyümesi,
- Firmanın zarar etmesi ya da kârlılığının yetersiz oluşu,
- Firmanın aşırı ölçüde kâr dağıtımını yapması,
- Ortakların şahsi finansman ihtiyaçlarını işletme varlıklarından karşılamaları,
- Mevsimlik dalgalanmalar,
- Spekülasyon,
- Mevcut bir borcun ödenmesi vb. amaçlardır.

Firmaların kredi talep etme nedenleri bunlarla sınırlı değildir. Yaygın olarak karşılaşılan bu nedenler dışında çok farklı amaçlarla da kredi talep edilebilir. Firmaların kredi başvurusunda bulunurken belirttikleri kredi kullanma amacı ile gerçek amaç arasında fark olabilir. Örneğin hammadde alımı için kredi ihtiyacı olduğunu söyleyen bir firma, aslında bu krediyi vergi borcunu ödemede kullanacak olabilir. Banka ön inceleme aşamasında kredinin gerçek kullanım amacını tespit etmeye çalışmalıdır. Kredinin talep edilme nedeni ve amacı tespit edildikten sonra bu amacın yasal düzenlemeler ve banka politikalarına uygunluğu değerlendirilmelidir. Yasal düzenlemelere ve banka politikalarına uygun olmayan kredi talepleri daha bu aşamada reddedilir. Ancak bu aşamayı geçen kredi talepleri değerlendirilecektir. Kredinin amacının belirlenmesi, bankanın krediyi tahsis etmesi durumunda karşılaşılabilecek riskin kaynağını tanıması ve bu suretle istihbarat ve mali tahlil çalışmalarında yoğunlaşılması gereken konuları tespit etme ve daha sağlıklı sonuçlar elde etme açısından da önemlidir.

Ön inceleme aşamasında kredinin reddedilme nedenleri kredi talep edenin kendisinden, bankanın kredi politikalarından ya da mevzuattan kaynaklanabilir. Bu aşamada kredi talebinin reddedilmesinin başlıca nedenleri:

- Kredi talep edenin borçlanma ehliyetine sahip olmaması,
- Kredi talep eden kişi ya da firmanın banka tarafından tespit edilen asgari nitelikleri taşınamaması,
- Kredi başvurusunda banka tarafından istenen bilgi ve belgelerin eksik olması,
- Kurumsal ya da ticari kredilerde kredi başvurusunun yetkilendirilmemiş kişiler tarafından yapılması,
- Talebin geçerli mevzuata uygun olmaması,
- Kredi amacının banka tarafından kabul edilebilir bir nedene dayanmaması,
- Talep edilen kredi tutarının bankanın belirlediği limitlerden daha yüksek olması,
- Talep edilen kredinin vadesinin bankanın belirlediği vadelerden daha uzun olması,
- Talep edilen kredi türünün bankanın sunduğu kredi türleri içinde yer almaması,
- Sektörün bankanın uzmanlık alanına girmemesi,
- Bankanın kredi kullandıracak nakit pozisyonuna sahip olmaması ya da ilgili kredi türündeki limitinin dolu olması,

Bankalar yukarıdaki nedenlerden birinin bulunması durumunda genellikle krediyi daha ileri aşamalara götürmeden ön inceleme aşamasında reddetmektedirler. Ön inceleme geçiren kredilerde ise kredinin tutarına göre şube tarafından kredi tahsisine karar verilebilir ya da şube yetkisini aşan tutarlardaki krediler için kredi teklifi hazırlanarak bölge müdürlüğüne ya da genel müdürlüğe gönderilir. Büyük tutarlı kredilerde ise mali tahlil ve istihbarat birimleri tarafından aşağıda ayrıntılı şekilde anlatılan çalışmalar yürütülür.

Bankaların büyük çoğunluğu kredi talep edene ilişkin TCMB ve KKB sorgulamalarını da ön inceleme aşamasında yapmaktadır. Kredi talep eden gerçek kişi ya da firma ortaklarının TCMB ve KKB nezdinde yer alan ve halk arasında kara liste olarak bilinen negatif

nitelikli krediler listesinde yer alması, karşılıksız çek ve protestolu senet kaydına rastlanması durumunda da pek çok banka kredi politikaları gereği kredi talebini reddetmektedir. Söz konusu kayıtlar bankaların en önemli bilgi kaynakları arasında yer aldığından istihbarat konusunda ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

İSTİHBARAT

İstihbaratın sözlük anlamı bilgi toplama, haber alma ya da toplama şeklinde ifade edilmektedir. Bankacılıkta ise, istihbarat kısaca kredi verilecek olan kişi ya da firma hakkında yeterli bilginin elde edilmesi ve değerlendirilmesi olarak tanımlanabilir.

Bankaların kredi kararlarına dayanak teşkil edecek şekilde kredi talep edenlerle bunların içinde bulunduğu çevre hakkındaki bilgileri bir sistem dâhilinde değerlendirilmeye üzere toplamasına **istihbarat** denilmektedir. Bir diğer tanıma göre ise istihbarat; kredi değerliliğinin tespiti ve riskin azaltılması amacıyla gizlilik, tarafsızlık, doğruluk ve süreklilik ilkeleri içinde, bankalar tarafından şahıslar veya firmaların ahlaki ve mali durumlarını tespit etmek için çeşitli kaynaklardan bilgilerin toplanması ve değerlendirilmesidir.

Kredi taleplerinin değerlendirilmesinin, yani istihbarat ve mali tahlil çalışmalarının amacı: firmaların ahlaki, hukuki, mali durumunun, faaliyet sonuçlarının ve finansal yönden gelişiminin farklı ve güvenilir kaynaklardan doğru olarak tespit edilmesi ve izlenmesi suretiyle kredinin güvenliğinin sağlanması ve dolayısıyla kredi riskinin en aza indirilmesidir. Bunun için kredi kararını etkileyecek nitel ve nicel tüm verilerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, yapılan istihbarat çalışmaları nitel (kalitatif) analiz olarak, mali tahlil ise nicel (kantitatif) analiz olarak değerlendirilmektedir.

Kredinin, kredi ilkelerine uygun bir şekilde kullanılması ancak kredi talep edenin tanınması ile mümkündür. Kredi talep edenler ancak iyi bir istihbarat çalışması sonunda tanınabileceğinden, istihbarat kredi yönetiminde bankalar için büyük önem taşımaktadır.

İstihbarat İlkeleri

Bankalarda istihbarat işlemleri gerçekleştirilirken bazı ilkelere uyulması gerekmektedir. Bu ilkeler: gizlilik, doğruluk, tarafsızlık ve sürekliliktir.

Gizlilik

Bankalarda kredi istihbaratını yapan görevliler elde ettikleri bilgilerin gizliliğinden sorumludurlar. İstihbarat sonucu elde edilen bilgi ve belgeler, kredilendirme sürecinde fiilen görev alan yetkililer dışında üçüncü şahıslara verilemez, gösterilemez ya da içerikleri hakkında kısmen ya da tamamen açıklama yapılamaz. Bu tür bilgileri kanunen yetkili olan merciiler dışında başkasına açıklayan banka çalışanları Bankalar Kanunu uyarınca cezalandırılır. Banka çalışanları işten ayrılmalari durumunda da bu ilkeye riayet etmek zorundadırlar. Bankalara duyulan güvenin sarsılmaması açısından da bu ilkeye uymak büyük önem arz etmektedir.

Gizlilik ilkesinin bazı istisnaları vardır. Cumhurbaşkanlığı, TCMB, mahkemeler, icra ve iflas daireleri, vergi daireleri, banka müfettiş ve yardımcıları, vali ve kaymakamlar gibi resmî kurumların talep etmesi hâlinde bankalar ellerinde bulunan bilgileri söz konusu kuruma vermek zorundadırlar.

Doğruluk

İstihbarat çalışmalarıyla elde edilen bilgiler çeşitli kaynaklardan doğrulanmalıdır. Çünkü toplanan bilgiler kredi taleplerinin değerlendirilmesinde ancak doğrulukları ölçüsünde bir değer ifade etmektedirler. Ancak, gerek kredi talep edenin kredi kararını olumsuz olarak etkileyeceğini düşündükleri bazı hususları gizleme istekleri, gerekse bilgi ve deneyim

eksikliklerinden dolayı elde edilen bilgiler her zaman gerçek durumu yansıtmayabilir. Bu nedenle sağlanan bilgilerin doğru ve güncel olmasına çaba sarf edilmeli, doğruluğu konusunda şüphe bulunan bilgilere çok fazla itibar edilmemelidir.

Tarafsızlık

İstihbarat yapan kişinin ön yargılardan uzak bir şekilde objektif olarak bilgileri toplaması ve değerlendirmesi gereklidir. İstihbarat yetkililerinin tarafsız olması hem banka hem de krediyi talep eden açısından önemlidir. İstihbarat yetkilisinin kredi talep eden lehine tarafsızlığını yitirmesi durumunda banka kredi itibarı düşük bir müşteriyi kredilendirebilir ya da tersi durumda nakde ihtiyaç duyan kredi değerliliği yüksek bir müşteri sırf istihbarat yetkilisinin önyargısı nedeniyle krediden mahrum kalabilir. Birinci durumda bankanın kredi riski artarken, ikinci durumda banka kâr sağlayabileceği sağlam bir müşterisini kaybetmektedir. Bu nedenle, kredi taleplerinin değerlendirilmesinde istihbarat yetkililerinin tarafsızlığını korumaları hususu bankalar açısından büyük önem taşımaktadır.

Süreklilik

Kreditin talep edilmesinden başlayarak, kredi ilişkinin sona ermesine kadar (hatta kredi ilişkisi sona ermiş olsa bile) kredi müşterisiyle ilgili gelişmelerin sürekli olarak izlenmesi ve kaydedilmesi gereklidir. İstihbaratın sürekliliğinin sağlanması hem bankanın ileride girebileceği yeni kredi ilişkileri hem de kredi müşterisinin içinde yer aldığı sektörün izlenmesi açısından önemlidir.

İstihbarat Kaynakları

Bankalar kredi taleplerini değerlendirirken incelemelerini bir kısmı müşteri tarafından verilen bir kısmı da banka tarafından toplanan belgeler yardımıyla yaparlar.

Bankalar, kredi talep edenlerden kredinin türüne ve niteliğine göre bazı belgeler istemektedirler. Ticari ve kurumsal krediler için istenen belgeler şunlardır:

- Hesap durumu ya da mali tablolar ve bunların ekleri,
- Ticaret sicil gazetesi,
- Şirket ana sözleşmesi,
- İmza sirküleri,
- Vergi dairesine verilen onaylı hesap özeti,
- Taşınmaz dökümleri,
- Mizan,
- Yatırım teşvik belgesi,
- Faaliyet raporu.

Kredi talep eden tarafından bankaya sunulan belgeler, istihbarat ve mali tahlil çalışmaları açısından temel bilgi kaynaklarıdır. Bununla birlikte, kredi talep edenler, bankalara her zaman kendileriyle ilgili gerçek ve objektif bilgiler vermezler. Gerek gerçek kişiler, gerekse tüzel kişiler talep ettikleri krediyi alabilmek için çoğu zaman kendilerini gerçek durumdan daha iyi gösterme eğilimindedirler. Bundan dolayı kredi talepleri değerlendirilirken sadece kredi talep edenler tarafından verilen bilgilere güvenmek bankalar açısından hatalı kredi kararlarına neden olabilir. Söz konusu olumsuz durumu ortadan kaldırmak, ancak farklı kaynaklardan da bilgiler toplamak suretiyle mümkündür. Kredi kararına dayanak teşkil etmek üzere kullanılacak her türlü bilgi, bankalarda istihbarat birimleri tarafından toplanarak incelenmektedir. Kredi analizi açısından son derece önemli olan kredi talep edenin karakteri, borç ödeme gücü, mali durumu ve faaliyette bulunduğu sektörün durumu gibi konular hakkında bilgiler sağlayan çok sayıda kaynak mevcuttur. Bankalar tarafından istihbarat çalışmalarında en çok başvuru bilgi kaynakları:

- İşletme ortakları ya da yöneticileriyle görüşme,
- Firma ziyareti,
- Ticaret sicil memurluğu kayıtları ve ticaret sicil gazetesi,
- Tapu kütükleri,
- Trafik kayıtları,
- Vergi daireleri,
- Sosyal güvenlik kurumu,
- Ticaret ve sanayi odaları,
- Meslek kuruluşları,
- Resmî Gazete,
- Gazete haberleri,
- İnternet siteleri,
- TCMB protesto bültenleri, risk bildirim cetvelleri, sektör bilançoları ve istatistikleri,
- Türkiye İstatistik Kurumu istatistikleri,
- Mahkemeler ve icra daireleri,
- Alıcı, satıcı ve rakip firmalardan alınan bilgiler (piyasa istihbaratı),
- Bankanın kendi kayıtları,
- Kredi talep edenin çalıştığı diğer bankalar,
- Kredi Kayıt Bürosu'ndan (KKB) alınan bilgilerdir.

İstihbarat çalışmalarını sınırlı sayıda kaynağa dayandırmak doğru değildir. Bu nedenle bankalar, istihbarat çalışmalarını imkânları ölçüsünde çok sayıda güvenilir kaynaktan sağladıkları bilgiler yardımıyla yapmaktadırlar.

Yukarıda sayılan istihbarat kaynaklarının bir kısmı herkesin kullanımına açıktır. Örneğin isteyen herkes Resmî Gazete ve Ticaret Sicil Gazetesi'ne ulaşabilir. İstihbarat kaynaklarının bir kısmı ise bilgilerini sadece mali kurumlarla ya da üyeleriyle paylaşmaktadırlar. Örneğin TCMB, risk bildirim cetvellerini ve protesto bültenlerini bankalara düzenli aralıklarla göndermektedir, KKB kayıtlarından ise sadece üye olan mali kuruluşlar belirli bir ücret karşılığında bilgi alabilmektedir. Bir kısmına ise sadece bilgi alınacak kişinin rızası bulunması hâlinde erişilebilmektedir. Örneğin, firmanın gayrimenkullerine ilişkin tapu kayıtlarının incelenmesi için firmadan bu konuda yetki alınmış olması şarttır.

İstihbarat çalışmalarıyla ilgili gerekli sorgulamaları yapabilmek ve yasal açıdan bankanın zor durumlara düşmesini engellemek için kredi talep edenden aşağıdaki gibi bir taahhütname alınmasında büyük yarar vardır.

Şekil 3.2

Genel Taahhütname
Örneği

GENEL TAAHHÜTNAME

XYZ Bankası A.Ş.'nin firmamızla ilişkisi bulunan; vergi daireleri, Sosyal Güvenlik Kurumu Genel Müdürlüğü ve Bölge Müdürlükleri, Tapu Sicil Müdürlükleri, İcra Daireleri, Bankalar ve iş ilişkisi içerisinde bulunduğu kişi ve kuruluşlar nezdinde yapacakları incelemeler için tam yetki verdiğimizizi beyan ederiz.

Bu çerçevede XYZ Bankası A.Ş.'nin yapacağı inceleme nedeniyle, gerek XYZ Bankası A.Ş. gerekse nezdinde araştırma yapacağı kurum ve kuruluşlara sorumluluk tevcih etmeyeceğimiz gibi, bir talepte de bulunmayacağımızı gayri kabili rücu beyan, kabul ve taahhüt ederiz.

Kaşe ve İmzalar

Bankalar tarafından yaygın olarak başvuru istihbarat kaynakları, özel – resmî – yarı resmî kaynaklar şeklinde bir sınıflandırmaya tabi tutularak aşağıda ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır.

Özel Kaynaklar

Bankacılıkta istihbarat çalışmalarında kullanılan özel kaynakların büyük bir kısmını kredi talep edenin kendisinden elde edilen belgeler oluşturmakla birlikte, kredi kararına etkide bulunabilecek her türlü bilgi ve belgeden yararlanılmaktadır. Bunların başlıcaları aşağıdaki gibidir:

- i. *Şirket Ana Sözleşmesi*: Şirketin tanınması için öncelikli olarak incelenmesi gereken belgelerden biridir. Ortaklığın türü, ticaret unvanı, adresi, kuruluş tarihi, süresi, sermayesi, ortakları, yöneticileri gibi konular hakkında bilgiler şirketin ana sözleşmesinde yer almaktadır. Bu bilgilere kamuya açık olan ticaret sicil gazetelerinden de ulaşılabilir.

Bankalar tarafından şirket ana sözleşmesi üzerinde yapılacak incelemede özellikle üzerinde durulması gereken konular; söz konusu şirketin faaliyet alanı, süresi, kredi kullanımına ilişkin hükümler ve şirketin temsilidir. Şirketler, ana sözleşmede belirtilen faaliyet konusu dışında faaliyetlerde bulunamazlar. Bunun için ana sözleşmede değişiklik yapılması gerekmektedir. Bankalar, öncelikle şirketin yürütmekte olduğu faaliyetlerin ana sözleşmede yer alıp almadığını ve süresinin dolup dolmadığını incelemelidir. Daha sonra kredilerle ilgili hükümler varsa bunlar dikkate alınmalı ve bankayla kredi konusunda irtibatı geçen kişilerin şirketi temsile yetkili olup olmadıkları kontrol edilmelidir.

- ii. *Hesap Durum Belgesi veya Mali Tablolar ve Bunlara İlişkin Açıklayıcı Notlar*: Bankalar Kanunu'na göre kredi talebinde bulunanlardan hesap durum belgesi alınması zorunludur. Bilanço ve gelir tablosu da hesap durum belgesi yerine geçmektedir. Bu belgeler sayesinde kredi talep eden firmanın borç ödeme gücü, mali yapısı ve kârlılığı hakkında belki de kredi kararı açısından en önemli bilgiler sağlanır.

- iii. *Firma Ziyaretleri ve Firma Yöneticileri ve Ortaklarıyla Yapılan Görüşmeler*: Mali veriler üzerinden yapılan masa başı çalışmaları bazı durumlarda yetersiz kalmaktadır. Bu durumlarda firma ziyareti, firma ortakları veya yöneticileriyle yapılacak olan karşılıklı görüşmeler büyük önem taşımaktadır. Çünkü firma ziyareti ve karşılıklı görüşmeler, yöneticilerin zihinlerinde şekillenmiş fakat belgelere geçmemiş politikaların anlaşılmasına olanak verir.

Kredi talep eden kişi ya da firma yöneticileri hakkında bilgi sahibi olabilmek için kullanılan en etkin yöntemlerden biri karşılıklı görüşmedir. Bankalar istisnai durumlarda kredi talep eden firmanın yetkilileriyle telefonla görüşme yöntemine başvursalar da çoğunlukla kullanılan yöntem yüz yüze görüşmedir. Bu yolla kişilerin dürüstlüğü, niyeti ve bilgi düzeyi gibi pek çok konuda izlenim edinilebilir.

Firma ziyaretiyle, kredi talep eden firmanın faal durumda olup olmadığı, yeterliliği, üretim ve üretimde kullanılan makine ve teçhizatın durumu, stoklar, çalışanların sayısı ve nitelikleri vb. hususlar tespit edilerek kötü niyetli müşterilerle kredi ilişkisine girilmesi önlenmiş olur. Firma ziyaretinde, firmanın muhasebecisinin de bulunmasında büyük fayda vardır. Muhasebeciden hesap kalemleri, borç ve alacak yapısı, ödeme şekilleri, iskonto-dan yararlanma vb. hususlarda değerli bilgiler alınabilir. Muhasebeciden alınacak bilgiler, daha sonraki aşamalarda yapılacak olan mali tabloların düzeltilmesine de ışık tutacaktır.

Firma ziyareti kredi kararının sağlıklı bir şekilde verilmesine çok önemli katkı sağlar. Firma ziyareti genellikle bir müşteri için ilk kez kredi tesis edilirken ve belirli bir limitin üzerindeki kredi taleplerinde genellikle kredi değerlendirme sürecinin ilk aşamalarında gerçekleştirilir. Bununla birlikte istihbaratın güncellenmesi için düzenli aralıklarla tekrar edilmelidir. Firma ziyaretlerinin kredi pazarlama amacına da hizmet ettiği unutulmamalı ve her ziyarete mutlaka hazırlıklı gidilmelidir.

- iv. *Banka Kayıtları*: İstihbarat kaynaklarının en önemlilerinden biri de müşterinin bankayla geçmiş dönemdeki ilişkilerini gösteren kayıtlardır. Günümüzde bankalar

tarafından son derece gelişmiş sistemler kullanılmaktadır ve bu sistemler sayesinde müşteri ile ilgili olumlu ya da olumsuz tüm işlemlerin kayıtlarına kısa sürede ulaşılabilir. Kredi talep edenin önceki kredi başvuruları, kullandırılan krediler, geri ödeme performansları, alınan teminatlar, mevduat hesapları gibi tüm detaylar görülmektedir.

- v. *Diğer Bankalar ve Mali Kuruluşlar*: Kredi talep edenle ilgili olarak diğer bankalardan alınacak bilgiler de önemli bir istihbarat kaynağıdır. Gizlilik ilkesi gereği bankalar sadece bazı bilgileri karşılıklı centilmenlik çerçevesi içerisinde birbirleriyle paylaşabilmektedir. Firmanın diğer bankalar ve mali kurumlar nezdindeki limit, risk ve teminat bilgileri, ödemelerini aksatıp aksatmadığı, verimli müşteri olup olmadığı gibi konular kredi kararı açısından son derece önemlidir.
- vi. *Piyasa İstihbaratı*: Kredi talep edenin ticari ilişki içerisinde bulunduğu firmalardan, aynı sektördeki diğer firmalardan, komşularından ve çalışanlardan firmanın karakteri hakkında önemli bilgiler elde edilebilir. Ancak söz konusu bilgilerin, dostluk ya da rekabet gibi duygusal etkilerin altında verilmiş olabileceği gözden kaçırılmamalı ve bu nedenle ihtiyatla karşılanmalıdır. Ayrıca, piyasa istihbaratı amacıyla yapılan görüşmelerde, kredi talep edenin rencide edici davranışlarla karşılaşmaması ve ilişkilerin zedelenmemesi için gerekli gayret sarfedilmelidir.
- vii. *Diğer Kaynaklar*: Bankaların istihbarat çalışmalarında başvurduğu diğer önemli kaynaklar şunlardır: bağımsız denetim raporu, faaliyet raporu, kapasite raporu, hak ediş belgesi, iş bitirme belgesi, yatırım teşvik belgesi, ithalat-ihracat belgeleri, vergi beyannamesi, taşınmaz dökümleri, mizan. Ayrıca kredi talep eden müşteri ve içinde bulunduğu sektör hakkında gazete, internet ve ekonomik yayınlardan da bilgi alınabilir.

Resmî Kaynaklar

İstihbarat çalışmaları esnasında kredi talep edenlerle ilgili bazı önemli bilgiler resmî kurumlardan temin edilebilir. Bu bilgilerden bir kısmı, kredi talep eden tarafından resmî kurumdan temin edilerek bankaya sunulurken, bazıları bizzat banka tarafından resmî kurumdaki alınıp ya da resmî kuruma onaylatılır.

Bankalar tarafından istihbarat çalışmalarında en çok başvuru alan resmî kaynaklar; ticaret sicil kayıtları, ticaret sicil gazetesi, tapu sicil kütükleri, trafik kayıtları, vergi daireleri, Resmî Gazete, TCMB protesto bültenleri, risk bildirim cetvelleri, mahkemeler, icra ve iflas daireleridir. Bankalar tarafından sıklıkla başvuru alan resmî istihbarat kaynakları:

- i. *Ticaret Sicil Kayıtları*: Ticaret sicili, tacirin ve üçüncü şahısların menfaatleri bakımından ticari işletme ile ilgili bazı işlemlerin kaydedildiği resmî sicildir. Ticaret Kanunu gereği sicile kaydedilen hususların yayınlandığı Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi çıkarılmaktadır. Ayrıca bu gazetede, kanun ve tüzüklerin emrettiği diğer ilanlar ve mahkemeler, resmî daireler ve kamu tüzel kişileri tarafından, ticaret işleriyle ilgili olarak verilen ilanlar ve iflas memuru tarafından hazırlanan iflas ve konkordatoya ait kararlar da yayınlanır.

Bankalarda kredi talep edenin sicil tasdiknamesi ya da ilanının içinde yer aldığı sicil gazetesi mutlaka bulunmalıdır. Bu kayıtlardan şahıs firmalarının ticaret unvanları, ticari ikâmetgahları, kuruluş tarihleri, faaliyet konuları, unvan değişiklikleri, ticareti terk tarihleri; şirketlerde ise statüler, statü değişiklikleri, fesih ve tasfiyeleri hakkındaki bilgiler öğrenilmektedir.

Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde yer alan bilgiler kamuya açıktır. 01.10.2003 tarihinden itibaren yayınlanan gazeteler internet üzerinden de sorgulama yapılarak görüntülenebilmektedir. Birkaç dakika süren kayıt sonrasında isteyen herkes aşağıda yer alan internet adresinden ticaret sicil gazetelerine ulaşabilir.

- ii. *Esnaf ve Sanatkar Sicil Kayıtları*: Esnaf ve sanatkarlardan ticaret sicil kaydı yerine, esnaf ve sanatkarlar derneğine kayıtlı olduklarını gösteren belge istenir. Bu belgeden de sicil kayıtlarında olduğu gibi önemli bilgiler edinilebilir.
- iii. *Trafik Tescil ve Liman Tescil Kayıtları*: Kredi talep edenin sahip olduğunu beyan ettiği araçların ve gemilerin kimin üzerine kayıtlı olduğunu ve üzerlerinde herhangi bir sınırlayıcı kayıt bulunup bulunmadığını araştırmak amacıyla bu tescil kayıtlarından yararlanılır.
- iv. *Tapu Sicil Kayıtları*: Kredi talep eden kişi ya da firmanın ve kefillerinin gayrimenkul durumunu incelemek için tapu kayıtlarından yararlanılır. Söz konusu kayıtların incelenmesi için kredi talep edenden ve kefillerden tapu kayıtlarını incelemeye yetki veren bir belge alınması gerekmektedir. Bu belge ibraz edilerek kredi talep eden kişi ya da firma, firmanın ortakları ve kefillere ait gayrimenkuller ve bunlar üzerinde ipotek vb. şarta bağlı durumlar olup olmadığı tespit edilir.
- v. *Vergi Kayıtları*: Kredi talep eden firmanın vergi dairesine vermiş olduğu beyannamelelerin incelenmesi özellikle bankaya verilen mali tablolar ile vergi dairesine sunulan mali tablolar arasında farklılık olup olmadığını tespit açısından önemlidir. Böyle bir farklılığın olması kredi talep edenin dürüstlüğü hakkında ipuçları vermektedir. Ayrıca, kredi talep edenin vergi borcu bulunup bulunmadığı da araştırılmalıdır.
- vi. *Sosyal Güvenlik Kurumu Kayıtları*: Kredi talep edenin sosyal güvenlik pirim borcu bulunup bulunmadığı söz konusu firmanın kredi değerliliği açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda, Sosyal Güvenlik Kurumu'ndan ilgili sorgulamalar aracılığıyla elde edilecek bilgiler kredi analizi açısından önemlidir.
- vii. *Merkez Bankası Kaynakları*: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Risk İşlemleri Yönetmeliğine göre tüm bankalar kullandıkları kredileri TCMB'ye bildirmek zorundadır. TCMB, bankalar tarafından gönderilen tüm bilgileri birleştirerek bankaların kullanımına açar. Böylece, firmaya tüm bankalar nezdinde açılan ve kullanılan krediler izlenebilir. Firmanın gücünün üzerinde kredi kullanıp kullanmadığı, kullanılan kredilerin dönemsel olarak artıp artmadığı, aldığı kredileri zamanında geri ödeyip ödemediği gibi hususlar hakkında bilgiler veren bu liste en önemli istihbarat kaynaklarından biridir. Risk santralizasyonu amacıyla elde edilen birleştirilmiş bu listelere **memzuç cetvelleri** ya da **memzuç kayıtları** da denilmektedir. Aylık olarak bankalardan toplanan ve banka ismi belirtilmeden tüm bankalarca görülebilen bu kayıtlar, aynı zamanda bankacılık sektöründe sıkça karşılaşılan ahlaki tehlike riskine karşı para otoritesi nezdinde alınmış önemli bir tedbirdir. Bu kayıtların ya da cetvellerin bugün en temel sıkıntısı, bu çerçevede belki de daha fazla sıkıntıya yol açan kıyı bankalarından verilen kredilerin burada izlenememesidir.

Bankalar tarafından kredi taleplerinin değerlendirilmesinde birleştirilmiş risk bilgileri incelenerek araştırılacak konular:

- Bankalar tarafından açılan ya da kullanılan kredi miktarının firmanın gücünün üzerinde olup olmadığı,
- Bankalar tarafından açılan ya da kullanılan kredilerde dönemler itibariyle artışlar ya da azalışlar,
- Kullanılan kredilerle ilgili riskler,
- Bankalar tarafından açılan ya da kullanılan kredilerin türü,

- Firmanın limit doluluğu,
- Limitlerin riske dönüşme oranı,
- Firmanın çalıştığı banka sayısı,
- Yeniden yapılandırılan kredilerin olup olmadığıdır.

TCMB kredi limit ve risk bilgilerini bankalara sürekli ve başvuruya bağlı olmak üzere iki şekilde vermektedir. Sürekli bilgi verilmesi, firma bazında birleştirilmiş kredi ve risk bilgilerinin bu firmalar hakkında bildirimde bulunanlara dönemsel olarak verilmesidir. Bankalar, hakkında bildirimde bulunmadıkları gerçek kişiler ve firmalar hakkında ise ancak aşağıda yer alan beyanname-taahhütname karşılığında TCMB'den bilgi alabilirler.

Şekil 3.3

BEYANNAME - TAAHHÜTNAME ÖRNEĞİ

Muhtelif bankalar, diğer mali kuruluşlar ve ilgili kurum ve kuruluşlar nezdindeki kredi limit ve risk bilgilerimi/bilgilerimizi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası kayıtlarından incelemeniz konusunda tarafınıza tam yetki verdiğimi/verdiğimizi beyan ederim/ederiz.

Bu çerçevede, yapacağınız inceleme nedeniyle gerek tarafınıza gerekse hakkımda/hakkımızda, nezdinde araştırma yapacağınız Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasına sorumluluk tevcih etmeyeceğim/etmeyeceğimiz gibi hukuki ve cezai bir talepte de bulunmayacağımı/bulun-mayacağımızı şimdiden taahhüt ederim/ederiz.

Kaşe ve İmzalar

İlgili Firmanın

Vergi Kimlik Numarası/TC Kimlik Numarası:

Tescilli Unvanı/Adı-Soyadı:

*TCMB Tarafından
Başvuruya Bağlı
Bilgi Taleplerinde
İstenen Beyanname-
Taahhütname Örneği*

TCMB, memzuç cetvellerinin yanı sıra bankalara protestolu senet ve karşılıksız çek kayıtlarını da bildirmektedir. Söz konusu kayıtlar, istihbarat için öncelikli kaynaklar arasında yer almaktadır. TCMB, protestolu senet bilgilerini dönemsel olarak bildirirken karşılıksız çek kayıtlarını ise 15 gün içinde duyurmaktadır. Pek çok banka, kredi taleplerini değerlendirirken bu kayıtları daha ön inceleme aşamasında ya da istihbaratın ilk zamanlarında inceleyerek değerlendirmekte ve genellikle politikaları gereği olumsuz kaydı bulunanları ileri aşamalara götürmeden reddetmektedirler.

- viii. İcra ve İflas Dairesi Kayıtları: Alacaklının alacağını normal yollardan alamaması durumunda hukuki yollarla hakkını aradığı ve devlet eliyle cebir kullanılarak tahsilat işlemlerinin yapıldığı icra ve iflas dairelerinde kaydı bulunanlara kredi kullanırmak risklidir. Bu nedenle söz konusu kayıtlar önemli bir istihbarat kaynağıdır.
- ix. İhale Yasağı ve Mahkeme Kararları: Kredi talep edenin kamu ihalelerinden yasaklananlar listesinde yer alıp almadığı ve kredi talep edenle ilgili mahkeme kararları da değerlendirmede dikkate alınması gereken önemli konulardır. Bankalar, ihale yasağı olanlara genellikle kredi kullanırmaktan kaçınırlar. Kamu ihalelerinden yasaklananların listesi Kamu İhale Kurumu tarafından internet sitesinde yayınlanmaktadır.

Kanun, Kararname ve Tebliğler: Kredi talep eden firmanın faaliyetleri ve içinde bulunduğu sektörle ilgili kanun, kararname ve tebliğler ile bunların yayınlandığı Resmi Gazete'ler de önemli birer istihbarat kaynağıdır.

SIRA SİZDE

Bankalar, kredi talep edenin izni olmadan, resmî kaynaklardan kredi talep edene ilişkin bilgi toplayabilirler mi?

Yarı Resmî Kaynaklar

Noterler, ticaret ve sanayi odaları, ihracatçı birlikleri, meslek birlikleri, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) ve Kredi Kayıt Bürosu (KKB) gibi kuruluşlar yarı resmî kaynaklar arasında sayılabilir. Bankalar istihbarat çalışmalarında KKB dışındaki yarı resmî kaynaklara çok sık başvurmazlar. Ancak KKB kayıtları bankaların vazgeçilmez istihbarat kaynakları arasında yer aldığından aşağıda kısaca tanıtılmaktadır.

- i. *Kredi Kayıt Bürosu (KKB):* 1995 yılında finans sektöründen 11 kuruluşun ortaklığı ile kurulmuş bir anonim şirkettir. Dört yıllık bir hazırlık süreci sonunda 1999 yılında KKB bireysel kredilere ilişkin bilgi ve verilerin üyeleri arasında paylaşılmasına olanak sağlayan bir sistemle faaliyete başlamıştır. Bugün itibarıyla KKB üyesi finans sektöründen 99 kuruluş bireysel kredi ve kredi kartı müşterilerine ait tüm bilgileri bu şirket aracılığıyla gönüllü olarak birbirleriyle paylaşmaktadırlar.

Bireysel kredi sektörüne sağladığı katkılar dikkate alınarak ticari ve kurumsal bazı bilgilerin paylaşımına olanak sağlayacak bir sistemin de kurulmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Test amaçlı olarak kullanımda olan sistemde şirket künye bilgileri, kredi bilgileri ve teminat bilgileri paylaşılmaktadır. 2012 yılı başı itibarıyla KKB tarafından 133 milyon bireysel hesap bilgisi ve 18 milyon kurumsal hesap bilgisi üyeler arasında paylaşılmaktadır. Ayrıca kredi riskinin azaltılması ve kredi sürecinin hızlandırılması amacıyla KKB tarafından kredi alan ya da alacak olan kişiye ilişkin olarak bir bireysel kredi notu üretilmekte ve isteyen üyelere sunulmaktadır.

Bankalar tarafından KKB sorgulamaları ile bireysel kredi talebinde bulunan kişilerin ve kurumsal kredi talebinde bulunan firma ortaklarının ve yöneticilerinin bireysel kredi ve kredi kartı kullanımları, bu kullanımlara ait gecikme, idari takip gibi kayıtların bulunup bulunmadığı araştırılmaktadır.

İNTERNET

Kredi Kayıt Bürosu ve sunduğu hizmetler hakkındaki ayrıntılı bilgilere <http://www.kkb.com.tr> adresinden ulaşabilirsiniz.

Özellikle TCMB ve KKB kayıtları, bankalar tarafından mutlaka yararlanılması gereken bilgi kaynaklarıdır. Bununla birlikte, gerek TCMB nezdindeki gerekse KKB nezdindeki kayıtların olumlu olması kredi talebinin bankalar tarafından kabul edileceği anlamı taşımamaktadır. Bankalar, müşterilerine kullanıracakları kredilere ilişkin usul ve esasları, serbest piyasa koşulları çerçevesinde kendi oluşturdıkları kredi pazarlama ve risk politikalarına göre belirlemekte ve hangi taleplerin kredilendirileceğine bu usul ve esaslar çerçevesinde karar vermektedirler.

Bankalar başta kredi işlemleri olmak üzere tüm faaliyetlerini gerçekleştirirken bilgisayar ve ağ destekli son derece gelişmiş sistemler kullanmaktadırlar. Bu sistemler sayesinde bankalar, istihbarat sorgulamalarını toplu olarak çok kısa sürede yapabilmektedirler. Şekil 3.4'te büyük bir ticari bankanın kullandığı sistemde yer alan istihbarat sorgu ekranı aşağıda yer almaktadır.

Şekil 3.4

İstihbarat Sorgu Ekranı

İstihbarat Raporunun Hazırlanması

Bankalarda mali tahlil çalışanlarına ve kredi tahsis birimine sunulmak üzere istihbaratı yapan şube ya da birimler tarafından bir rapor hazırlanır. Düzenlenecek olan istihbarat raporunun şekli ve kapsamı bankalar arasında farklılıklar gösterebilmektedir.

Kredinin tahsis edilmesinde nihai karar verecek olan kişi istihbarat raporunu hazırlayan kişi değildir. Bu nedenle rapor, kredi tahsis birimlerine verecekleri kararda yardımcı olacak şekilde açık ve ayrıntılı olmalıdır. İstihbarat raporunun hazırlanmasında özellikle sorunlu durumlarla ilgili ayrıntılı açıklamalara yer verilmeli, raporu hazırlayanın kredi talebi hakkındaki görüşünün olumlu ya da olumsuz olduğu nedenleriyle birlikte açık bir şekilde ifade edilmelidir. Tespit edilen olumsuzluklar banka politikalarına ya da mevzuata göre kredinin reddedilmesini gerektiriyorsa bu durum raporda açık bir şekilde belirtilmelidir.

İstihbarat çalışmaları sonucunda hazırlanan rapor olumluysa ya da tespit edilen olumsuzluklar kredinin reddini gerektirecek derecede ciddi değilse, yani banka tarafından kredi talep edenin borç ödeme niyetinde olduğuna kanaat getirilmişse daha sonra kredi tutarına bağlı olarak kredi tahsis birimi tarafından kredi onaylanır ya da mali tahlil aracılığıyla kredi talep edenin mali durumu, borç ödeme yeteneği, kârlılığı ve faaliyet sonuçları gibi hususlar araştırılır. İyi hazırlanmış bir istihbarat raporu, mali tahlilde üzerinde yoğunlaşılması gereken bazı hususlar hakkında da önemli ipuçları sunacaktır.

MALİ TAHLİL

Mali tahlil, müşterinin mali verileri ve faaliyetleri göz önüne alınarak krediyi geri ödeyebilme yeteneğine sahip olup olmadığının tespitine yönelik yapılan değerlendirme ve analizlerdir. Bankalarda mali tahlil aracılığıyla kredi talep edenin geçmiş ve mevcut performansı incelenerek ve geleceğe yönelik tahminler yapılarak kredi değerliliği belirlenmeye çalışılır.

Finansal analiz olarak da isimlendirilen mali tahlil; bir firmaya ait finansal bilgilerin belirli teknikler yardımıyla analiz edilmesi, raporlanması ve bu raporların yorumlanarak firma hakkında bir yargıya varılması faaliyetlerinin bütünü olarak tanımlanabilir.

Mali tahlil kapsamında genel olarak firmanın mali yapısı, risk durumu, likidite durumu, kârlılığı, performansı ve ilerideki devreler için potansiyeli ayrıntılı olarak ortaya konulmaktadır. Mali tahlil çalışmalarının ayrıntı ve derinlik derecesini talep edilen kredinin nitelikleri belirlemektedir. Örneğin, bir firmanın geçici işletme sermayesini karşılayabilmek için talep ettiği küçük tutarlı ve kısa vadeli kredi için yüzeysel bir analiz yeterli olabilir. Buna karşın önemli bir yatırım projesini gerçekleştirmek amacıyla istenen büyük tutarlı ve uzun vadeli bir kredi için nakit bütçelerinin hazırlanması, proforma mali tabloların hazırlanması, fizibilite raporlarının incelenmesi gibi çalışmaları da kapsayan daha kapsamlı ve zaman alıcı bir tahlil gerekebilir.

Mali tahlil süreci zaman alıcı ve maliyetli olduğundan tüm kredi taleplerine uygulamak doğru bir yaklaşım değildir. Genellikle bankalarda bir limit belirlenir ve sadece bu limitin üzerindeki kurumsal kredi talepleri için mali tahlil yapılır. Söz konusu kredi taleplerinin tamamı için de doğrudan mali tahlil yapılmaz. Kredi talepleri daha önce belirtildiği gibi öncelikle ön incelemeye tabi tutulur. Ön incelemeyle kredi talebinin yasalara uygunluğu, bankanın kredi politikaları ile uyumluluğu ve kredi kriterlerini karşılayıp karşılamadığı araştırılır. Ön incelemeden geçen kredi talepleri için istihbarat çalışmaları yapılır. İstihbarat çalışmaları esnasında ortaya çıkan olumsuzluklar daha bu aşamada kredi talebinin reddedilmesine olanak sağlar. Bu aşamada kredinin reddedilmesine neden olacak derecede bir olumsuzluk yoksa sadece bu talepler için ilgili birimler tarafından mali tahlil yapılır.

Mali tahlil için gerekli olan bilgilerin kaynakları çok çeşitlidir. Firmanın içinde faaliyet gösterdiği sektörün ve ekonominin genel durumundan ve bunlarla ilgili istatistiklerden, firma faaliyetleri ile ilgili çeşitli istatistiki bilgilere kadar, firma hakkında yargıya ulaşmaya yarayacak her türlü bilgi bu konuda fayda sağlamaktadır. Fakat bu bilgi kaynaklarından bir grup daha büyük önem taşımaktadır. Bu bilgi kaynağı, hesap durumu ya da mali tablolar ve bunlarla ilgili destekleyici bilgilerdir. Kredi talep eden firmanın hesap durum belgesini ya da mali tablolarını bankaya sunması kanun gereğidir. Mali tablolar, bir firmanın mali durumu ve faaliyet sonuçları gibi mali tahlil için gerekli konularda kullanıcılara çok değerli bilgiler sunmaktadırlar. Fakat mali tablolar, işlenmemiş hâlde tek başlarına firmanın faaliyetleri hakkında değerlendirme yapmaya yeterli olacak nitelikte tablolar değildir. Bu, ancak mali tabloların analiz edilmesi ile mümkündür. Bu nedenle mali tablolar analizi, mali tahlilin en önemli kısmını oluşturmaktadır.

Mali tablolar analizi, bir firmanın mali durumun ve faaliyet sonuçlarının yeterli olup olmadığının saptanması ve geleceğe yönelik tahminlerde bulunulabilmesi için mali tablolarda yer alan kalemlerdeki değişikliklerin, kalemler arasındaki ilişkilerin ve zaman içindeki eğilimlerinin incelenmesi sürecidir. Çoğu zaman ağırlık mali tablolar üzerinde yoğunlaştığından, mali tahlil yerine mali tablolar analizi de denilmekle birlikte, mali tahlil denildiğinde diğer bilgileri de kapsayarak yapılan daha detaylı bir analizin ifade edildiği gözden kaçırılmamalıdır. Bankalarda mali tahlil çalışmalarında kullanılan bilgi ve belgelerin bir kısmı başvuru anında firmadan istenirken, bir kısmı istihbarat çalışmaları esnasında elde edilir.

Mali Tablolar

Mali tablolar, kurumsal ve ticari kredilerde kredi kararının dayanağını teşkil eden en önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu bakımdan mali tabloların tahlili bankalar açısından son derece önemlidir. Firmaların gelişme eğilimini görebilmek ve dinamik bir analiz yapabilmek için bankalar, kredi talep edenlerden en az üç yıla ilişkin mali tablolarını istemektedirler. Böylece bankalar, dönemler itibarıyla değişiklikleri tespit edebilmekte ve firmanın mali durumunun gelişimi hakkında bilgi sahibi olarak geleceğe ilişkin öngörülerde bulunabilmektedirler.

Mali tablolar, muhasebenin sınıflayarak kayıt altına aldığı mali karaktere sahip işlemlerin özetini sunan ve bu suretle ilgililerin firma hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olmasını sağlayan raporlardır. Türkiye Muhasebe Standartlarından ilki olan “TMS-1 Finansal Tabloların Sunuluşu” isimli standartta mali tablolar ve amacı aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

“Finansal tablolar işletmenin finansal durumunun ve finansal performansının biçimlendirilmiş sunumudur. Finansal tabloların amacı, geniş bir kullanıcı kitlesinin ekonomik kararlar almalarına yardımcı olan işletmenin finansal durumu, finansal performansı ve nakit akışları hakkında bilgi sağlamaktır. Ayrıca finansal tablolar, yöneticilerin kendilerine emanet edilen kaynakları ne etkinlikte kullandıklarını da gösterir. Finansal tablolar bu amaca ulaşmak için işletmeyle ilgili aşağıdaki bilgileri sunar:

- a. Varlıklar;
- b. Borçlar;
- c. Özkaynaklar;
- d. Gelir ve giderler, kârlar ve zararlar dâhil;
- e. Ortakların ortak olmaları sebebiyle yaptıkları katkılar ve ortaklara yapılan dağıtımlar ve
- f. Nakit akışları.

Bu bilgi, dipnotlarda yer alan diğer bilgilerle birlikte finansal tablo kullanıcılarının işletmenin gelecekteki nakit akışlarını ve özellikle bunların zamanını ve kesinliklerini tahmin etmelerine yardımcı olur.”

TMS-1, işletmenin mali durumu hakkında genel bilgi sahibi olmak isteyen ve spesifik amaçlar doğrultusunda uyarlanmış tablolara gerek duymayan geniş bir kullanıcı kitlesinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde hazırlanan mali tabloları, “genel amaçlı finansal tablolar” olarak nitelendirmiştir. Bu kapsamda TMS-1 “Tam Bir Finansal Tablolar Seti” olarak ifade ettiği mali tabloları ve eklerini sıralamıştır.

“Tam bir finansal tablolar seti aşağıdakileri içerir:

- a. Dönem sonu finansal durum tablosu (*bilanço*)
- b. Döneme ait kapsamlı gelir tablosu
- c. Döneme ait özkaynak değişim tablosu
- d. Döneme ait nakit akış tablosu
- e. Önemli muhasebe politikalarını özetleyen dipnotlar ve diğer açıklayıcı notlar.
- f. Bir işletmenin bir muhasebe politikasını geriye dönük olarak uygulaması durumunda ya da bir işletmenin finansal tablolarındaki kalemleri geriye dönük olarak yeniden ifade etmesi söz konusu olduğunda ya da işletmenin finansal tablo kalemlerini yeniden sınıflandırdığında, karşılaştırılabilir en erken dönemin başına ait finansal durum tablosu (*bilanço*)”

Bankalarda mali tahlil çalışmaları için ihtiyaç duyulan bilgilerin büyük bir kısmı TMS-1 tarafından “genel amaçlı finansal tablolar” olarak nitelendirilen mali tablolardan sağlanabilmektedir. Bankalardaki mali tahlil çalışmalarında en çok kullanılan mali tablolar bilanço ve gelir tablosu olmakla birlikte, nakit akış tablosunun da son derece önemli bilgiler sağladığını belirtmek gerekir.

Bilanço: Bir işletmenin belirli bir anda sahip olduğu tüm varlıkları ve bu varlıkların finanse edildiği kaynakları gösteren mali tablodur. Banka açısından da fon kaynakları ile bu fonların nerelerde nasıl kullanıldığını gösteren bir mali tablodur. İşletmenin belirli bir andaki durumunu gösterdiği için statik bir tablodur ve bundan dolayı bir fotoğrafa benzetilebilir. Firmanın yatırım politikası ve finansman politikası hakkında önemli bilgiler sunan bilanço, mali tahlil açısından büyük önem arz etmektedir.

Bilanço aktif ve pasif olmak üzere iki kısımdan oluşur. Aktifte, firmanın sahip olduğu varlıklar; pasifte ise kaynaklar yer almaktadır. Çift taraflı kayıt sisteminin bir sonucu ola-

rak aktif toplamı pasif toplamına eşittir. Aktifte, dönen varlıklar ve duran varlıklar hesap sınıfları; pasifte ise kısa vadeli borçlar, uzun vadeli borçlar ve öz kaynaklar hesap sınıfları bulunur. Bu sınıflama ve bilançonun bazı ilkelere göre düzenlenmesi mali tahlil açısından son derece önemlidir. Örneğin, firmanın bir yıl içerisinde ödeyeceği yükümlülükleri pasifte kısa vadeli borçlar içerisinde ve bunları ödemede kullanabileceği bir yıl içerisinde paraya dönüşebilecek varlıkları aktifte dönen varlıklar içerisinde yer aldığından, firmanın kısa vadeli borçlarını ödeme yeteneği kolaylıkla değerlendirilebilir.

Gelir Tablosu: İşletmenin belirli bir dönemde elde ettiği tüm gelirlerle aynı dönemde katlandığı tüm maliyet ve giderleri tasnifli bir şekilde sunan ve bunun sonucunda işletmenin elde ettiği net dönem kârını ya da zararını gösteren mali tablodur. Bir döneme ilişkin olarak düzenlendiği için dinamik bir tablodur ve bu özelliğiyle bir filme benzetilebilir. Bankalar açısından, bankanın o dönem zarfında icra ettiği faaliyetlerinin performansının izlendiği bir tablodur.

Nakit Akış Tablosu: Bir faaliyet döneminde oluşan nakit giriş ve çıkışlarını, kaynakları ve kullanıldıkları yerlerle birlikte gösteren mali tablodur. Gelir tablosu, firmanın faaliyet sonuçlarını gösteren son derece önemli bir tablo olmasına rağmen, unutulmaması gereken bir konu bu tablonun nakit esasına göre değil tahakkuk esasına göre düzenlenmiş olduğudur. Çünkü firma aldığı kredileri ancak fiilen sahip olduğu nakitle ödeyebilir. Hâlbuki satışlarının büyük bir kısmını kredili olarak yapan bir firma, gelir tablosunda belirli bir dönemde büyük dönem kârları raporlamasına rağmen borçlarını ödemeye yetecek kadar nakde sahip olmayabilir. Bu nedenle bankalar açısından kredi taleplerinin değerlendirilmesinde nakit akış tablosunun da önemli bir yeri vardır.

Kredi talep eden firmanın gerçek durumunu ortaya koyabilmek için mali tabloların anlaşılabilir, karşılaştırılabilir, zamanlı ve doğru bilgiler içerir şekilde raporlar olması gerekmektedir. Bu nedenle mali tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre düzenlenmiş olması ve bağımsız dış denetimden geçmiş olması mali tahlil açısından son derece önemlidir.

Mali Tabloların Tahlile Hazır Hâle Getirilmesi

Bankalar tarafından yapılan mali tahlil çalışmalarının etkinliği her şeyden önce analiz için temel bilgi kaynağı olarak kullanılan mali tabloların doğruluğuna ve güvenilirliğine bağlıdır. Bu şart sağlanmadıkça hangi mali tahlil tekniği kullanılırsa kullansın, ne kadar ayrıntılı bir çalışma yapılsa yapılsın sonuçlar yanlış bir kredi kararı verilmesine neden olacaktır.

Mali tahlil çalışmalarının doğru sonuçlar verebilmesi için mali tabloların analize hazır hâle getirilmesi gerekmektedir. Çünkü firmalar tarafından kimi durumlarda gerçek durumu gizlemek için yasal ve yasal olmayan birtakım yollara başvurulabilir ya da bilgisizlik ve ilgisizlik nedeniyle birtakım hatalar yapılabilir. Makyajlama ya da manipülasyon olarak bilinen gerçek durumu gizleme amacıyla bilerek yapılan düzenlemeler ya da bilmeyerek yapılan hatalar mali tabloların güvenilirliğini azaltmaktadır. Firmalar tarafından mali tablolarını makyajlamada pek çok yöntem kullanılabilir. Bunlardan en sık başvuru alanları aşağıda sıralanmıştır:

- Varlıkları olduğundan fazla göstermek,
- Bazı borçları mali tablolarda göstermemek,
- Gider yazılması gereken bir harcamayı aktifleştirerek kârı ve varlıkları olduğundan fazla göstermek,
- Değerleri düşmüş varlıklar ya da şüpheli hâle düşmüş alacaklar için karşılık ayırmamak,
- Faturasız işlem yaparak bazı alış ve satışları kayıt dışı tutmak,
- Açıktan ödeme yaparak bazı giderleri daha az göstermek vb.

Mali tablolar üzerinde yapılan mali tahlil çalışmalarının başarısı ancak makyajların ve hataların tespit edilerek gerekli düzeltmelerin yapılmasına bağlıdır. Düzeltme işlemi gerektiren hususları üç ana başlık atında toplayabiliriz. Bunlar:

- Vade uyumsuzluğu (örneğin, uzun vadeli borçların bir yıl içerisinde ödenecek kısmının kısa vadeli borçlar yerine uzun vadeli borçlar içerisinde yer alması)
- Nitelik uyumsuzluğu (örneğin, ortaklardan olan bir alacağın ticari alacaklar içerisinde yer alması)
- Kayıtların fiili durumla uyumsuzluğu (örneğin, gerçekte gider olmasına rağmen bunun açıktan ödenerek gizlenmiş olması)

Söz konusu uyumsuzlukları gidererek, mali tabloların gerçeği yansıtacak şekilde düzeltilmesi aşağıdaki işlemler aracılığıyla sağlanır:

Aktarma: Bilanço denkliliğini bozmaksızın aktif ya da pasifte yer alan bir kalemden düşülen değer diğer bir kaleme eklenmesine aktarma denir.

Arındırma: Bilançoda aktif ve pasifte yer alan kalemlerden ikisinden karşılıklı olarak eşit tutarların düşülmesine arındırma denir.

Bir firmayı, bağlı grup firmalarından ya da iştiraklerinden ayrı değerlendirmek de hatalı kararlara neden olabilir. Kredi kararını doğru olarak verebilmek için söz konusu firmaların tabloları konsolide edilmelidir.

Konsolidasyon: Aralarında bağlı ortaklık ya da iştirak ilişkisi bulunan firmaların mali tablolarının birleştirilerek tek bir mali tablo hâlinde sunulmasına konsolidasyon denir.

Yukarıda sayılan işlemlerin yapılmasındaki amaç mali tablo kalemlerindeki gerçek tutarları saptayabilmek ve mali tablolara dayanarak yapılan analiz sonuçlarının doğru olmasını sağlamaktır.

Mali tabloların analize hazır hâle getirilmesiyle ilgili diğer bir işlem de toplanan bilgilerin ve mali verilerin bankacılıkta spread ya da mali tahlil formu denilen hazır şablonlara aktarılmasıdır.

Mali Tahlil Türleri

Mali tahlil sadece bankalar tarafından yapılan bir çalışma değildir. Firma ile ilgili farklı kesimler ve çevreler tarafından değişik amaçlarla yapılabilmektedir. Bu durumda ortaya çıkan farklı beklentiler, analiz çalışmalarını çeşitlendirmekte ve farklı mali tahlil türlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Mali tahlil, farklı açılardan ele alınarak türlere ayrılabilir. Genellikle, amacına, kapsamına ve analizi yapan kişiye göre üç farklı şekilde ayrıma tabi tutulmaktadır.

Yapılma Amacına Göre Mali Tahlil Türleri

Mali tahlil, yapılma amacına göre yönetim analizi, kredi analizi ve yatırım analizi olmak üzere üçe ayrılmaktadır:

Yönetim Analizi: Yönetim işlevi yerine getirilirken alınacak kararlara dayanak teşkil etmek üzere yapılan analizdir.

Kredi Analizi: Firmaya kredi verenler ya da kredili mal satan diğer firmalar tarafından firmanın borç ödeme yeteneğini değerlendirmek amacıyla yapılan analizdir. Esas konumuzu da teşkil eden kredi analizinde firmanın mali durumu ve borç ödeme yeteneği üzerinde durulmaktadır.

Yatırım Analizi: Firmanın mevcut yatırımcıları ile potansiyel yatırımcılar tarafından yatırım kararlarında kullanılmak üzere yapılan analizdir. Uzun vadeli kredi taleplerinin değerlendirilmesinde yapılan analizler de bu kapsamda değerlendirilmektedir. Yatırım analizinde dikkate alınan en önemli husus firmanın uzun vadedeki kazanç sağlama potansiyelidir.

Kapsamına Göre Mali Tahlil Türleri

Yapılan çalışmanın kapsadığı dönemler göz önünde bulundurulduğunda mali tahlil; statik analiz ve dinamik analiz olmak üzere iki türe ayrılmaktadır.

Statik Analiz: Tek bir döneme ilişkin olarak düzenlenmiş mali tablolar üzerinde yapılan analiz türüdür. Statik analiz sadece o döneme ilişkin olarak firmanın mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında bilgi verir. Geniş kapsamlı bir analizin önemli bir parçasını oluşturmakla birlikte bankalar için kredi taleplerinin değerlendirilmesinde tek başına yeterli değildir.

Dinamik Analiz: Birbirini izleyen iki ya da daha fazla döneme ilişkin olarak yapılan analiz türüdür. Dinamik analizde firmanın cari dönem ve geçmiş dönem mali tabloları incelenmekte ve bu suretle firmanın mali durumu ve faaliyet sonuçlarının zaman içerisindeki eğilimi saptanmaktadır. Firmanın birbirini takip eden dönemlerine ait mali tablolarında yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin ve bu kalemlerin zaman içerisinde göstermiş oldukları eğilimlerin belirlenmesi ve yorumlanması şeklinde yapılan analize dinamik analiz adı verilmektedir. Dinamik analiz, her döneme ait mali tabloların bağımsız olarak analiz edilmesi ve elde edilen sonuçların diğer dönemlere ait sonuçlarla karşılaştırılması suretiyle yapılabileceği gibi, mali tablolardaki verilerin birbirini izleyen dönemler itibarıyla gelişme seyrinin incelenmesi şeklinde de yapılabilmektedir. Geleceğe yönelik tahminler yapılırken, firmaya ait önemli ilişkileri ortaya çıkardığı için bu analiz türü yaygın olarak kullanılmaktadır.

Statik ve dinamik analiz, mali tahlilin temelini oluşturmaktadırlar. Bu tahlil türlerinin birbirleri yerine kullanılma imkânı olmadığından, tam bir mali tahlilde, birbirini tamamlayacak şekilde her iki analiz türü de kullanılmalıdır.

Analizi Yapan Kişiye Göre Mali Tahlil Türleri

Mali tahlil, analizi yapacak olan kişinin firma içinden veya firma dışından olmasına göre iç analiz ve dış analiz olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

İç Analiz: Yöneticiler, muhasebeciler, iç denetçiler gibi firma içinden kişiler tarafından yapılan analiz türüdür. İç analizde analizi yapacak olan kişi, firmanın dış kullanımına açık olan bilgilerin yanı sıra firmada mevcut diğer tüm belge ve bilgilerden faydalanabilmektedir. Bu nedenle iç analizde, firmanın kârlılığı, verimliliği ve finansal yapısı daha detaylı bilgilere dayanarak ortaya konulabilmektedir.

Dış Analiz: Firmayla ilişkisi bulunan, firma dışından kişiler tarafından yapılan analiz türüdür. Dolayısıyla banka mali analistleri tarafından yapılan analiz, dış analize örnek olarak gösterilebilir.

Mali Tahlil Teknikleri

Mali tahlilin temel bilgi kaynağı olan mali tablolarda yer alan rakamlar, ait olduğu firmanın mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını göstermekle birlikte tek başlarına işlenmemiş, ham bilgiler durumundadırlar. Bu bilgilerin işlenip, finansal kararlarda kullanılabilir duruma getirilmesi ancak mali tahlil teknikleri yardımıyla olabilmektedir.

Mali tahlil, mali tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin zaman içinde göstermiş olduğu eğilimleri saptamak ve çeşitli şekillerde karşılaştırmalar yapmak suretiyle yapılmaktadır. Mali tahlilde, bu ilişki ve eğilimleri ortaya çıkarabilmek ve karşılaştırma yapabilmek için birtakım analitik araçlardan faydalanmak gerekmektedir. Bu araçlara mali tahlil teknikleri denilmektedir. Söz konusu teknikler şunlardır:

- Karşılaştırmalı Tablolar Analizi (Yatay Analiz)
- Yüzde Analizi (Dikey Analiz)
- Eğilim Yüzdeleri Analizi (Trend Analizi)
- Oran Analizi (Rasyolar)

Bu teknikler, işlevleri itibarıyla farklı nitelik ve özelliklere sahip olmakla birlikte analizin amacına göre, kimi analizlerde tüm teknikler kullanılırken, kimi analizlerde ise bazı tekniklerin kullanılması yeterli olmaktadır.

Karşılaştırmalı Tablolar Analizi

Karşılaştırmalı tablolar analizi, bir firmanın birbirini izleyen iki ya da daha fazla döneme ilişkin mali tablolarının birlikte sunulması ve bu tablolarda yer alan kalemlerin dönemler arasında göstermiş olduğu değişikliklerin tespit edilerek değerlendirilmesidir.

Belirli bir döneme ait mali tablolar, firmanın sadece o döneme ilişkin faaliyet sonuçlarını ve mali durumunu göstermektedirler. Mali tahlilde esas olan, firmanın sürekliliği içinde faaliyet sonuçlarını ve mali durumunu karşılaştırarak, gelişme yönlerini saptamaktır. Bu nedenle birbirini izleyen dönemlere ilişkin mali tablolarda yer alan kalemlerin zaman içinde göstermiş oldukları artış ve azalışların saptanması, incelenmesi ve yorumlanması önemlidir. Karşılaştırmalı tablolar tekniği bu amaca hizmet etmektedir. Ayrıca firmanın geçmişteki durumu ile şimdiki durumu karşılaştırılarak elde edilecek bilgiler, firmanın zaman içindeki güçlü ve zayıf yönlerini görmede ve gelişme için gerekli ihtiyaçlarını saptamada ilgili kişilere yardımcı olmaktadır. Bütün bu nedenlerden dolayı, artık birçok firma, mali tablolarının bir parçası olarak birkaç döneme ilişkin finansal tablo ve verilerini karşılaştırmalı olarak birlikte sunmaktadır.

Karşılaştırmalı tablolar analizi, mali tablolarda yer alan kalemlere ait rakamların ve birbirini izleyen dönemler itibarıyla bu kalemlerdeki artış veya azalışların mutlak rakamlar ve yüzdeler olarak hesaplanması ve yorumlanması suretiyle uygulanmaktadır.

Yüzde Analizi

Yüzde tekniği, mali tablo kalemlerinin toplam içerisindeki ağırlığını ölçen, dönemler itibarıyla ve firmalar arası yapılan incelemeler ile firmaların mali durumu ve gelişimi hakkında bilgi veren basit fakat oldukça faydalı bir analiz tekniğidir.

Yüzde tekniği ile analiz, esas itibarıyla mali tablolarda yer alan bir kalemin toplam içindeki ya da dâhil olduğu hesap sınıfı içindeki ağırlığını analiz etmek amacıyla kullanılmaktadır. Yüzde tekniği, tüm mali tablolara uygulanabilmekle beraber bilanço ve gelir tablosu üzerinde kullanılması daha anlamlıdır. Bu sayede firmanın varlıklarının ne oranda dönen ve duran varlıklardan oluştuğu ve bu varlıkların finansmanında kullanılan kaynakların dağılımı kolaylıkla saptanabilmektedir. Ayrıca bu yöntemle gelir tablosu da incelenerek, net kârın elde edilmesi için yapılan faaliyetlerin dağılımını görmek, satış, maliyet ve gider yapısı hakkında bilgi edinmek mümkün olmaktadır.

Bu tekniğin sağladığı en büyük avantaj, kalemlere ait tutarların yüzdeler şeklinde hesaplanmış olması nedeniyle, esas tutarlar üzerinde ilk bakışta görünmeyen detayları açık bir şekilde gözler önüne sermesidir. Yüzdeler şeklinde düzenlenen mali tablolar, farklı büyüklükteki firmalar için ortak bir esas oluşturmaktadırlar. Bu nedenle yüzde tekniği, müşterek esasa indirgenmiş tablolar olarak da isimlendirilmektedir.

Bu tekniğin bilançoya uygulanmasında bilanço toplamı ya da bilançoda yer alan temel hesap sınıfları 100 kabul edilerek, her bir kalemin genel toplam ya da ait olduğu hesap sınıfı içindeki ağırlığı yüzde cinsinden hesap edilir. Gelir tablosuna uygulanışında ise net satışlar 100 kabul edilerek, her bir gelir tablosu kaleminin yüzdesi hesaplanır.

Eğilim Yüzdeleri Analizi

Eğilim yüzdeleri tekniği, seçilen baz yıla kıyasla, izleyen yıllarda mali tablo kalemlerinde meydana gelen değişikliklerin eğilimini ve boyutunu açıkça gösteren ve bu eğilimlere dayanarak firmanın mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında yargıda bulunmaya olanak tanıyan dinamik bir analiz tekniğidir.

Bir firmanın uzun süredeki başarısı, aktifte uygun varlıklara yatırım yapmasına, bu yatırımları pasifteki uygun kaynaklarla finanse etmesine ve varlıklarını verimli kullanmayı sürdürebilmesine bağlıdır. Bu durumların ortaya çıkarılabilmesi için firmanın birbiriyle ilişkili mali tablo kalemleri arasında uzun dönemli bir inceleme yapılması gerekmektedir. Eğilim yüzdeleri tekniği, oldukça uzun bir dönem içerisinde mali tablo kalemlerindeki artış veya azalışları ve bu değişikliklerin baz olarak seçilen yıla kıyasla göreceli önemlerini açıkça ortaya koyduğundan, yukarıdaki amaca hizmet edecek şekilde dinamik bir analize olanak sağlamaktadır. Ayrıca eğilim yüzdeleri tekniği, uzun dönemli analizlerde kullanıldığından, firmanın şimdiki ve geçmişteki mali durumu ile faaliyet sonuçları hakkında daha sağlıklı bilgiler verdiği gibi, belirlenen eğilimler sayesinde gelecek için yapılacak tahminlerin de daha tutarlı olmasını sağlamaktadır.

Bu teknikte, bir baz yıl seçilerek bilanço ve gelir tablosu kalemlerindeki değişiklikler baz yıla kıyasla yüzdeler cinsinden ifade edilir. Baz yıldaki tüm mali tablo kalemleri 100 olarak kabul edilir. Herhangi bir kalemin ilgili yılda eğilim yüzdesinin 100'ün altında olması, baz yıla kıyasla azaldığını, 100'den büyük olması ise baz yıldakinden daha büyük olduğunu gösterir. Teknikten gerekli yararı sağlayabilmek için baz yılın her açıdan normal bir yıl olmasına özen gösterilmelidir.

Oran Analizi (Rasyolar)

Oran analizi ya da rasyolar, mali tablolarda yer alan ve aralarında anlamlı ilişkiler bulunan kalemler arasındaki bağıntının matematiksel olarak ifade edilmesi ve yorumlanması işlemidir. Buraya kadar anlatılan analiz teknikleri, mali tablo kalemlerinin her birinin zaman içindeki değişimini ve toplam içindeki ağırlıklarını incelemeye yarıyordu. Oysaki rasyolar, kalemler arasında var olan ilişkileri ortaya çıkarmakta, bu nedenle de mali tabloların daha kolay ve iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, mali tahlilde en yaygın olarak kullanılan teknik, oran analizidir. Bankalar tarafından da kredi taleplerinin değerlendirilmesinde en çok başvurulmuş mali tahlil tekniği rasyolardır. Rasyoların yaygın olarak kullanılmasının en temel nedenleri: farklı dönemler itibarıyla ve farklı firmalar arasında karşılaştırma yapmaya olanak tanınması, ileriye yönelik tahminler için yardımcı bir hesaplama aracı olması, aynı tabloda yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin yanı sıra iki farklı mali tablo (bilanço ve gelir tablosu) arasındaki anlamlı ilişkileri de ortaya koyması, enflasyonun etkisini kısmen de olsa ortadan kaldırması şeklinde sıralanabilir.

Bu teknik temelde, firmanın yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyeti, mali yapısı, varlıklarını ne derece etkin kullandığı ve kârlılığı hakkında önemli bilgiler sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Rasyoların en önemli özelliği, incelenmek istenen tek bir konu için dahi uygulanabilir olmasıdır. Rasyolar, sadece firmanın şimdiki ve geçmişteki durumunu ortaya çıkarmak amacıyla değil, kalemler arası ilişkilerin yıllar itibarıyla eğilimleri inceleyerek gelecek için tahminlerde bulunmak amacıyla da kullanılmaktadır.

Rasyo tekniği kullanılırken çeşitli oranların hesaplanması tek başına yeterli değildir. Hesaplanan rasyoların yorumlanması gerekir. Rasyoların yorumlanmasında bazı karşılaştırma ölçülerinden yararlanılır. Bunlar:

- Firmanın geçmiş yıl rasyoları,
- Benzer firmaların rasyoları,
- Bazı rasyolar için genel kabul görmüş standartlar,
- Sektör ortalamalarıdır.

Bilanço ve gelir tablosu kalemlerinden yararlanılarak çok sayıda rasyo hesap edilebilir. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken husus, rasyo hesap edilirken kullanılacak kalemlerin birbirleriyle aralarında, mali tahlile yardımcı olabilecek anlamlı bir ilişkinin bulunmasıdır. Literatürde, çok sayıda rasyo yer almakta ve rasyoların sınıflandırılması çeşitli şekillerde yapılmaktadır. En yaygın olarak yapılan sınıflandırma, kullanılış amacına göre yapılan aşağıdaki sınıflandırmadır:

- Likidite Rasyoları
- Kaldıraç (Mali Yapı) Rasyoları
- Faaliyet (Etkinlik) Rasyoları
- Kârlılık Rasyoları

Rasyolar, yukarıdaki şekilde sınıflandırılmakla birlikte, mali tahlil uygulamalarında bu rasyolar birbirinden bağımsız düşünülmemelidir. Örneğin; kârlılık, mali yapıyı ve likiditeyi; faaliyet oranları da kârlılığı etkilemektedir. Bu nedenle finansal analizde bir bütün olarak yukarıdaki sınıflandırmada yer alan oranlardan yararlanılmalıdır. Konunun daha iyi anlaşılması bakımından, söz konusu sınıflandırmaya göre mali tahlilde genel olarak kullanılan rasyolar aşağıda tanıtılmaktadır. Yalnız şu hususu belirtmekte fayda vardır, mali tahlilde bankalar tarafından kullanılan rasyolar, sadece aşağıda anlatılanlarla sınırlı değildir. Mali tahlilin amacına ve firmanın özelliklerine uygun olarak başka rasyolar da hesap edilebilmekte ve kullanılabilir.

Likidite Rasyoları

Likidite durumu, bir firmanın kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getirebilme yeteneğini ifade eden bir kavramdır. Bir firmanın likidite durumu hakkında bilgi sahibi olmak, firmaya kredi vermeyi düşünen bankalar açısından büyük önem taşımaktadır. Bankaların ileride krediyi geri tahsil edememek gibi bir durumla karşılaşmamaları için likidite durumunu araştırmaları gerekmektedir.

Likidite rasyoları, firmanın kısa vadeli borç ödeme gücünü ölçmek ve net işletme sermayesinin yeterli olup olmadığını tespit etmek için kullanılırlar. Firmanın bir yıl içerisinde ödemesi gereken borçları, bilançonun pasifinde kısa vadeli borçlar içerisinde yer almaktadır. Firmanın bu borçlarını ödemedi kullanabileceği, bir yıl içerisinde nakde dönüştürebileceği varlıkları ise bilançonun aktifinde yer alan dönen varlıklardır. Bu nedenle firmanın kısa vadeli borç ödeme gücünü tespit etmede kullanılan likidite rasyoları dönen varlıklarla kısa vadeli borçlar arasında ilişki kurularak hesap edilirler.

Bir firmanın kısa vadeli borç ödeme yeteneği işletme sermayesinin (çalışma sermayesi) yeterliliği ile doğrudan alakalıdır. **İşletme sermayesi** ya da brüt işletme sermayesi denildiğinde dönen varlıklar toplamı anlaşılmaktadır. **Net işletme sermayesi** ise firmanın sahip olduğu dönen varlıklarla kısa vadeli borçları arasındaki farkı ifade eder.

$$\text{Net İşletme Sermayesi} = \text{Dönen Varlıklar} - \text{Kısa Vadeli Borçlar}$$

Net işletme sermayesinin yetersiz olması ya da negatif olması firmanın kısa vadeli borç ödeme yeteneğiyle ilgili sorunlara işaret eder. Bu nedenle net işletme sermayesinin yeterliliği bankalar tarafından yapılan mali tahlil çalışmalarında öncelikle dikkate alınması gereken hususlardan biridir.

Mali tahlil çalışmalarında, dönen varlıklar hesap sınıfından dikkate alınacak kalemlere göre üç temel likidite rasyosu kullanılmaktadır. Bunlar; cari rasyo, asit-test rasyosu ve nakit rasyosudur.

Cari Rasyo: Dönen varlıkların, kısa vadeli borçlara bölünmesiyle hesaplanır. İşletmenin 1'lük kısa vadeli borcuna karşılık, kaç 1'lik dönen varlığı bulunduğunu gösterir.

$$\text{Cari Rasyo} = \frac{\text{Dönen Varlıklar}}{\text{Kısa Vadeli Borçlar}}$$

Kaba bir şekilde de olsa firmanın kısa vadeli borç ödeme yeteneğini gösterdiğinden, bankalar açısından kredi analizlerinde dikkate alınan en önemli rasyolardan biridir. Genel bir kural olarak, bu rasyonun en az 2 olması arzu edilmekle birlikte, ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde 1,5 civarındaki bir cari rasyo yeterli görülmektedir. Söz konusu rasyonun yüksek olması kredi değerliliği açısından olumlu bir durumu ifade etmekle birlikte, değerlendirme yapılırken dönen varlıkların kalitesi ve değerlerini kaybetmeden nakde dönüşüm çabukluğu (likidite) da göz önünde bulundurulmalıdır.

SIRA SİZDE

Bir firmanın cari rasyosuyla net işletme sermayesi arasında nasıl bir sayısal ilişki kurulabilir?

Asit-Test Rasyosu: Asit-test rasyosu, firmanın likidite durumunu cari rasyoya kıyasla daha hassas ölçen bir orandır. Dönen varlıklar içerisinde nakde dönüşüm çabukluğu en yavaş olan stoklar dikkate alınmaksızın kısa vadeli borç ödeme gücünü gösterir. Diğer bir ifadeyle firmanın satışlarının tamamen durması hâlinde kısa vadeli borç ödeme yeteneğini gösteren bir likidite ölçüsüdür.

$$\text{Asit-Test Rasyosu} = \frac{\text{Dönen Varlıklar} - \text{Stoklar}}{\text{Kısa Vadeli Borçlar}}$$

Özellikle kriz dönemlerinde stokların nakde çevrilmesi uzun zaman alabileceğinden, artan stoklar nedeniyle cari rasyonun yüksek olması bankaların kredi talep edenin likidite durumu hakkında yanlış değerlendirmeler yapmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle asit-test oranı cari rasyoyu tamamlamakta ve onu daha anlamlı hâle getirmektedir.

Asit-test rasyosunun genel kural olarak en az 1 olması arzu edilir. Ancak ülkemizde 0,80 civarında bir değer yeterli görülmektedir. Kredi değerliliği açısından bankalar tarafından oranın yüksek olması istenir. Ayrıca asit-test rasyosunun 1'den küçük olması, firmanın kısa vadeli borçlarını ödemede stoklara bağımlı olduğunu göstermektedir. Bu durumda stokların ne kadarının borç ödemede kullanılacağı önem taşımaktadır.

Nakit Rasyosu: Firmanın likidite durumunu değerlendirmede kullanılan en hassas orandır. Disponibilite oranı da denilen bu rasyo, satışların durması ve alacakların tahsil edilememesi durumunda kısa vadeli borç ödeme gücünü gösterir. Nakit oranı, hem cari rasyodan hem de asit-test rasyosundan daha duyarlı bir likidite ölçüsüdür. Dönen varlıklar içerisindeki en likit kalemler olan nakit ve benzerleri toplamının kısa vadeli borçlara oranlanması suretiyle hesaplanır.

$$\text{Nakit Rasyosu} = \frac{\text{Hazır Değerler} + \text{Menkul Kıymetler}}{\text{Kısa Vadeli Borçlar}}$$

Nakit rasyosunun genel kural olarak en az 0,20 olması istenmektedir. Bankalar tarafından kredi talepleri değerlendirilirken nakit rasyosunun yüksek olması kredi değerliliği açısından olumlu olarak yorumlanmaktadır.

Kaldıraç Rasyoları

Mali yapı oranları ya da borçlanma oranları olarak da bilinen kaldıraç rasyoları bankalar tarafından kredi talep eden firmanın mali yapısının analizinde kullanılırlar. Bir firmanın mali yapısı; borçlar ve öz kaynaklar ile bunların kullanıldığı varlıklar arasındaki denge-

lerden, karşılıklı etkileşimlerden meydana gelen dinamik bir oluşumdur. Bu nedenle firmaların mali yapıları analiz edilirken, öz kaynağın yeterliliği, borç-öz kaynak arasındaki denge ve sağlanan kaynaklarla bunların kullanıldığı varlıklar arasındaki uyum değerlendirilmelidir. Bu değerlendirmelerin yapılmasında yararlanılan oranlara kaldıraç rasyoları denilmektedir.

Kaldıraç rasyoları, firmanın faaliyetlerini zararlar kapatması, varlıklarının değerinin düşmesi ve beklediği nakit hareketlerinin gerçekleşmemesi durumunda firmanın borçlarını zamanında ödeyip ödeyemeyeceği konusunda önemli bilgiler sağlamaktadırlar. Bu nedenle firmaya kredi vermeyi düşünen bankalar mali yapı oranları ile yakından ilgilenirler. Firmanın öz kaynaklarının yeterli olması, verilen kredilerin geri ödenmesi açısından bir emniyet unsuru olarak görülmektedir.

Mali tahlil çalışmalarında yaygın olarak kullanılan kaldıraç rasyoları aşağıda anlatılmaktadır.

Finansal Kaldıraç Rasyosu: Varlıkların ne kadarlık kısmının borçlarla finanse edildiğini, başka bir ifadeyle de yabancı kaynakların toplam kaynaklar içindeki payını gösteren finansal kaldıraç rasyosu, kısa ve uzun vadeli borçların, aktif toplamına (pasif toplamına) bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır.

$$\text{Finansal Kaldıraç Rasyosu} = \frac{\text{Kısa Vadeli Borçlar} + \text{Uzun Vadeli Borçlar}}{\text{Aktif Toplamı}}$$

Oranın yüksek olması, firmanın spekülatif biçimde finanse edildiğini, kredi verenler açısından emniyet payının düşük olduğunu, özellikle kriz dönemlerinde firmanın faiz ve borçlarını ödeyememe nedeniyle mali yönden sıkıntıya düşme olasılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan ise oranın yüksek olması, firma sahiplerinin az bir sermaye ile daha geniş kaynaklara egemen olmasını sağlamakta ve faaliyetlerden elde ettikleri kâr oranının yabancı kaynak maliyetinden yüksek olması durumunda da öz kaynakların kârlılığını artırmaktadır. Genel bir kural olarak kaldıraç oranının 0,50 civarında olması istenmektedir. Ancak ülkemizde, öz kaynak sağlamadaki kurumsal güçlükler ve borçlanmanın daha avantajlı olması gibi nedenlerden dolayı, söz konusu rasyonun 0,50'nin üzerinde olması normal karşılanmaktadır. Kredi taleplerinin değerlendirilmesinde, bankalar tarafından bu rasyonun küçük olması istenir. Diğer koşullar aynı olmak üzere, finansal kaldıraç rasyosu daha küçük olan firmanın kredi değerliliği daha yüksektir.

Öz Kaynak Rasyosu: Öz kaynak rasyosu, öz kaynakların aktif toplamına bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır.

$$\text{Öz Kaynak Rasyosu} = \frac{\text{Öz Kaynaklar}}{\text{Aktif Toplamı}}$$

Öz kaynakların aktif toplamına oranı, varlıkların yüzde kaçının firma sahip ve ortakları tarafından finanse edildiğini ortaya koymaktadır. Kredi talepleri değerlendirilirken bankalar tarafından dikkate alınması gereken önemli rasyolardan biridir. Bankalar tarafından söz konusu rasyonun yüksek olması arzu edilir. Özellikle uzun vadeli kredi analizlerinde firmanın kredi değerini tespit etmek amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır. Öz kaynak rasyosunun yüksek olması, firmanın kredi değerini artırdığı gibi ekonomik kriz dönemlerinde firmanın sıkıntıya düşme olasılığını da azaltmaktadır. Öz kaynak rasyosu, finansal kaldıraç rasyosunun 1'e tamamlayıcı olduğundan, mali tahlil çalışmalarında bu rasyolardan sadece birisinin hesaplanması ve yorumlanması yeterlidir.

Finansman Rasyosu: Ödeme gücü katsayısı veya borçlanma katsayısı olarak da ifade edilen finansman rasyosu, öz kaynakların, kısa ve uzun vadeli borç toplamına bölünmesi suretiyle hesap edilmektedir.

$$\text{Finansman Rasyosu} = \frac{\text{Öz Kaynaklar}}{\text{Kısa Vadeli Borçlar} + \text{Uzun Vadeli Borçlar}}$$

Varlıkların finansmanında öz kaynaklar ile borçlar arasında uygun bir dengenin kurulması firmalar için büyük önem taşımaktadır. Finansman rasyosu, bu dengeyi yansıtan bir oran olup, yukarıda anlatılan finansal kaldıraç rasyosu ile öz kaynak rasyosunun farklı bir ifade şeklidir. Bu nedenle mali tahlil çalışmalarında, bu üç rasyodan birinin hesap edilmesi değerlendirme için yeterli olmaktadır.

Genel bir kural olarak, finansman rasyosunun 1 civarında olması istenir. Oranın 1'den büyük olması, firma faaliyetlerinde kullanılan varlıkların büyük kısmının öz kaynaklarla finanse edildiğini göstermektedir. Bu da firmayı, alacaklı durumunda bulunan üçüncü kişilerin baskısından kurtarmaktadır. Bu durum, aynı zamanda firmanın borçlarından fazla öz kaynağa sahip olduğunu gösterdiğinden, bankalar için emniyet payını artırmaktadır.

Kısa Vadeli Borçların Pasif Toplamına Oranı: Bu rasyo, firmanın faaliyetlerinde kullanılan varlıkların ne ölçüde kısa vadeli borçlarla finanse edildiğini göstermekte olup, kısa vadeli borçların pasif toplamına bölünmesi suretiyle hesap edilmektedir.

$$\text{Kısa Vadeli Borçların Pasif Toplamına Oranı} = \frac{\text{Kısa Vadeli Borçlar}}{\text{Pasif Toplamı}}$$

Kısa vadeli borçların pasif toplamına oranı, aktif yapısı ile birlikte değerlendirilmelidir. Çünkü işletme finansmanında yararlanılan kaynakların süresi ile bu kaynakların yatırılmış olduğu varlıkların kullanılabileceği süre arasında uyum olması, finansmanın temel ilkelerinden birisidir. Bu ilke göz önünde bulundurularak, özellikle kısa vadeli borçlarla duran varlıkların finansmanından kaçınmak gerekmektedir. Aksi takdirde net işletme sermayesi negatif olacak ve firma kredi verenlerin baskısı altında kalacaktır. Söz konusu rasyonun düşük olması, firmanın kredi değerliliği açısından bankalar tarafından olumlu değerlendirilmektedir.

Uzun Vadeli Borçların Pasif Toplamına Oranı: Bu rasyo, firmanın sahip olduğu varlıkların finansmanında uzun vadeli borçlardan ne ölçüde yararlanıldığını göstermektedir. Uzun vadeli borçların, pasif toplamına bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır.

$$\text{Uzun Vadeli Borçların Pasif Toplamına Oranı} = \frac{\text{Uzun Vadeli Borçlar}}{\text{Pasif Toplamı}}$$

Ticari işletmeler genellikle uzun vadeli borçlardan daha az yararlandıkları için özellikle sanayi işletmeleri için anlamlı olan bir orandır. Oranın aşırı derecede yüksek olması, firmanın her yıl ödemek zorunda kalacağı faiz yükünü artırmakta ve özellikle ekonominin durgunluk dönemlerinde finansal sıkıntıya düşmesine neden olmaktadır. Bankalar tarafından oranın düşük olması arzu edilir.

Uzun Vadeli Borçların Devamlı Sermayeye Oranı: Bir firmanın devamlı sermayesi, öz kaynakları ile uzun vadeli borçlarından oluşmaktadır. Kısa vadeli borçların süresinin bir yıldan önce dolması ve tekrar yenilenip yenilenmeyeceğinin önceden belli olmaması, onun devamlı sermaye olarak düşünülmesini önlemektedir. Uzun vadeli borçların devamlı sermayeye oranı, devamlı sermayenin yapısını göstermektedir.

$$\text{Uzun Vadeli Borçların Devamlı Sermayeye Oranı} = \frac{\text{Uzun Vadeli Borçlar}}{\text{Uzun Vadeli Borçlar} + \text{Öz Kaynaklar}}$$

Kredi taleplerinin değerlendirilmesinde, bankalar tarafından bu oranın küçük olması istenir. Oranın küçük olması, devamlı sermaye içinde öz kaynakların payının daha fazla olduğunu gösterir. Bu da kredi verenler açısından emniyet payını artırmaktadır.

Kısa Vadeli Borçların Toplam Borçlara Oranı: Firmanın borçlarının vade yapısı hakkında bilgi veren bu oran, kısa vadeli borçların toplam borçlara bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır.

$$\text{Kısa Vadeli Borçların Toplam Borçlara Oranı} = \frac{\text{Kısa Vadeli Borçlar}}{\text{Kısa Vadeli Borçlar} + \text{Uzun Vadeli Borçlar}}$$

Kısa süreli borçların sık sık yenilenmesi gerekebileceğinden, kısa vadeli borçların toplam borçlar içindeki payının aşırı derecede yüksek olması firmada kaynak sorunu yaratabilmektedir. Bankalar tarafından, oranın düşük olması kredi değerliliği açısından olumlu olarak yorumlanmaktadır.

Duran Varlıkların Öz Kaynaklara Oranı: Firmadaki maddi duran varlıkların ne ölçüde öz kaynaklarla finanse edildiğini gösteren bir orandır. Duran varlıkların öz kaynaklara bölünmesi suretiyle hesaplanır.

$$\text{Duran Varlıkların Öz Kaynaklara Oranı} = \frac{\text{Duran Varlıklar}}{\text{Öz Kaynaklar}}$$

Genel olarak, bir firmada duran varlıkların tamamının özellikle de maddi duran varlıkların öz kaynaklarla finanse edilmesi arzulanmaktadır. Bu nedenle de oranın 1'den küçük olması istenir. Oranın 1'den aşırı derecede yüksek olması, firmanın finansal yönden güçsüzlüğünün bir göstergesi olup, ilave öz kaynağa gereksinim olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bu oranın 1'den büyük olması durumunda, duran varlıkların devamlı sermayeye oranının da göz önünde bulundurulması, mali tahlil açısından faydalı olacaktır. Eğer anılan oran da 1'den büyük çıkarsa, bu durum firmada kısa vadeli borçlarla uzun vadeli yatırımlara girildiğini ve kaynaklarla kullanım yerleri arasındaki uyumun bozulduğunu ortaya koymaktadır ki, bu da firmanın mali yapısındaki zaafı göz ardı ederek riskli bir büyüme eğilimine girdiğinin bir göstergesidir. Bankalar tarafından oranın küçük olması arzu edilir.

Maddi Duran Varlıkların Toplam Borçlara Oranı: Genellikle firmaya uzun vadeli kredi veren bankalar tarafından kullanılan bu oran, maddi duran varlıkların uzun vadeli borçlara bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır.

$$\text{Maddi Duran Varlıkların Uzun Vadeli Borçlara Oranı} = \frac{\text{Maddi Duran Varlıklar}}{\text{Uzun Vadeli Borçlar}}$$

Uzun vadeli kredi verenler tarafından oranın 1'den büyük olması istenmektedir. Çünkü oranın 1'den büyük olması durumunda, firmanın 1'lilik uzun vadeli borcuna karşılık 1'den daha fazla maddi duran varlığı var demektir ki bu da alacaklıların emniyet payını artırmaktadır.

Banka Kredisi Kullanımı İle İlgili Rasyolar: Ülkemizde, banka kredisi dışında kaynakları sağlamadaki kurumsal güçlükler nedeniyle, firmaların kaynakları arasında banka kredileri çok önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, ayrıntılı bir mali tahlil çalışmasında,

banka kredisi kullanımı ile ilgili oranları da değerlendirmek faydalı olmaktadır. Firmanın finansman stratejisi hakkında önemli bilgiler sağlayan bu rasyolar aşağıdaki şekilde hesap edilmektedir:

Banka Kredileri / Aktif Toplamı

Banka Kredileri / Toplam Borçlar

Kısa Vadeli Banka Kredileri / Kısa Vadeli Borçlar

Bu rasyoların yüksek olması, firmanın yabancı kaynak olarak daha çok banka kredisi kullandığını, düşük olması ise firmanın finansman kaynağı olarak banka dışı kaynaklardan (finansman bonusu, tahvil, satıcı kredisi, müşteri avansı v.b.) yararlandığını göstermektedir.

Faaliyet Rasyoları

Devir hızı rasyoları ve etkinlik rasyoları da denilen bu oranlar, satışlarla varlıklar arasında ilişki kurarak firmanın varlıklarını ne derece etkin kullandığını gösterir. Varlıkların bir dönem içerisinde satışlara kaç defa girdiğini ve nakde dönüşüm sürelerini göstererek, firmanın çalışma durumu hakkında çok önemli bilgiler vermektedirler. Faaliyet rasyoları, sadece çalışma durumunun analizinde kullanılmamakta, likidite ve kârlılık oranlarının yorumlanmasına da önemli katkılar sağlamaktadır.

Başlıca faaliyet rasyoları aşağıda anlatılmaktadır.

Stok Devir Hızı: Stok devir hızı, stokların ne kadar bir süre içerisinde üretim faaliyetlerinde tüketildiğini veya satış hasılatı unsuru hâline dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle, stokların bir yıl içerisinde kaç defa yenilendiğini göstermektedir. Stok devir hızı, satışların maliyetinin ortalama stok tutarına bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır.

$$\text{Stok Devir Hızı} = \frac{\text{Satışların Maliyeti}}{\text{Ortalama Stoklar}}$$

Genel olarak faaliyet rasyolarının payında net satışlar yer almakla birlikte, stoklar bilançoda maliyet bedelleriyle yer aldığından, stok devir hızı hesaplanırken satışların maliyetini kullanmak daha uygundur. Ancak, satışların maliyetinin doğru biçimde saptanamaması durumunda, oranın payında net satışlara yer verilebilmektedir.

Stok devir hızı, firmanın geçmiş yıl oranları ya da sektör ortalamaları dikkate alınarak değerlendirilmektedir. Stok devir hızının yüksek olması, bu durum stok yetersizliğinden kaynaklanmadığı müddetçe firma açısından olumlu olarak değerlendirilmektedir. Stok devir hızı, stokların likiditesi konusunda da iyi bir göstergedir. Bu nedenle bankalar tarafından firmanın likidite durumu analiz edilirken, stok devir hızı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Stok devir hızından faydalanarak stokların ortalama tükenme süresi de hesap edilebilmekte ve mali tahlil çalışmalarında kullanılabilir.

$$\text{Stokların Ortalama Tükenme Süresi} = \frac{365}{\text{Stok Devir Hızı}}$$

Alacak Devir Hızı: Alacak devir hızı, firmanın esas faaliyetlerinden doğan ticari alacaklarının bir yıl içinde kaç kez tahsil edildiğini, dolayısıyla alacakların kalitesini ve likiditesini gösteren bir rasyodur. Net satışların ticari alacaklara bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır.

$$\text{Alacak Devir Hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Kısa Vadeli Ticari Alacaklar} + \text{Uzun Vadeli Ticari Alacaklar}}$$

Firmanın ticari alacakları, kredili satışları sonucu doğduğundan rasyonun payında kredili satışlara yer vermek daha doğru olmaktadır. Ancak, kredili satış tutarını tespit etmek çoğu zaman mümkün olmadığından, rasyo hesap edilirken genelde net satışlar tutarı kullanılmaktadır.

Alacak devir hızı, firmanın geçmiş yıl oranlarıyla ya da sektör ortalamalarıyla birlikte değerlendirilmelidir. Alacak devir hızının yüksek olması, bankalar tarafından kredi analizlerinde olumlu olarak değerlendirilmektedir. Alacak devir hızı yüksek olan firmalar, daha düşük cari rasyoyla çalışabilmektedirler. Ancak alacak devir hızının çok yüksek olması, kimi zaman firmanın gereğinden sıkı bir kredili satış politikası izlediğini göstermektedir. Böyle bir durum da, gereksiz yere firmayı kârlı satış fırsatlarından yoksun bıraktığı için olumsuz olarak değerlendirilmektedir.

Firmanın tahsilat politikası değerlendirilirken, alacak devir hızı yardımıyla hesap edilen alacakların ortalama tahsilat süresinden de yararlanılabilmektedir.

$$\text{Alacakların Ortalama Tahsilat Süresi} = \frac{365}{\text{Alacak Devir Hızı}}$$

Dönen Varlık Devir Hızı: İşletme sermayesi devir hızı olarak da bilinen bu rasyo, firmanın sahip olduğu dönen varlıkların kaç katı kadar net satış hasılatı sağlandığını ortaya koymaktadır. Net satışların dönen varlık tutarına bölünmesi suretiyle elde edilen bu rasyo, dönen varlıkların bir yıl içerisinde kaç kez yenilendiğini göstererek, firmanın sahip olduğu dönen varlıkları ne derecede etkin kullandığını ölçmeye yararmaktadır.

$$\text{Dönen Varlık Devir Hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Dönen Varlıklar}}$$

Dönen varlık devir hızı, genellikle firmanın geçmiş yıllardaki rasyolarıyla ya da sektör ortalamalarıyla kıyaslama yapılarak değerlendirilmektedir. Rasyonun yüksek olması, işletme sermayesinin yetersizliğinden kaynaklanmadığı sürece firma için olumlu olarak değerlendirilmektedir. Çünkü bu durum, firmanın dönen varlıklarını etkin bir şekilde kullandığını ve buna bağlı olarak da finansman ihtiyacının görece olarak daha az olduğunu göstermektedir. Bankalar tarafından oranın yüksek olması olumlu olarak değerlendirilir.

Duran Varlık Devir Hızı: Bu rasyo, firmanın duran varlıklarını ne ölçüde etkin kullandığını göstermektedir. Duran varlık devir hızı, net satışların duran varlıklara bölünmesi suretiyle elde hesaplanmaktadır.

$$\text{Dönen Varlık Devir Hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Duran Varlıklar}}$$

Duran varlık devir hızının yüksek olması, duran varlıkların etkin bir şekilde kullanıldığını gösterdiğinden bankalar tarafından olumlu olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu rasyonun düşük olması ise firmanın duran varlıklara aşırı derecede yatırım yaptığını veya atıl kapasite olabileceğini gösterdiğinden olumsuz bir durumu ifade etmektedir.

Toplam Varlık Devir Hızı: Firmanın sahip olduğu tüm varlıkların ne derece etkin kullanıldığını gösteren toplam varlık devir hızı, net satışların aktif toplamına bölünmesi suretiyle hesap edilmektedir.

$$\text{Toplam Varlık Devir Hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Aktif Toplamı}}$$

Toplam varlık devir hızı, firmanın geçmiş yıllara ait oranlarıyla ya da sektör ortalamalarıyla karşılaştırılarak değerlendirilebilmektedir. Rasyonun yüksek olması, toplam varlıkların etkin bir şekilde kullanıldığını gösterdiğinden bankalar tarafından olumlu olarak yorumlanmaktadır. Düşük olması ise firmanın aşırı derecede varlığa sahip olduğunu ya da tam kapasite ile çalışmadığını göstermekte ve olumsuz bir durum olarak değerlendirilmektedir. Toplam varlık devir hızı ile firmanın kârlılığı arasında bir etkileşim mevcuttur. Firma, toplam varlık devir hızını artırmak suretiyle kârlılığını da artırabilmektedir. Bu nedenle firmanın toplam varlıklarını ne derece etkin kullandığı, kârlılık açısından da büyük önem taşımaktadır.

Öz Kaynak Devir Hızı: Öz kaynak devir hızı, öz kaynakların firma tarafından ne derece etkin kullanıldığını ifade eden bir göstergedir. Net satışların öz kaynaklara bölünmesi suretiyle hesap edilmektedir.

$$\text{Öz Kaynak Devir Hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Öz Kaynaklar}}$$

Öz kaynak devir hızı, firmanın geçmiş yıllardaki oranlarıyla ya da sektör ortalamalarıyla karşılaştırılarak değerlendirilmelidir. Oranın yüksek olması, öz kaynakların etkin şekilde kullanıldığının bir göstergesi olabileceği gibi, öz kaynakların yetersiz olduğunun ve geniş ölçüde borçlardan yararlandığının bir göstergesi de olabilir. Bu nedenle bankalar bu oranı kaldıraç rasyoları ile birlikte değerlendirmeli ve firma için olumlu ya da olumsuz olduğuna ondan sonra karar vermelidir. Öz kaynak devir hızı ile kârlılık arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Firma, öz kaynak devir hızını artırmak suretiyle öz kaynaklarının kârlılığını artırabilir.

Kârlılık Rasyoları

Firmaların temel ekonomik amaçları; kârlılık, büyüme ve sürekliliktir. Kârlılık diğer iki amaçla da çok yakından ilgilidir. Çünkü uzun vadede yeterli kâr elde edemeyen firmanın, büyümesi ve varlığını sürdürmesi mümkün değildir. Bu nedenle firmanın kârlılık durumunun analiz edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bankalar açısından en önemli unsur kredinin geri ödenmesidir. Kredinin geri ödenmesi ise büyük ölçüde firmanın kârlılık durumuna bağlıdır. Bankalar, firmanın gerek bir bütün olarak tüm faaliyetlerinde kârlı çalışıp çalışmadığını belirlemede, gerekse her bir temel varlığın veya faaliyetin verimliliğinin ölçülüp değerlendirilmesinde kârlılık oranlarından yararlanmaktadırlar.

Faaliyetler sonucunda ulaşılan başarıyı ölçmeye yarayan kârlılık oranlarını iki grup altında toplamak mümkündür:

- Satışların kârlılığını gösteren oranlar,
- Yatırımların kârlılığını gösteren oranlar.

Mali tahlil çalışmalarında kullanılan satışların kârlılığını gösteren rasyolar şunlardır:

Brüt Kâr Marjı: Bir firmanın belirli bir büyüklüğü sağlamak zorunda olduğu en önemli hususlardan biri, satışlarla satışların maliyeti arasındaki olumlu farktır. Brüt satış kârı denilen bu olumlu fark, firmanın faaliyet giderlerini, faiz giderlerini ve diğer giderlerini karşılayabilecek düzeyde olmalıdır. Brüt kâr marjı, brüt satış kârının net satış hasılatına bölünmesi suretiyle hesap edilmektedir.

$$\text{Brüt Kâr Marjı} = \frac{\text{Brüt Satış Kârı}}{\text{Net Satışlar}}$$

Brüt kâr marjı, firmanın geçmiş yıl oranlarıyla ya da sektör ortalamalarıyla karşılaştırılarak değerlendirilmektedir. Oranın yüksek olması, ya yüksek satış fiyatıyla ya da düşük maliyetle sağlanabileceğinden bankalar tarafından olumlu karşılanmaktadır. Ancak, söz konusu oranın yüksek veya düşük olması yanında brüt satış kârı ve net satışların tutarı da önemlidir. Örneğin, bir firma sürümü artırarak toplam satış kârını artırmak için brüt kâr marjını düşük tutma politikası izleyebilir. Bu durumda banka oranın düşük olmasını olumsuz değerlendirmemelidir.

Faaliyet Kâr Marjı: İş hacmi rantabilitesi olarak da adlandırılan bu rasyo, bir firmanın esas faaliyetlerinden ne ölçüde kârlı olduğunu ortaya koymaktadır. Faaliyet kâr marjı, faaliyet kârının net satışlara bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır.

$$\text{Faaliyet Kâr Marjı} = \frac{\text{Faaliyet Kârı}}{\text{Net Satışlar}}$$

Bankalarda mali tahlil çalışmaları yapılırken analistler tarafından üzerinde önemle durulması gereken rasyolardan biridir. Çünkü firmanın sürekliliği açısından faaliyet dışı kârlardan ziyade esas faaliyetlerden yeterli ve sürdürülebilir bir kâr elde edilmesi son derece önemlidir. Bu oran, satış fiyatları ve satışların maliyetiyle birlikte esas faaliyet konusunun devamı için yapılması zorunlu faaliyet giderlerinin kârlılık üzerindeki etkisini ölçmektedir. Firmanın geçmiş yıl oranlarıyla ya da sektör ortalamasıyla karşılaştırmalar yapılarak, faaliyet kâr marjının yeterliliği konusunda karara varılabilmektedir. Söz konusu rasyonun yüksek olması, firmanın esas faaliyeti konusunda başarılı olduğunu göstermekte ve bankalar tarafından olumlu değerlendirilmektedir. Ancak bu rasyoyla birlikte faaliyet kârının tutarı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Net Kâr Marjı: Firma faaliyetlerinin net kârlılığı konusunda bilgi veren bu rasyo, dönem net kârının net satışlara bölünmesi suretiyle hesap edilmektedir.

$$\text{Net Kâr Marjı} = \frac{\text{Dönem Net Kârı}}{\text{Net Satışlar}}$$

Net dönem kârı, tüm gelir ve giderler hesaba katılarak hesaplandığından, firma tarafından uygulanan tüm politika ve kararların sonuçlarını göstermektedir. Rasyonun yeterliliği konusunda karara varabilmek için net kâr marjının geçmiş yıl oranlarıyla, sektör ortalamalarıyla ya da belirlenen hedeflerle karşılaştırılması gerekir. Net kâr marjının yüksek olması, bankalar açısından olumlu olmakla birlikte, net dönem kârının tutarı da önemlidir.

Mali tahlil çalışmalarında kullanılan yatırımların diğer bir ifadeyle varlıkların kârlılığını gösteren rasyolar ise şunlardır:

Öz Kaynakların Kârlılığı Rasyosu: Mali rantabilite olarak da bilinen öz kaynakların kârlılığı rasyosu, dönem net kârının öz kaynaklara bölünmesi suretiyle hesap edilmektedir.

$$\text{Öz Kaynakların Kârlılığı} = \frac{\text{Dönem Net Kârı}}{\text{Öz Kaynaklar}}$$

Firmaya ortaklar tarafından tahsis edilmiş bulunan kaynakların ne derece kârlı kullanıldığını tespit etmek amacıyla hesaplanan bu rasyo, 1'lik öz kaynağa karşılık ne ka-

dar net kâr elde edildiğini göstermektedir. Rasyonun yüksek olması, bankalar açısından olumlu olarak değerlendirilmektedir. Çünkü bu durum, otofinansman imkânı sağlamakta ve kredi verenlerin teminatını artırmaktadır.

Ekonomik Rantabilite: Öz kaynakların kârlılığını tamamlayan bu rasyo, firmanın kullandığı toplam kaynakların getirisini ölçmede kullanılmaktadır. Sermaye amortismanı da denilen rasyo, finansman giderleri ve vergi öncesi kârın pasif toplamına bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır.

$$\text{Ekonomik Rantabilite} = \frac{\text{Vergi Öncesi Kâr} + \text{Finansman Giderleri}}{\text{Pasif Toplamı}}$$

Bu rasyo hesap edilirken, toplam kaynakların getirisi olarak vergi öncesi kâr ve finansman giderleri dikkate alınmaktadır. Çünkü makroekonomik açıdan bakıldığında, net dönem kârı ile birlikte vergi ve finansman giderleri de firmaya yatırılan kaynakların birer getirisi ve firmanın yarattığı katma değeri gösterir. Rasyonun yüksek olması, firmanın kaynaklarını etkin bir şekilde kullandığını gösterdiğinden bankalar tarafından olumlu olarak değerlendirilmektedir.

Toplam Varlıkların Kârlılığı Rasyosu: Firmaların, faaliyetlerini sürdürebilmek için yatırım yaptıkları dönen ve duran varlıklardan ne kadar kâr elde ettiklerini ortaya koyan toplam varlıkların kârlılığı oranı, dönem net kârının toplam varlıklara bölünmesiyle hesaplanmaktadır.

$$\text{Toplam Varlıkların Kârlılığı} = \frac{\text{Dönem Net Kârı}}{\text{Toplam Varlıklar}}$$

Bankalar tarafından yapılan mali tahlil çalışmalarında, firmada toplam varlıkların ne ölçüde kârlı kullanıldığını gösteren bu rasyonun yüksek olması olumlu olarak değerlendirilmektedir.

Bir firmanın kârlılık durumu analiz edilirken, firmanın yükümlülüklerini karşılamaya yetecek düzeyde gelir elde edip etmediği konusu da bankalar açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü firmanın yükümlülüklerini yerine getirmede zorlanması, hem bankalar hem de firma açısından ciddi problemlere neden olabilmektedir. Bu nedenle, kâr ile yükümlülükler arasındaki ilişkiyi gösteren rasyoların hesap edilerek değerlendirilmesi faydalı olmaktadır. Bankalar tarafından, bu amaçla kredi taleplerinin değerlendirilmesinde yaygın olarak finansman giderlerini karşılama rasyosu ve borç servis rasyosu kullanılmaktadır.

Finansman Giderlerini Karşılama Rasyosu: Faiz ödeme gücü ya da faiz karşılama rasyosu olarak da bilinen bu oran, firmanın ödemek zorunda olduğu finansman giderlerini kaç kere kazandığını göstermektedir. Bankalar tarafından firmanın yıllık finansman giderleri yükümlülüğünü karşılama yeteneğini ölçmede bu rasyodan yararlanılmaktadır. Söz konusu rasyo, finansman giderleri ve vergi öncesi kârın, finansman giderlerine bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır.

$$\text{Finansman Giderlerini Karşılama Rasyosu} = \frac{\text{Vergi Öncesi Kâr} + \text{Finansman Giderleri}}{\text{Finansman Giderleri}}$$

Bu rasyo ne kadar büyükse, firmanın faiz giderlerini ödeyebilme gücü o kadar yüksek demektir. Rasyonun yüksek olması, firmanın finansal risk derecesinin düşük olduğunu gösterdiğinden bankalar tarafından olumlu olarak değerlendirilmektedir.

Borç Servis Rasyosu: Borç servis rasyosu, borçların anapara taksitleri ile faizlerinin, firmanın o dönemde faaliyetleri sonucunda yarattığı fon kaynakları ile ödenip ödenemeyeceğinin saptanmasında kullanılmaktadır. Borç servis rasyosu aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{Borç Servis Rasyosu} = \frac{\text{Dönem Net Kârı} + \text{Nakit Çıkışı Gerekltirmeyen Giderler} + \text{Finansman Giderleri}}{\text{Borç Anapara Taksitleri} + \text{Borç Faizleri}}$$

Borç servis rasyosu, bankaların kredi taleplerini değerlendirmede en fazla önem verdikleri rasyolardan birisidir. Rasyonun yüksek olması, firmanın faaliyetleri sonucunda yarattığı fonlarla aldığı borçların anapara taksitlerini ve faizlerini rahat bir şekilde ödeyebildiğini göstermektedir. Bu nedenle rasyonun yüksek olması, firmanın kredi değerliliğini artırmaktadır.

Mali Tahlil Raporunun Hazırlanması

İstihbarat çalışmalarında olduğu gibi mali tahlil çalışmaları sonucunda da elde edilen bulgular raporlanır. Raporun banka açısından istenen faydayı sağlayabilmesi için belirli standartlarda ve kredi tahsis biriminin kredi kararını almasına yardımcı olacak şekilde düzenlenmesi gerekir. Raporun detaylı, açık ve anlaşılır olması son derece önemlidir. Raporun detaylı olması gereksiz ve ilgisiz bilgilere yer verilmesi gerektiği anlamına gelmez. Bu tür gereksiz bilgiler raporun kullanışlılığını azaltacaktır.

Elde edilen verilerin ve ulaşılan sonuçların rapora aktarılmasında; firma ve faaliyetleriyle ilgili genel bilgiler, istihbarat araştırmaları, mali tahlil sonucu ulaşılan sonuçlar herhangi bir unsur göz ardı edilmeksizin birlikte ele alınarak değerlendirilmelidir. Mali tahlil raporları için bankalarda farklı formatlar uygulanmakla birlikte, bunların kapsam açısından birbirine benzedikleri görülmektedir. Mali tahlil raporunda bulunması gereken temel kısımlar ve içeriğinde yer alması gereken bilgiler genel hatlarıyla şu şekildedir:

Genel Bilgiler: Bu kısımda firmanın unvanı, faaliyetleri, tarihçesi, ortaklık ve yönetim yapısı gibi firmayla ilgili tanıtıcı bilgiler yer alır.

Kredi Talebiyle İlgili Bilgiler: Talep edilen kredinin türü, miktarı ve vadesi ile ilgili bilgilere bu kısımda yer verilir.

İstihbarat Bilgileri: Firma ile ilgili olarak istihbarat kapsamında ulaşılan önemli bilgilere bu kısımda yer verilir. Özellikle, firmanın diğer mali kurumlarla ilişkileri, kredi limitleri ve riskleri bu kısımda ayrıntılı tablolar hâlinde sunulmalıdır.

Spread: Spread, firmanın mali tablolarında yer alan bilgilerin girişinin yapıldığı ve özet bir formatta sayısal verilerle birlikte temel rasyoların ve çoğu zaman nakit akım tablosunun da yer aldığı bölümdür. Mali tablolara ilişkin düzeltilmiş verilerin hazır bir şablona girilmesiyle sistem tarafından rasyolar otomatik olarak hesaplanır.

Değerlendirme: Bu kısımda analizi yapanın mali tahlil teknikleri aracılığıyla ulaştığı bulgular ve yorumlar ayrıntılı bir şekilde yer almalıdır. Burada sadece hesaplanan rasyolar ve yüzdelerdeki değişimlerin ortaya konulması yeterli değildir. Bu değişimlerin, firmanın kredi değerliliği açısından etkilerini de ortaya koymak gerekir.

Özet ve Sonuç: Bu kısımda mali tahlil çalışmalarının bir özeti yer alır. Burada özellikle firmanın mali durumuna ilişkin önemli bulgular üzerinde durulmalıdır. Ayrıca, analizi yapan kişinin kredinin tahsisine ilişkin olumlu ya da olumsuz görüşü nedenleriyle birlikte açık şekilde belirtilmelidir.

Hazırlanan mali tahlil raporu ilgili belgelerle ve kredi teklif formuyla birlikte kredi tahsis biriminin onayına gönderilir.

Kredi Taleplerinin Red Nedenleri

Bankalar tarafından kredi taleplerinin reddedilme nedenleri, krediyi talep edenden, bankanın izlediği kredi politikalarından ya da mevzuattan kaynaklanan nedenler olabilir. Bunların bir kısmı daha ön inceleme aşamasında tespit edilir ve kredi reddedilir. Ön inceleme aşamasındaki red nedenleri genellikle talebin banka politikalarına ve mevzuata uygun olmamasından kaynaklanmaktadır. Ön inceleme aşamasındaki red nedenleri daha önce anlatıldığından, burada sadece istihbarat ve mali tahlil çalışmaları sonucunda kredinin reddedilmesini gerektirebilecek nedenlere yer verilmiştir. Söz konusu nedenlerin başlıcaları:

- Firmanın likidite durumunun krediyi geri ödemeye uygun olmaması,
- Firmanın başarısız bulunması,
- Firmanın aşırı borçlu olması,
- Firmanın öz kaynaklarının yetersiz olması,
- Firmanın gelecekte krediyi geri ödemeye yeterli fonu yaratamayacağını düşünülmesi,
- Firmanın geçmiş dönemlerde borçlarını ödemede gecikmeler olması,
- Firmanın sürekli olarak zarar etmesi,
- Firmanın kredi limitlerinin doluluğu,
- Firmanın büyük tutarlarda protestolu senetlerinin ve karşılıksız çeklerinin olması,
- Firma sahip ve ortaklarının kişisel niteliklerinin düşük olması,
- Firmanın kredi için gösterdiği teminatların istenen nitelikte olmamasıdır.

Kredi taleplerinin bankalar tarafından reddedilme nedenleri bunlarla sınırlı değildir. Banka politikasına ya da kredi talep eden firmaya ilişkin olarak çok farklı nedenlerle de kredi reddedilebilir. Ayrıca, bir bankanın yukarıdaki nedenlerden bir ya da birkaçını gerekçe göstererek reddettiği bir kredi talebinin başka bir banka tarafından kabul edilmesi de mümkündür.

KREDİLERİN YAPILANDIRILMASI

Bankalar, istihbarat ve mali tahlil sonucunda elde edilen bilgiler sayesinde kredi talep edenin krediyi geri ödeme konusundaki isteği ve kapasitesi hakkında fikir sahibi olurlar. Kredi talep eden hakkındaki bu fikir olumluysa yani kredi tahsis edilmesine karar verilmişse kredilendirme sürecindeki bir sonraki aşama kredilerin yapılandırılmasıdır.

Kredilerin yapılandırılması; kredinin miktarının, türünün, vadesinin ve geri ödeme koşullarının krediyi talep edenin ihtiyacına ve özelliklerine göre biçimlendirilmesi şeklinde tanımlanabilir. İstihbarat ve mali tahlil çalışmaları esnasında yapılan hatalar kredilerin geri dönmesinde sorunlar yaşanmasına neden olabileceği gibi müşteriye uygun olmayan şekilde yapılandırılmış krediler de olumsuz sonuçlar doğurabilir.

İstihbarat ve mali tahlil çalışmaları sonrasında kredi verilmesine karar verilen firma için bir kredi limiti tahsis edilir. Bununla ilgili olarak bankalar arasında farklı uygulamalar söz konusu olabilmektedir. Bazı bankalar, firmanın mevcut talebini dikkate alarak bir kredi limiti tahsis ederken, bazı bankalar ise mali tahlil sonucu belirlenen kredi değerliliğine göre firmaya genel bir kredi limiti tahsis etmektedirler. İlk yolu izleyen bankalarda aynı firmanın sonraki talepleri için kredi tahsis süreci tekrar edilir. Genel kredi limiti tahsis eden bankalarda ise genellikle süresi bir yıl olan bir limit vadesi vardır. Firma söz konusu vade içinde, genel limiti aşmamak kaydıyla ihtiyaç duyduğunda yeniden kredi değerlendirme sürecine tabi tutulmaksızın kredi alabilir.

Kredi limiti tespit edildikten sonra kredinin kullanım koşulları, yani kredinin ne şekilde kullanılacağı, vadesi ve geri ödemenin nasıl yapılacağı belirlenir. Burada istihbarat ve mali tahlil çalışmalarında elde edilen bilgilere ve sonuçlara göre hareket edilir. Özellikle

kredinin kullanım amacı belirleyici rol oynar. Örneğin dış ticaretin finansmanı için kredi talep eden bir firmaya uygun dövizde ve söz konusu ticaret sonucu elde edeceği gelirle krediyi geri ödemeye uygun bir vadede kredi kullanılmalıdır. Makine ve teçhizat alımı için kredi talep edilmesi durumunda ise kredinin uzun vadeli olarak kullanılması ve taksitler hâlinde geri ödenmesi uygun olacaktır.

Krediler teminatlı, teminatsız, bir kerede ödemeli, eşit taksitler hâlinde ödemeli, kısa vadeli, uzun vadeli gibi farklı niteliklerde kullanılabilir. Burada önemli olan müşterinin ihtiyacına, ödeme gücüne ve kaynaklarına uygun şekilde kredinin yapılandırılmasıdır. Örneğin, firma tarafından yeni bir yatırım için alınan kredinin geri ödeme planı, yatırımdan elde edilecek nakit girişleriyle uyumlu olmalıdır. Zamanından önce geri ödemeler içeren bir kredi, faaliyetlerini sürdürebilmek ve aldığı krediyi geri ödeyebilmek için firmayı dış fonlara ve yeni kredilere bağımlı hâle getirecektir. Kredi miktarının doğru saptanmaması da problemlere neden olabilir. Kredi talep edenin ihtiyacından daha az kredi verilmesi faaliyetleri aksatabilir ya da daha fazla kredi verilmesi kredi kullananın maliyetini artıracığı gibi kredinin geri dönüşünde önemli sorunlar yaşanmasına da neden olabilir.

Müşterinin kredi değerliliği yüksek olsa bile iyi yapılandırılmamış bir kredinin geri ödenmesinde sorunlar yaşanabilir. Bu nedenle kredilerin doğru olarak yapılandırılması gerek bankalar gerekse firmalar açısından son derece önemlidir.

TEMEL KREDİ HESAPLAMALARI

Bankalarda kredi işlemlerinde kullanılan temel hesaplamaları yapabilmek için faiz kavramını, basit ve bileşik faiz hesaplamalarını bilmek gerekmektedir.

Faiz Hesaplamaları

Kredi işlemlerinde en sık karşılaşılan kavramlardan birisi faiz kavramıdır. Bankacılıkta krediler açısından faiz, verilen kredilerde paranın bugünden kullanım hakkının devredilmesi ve üstlenilen risklerin ve maliyetlerin karşılığı alınan bedeldir. Faiz oranı denildiğinde, genellikle kredi verilen tutar üzerinden alınacak yıllık belirli bir yüzdeden bahsedilmektedir. Yılda daha farklı bir faiz oranından bahsederken, bu durum aylık faiz oranı, altı aylık faiz oranı gibi ifadelerle özellikle belirtilmelidir.

Faiz hesaplamalarında basit ya da bileşik faiz yöntemi kullanılabilir. Genellikle bir yıldan daha kısa vadeli kredilerde basit faiz, uzun vadeli kredilerde ise bileşik faiz yöntemi kullanılmaktadır. Ancak, uygulamada kısa vadeli işlemlere de bileşik faiz uygulanması giderek yaygınlaşmaktadır.

Basit Faiz, Valör ve Adat

Basit faiz, belirli bir anapara üzerinden hesaplanan faiz türüdür. Her dönemin faiz tutarı başlangıçtaki anapara üzerinden hesaplanır, diğer bir ifadeyle faize faiz yürütülmez. Kredi işlemleri için basit faiz formülü:

$$F = \frac{A \times n \times t}{100 \times 360}$$

Burada:

F: Faiz tutarını,

A: Anaparayı,

n: Faize esas gün sayısını,

t: Yıllık faiz oranını ifade etmektedir.

Valör: Bankacılıkta faiz hesaplamasına esas teşkil eden başlangıç tarihidir. Müşteri tarafından çekilen paralar için valör paranın çekildiği gün; yatırılan paralar içinse bir sonrakı iş günüdür.

Yukarıda yer alan basit faiz formülü, iki bölüme ayrılarak aşağıdaki gibi yazılabilir:

$$F = \frac{A \times n}{100} \times \frac{t}{360}$$

Adat: Basit faiz formülünün ilk bölümüdür ve faize esas anapara miktarı ile gün sayısının çarpılıp yüze bölünmesi sonucu bulunur.

$$\text{Adat} = \frac{A \times n}{100}$$

Sabit Çarpan: Yıllık basit faiz oranının bir yıldaki gün sayısına (bankalar tarafından alacaklı hesaplarda tam faiz yöntemi denilen 365 gün, borçlu hesaplarda yani kredi işlemlerinde teamül faiz yöntemi denilen 360 gün esas alınır) bölünmesiyle bulunan, basit faiz formülünün ikinci bölümü sabit çarpan olarak isimlendirilmektedir:

$$\text{Sabit Çarpan} = \frac{t}{360}$$

Dolayısıyla faiz tutarı, adat ile sabit çarpanın çarpılması sonucunda bulunmaktadır.

Örnek: Kredili hesaptan çekilen ₺2.500 paranın, yıllık %18 faiz oranı üzerinden 30 günlük faiz tutarını hesaplayalım.

$$\text{Adat} = \frac{2.500 \times 30}{100} = 750$$

$$\text{Sabit Çarpan} = \frac{18}{360} = 0,05 \text{ olur}$$

Buradan adat ve sabit çarpan çarpılarak faiz tutarı hesaplanır:

$$\text{Faiz Tutarı} = 750 \times 0,05 = \text{₺}37,5$$

Cari Hesap Kredilerinde Faiz Tutarının Hesaplanması

Rotatif krediler olarak da bilinen cari hesap kredilerinde müşteriye belirli bir limitte kredili hesap açılmakta ve müşteri bu limit dâhilinde ihtiyaç duyduğu zamanlarda istediği tutarda parayı hesaptan çekebilmektedir. Aynı şekilde müşterinin istediği zamanlarda bu hesaba para yatırabilmesi de mümkündür. Banka tarafından bu işlemler borç ve alacak kaydedilerek takip edilir. Belirli dönemlerde müşteriden faiz ve anaparayı ödemesi istenir. Müşteri kredinin faizini, açılan kredi limiti üzerinden değil kullandığı kredi tutarı ve vade üzerinden öder.

Bu tür hesapların açıldığı günden faizin hesaplanacağı güne kadar çok sayıda borç ve alacak işlemi gerçekleşir. Bu borç ve alacak işlemlerinin adadı hesaplanarak, bunun üzerinden faiz hesaplaması yapılır. Faizler, valöre göre hesaplanmaktadır. Devre sonlarında, cari hesaba faiz tutarı tahakkuk ettirilir. Cari hesaplar için faiz devreleri genellikle 31 Mart, 30 Haziran, 30 Eylül ve 31 Aralık tarihleridir.

Bu tür kredilerde faizin hesaplanmasında yaygın olarak kullanılan iki yöntem bulunmaktadır. Bunlar: doğrudan yöntem ve Hamburg yöntemidir. Faize esas olacak günün farklı şekillerde belirlenmesi, bu yöntemleri birbirinden ayırmaktadır.

Doğrudan Yöntem

Bu yöntemde her bir işlem için faize esas olacak gün, işlemin valörü ile devre sonu tarihi arasındaki gün sayısı bulunmak suretiyle hesaplanır. Doğrudan yöntemde, her bir işlem için adat hesaplanırken “A”, yatırılan veya çekilen parayı yani işlem tutarını ifade etmektedir. Bu yöntemin kullanılabilmesi için hesabın sürekli olarak aynı yönde kalan vermesi gerekir. Cari hesap kredilerinde, hesabın sürekli olarak borç kalanı vermesi durumunda en yaygın olarak kullanılan yöntem doğrudan yöntemdir. Söz konusu durumda doğrudan yöntem ve Hamburg yöntemiyle hesaplanan faiz tutarı aynı olacaktır. Hesabın bazen borç kalanı, bazen alacak kalanı vermesi durumunda ise Hamburg yönteminin kullanılması daha uygundur.

Doğrudan yöntemle faiz tutarının hesaplanmasına ilişkin örnek aşağıda yer almaktadır.

Örnek: ABC Bankasında, XYZ Şirketi adına kredili bir cari hesap açılmış ve hesapta aşağıdaki işlemler gerçekleşmiştir.

- 01.09.2011 Perşembe günü hesaptan ₺2.000 çekilmiştir.
- 07.09.2011 Çarşamba günü hesaptan ₺1.000 çekilmiştir.
- 12.09.2011 Pazartesi günü hesaba ₺1.500 yatırılmıştır.
- 19.09.2011 Pazartesi günü hesaptan ₺500 çekilmiştir.
- 23.09.2011 Cuma günü hesaba ₺800 havale gelmiştir.
- 27.09.2011 Salı günü ₺500 yatırılmıştır.
- 30.09.2011 Cuma günü faiz devresi olup faiz hesaplanmıştır.

ABC Bankasının kredili cari hesaba uyguladığı faiz oranı %18 olup, doğrudan yöntemle göre faiz tutarı şu şekilde hesaplanacaktır.

Tarih	İşlem Açıklaması	Valör	Gün Sayısı	İŞLEM		KALAN		ADAT	
				Borç	Alacak	Borç	Alacak	Borç	Alacak
01.09	Çekilen	01.09	29	2.000		2.000		580	
07.09	Çekilen	07.09	23	1.000		3.000		230	
12.09	Yatırılan	13.09	17		1.500	1.500			255
19.09	Çekilen	19.09	11	500		2.000		55	
23.09	Havale	26.09	4		800	1.200			32
27.09	Yatırılan	28.09	2		500	700			10
								865	297
30.09	Faiz			28,40		728,40		568	
30.09	BSMV			1,42		729,82			

Faiz Tutarı = Adat x Sabit Çarpan

$$\text{Faiz Tutarı} = 568 \times \frac{18}{360} = \text{₺}28,40$$

Tüzel müşterilerin kullanmış olduğu cari hesap kredilerinde faiz tutarı üzerinden %5 BSMV (Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi) alınmaktadır. Tüzel kişilerin kullandığı bu tür kredilerden KKDF (Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu) kesintisi yapılmamaktadır. Dolayısıyla:

$$\text{BSMV} = 28,40 \times 0,05 = \text{₺}1,42$$

Bankaya yatırılan paralar için valör bir sonraki iş günü olduğundan, Cuma günü yatırılan paraların valörün Pazartesi günüdür.

DİKKAT

Hamburg Yöntemi

Bu yöntemde her bir işlem için faize esas olacak gün, her bir işlemin valörü ile kendinden bir sonraki işlemin valörü arasındaki fark alınmak suretiyle bulunur. Son işlem için gün sayısı ise işlemin valörü ile devre sonu tarihi arasındaki farka eşit olacaktır. Hamburg yönteminde, her bir işlem için adat hesaplanırken “A”, hesabın kalanını ifade etmektedir.

Hem Hamburg yöntemini daha iyi anlayabilmek hem de doğrudan yöntemle arasındaki farkı görebilmek için yukarıda yer alan örneği Hamburg yöntemine göre de çözelim.

Örnek: ABC Bankasında, XYZ Şirketi adına kredili bir cari hesap açılmış ve hesapta aşağıdaki işlemler gerçekleşmiştir.

- 01.09.2011 Perşembe günü hesaptan ₺2.000 çekilmiştir.
- 07.09.2011 Çarşamba günü hesaptan ₺1.000 çekilmiştir.
- 12.09.2011 Pazartesi günü hesaba ₺1.500 yatırılmıştır.
- 19.09.2011 Pazartesi günü hesaptan ₺500 çekilmiştir.
- 23.09.2011 Cuma günü hesaba ₺800 havale gelmiştir.
- 27.09.2011 Salı günü ₺500 yatırılmıştır.
- 30.09.2011 Cuma günü faiz devresi olup faiz hesaplanmıştır.

ABC Bankasının kredili cari hesaba uyguladığı faiz oranı %18 olup, Hamburg yöntemine göre faiz tutarı şu şekilde hesaplanacaktır.

Tarih	İşlem Açıklaması	Valör	Gün Sayısı	İŞLEM		KALAN		ADAT	
				Borç	Alacak	Borç	Alacak	Borç	Alacak
01.09	Çekilen	01.09	6	2.000		2.000		120	
07.09	Çekilen	07.09	6	1.000		3.000		180	
12.09	Yatırılan	13.09	6		1.500	1.500		90	
19.09	Çekilen	19.09	7	500		2.000		140	
23.09	Havale	26.09	7		800	1.200		24	
27.09	Yatırılan	28.09	2		500	700		14	
								568	
30.09	Faiz			28,40		728,40			
30.09	BSMV			1,42		729,82			

Faiz Tutarı = Adat x Sabit Çarpan

$$\text{Faiz Tutarı} = 568 \times \frac{18}{360} = \text{₺}28,40$$

$$\text{BSMV} = 28,40 \times 0,05 = \text{₺}1,42$$

Yukarıda yer alan örnekte cari hesap sürekli olarak borç kalanı verdiğinden faiz tutarı her iki yöntemle de hesaplanabilir. Ancak hesabın bazen borç kalanı bazen de alacak kalanı vermesi mümkündür. Bu durumda faiz tutarı Hamburg yöntemiyle hesaplanabilir. Bu duruma ilişkin bir örnek çözelim.

Örnek: ABC Bankasında, TTT Şirketi adına kredili bir cari hesap açılmış ve hesapta aşağıdaki işlemler gerçekleşmiştir.

- 01.06.2011 Çarşamba günü hesaptan ₺2.500 çekilmiştir.
- 06.06.2011 Pazartesi günü hesaba ₺2.600 yatırılmıştır.
- 09.06.2011 Perşembe günü hesaptan ₺500 çekilmiştir.
- 17.06.2011 Cuma günü hesaba ₺300 yatırılmıştır.
- 22.06.2011 Cuma günü hesaba ₺200 havale gelmiştir.
- 28.06.2011 Salı günü hesaptan ₺700 çekilmiştir.
- 30.06.2011 Perşembe günü faiz devresi olup faiz hesaplanmıştır.

ABC Bankasının kredili cari hesaplar için uyguladığı borç faizi %9, alacak faizi %6 olup, Hamburg yöntemine göre faiz tutarı şu şekilde hesaplanacaktır.

Tarih	İşlem Açıklaması	Valör	Gün Sayısı	İŞLEM		KALAN		ADAT	
				Borç	Alacak	Borç	Alacak	Borç	Alacak
01.06	Çekilen	01.06	6	2.500		2.500		150	
06.06	Yatırılan	07.06	2		2.600		100		2
09.06	Çekilen	09.06	11	500		400		44	
17.06	Yatırılan	20.06	3		300	100		3	
22.06	Havale	23.06	5		200		100		5
28.06	Çekilen	28.06	2	700		600		12	
								209	7
30.06	Faiz			5,11		605,11			
30.06	BSMV			0,26		605,37			

Faiz Tutarı:

$$\text{Borç Faiz Tutarı} = 209 \times \frac{9}{360} = \text{₺}5,225$$

$$\text{Alacak Faiz Tutarı} = 7 \times \frac{6}{365} = \text{₺}0,115$$

₺5,11

$$\text{BSMV} = 5,11 \times 0,05 = \text{₺}0,26$$

Borç faiz tutarı hesaplanırken bir yıldaki gün sayısının 360, alacak faiz tutarı hesaplanırken ise 365 alındığına dikkat ediniz.

DİKKAT

Bileşik Faiz

Bileşik faizde faiz tutarı, sadece başlangıçtaki anapara üzerinden hesaplanmaz. Devre sonlarında kazanılan faiz anaparaya ilave edilerek, her devre için faiz tutarı bu yeni tutar üzerinden hesaplanır. Diğer bir ifadeyle bileşik faiz, faize de faizin yürütüldüğü hesaplama şeklidir.

Örneğin bir kimse bankadan ₺100 kredi çektiğinde %10 faiz oranı üzerinden birinci yılın sonunda ödemesi gereken tutar:

$$GD_1 = A \times (1+i)$$

$$GD_1 = 100 \times (1+0,10)$$

$$GD_1 = \text{₺}110 \text{ olacaktır.}$$

Burada:

GD: Kredinin gelecekteki değerini, yani anapara ve faiz toplamını,

A: Anaparayı, yani alınan kredi miktarını,

i: devre faiz oranını göstermektedir.

Kişi birinci yılın sonunda bu krediyi ödemeyerek, ikinci yılın sonunda ödemek isterse ödemesi gereken tutar:

$$GD_2 = GD_1 \times (1+i)$$

$$GD_2 = 110 \times (1+0,10)$$

$$GD_2 = \text{₺}121 \text{ olacaktır.}$$

Yukarıdaki denklikte GD_1 yerine eşiti yazılarak da aynı sonuca ulaşılabilir:

$$GD_2 = A \times (1+i) \times (1+i) = A \times (1+i)^2$$

$$GD_2 = 100 \times (1+0,10)^2$$

$$GD_2 = \text{₺}121 \text{ olacaktır.}$$

Krediyi alan ikinci yılın sonunda değil de üçüncü yılın sonunda ödeme yaparsa, ödeyeceği tutar:

$$GD_3 = GD_2 \times (1+i)$$

$$GD_3 = 121 \times (1+0,10)$$

$$GD_3 = \text{₺}133,1 \text{ olacaktır.}$$

Bu denklikte de GD_2 yerine eşiti konulduğunda:

$$GD_3 = A \times (1+i) \times (1+i) \times (1+i) = A \times (1+i)^3$$

$$GD_3 = 100 \times (1+0,10)^3$$

$$GD_3 = \text{₺}133,1 \text{ olacaktır.}$$

Buradan hareketle herhangi bir kredinin, i devre faiz oranı üzerinden n devre sonra faiziyle birlikte ulaşacağı değerin denkliğini aşağıdaki şekilde genelleştirebiliriz:

$$GD_n = A \times (1+i)^n$$

DİKKAT

i devre faiz oranını, n devre sayısını gösterdiğinden aylık, üç aylık, altı aylık devreler için de bu denklik kullanılabilir. Yıllık faiz oranı verildiğinde, bu oranın bir yıl içerisindeki devre sayısına bölünerek devre faiz oranının hesaplanması gerekmektedir.

Örnek: Bir firma 5 yıl sonra ödemek üzere $\text{₺}15.000$ kredi almıştır. %20 faiz oranı üzerinden vade sonunda ödenecek parayı ve faiz tutarını aşağıdaki şekilde hesaplayabiliriz.

$$GD_n = A \times (1+i)^n$$

$GD_5 = 15.000 \times (1+0,20)^5 = \text{₺}37.324,80$ ödenmesi gereken tutardır. Bu tutarın $\text{₺}15.000$ 'si çekilen kredi olduğuna göre:

$$\text{Faiz tutarı} = 37.324,8 - 15.000 = \text{₺}22.324,80 \text{ olur.}$$

Her hangi bir devre sonundaki değer bilindiğinde, yukarıdaki eşitlik yeniden düzenlenerek bileşik faize göre bugünkü değeri yani anapara tutarı hesaplanabilir. Bu durumda anapara tutarı tutarı şu şekilde hesaplanır:

$$A = \frac{GD_n}{(1+i)^n}$$

Örnek: Ahmet Bey iki yıl sonra alacağı $\text{₺}25.000$ emekli ikramiyesiyle ödemek üzere bankadan kredi çekmeyi düşünmektedir. Bankanın kredi için uyguladığı faiz oranı %14 olduğuna göre alması gereken kredi tutarını hesaplayalım.

$$A = \frac{GD_n}{(1+i)^n} = \frac{25.000}{(1+0,14)^2} = \text{₺}19.237 \text{ kredi almalıdır.}$$

Anüiteler

Belirli bir zaman sürecinde faizin sabit kalması koşuluyla, eşit aralıklarla yapılan eşit ödemeler dizisine anüite denilmektedir. Bankalar tarafından, müşterilerine kredilerin geri ödenmesiyle ilgili çeşitli seçenekler sunulmakla birlikte, en yaygın olarak karşılaşılan yöntem alınan kredilerin aylık eşit taksitler hâlinde ödenmesidir. Eşit taksitler hâlinde kredinin geri ödenmesi anüitelerin tipik bir örneğidir. Anüitelerde ödemeler devre başında ya da devre sonunda başlayabilir. Genellikle herhangi bir şey belirtilmediğinde, dönem

sonu başlayan normal anüiteler anlaşılmaktadır. Kredi işlemlerinde yaygın olarak normal anüiteler söz konusu olduğundan, burada anüite kavramı ile devre sonu taksitler kastedilmektedir.

Anüitelerin bugünkü değerleri toplamı, her bir taksitin yukarıda anlatılan bileşik faiz denkliği yardımıyla tek tek bugünkü değerleri hesaplanıp, bunların toplanması suretiyle bulunabilir. Bu durumda anüitelerin bugünkü değerleri toplamı aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$ABD = \frac{ET}{(1+i)} = \frac{ET}{(1+i)^2} + \frac{ET}{(1+i)^3} + \dots + \frac{ET}{(1+i)^n}$$

Bu denklemin sağ tarafı ET parantezine alınarak denklik aşağıdaki şekilde yazılabilir:

$$ABD = ET \times \frac{1}{(1+i)} + ET \times \frac{1}{(1+i)^2} + ET \times \frac{1}{(1+i)^3} + \dots + ET \times \frac{1}{(1+i)^n}$$

Yukarıdaki denklik sabit terimi ET olan bir geometrik dizi özelliği göstermektedir. Geometrik dizilerin toplamı formülünden yararlanıldığında:

$$ABD = ET \times \frac{(1+i)^n - 1}{(1+i)^n \times i} = \text{elde edilir.}$$

Burada:

ABD: Anüitelerin (eşit taksitlerin) bugünkü değerleri toplamını,

ET: Her dönem ödenmesi gereken eşit taksit tutarını,

i: Devre faiz oranını,

n: Eşit taksit sayısını göstermektedir.

Taksit sayısı az olduğunda, her bir taksitin ayrı ayrı bugünkü değerlerini hesaplayarak toplamak bir sorun oluşturmaz. Fakat taksit sayısı çok olduğunda yukarıdaki denklik, eşit taksitlerin bugünkü değerinin kolayca ve kısa zamanda hesaplanmasına olanak tanıyacaktı. Bankalar tarafından eşit taksitler hâlinde ödenecek kredilerde taksit tutarı bu denklik sayesinde kolayca hesaplanabilmektedir.

Örnek: Ali Bey bankadan aldığı ₺20.000, 48 ay vadeli konut kredisini aylık eşit taksitler hâlinde geri ödeyecektir. Bankanın konut kredisi için uyguladığı faiz oranı %12 olduğuna göre, taksit tutarını hesaplayalım.

Burada kredi aylık taksitler hâlinde ödeneceği için devre uzunluğumuz aydır. Dolayısıyla öncelikle devre faiz oranı olarak aylık faiz oranını hesaplamamız gerekir:

$$i = 0,12 / 12 = 0,01$$

Örneğimizde alınan ₺20.000'lik kredi tutarı, gelecekte ödeyeceğimiz eşit taksitlerin bugünkü değerleri toplamını ifade etmektedir. Verileri anüitelerin bugünkü değeri formülünde yerine koyarak, aylık eşit taksit tutarını kolaylıkla hesaplayabiliriz:

$$ABD = ET \times \frac{(1+i)^n - 1}{(1+i)^n \times i}$$

$$20.000 = ET \times \frac{(1+0,01)^{48} - 1}{(1+0,01)^{48} \times 0,01}$$

$$20.000 = ET \times 37,974$$

$$ET = 20.000 / 37,974 = ₺526,68 \text{ olarak bulunur.}$$

Ali Bey 48 ay boyunca bankaya her ay ₺526,68 tutarında ödeme yapacaktır. Dolayısıyla Ali Bey'in bankaya ödeyeceği toplam para:

$$48 \times 526,68 = \text{₺}25.280,64\text{'dir.}$$

Bankadan aldığı kredi miktarı ₺20.000 olduğuna göre, bu kredi için ödeyeceği toplam faiz tutarı:

$$25.280,64 - 20.000 = \text{₺}5.280,64 \text{ olur.}$$

Ertelenmiş Anüitelerin Bugünkü Değeri

Kredi işlemlerinde genellikle geri ödemeler hemen başlamakta, kredinin alınmasını izleyen ay ilk taksit ödemesi yapılmaktadır. Bununla birlikte kimi zaman taksitler belirli bir süre sonra da başlayabilir. Banka reklamlarında “şimdi kredi al, 5 ay sonra ödemeye başla”, “ihtiyaçlarını bugün karşıla, 2012’de ödemeye başla” benzeri ifadelerle sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durumda hesaplamalar, anüitelerin bugünkü değeri denkliğinde yapılacak küçük bir ilave ile çözülebilmektedir:

$$\text{Ertelenmiş ABD} = ET \times \frac{(1+i)^n - 1}{(1+i)^{n+g} \times i}$$

Görüldüğü gibi tek değişiklik, anüitelerin bugünkü değeri denkliğinin paydasında yer alan devre sayısına, ertelenen devre sayısının (g) eklenmesidir.

Örnek: Bir firma almış olduğu ₺12.000’lik krediyi, 6 ay sonra başlamak üzere 12 ayda eşit taksitler hâlinde geri ödeyecektir. Aylık faiz oranı %1,2 olduğuna göre eşit taksit tutarını hesaplayalım.

$$\text{Ertelenmiş ABD} = ET \times \frac{(1+i)^n - 1}{(1+i)^{n+g} \times i}$$

$$12.000 = ET \times \frac{(1+0,012)^{12} - 1}{(1+0,012)^{12+6} \times 0,012}$$

$$12.000 = ET \times 10,35$$

$$ET = 12.000 / 10,35 = \text{₺}1.159,42 \text{ olur.}$$

Kredi Geri Ödeme Planı

Kredi kullandırımı sırasında bankalar tarafından hazırlanarak; banka, borçlu ve kefiller tarafından üzerinde mutabakata varılarak imza altına alınan; kredinin vadesini, faiz oranını, ödenecek taksit tutarını, taksitlerin ödenme tarihini, her bir taksit içerisindeki faiz ve anapara tutarlarını, kredi türüne göre varsa vergi ve fon kesintilerini gösteren tabloya “geri ödeme planı” ya da “kredi itfa planı” denilmektedir. Örnek bir kredi üzerinde geri ödeme planının nasıl hazırlandığını görelim.

Örnek: Mehmet Bey, XYZ Bankasından aylık eşit taksitlerle geri ödemek üzere 16 Ocak 2012 tarihinde 12 ay vadeli ₺10.000 tutarında konut kredisi almıştır. Konut kredisine uygulanan aylık faiz oranı %1,1 olduğuna göre geri ödeme planını hazırlayalım.

Geri ödeme planını hazırlayabilmek için ilk olarak ödenecek aylık eşit taksit tutarlarını daha önce öğrendiğimiz şekilde hesaplamamız gerekmektedir.

$$ABD = ET \times \frac{(1+i)^n - 1}{(1+i)^n \times i}$$

$$10.000 = ET \times \frac{(1+0,011)^{12} - 1}{(1+0,011)^{12} \times 0,011}$$

$$10.000 = ET \times 11,184289$$

$ET = 10.000 / 11,184289 = \text{₺}894,11$ olarak bulunur.

Her ay ödenecek bu eşit taksit tutarları içerisinde hem faiz hem de anapara yer almaktadır. Her bir taksitin ne kadarının faiz ne kadarının anapara tutarı olduğunu hesaplamak gerekir. İlk taksitte çekilen kredi tutarının tamamı için bir devrelik faiz hesaplanacaktır. Dolayısıyla ilk taksitte yer alan faiz tutarı:

İlk taksitte yer alan faiz tutarı = $10.000 \times 0,011 = \text{₺}110$ 'dir.

Ödenecek toplam taksit tutarı olan $\text{₺}894,11$ 'nin $\text{₺}110$ 'si faiz olduğuna göre geriye kalan $\text{₺}784,11$ 'lik kısmı anapara ödemesidir.

Dolayısıyla birinci taksit ödendiğinde kalan anapara borcu $10.000 - 784,11 = \text{₺}9.215,89$ 'dir.

İkinci devrede ödenecek faiz tutarı, bu kalan anapara borcu üzerinden hesaplanacaktır. Dolayısıyla:

İkinci taksitte yer alan faiz tutarı = $9.215,89 \times 0,011 = \text{₺}101,37$ olur.

Ödenecek toplam taksit tutarı $\text{₺}894,11$ ve içerisindeki faiz tutarı $\text{₺}101,37$ olduğuna göre geriye kalan $\text{₺}792,74$ 'lik kısım anapara borcundan ödenen tutarı göstermektedir.

Diğer taksitler için de aynı işlemler yapılarak her bir taksit içerisindeki faiz ve anapara tutarları hesap edilir. Her bir devredeki taksit tutarı azalan anapara bakiyesi üzerinden hesaplandığından ilk devrelerde ödenen faiz daha fazla iken diğer taksitlerde giderek azalmaktadır. Ödenen taksit tutarları eşit olduğundan, her bir taksit içerisindeki anapara tutarı da giderek artmaktadır.

Eşit taksit tutarlarını ve her bir taksit içerisindeki faiz ve anapara tutarlarını hesaplamayı öğrendiğimize göre artık kredi geri ödeme planını hazırlayabiliriz. Aşağıda, uygulamada bankalar tarafından kullanılan formatta düzenlenmiş geri ödeme planı yer almaktadır.

Konut kredileri KKDF ve BSMV'den muaftır. Diğer bireysel kredilerde ise faiz tutarı üzerinden %15 KKDF ve %5 BSMV kesintisi uygulanmaktadır.

DİKKAT

XYZ Bankası Bireysel Krediler Ödeme Tablosu

(16.01.2012 Tarihli Sözleşmenin Eki ve Ayrılmaz Parçasıdır.)

Şube Kodu/Adı: 1111/ERÜ Şubesi

Ref. No: 12345

Kreditin Türü : Konut Kredisi

Tarih : 16.01.2012

Şablon Tablo : Sabit Eşit Taksitli Ödeme

Sayfa : 1/1

No	Taksit Tarihi	Taksit Tutarı	Faiz	KKDF	BSMV	Anapara	Kalan Anapara
1	16.02.2012	894,11	110,00	0	0	784,11	9.215,89
2	16.03.2012	894,11	101,37	0	0	792,74	8.423,15
3	16.04.2012	894,11	92,65	0	0	801,46	7.621,69
4	16.05.2012	894,11	83,84	0	0	810,27	6.811,42
5	18.06.2012	894,11	74,93	0	0	819,18	5.992,24
6	16.07.2012	894,11	65,91	0	0	828,20	5.164,04
7	16.08.2012	894,11	56,80	0	0	837,31	4.326,73
8	17.09.2012	894,11	47,59	0	0	846,52	3.480,21
9	16.10.2012	894,11	38,28	0	0	855,83	2.624,38
10	16.11.2012	894,11	28,87	0	0	865,24	1.759,14
11	17.12.2012	894,11	19,35	0	0	874,76	884,38
12	16.01.2013	894,11	9,73	0	0	884,38	0
Genel Toplam		10,729,32	729,32	0	0	10.000	

Kredi Tutarı: 10.000

Toplam Geri Ödeme: 10.729,32

Müşteri No : 1234567

Kredi Döviz Cinsi : ₺

Müşteri Adı : Mehmet Bey

Aylık Faiz Oranı : %1,1

Hafta sonu ve tatillere rastlayan taksit ödeme tarihleriniz; tatilden sonraki ilk iş günü olacak şekilde düzenlenmiştir.

Vergi ve yasal mevzuatta meydana gelen değişiklikler taksitlerinize aynen yansıtılır.

Borçlu

Kefiller

Banka

SIRA SİZDE

5

Bankalardan aldığımız krediyi vadesinden önce ilk aylarda kapatmak istediğimizde, borcumuzun daha önce ödediğimiz taksitler kadar azalmadığını görürüz. Neden?

Reel Faiz Oranının Hesaplanması

Kredi işlemlerinde faiz, bankalar açısından sundukları fonların getirisini ifade etmektedir. Enflasyonist ortamlarda bankaların krediler için uyguladıkları nominal faiz oranından daha çok elde ettikleri reel getiri oranını bilmeleri önemlidir. Örneğin, enflasyon oranının %10 olduğu bir ortamda, %10 nominal faizle kredi veren bir bankada kullanılmış olan fonlar sadece enflasyon karşısındaki değerini korumuş olacak reel anlamda bir getiri elde edilmeyecektir. Bu bağlamda nominal faiz oranlarının enflasyondan arındırılarak reel faiz oranının hesaplanması anlamlıdır. Reel faiz oranının hesaplanmasında yapılabilecek en büyük hata nominal faiz oranından enflasyon oranının çıkarılmasıdır. Örneğin, %15 nominal faizle kredi veren bir bankanın, enflasyon oranının %10 olduğu bir ortamda reel getirisi %5 olarak gerçekleşmez, reel getiri %5'ten daha düşük olur. Bunun sebebi, sadece elde edilecek faiz gelirin değil anaparanın da enflasyon karşısında değer kaybetmesidir. Reel faiz oranı, Fisher denkliği de denilen aşağıdaki eşitlik yardımıyla hesaplanabilir:

$$(1 + \text{Reel faiz oranı}) = \frac{(1 + \text{Nominal faiz oranı})}{(1 + \text{Enflasyon oranı})}$$

Örneğimizdeki verileri denklikte yerine koyarsak:

$$(1 + \text{Reel faiz oranı}) = \frac{(1 + 0,15)}{(1 + 0,10)}$$

$$\text{Reel faiz oranı} = 0,045 = \%4,5 \text{ olur.}$$

Özet

Kredilendirme bankanın esas fonksiyonlarından biridir. Bu nedenle bankaların karşılaştıkları en temel rislerden birisi kredi riskidir. Kredi riski, kredi alanın anapara ve faiz ödemelerini tam olarak ve zamanında yapamama olasılığıdır. Bankaların, kredi tahsis etmeden önce kredi taleplerini değerlendirmeleri, söz konusu riskin azaltılması açısından son derece önemlidir. Kredi taleplerinin değerlendirilmesinin tek amacı kredi riskini azaltmak değildir, aynı zamanda kredi talep edenin ihtiyacına en uygun şartlarda kredinin verilmesini sağlamaktır.

Kredi taleplerinin değerlendirilmesi ön inceleme, istihbarat ve mali tahlil aşamalarından oluşan bir eleme sürecidir. Bu süreçte dikkate alınması gereken çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bu faktörlere, kredilendirme ilkeleri de denilmektedir. 5K olarak bilinen yaklaşıma göre temel ilkeler karakter, kapasite, kapital, kefalet ve koşullardır.

Kredi talepleri değerlendirme sürecinin ilk aşaması olan ön incelemeyle, talebin banka politikalarına ve mevzuata uygunluğu değerlendirilir. Bu aşamayı geçen büyük tutarlı krediler için istihbarat ve mali tahlil çalışmaları yapılır.

İstihbarat; kredi değerliliğinin tespiti ve riskin azaltılması amacıyla gizlilik, tarafsızlık, doğruluk ve süreklilik ilkeleri içinde, bankalar tarafından şahıslar veya firmaların ahlaki ve mali durumlarını tespit etmek için çeşitli kaynaklardan bilgilerin toplanması ve değerlendirilmesidir. İstihbarat çalışmalarını az sayıda kaynağa dayandırmak doğru değildir. Bunun için, istihbarat çalışmalarında bankalar tarafından imkânlar dâhilinde çok sayıda güvenilir kaynaktan bilgi toplanır. Bu bilgi kaynakları, özel, resmî ve yarı resmî kaynaklar şeklinde sınıflandırılmaktadır.

Mali tahlil, müşterinin mali verileri ve faaliyetleri göz önüne alınarak krediyi geri ödeyebilme yeteneğine sahip olup olmadığının tespitine yönelik yapılan değerlendirme ve analizlerdir. Mali tahlil kapsamında genel olarak firmanın finansal yapısı, risk durumu, kârlılığı, performansı ve ilerideki devreler için potansiyeli ayrıntılı olarak ortaya konulmaktadır. Mali tahlilin en önemli kısmını mali tabloların analiz edilmesi oluşturmaktadır. Bu nedenle, mali tahlil çalışmalarının etkinliği her şeyden önce analiz için temel bilgi kaynağı olarak kullanılan mali tabloların doğruluğuna ve güvenilirliğine bağlıdır. Mali tablolar öncelikle aktarma, arındırma ve konsolidasyon gibi işlemler aracılığıyla analize hazır hâle getirilmelidir. Daha sonra, mali tablolarda yer alan kalemlerdeki değişiklikler, kalemler arasındaki ilişkiler ve zaman içindeki eğilimler incelenmek ve yorumlanmak suretiyle analiz yapılır. Bu ilişkilerin ve eğilimlerin belirlenmesinde mali tahlil teknikleri denilen birtakım araçlardan yararlanılır. Bankalar

tarafından en yaygın olarak kullanılan teknik rasyolardır.

İstihbarat ve mali tahlil çalışmaları sonucuna göre kredi reddedilir ya da kredinin tahsis edilmesine karar verilir. Eğer kredi tahsis edilecekse bir sonraki aşama kredinin yapılandırılmasıdır. Kredilerin yapılandırılması; kredinin miktarının, türünün, vadesinin ve geri ödeme koşullarının krediyi talep edenin ihtiyacına ve özelliklerine göre biçimlendirilmesini kapsar. Müşterinin kredi değerliliği yüksek olsa bile iyi yapılandırılmamış bir kredinin geri ödenmesinde sorunlar yaşanabilir. Bu nedenle, kredilerin yapılandırılması gerek bankalar gerekse firmalar açısından son derece önemlidir.

Bankalarda kredi işlemlerinde kullanılan temel hesaplamaları yapabilmek için faiz kavramını, basit ve bileşik faiz hesaplamalarını bilmek gerekmektedir. Faiz, verilen kredilerde paranın bugünden kullanım hakkının devredilmesi ve üstlenilen risklerin ve maliyetlerin karşılığı alınan bedeldir. Faiz hesaplamalarında basit ya da bileşik faiz yöntemi kullanılabilir. Basit faizde, faiz tutarı sadece anapara üzerinden hesaplanırken, bileşik faiz hesaplamalarında faize de faiz yürütülmektedir. Rotatif krediler olarak da bilinen cari hesap kredilerinde faiz tutarı, doğrudan yöntem ya da Hamburg yöntemi ile hesaplanmaktadır. Bankalar, kredilerin geri ödenmesinde müşterilerine farklı seçenekler sunmaktadırlar. Bunlar arasında en yaygını aylık eşit taksitli ödemelerdir. Bu tür kredilerin geri ödeme planlarını hazırlayabilmek için anüite hesaplamalarını bilmek gerekir. Enflasyonist ortamlarda, nominal faiz oranının enflasyondan arındırılarak reel faiz oranının hesaplanması bankalar açısından anlamlıdır. Reel faiz oranı Fisher denklemi ile hesaplanabilmektedir.

Kendimizi Sınayalım

1. Kredi taleplerinin değerlendirilmesinin **esas amacı** aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Enflasyon riskini azaltmak
 - b. Kredi riskini azaltmak
 - c. Döviz kuru riskini azaltmak
 - d. Piyasa riskini azaltmak
 - e. Stratejik riski azaltmak
2. Aşağıdakilerden hangisi 5K olarak bilinen kredilendirme ilkelerinden biri **değildir**?
 - a. Karakter
 - b. Koşullar
 - c. Kapital
 - d. Kontrol
 - e. Kapasite
3. Kredi kararlarına dayanak teşkil edecek şekilde kredi talep edenle ilgili bilgilerin çeşitli kaynaklardan toplanmasına ne denilmektedir?
 - a. İstihbarat
 - b. Mali tahlil
 - c. Moralite
 - d. Kredi analizi
 - e. Derecelendirme
4. Protestolu senet ve karşılıksız çeklerle ilgili bilgiler hangi istihbarat kaynağından elde edilebilir?
 - a. Sosyal Güvenlik Kurumu
 - b. Kredi Kayıt Bürosu
 - c. Vergi Daireleri
 - d. Mahkemeler
 - e. Merkez Bankası
5. Bilanço denkliliğini bozmaksızın aktif ya da pasifte yer alan bir kalemden düşülen değer diğer bir kaleme eklenmesine ne ad verilir?
 - a. Aktarma
 - b. Arındırma
 - c. Konsolidasyon
 - d. Spread
 - e. Enflasyon muhasebesi
6. Firmanın kısa vadeli borç ödeme gücünü ölçmede kullanılan rasyolar aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Kaldıraç rasyoları
 - b. Faaliyet rasyoları
 - c. Likidite rasyoları
 - d. Kârlılık rasyoları
 - e. Büyüme rasyoları
7. Alacak devir hızı 5 olan bir firmada alacakların ortalama tahsilat süresi kaç gündür?
 - a. 73
 - b. 60
 - c. 55
 - d. 50
 - e. 36
8. Kredinin miktarının, türünün, vadesinin ve geri ödeme koşullarının krediyi talep edenin ihtiyacına ve özelliklerine göre biçimlendirilmesine ne ad verilir?
 - a. İstihbarat
 - b. Mali tahlil
 - c. Kredi analizi
 - d. Kredilerin yapılandırılması
 - e. Kredilerin izlenmesi
9. Kredili hesaptan 5 Haziran Cuma günü çekilen ₺10.000 paranın, 30 Haziran Salı günü hesaplanan **adati** ne kadardır?
 - a. 220
 - b. 2.200
 - c. 2.500
 - d. 22.000
 - e. 25.000
10. Enflasyon oranının %4 olduğu bir ortamda, %10 reel getiri elde edebilmek için nominal faiz oranı yüzde kaç olmalıdır?
 - a. 14,4
 - b. 14
 - c. 9,4
 - d. 6
 - e. 5,8

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. b Yanıtınız yanlış ise “Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
2. d Yanıtınız yanlış ise “Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesinde Dikkate Alınması Gereken Faktörler” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
3. a Yanıtınız yanlış ise “İstihbarat” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
4. e Yanıtınız yanlış ise “İstihbarat Kaynakları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
5. a Yanıtınız yanlış ise “Mali Tabloların Tahlile Hazır Hâle Getirilmesi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
6. c Yanıtınız yanlış ise “Rasyolar” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
7. a Yanıtınız yanlış ise “Rasyolar” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
8. d Yanıtınız yanlış ise “Kredilerin Yapılandırılması” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
9. c Yanıtınız yanlış ise “Basit Faiz, Valör ve Adat” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
10. a Yanıtınız yanlış ise “Reel Faiz Oranının Hesaplanması” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Kredi taleplerinin değerlendirilmesiyle ilgili iş yükünün önemli bir kısmını büyük tutarlı kurumsal ve ticari krediler oluşturmaktadır.

Sıra Sizde 2

5K olarak bilinen temel kredilendirme ilkeleri: karakter, kapasite, kapital, kefalet ve koşullardır.

Sıra Sizde 3

Resmî istihbarat kaynaklarının bir kısmı kamunun kullanımına açıktır. Bir kısmına ise sadece kredi talep edenin izin vermesi hâlinde ulaşılabilmektedir.

Sıra Sizde 4

Cari rasyo, dönen varlıkların kısa vadeli borçlara bölünmesiyle; net işletme sermayesi ise dönen varlıklardan kısa vadeli borçlar çıkarılarak hesaplanmaktadır. Dolayısıyla cari rasyosu bir olan firmanın net işletme sermayesi sıfırdır. Cari rasyo birden büyük olduğunda net işletme sermayesi de sıfırdan büyüktür.

Sıra Sizde 5

Ödediğimiz taksit tutarları anapara ve faizi kapsar. Kalan anapara borcu hesaplanırken ödediğimiz taksitlerin tamamı değil sadece anapara tutarı dikkate alındığından, borcumuzda ödediğimiz taksitler kadar azalma olmaz.

Yararlanılan Kaynaklar

- Akdoğan, N. ve Tenker, N. (1998). **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**. Gazi Kitabevi, 6. Baskı, Ankara.
- Akgüç, Ö. (2011). **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi**. Arayış Basım-Yayın, Genişletilmiş 9. Baskı, İstanbul.
- Benligiray, Y. (2009). **Uzmanlık Muhasebeleri**. Gazi Kitabevi, 2. Baskı, Ankara.
- Berk, N. (2001). **Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**. Beta Basım, Yayım, Dağıtım A.Ş., 3. Baskı, İstanbul.
- Güney, A. (2011). **Banka İşlemleri**. Beta Basım, Yayım, Dağıtım A.Ş., 5. Basım, İstanbul.
- Şakar, B. (2011). **Banka Kredileri ve Yönetimi**. Beta Basım, Yayım, Dağıtım A.Ş., 3. Basım, İstanbul.
- Şakar, H. (2002). **Bankalarda Kredilendirme Teknikleri**. MIDA Institute, Bankacılık Eğitim Dizisi No:4, 2. Basım, İstanbul.
- Takan, M. ve Boyacıoğlu, M. A. (2011). **Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem**. Nobel Akademik Yayıncılık, 3. Basım, Ankara.
- Topaloğlu, B. ve Fidan, M. M. (2010). **Banka ve Finans Matematiği**. Beta Basım, Yayım, Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- Yazıcı, M. (2011). **Bankacılıkta Kredi Tahsisi**. Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.

4

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Nakdi kredi türlerinin neler olduğunu açıklayabilecek,
- Firmalara verilen nakdi kredi türlerinin özelliklerinin nasıl farklılaştığını açıklayabilecek,
- Firmalar verilen nakdi kredilerin firmaların hangi tür faaliyetlerini finanse ettiğini ifade edebilecek,
- Bankacılık sektöründe ortaya çıkan uluslararasılaşmanın nakdi kredileri nasıl çeşitlendirdiğini açıklayabilecek bilgi ve becerilere sahip olabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

- Nakdi kredi
- Rotatif Kredi
- Spot Kredi
- Sendikasyon Kredisi
- Marj
- Ticari Kredi
- Libor
- Euribor
- Fob

İçindekiler

Bankalarda Kredi Yönetimi

Nakdi Krediler: Ticari Krediler

- GİRİŞ
- NAKDİ KREDİ: TANIM VE TÜRLERİ
- NAKDİ KREDİLERLE İLGİLİ BAZI TESPİTLER VE FİRMALARA VERİLEN NAKDİ KREDİ TÜRLERİ

Nakdi Krediler: Ticari Krediler

GİRİŞ

Bir bankanın bilançosunun pasif tarafı bankanın fon kaynaklarını, aktif tarafı ise bankanın fon kullanım alanlarını göstermektedir. Bir banka mevduatlar, mevduat dışı kaynaklar ve öz kaynakları aracılığı ile elde ettiği fonları rezerv ihtiyacını karşılamak, menkul kıymet satın almak ve kredi vermek amacıyla kullanmaktadır. Bilançonun aktifinde yer alan krediler, nakdi kredi olarak adlandırılmaktadır. Bankalar nakdi kredileri tüketicilere ve firmalara vererek ekonomik birimlerin finansman ihtiyacını karşılamakta ve ekonomide gerek tüketim gerekse yatırım harcamalarının yani genel olarak toplam talebin sürekliliğini sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Nakdi krediler temelde bireysel krediler ve ticari krediler olarak iki gruba ayrılmaktadır. Konut kredisi, ihtiyaç kredisi, bireysel finansman kredisi, bireylere verilen taşıt kredileri ve kredi kartları gibi kredi türleri bireysel krediler arasında yer almaktadır. Öte yandan, bireysel krediler haricindeki nakdi kredileri ticari kredi olarak nitelendirmek çok da yanlış olmayacaktır. Bu bölümde nakdi-ticari krediler incelenmektedir.

Nakdi krediler içinde yer alan ticari krediler bir ülkede tarım, imalat ve pazarlama, inşaat (taahhüt), turizm ve hizmet sektörünün diğer alanlarında hem kısa hem de uzun vadeli finansman ihtiyacının sağlanması açısından son derece önem taşımaktadır.

Firmalar ölçeklerini büyütmek ve iktisadi faaliyet hacimlerini genişletmek için yatırım yapmak zorundadır. Bir yatırım projesi doğası gereği orta ve uzun vadeli olduğu için firmalar yatırımlarını finanse etmek için orta ve uzun vadeli finansmana ihtiyaç duymaktadır. Diğer yandan, firmalar kısa vadede işletme sermayesi ihtiyacını karşılamak, hammadde alımı, işçilerin ücretlerinin ödenmesi, vergi ödemeleri, elektrik su vs. giderlerine yönelik ödemeleri, stokların finansmanı ve çok daha genel ifade edilecek olursa kısa dönemde satış hasılatları ile yaptıkları ödemeler arasındaki zamansal uyumsuzluğun yaratacağı likidite sorunlarını aşabilmek için kısa vadeli finansmana ihtiyaç duymaktadır.

Firmalar kısa ve uzun vadeli finansman gereksinimlerini tamamen özkaynaklarından karşılayamazlar. Dışsal fon kaynaklarına ihtiyaç duyarlar. Firmalar açısından en önemli dışsal fon kaynağı hiç şüphesiz banka kredileridir. Firmalar işletme sermayesi nedeniyle ihtiyaç duyduğu fonları karşılamak için çok kısa vadeli ve kısa vadeli banka kredileri kullanırken, yatırımları için gerekli fonları sağlayabilmek adına orta ve uzun vadeli banka kredilerini kullanmaktadır.

Bankalar, firmalara tahsis ettiği fonları yurt içi piyasalardan sağlayabildikleri gibi; ekonominin sermaye hareketleri açısından dışa açıklık derecesine bağlı olarak yurt dışı kredi kaynaklarına aracılık ederek yurt dışından da sağlayabilmektedir. Firmaların kullandığı

krediler ekonomide üretim ve istihdamı doğrudan doğruya etkilediği için bankaların verdiği kredilerin çeşitlenmesi ve bu kredileri mümkün olan en düşük maliyetle verebilmeleri firmaların kredi hacmi açısından son derece belirleyici bir faktördür.

Bu bölümde bankaların verdiği farklı türdeki nakdi-ticari krediler (iskonto ve iştirak kredisi, taksitli ticari krediler, borçlu cari hesap kredisi, spot krediler, döviz kredisi, döviz endeksli kredi, ₺ ihracat kredisi, Eximbank kaynaklı krediler, ticari kredili mevduat hesabı, gün içi kredi, ticari kredi kartları ve altın kredisi, dış kaynaklı kredi türleri olarak sendikasyon kredileri, uluslararası kuruluşlardan sağlanan krediler ve ülke kredileri) incelenmektedir.

NAKDİ KREDİ: TANIMI VE TÜRLERİ

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 48'inci maddesine göre;

- Nakdi krediler,
- Teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro ve kabuller gibi gayri nakdi krediler ve bu niteliğe haiz taahhütler,
- Satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları,
- Tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler,
- Varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar,
- Vadesi geçmiş nakdi krediler,
- Gayri nakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri,
- Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen iştirakler ve ortaklık payları,
- Tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler,
- Ters repo işlemlerinden alacaklar,
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunca kredi olarak kabul edilen işlemler,
- Kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemi ile sağladığı finansmanlar,
- Katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı ortak yatırımlar veya benzeri yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu kanun uygulamasında **kredi** sayılır.

Yukarıda da belirtildiği üzere 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 48. maddesine bakıldığında bankaların verdikleri kredi türlerinden bir tanesi de nakdi kredilerdir. Nakdi krediler ticari bankaların **ödünç olarak nakit para vermesi biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bankalar verdikleri nakit kredi karşılığında müşterisine faiz uygulamakta ve kredinin türüne göre faizle birlikte komisyon da almaktadır.**

Bankacılık Kanunu'nda krediler geniş biçimde ele alınmış olmasına rağmen, bir bankanın bilançosunun aktifinde yer alan kredi kalemi kredinin kime, niçin ve hangi vadede kullandırıldığına bakılmaksızın bankaların kullandırmış olduğu **nakdi kredileri** ifade etmektedir. Bu noktada, daha açık olarak belirtmek gerekirse; banka bilançosunun aktifinde yer alan krediler nakdi kredileri, bilanço dışında (nazım hesaplarda) yer alan krediler ise gayri nakdi (nakdi olmayan) kredileri ifade etmektedir.

NAKDİ KREDİLERİN KREDİ TÜRLERİ İÇİNDEKİ YERİ

Bankaların ekonomik birimlere açtığı krediler niteliği açısından, vadesi açısından, teminat açısından, kaynak açısından, veriliş amacı açısından ve izin yetkisi açısından olmak üzere farklı biçimlerde sınıflandırılmaktadır.

Kredinin Niteliği Açısından	- Nakdi krediler - Gayri nakdi krediler
Kredinin Vadesi Açısından	- Kısa vadeli krediler (1 Yıla kadar vadeli) - Orta Vadeli Krediler (1-5 Yıl arası) - Uzun Vadeli Krediler (5 Yıldan daha fazla)
Güvence (Teminat) Açısından	- Teminatsız Krediler: - Şahsi ve Maddi Teminatlı Krediler: - Şahsi Teminatlı Krediler: - Maddi Teminatlı Krediler:
Kaynak Açısından	- Banka Kaynaklı Krediler: - Dış Kaynaklı Krediler - Reeskont Kredileri
Veriliş Amacı Açısından	- Yatırım Kredileri: - İşletme Kredileri: - Donatım Kredileri
Tahsis Yetkisi Açısından	- Şube Yetkili Krediler: - Otorize Krediler

Tablo 4.1
Kredilerin
Sınıflandırılması

Kaynak: Takan ve Boyacıoğlu (2010).

Tabloda verilmemekle birlikte krediler verildikleri sektörler ve tekdüzen hesap planına göre de sınıflandırılabilir. Tablo-1’de görüldüğü gibi nakdi krediler kredilerin niteliği açısından yapılan sınıflandırmada yer alan kredi türüdür. Bu çerçevede şu saptamayı yapabiliriz. Nakdi kredi kısa vadeli olabileceği gibi orta ve uzun vadeli de olabilir, teminat karşılığı alınabileceği gibi teminatsız da alınabilir. İşletme kredisi olarak alınabileceği gibi yatırım kredisi olarak da alınabilir. Banka kaynaklı bir kredi olabileceği gibi banka dışı kaynaklardan kullanılan bir kredi de olabilir. Ek olarak şube yetkisinde alınabilecek bir kredi olabilirken, bölge ya da genel müdürlük yetkisiyle verilmiş bir kredi de olabilir.

Ülkemizde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) firmalara verilen nakdi-ticari kredileri Avrupa Topluluğu’nda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflamasına (NACE) göre sektörel açıdan ele almaktadır. Bu sınıflandırma inşaat sektöründen başlayıp avcılık sektörüne kadar 16 ana ve 30 adet de alt sektörü kapsamaktadır. TCMB’nin yaptığı sınıflandırma kredilerin ekonomide hangi sektörleri ne ölçüde beslediğinin ve Türk ekonomisinin sektörel gelişme yönlerinin izlenmesi açısından son derece önemlidir. Başka açıdan bakılırsa, nakdi-ticari kredilerin sektörel açıdan izlenmesinin önemi şu biçimde ortaya konulabilir. Bilindiği üzere Türk ekonomisi cari işlemler açığı, yani döviz açığı sorunu olan bir ekonomidir. Bu döviz açığını dış kaynak kullanarak karşılamaktadır. Ancak kullanılan dış kaynaklar yani dış borçlar daha sonraki dönemlerde geri ödenmek zorunda olduğundan, ekonominin zaman içinde döviz üretme ve döviz geliri yaratma kapasitesinin artması gerekmektedir. Bu ise ekonomide döviz geliri yaratma yeteneği yüksek olan sektörlerin gelişmesine, daha hızlı biçimde büyümesine bağlıdır. Bu bağlamda nakdi-ticari kredilerin sektörel bazda izlenmesi, döviz üretme kapasitesi yüksek olan sektörlerin nakdi-ticari kredi kullanımındaki payının ne ölçüde arttığının tespit edilebilmesi açısından önem taşımaktadır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ise nakdi kredileri genel olarak kredilerin kullanım alanlarına ve para cinsi ile vadesine yönelik olarak sınıflandırmaktadır. En geniş hali kanun da ifade edilmekle birlikte BDDK’nın yaptığı sınıflandırmaya göre nakdi krediler;

- İskonto ve iştirak senetleri kredisi,
- İhracat kredileri,
- İthalat kredileri,
- İhracat garantili yatırım kredileri,
- Diğer yatırım kredileri,
- İşletme kredileri,
- İhtisas kredileri,
- Fon kaynaklı krediler,
- Bireysel krediler,
- Müşteri adına menkul değer alım kredileri,
- Kıymetli maden kredileri,
- Faktöring işlemlerinden alacaklar,
- Mal karşılığı vesaikin finansmanı,
- Kâr zarar ortaklığı yatırımı,
- Diğer krediler olmak üzere sınıflandırılmaktadır.

BDDK nakdi kredileri tekdüzen hesap planına göre sınıflandırmaktadır. Bankacılık faaliyetlerine ilişkin yerel finansal otorite olarak BDDK'nın yaptığı sınıflandırma bankacılık sektöründe risk yönetimi uygulamaları ve banka bilançolarının aktif kalitesi ve yeterliliğinin izlenebilmesi açısından olduğu kadar, sektörün şeffaflığının temini bakımından kamuoyuna/yatırımcılara doğru ve yeterli düzeyde bilgilendirmenin yapılabilmesi ve kayıt dışı/yasal olmayan işlemlerin takibi gibi yönlerden de büyük önem taşımaktadır.

NAKDİ KREDİLERLE İLGİLİ BAZI TESPİTLER VE FİRMALARA VERİLEN NAKDİ KREDİ TÜRLERİ

Nakdi kredilere ilişkin olarak makroekonomik ve mikroekonomik açıdan bazı önemli tespitleri kısaca şu biçimde yapabiliriz:

- Bankaların firmalara verdikleri ticari kredilerin çeşitlenmesi hiç kuşkusuz iktisadi faaliyetlerin çeşitlilik derecesini hem etkilemekte, hem de iktisadi faaliyetlerin çeşitlilik derecesinden etkilenmektedir. Bu bağlamda TCMB verilerine göre, ülkemizde bankaların verdiği toplam nakdi krediler içinde İstanbul'un payının tarihsel olarak yüksek olduğu ve örneğin 2010 ve 2011 yıllarında yaklaşık %48,3 olduğu dikkate alınırsa, bu durum bankaların nakdi kredi tahsisinde il düzeyinde çok yüksek oranda bir yoğunlaşma olduğu ve firmalara verilen nakdi kredilerin çeşitlenmesinde İstanbul ilinin ekonomik ortamının ve koşullarının belirleyici olduğu söylenebilir.
- Nakdi krediler gerek işletme sermayesi, gerekse yatırım amacıyla kullanıldığında firmaların mevcut iktisadi faaliyetlerinin sağlıklı biçimde işlemesine ve firmaların iktisadi faaliyet ölçeklerini büyütmesine hizmet ederek ekonomide üretim ve istihdamı doğrudan doğruya etkilemektedir. Toplam kredi maliyeti içinde kamusal yükümlülüklerin (Banka Sigorta Muamele Vergisi ve diğer vergiler) yüksek olması kredi faiz oranlarının yüksek olmasına yol açmakta ve bu nedenle krediyle finanse edilebilecek faaliyet hacmi doğal olarak düşmektedir. Bu ise üretim ve istihdam açısından olumsuz etkiler yaratmaktadır.
- Nakdi krediler işletme sermayesi amacıyla kullanılırken firmaların nakit akımlarının düzenlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü diğer bazı faktörlerin yanı sıra düzensiz ya da yetersiz nakit akışı, firmaların bankalara yaptıkları kredi başvuru taleplerinin otomatik olarak reddedilme gerekçelerinden bir tanesidir. Bu anlamda firmalar nakit kredi kullanımı aracılığı ile nakit akımlarını düzenli hale getirme konusunda bir öğrenme süreci yaşamakta ve bu öğrenme süreci gelecekteki nakit kredi taleplerinin bankalar tarafından olumlu olarak karşılanması açısından son derece etkili bir faktör olmaktadır.

Bu bölümde, ülkemizde ticari bankaların hâlihazırdaki uygulamaları dikkate alınarak, bankaların verdiği farklı ticari krediler (iskonto ve iştirak kredisi, taksitli ticari krediler, borçlu cari hesap kredisi, spot krediler, döviz kredisi, döviz endeksli kredi, ₺ ihracat kredisi, Eximbank kaynaklı ihracat kredileri, ticari kredili mevduat hesabı, gün içi kredi, ticari kredi kartları ve altın kredisi; dış kaynaklı kredi türleri olarak ise sendikasyon kredileri, uluslararası kuruluşlardan sağlanan krediler ve ülke kredileri) incelenmektedir.

İskonto ve İştirak Kredisi

Firmalar satışlarının bir kısmını nakit karşılığı yaparken, bir kısmını senet ya da çek karşılığında yapmaktadır. Çünkü ticari hayatta çek ve senet nakit para gibi ödeme aracı olarak kullanılmakta ve kabul edilmektedir. Çek ve senet karşılığı yapılan satışların hacmi özellikle piyasada nakit para kıtlığının yaşandığı dönemlerde son derece önemli hale gelmektedir. Bir firma çek ya da senet karşılığında satış yaptığında alacağını tahsil etmesi söz konusu senet ya da çek vadesine bağlıdır. Örneğin Ankara'da faaliyet gösteren bir ayakkabı toptancısı yine Ankara'da faaliyet gösteren bir ayakkabı perakendecisine 100 ₺'lik ayakkabıyı 3 ay vadeli senet karşılığında satmış olsun. Ayakkabı toptancısı bu parayı üç ay sonra tahsil edecektir. Ama burada önemli sorun şudur. Ayakkabı toptancısı bu satışı gerçekleştirdikten hemen sonra nakit paraya ihtiyaç duyarsa ne olacaktır? İşte bu noktada iskonto ve iştirak kredisi devreye girmektedir. Firma alacağına karşı elinde bulundurduğu bu senet aracılığı ile iskonto kredisi kullanabilir. Bu şekilde bilançosunun aktif tarafında bulunan senede bağlı varlıkların likit varlık haline dönüşümü sağlanmış olur. Başka biçimde ifade edersek, firma bu şekilde işletme sermayesi gereksinimini karşılamış olur.

İskonto işleminde firma vadesi henüz gelmemiş olan bir senedi bankaya götürmekte, bir anlamda bankaya satmaktadır. Gündelik hayatta bu işleme senet kırdırma denmektedir. Banka vadeye kadar geçerli olan faiz, komisyon, Banka Muamele Vergisi (BSMV) gibi kesintileri gerçekleştirdikten sonra geri kalan kısmı firmaya nakit olarak öder. İskonto kredilerinde geçerli olan faiz sabittir. Yani iskonto kredilerinde değişken faiz söz konusu değildir. Örneğin firma bankaya elindeki 100 ₺'lik senedi götürmüştür. Söz konusu olan kesintilerin 20 olduğunu varsayarsak banka firmaya 80 ₺'yi ödemektedir. Dolayısıyla firma 3 ay sonra alacağı 100 ₺'yi bugün 80 ₺ olarak tahsil etmiş ve likidite ihtiyacını karşılamış olmaktadır. Çünkü mevduat faiz oranından üç ay sonra ele geçecek olan 100 ₺'nin bugünkü değeri 80 ₺'ye eşittir. Likidite ihtiyacını karşılama özelliğinin yanı sıra firma açısından senedin saklanma ve dolayısıyla kaybolma riskini ortadan kaldırmaktadır. Bu tür bir kredilendirme senet ve çekle alışveriş potansiyeli yüksek olan firmalar açısından özellikle büyük önem taşımaktadır. Bu kredi, ticari senedin ödeme yerinin belediye sınırları dâhilinde olması durumunda "iskonto" kredisi olarak; ticari senedin ödeme yerinin belediye sınırları dışında olması durumunda yani senet borçlusunun, iskonto işlemini gerçekleştiren şubenin bulunduğu il hudutları dışında ikamet etmesi durumunda "iştirak kredisi" olarak isimlendirilmektedir.

Bu açıklamalar ışığında, bir banka kendisine getirilen her türlü senedi iskontoya kabul eder mi sorusunun cevaplandırılması son derece önemlidir. Çünkü iskonto kredisinde banka açısından teminat sadece senedin kendisi olduğu için iskontoya kabul edilecek senetlerin belli şekil şartlarını ve özellikleri taşıması gerekmektedir. Belli şekil şartlarını sağlaması bir başka açıdan daha önemlidir. Ticari bankalar iskonto ettikleri senetleri reeskont için Merkez Bankası'na götürürlerse Merkez Bankası şekil şartlarına uymayan senetleri reeskonta kabul etmeyecektir. Bu özellikler şu biçimde sıralanabilir:

- Senet Türk Ticaret Kanunu hükümlerine uygun olmalı ve gerekli nitelikleri taşımaktadır.
- Senedin mutlaka gerçek bir ticari işlemde kaynaklanmış olması gerekir. Bu nedenle hatır senetleri asla iskontoya kabul edilmez. Benzer biçimde bir firmanın yan kuruluşlarına ya da ortaklarına ait senetler genel olarak iskontoya kabul edilmez.

- Senedin üzerinde yazılı vadenin en fazla 180 gün (6 ay) olması gereklidir. 180 günden daha uzun vadeli senetler iskonto kabul edilmez. Vadesine 180 günden daha fazla zaman kalmış senetler iskonto kabul edilmediği gibi vadesine çok az süre kalmış olan senetler de iskonto kabul edilmez. Çünkü işleme alınan senetle ilgili olarak muhatabına ihbarname çıkarılması ihbarnamenin ulaşması gibi süreler söz konusu olmaktadır.
- Banka açısından bakıldığında ise banka bir senedi iskonto kabul ettikten sonra senet borçlusuna hemen bir ihbarname göndererek senedin kendisinde olduğunu ve vadesi dolduğunda kendisine ödenmesi gerektiğini bildirir. Senedin vadesi dolduğunda senet borçlusu senedi bir başka senetle değiştirerek ödeme yapamaz. Senedin vadesi geldiğinde ödenmemesi durumunda banka senedi derhal protestoya gönderir. Örneğin A firması B firmasına yaptığı mal satışı karşılığında B firmasından aldığı ₺100 değerindeki 3 ay vadeli senedi C bankasına götürmüş ve iskonto ettirmiştir. C bankası hemen senedin kendisinde olduğunu bildirmek üzere B firmasına bir ihbarname gönderir. Senedin vadesi dolduğunda B firmasının elinde ₺100 nakit parası olmadığını varsayalım. B firması C bankasına gidip elinde nakit parası olmadığını, örneğin 4 ay sonra nakit parası olacağını, dolayısıyla 3 aylık senedin ödemesini 4 aylık yeni bir senet vererek yapmak istediğini söylerse C bankası bunu kabul etmeyecek ve senedi derhal protestoya gönderecektir. Bunun uzantısı olarak banka tarafından daha önce iskonto kabul edilmiş ancak senetleri protestoya gitmiş olan borçlularla ilgili senetleri başka zamanlarda tekrar iskonto kabul etmez. Yani A firması daha sonraki bir zaman döneminde B firmasına ait bir senedi C bankasına iskonto ettirmeye getirirse, C bankası bu senedi iskonto için kabul etmeyecektir. Bu anlamda bir senedin protesto olup olmaması o firmanın ödeme gücü kadar ödeme ahlakını da göstermesi nedeniyle reel ekonomide (ticaret hayatında) çok önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü bir firmanın senedinin protesto olması, ya da buna benzer şekilde karşılıksız çekinin çıkması gibi durumlar; hukuki sonuçlarının yanı sıra ödeme ahlakına ilişkin bir bilgi olarak ekonomik hayattaki aktörler tarafından göz önüne alınmakta, bu durum ise firmanın ilerleyen dönemlerde finansman kaynağı bulmasını daha da zorlaştırabilmektedir.

SIRA SİZDE

Bankaların firmalara vermiş oldukları iskonto kredisi ile Merkez Bankasının bankalara vermiş olduğu reeskont kredisi arasında bir ilişki kurulabilir mi?

Taksitli Ticari Krediler

Ticari faaliyetle uğraşan gerçek ve tüzel kişiler bankalardan belli bir ödeme planına bağlı olarak taksitli kredi kullanabilmektedir. Bu krediler hem işletme sermaye gereksinmelerinin karşılanması hem de yatırımların finansmanına yönelik olarak yani **“bir firmanın, stoklarını finanse etmek ya da üretim kapasitesini artırmak için makine/ekipman alımında veya yenilenmesinde, hammadde alımlarında, teknolojik altyapı yatırımlarında veya yenilenmesinde finansman sağlamak amacıyla ve iş yerinde yapılacak her türlü tadilat ve değişikliği gerçekleştirmek amacıyla”** kullandırılan kredi türüdür. Bu çerçevede ele alındığında taksitli ticari kredilerin yaygın bir kullanım alanı bulunmaktadır. Taksitli ticari kredilerin bazıları şu biçimde sıralanabilir:

- Ticari Taşıt ve Filo Kredisi
- Ticari Arsa Kredisi
- Franchising Kredisi
- Yurt Dışı Fuar Kredisi
- Turizm Sektörü Sezona Hazırlık Kredisi
- Ticari Taksit Kredisi

Ticari Taşıt ve Filo Kredisi: Otomobil, traktör, minibüs ve çekici gibi taşıt, ya da taşıt filosu alımları ve yenilemesinde kullanılan bir kredi türüdür. Bir banka farklı otomobil şirketleri ile kampanyalı anlaşmalar yapmakta ve indirimli faiz oranları uygulayabilmektedir.

Ticari Arsa Kredisi: İl veya ilçe belediye sınırları içerisinde bulunan, imarlı ve tapulu ticari nitelik taşıyan (üzerine işyeri, depo, fabrika vb. inşası gibi amaçlar için) arsa alımlarının finansmanı için ve fabrika, dükkân, dersane, büro gibi ticari nitelikli gayrimenkul alımlarında kullanılan bir kredi türüdür.

Franchising Kredisi: Bilindiği gibi franchising kendi alanında başarıya ulaşmış, kalitesi kanıtlanmış bir markanın isim hakkının kullanarak o ürün ya da hizmetin dağıtılması yani tüketiciye ulaştırılması biçiminde ortaya çıkan bir faaliyettir. Örneğin bir A firması TURYAP'a başvurup franchising sözleşmesi imzalayarak bu iktisadi faaliyeti yürütebilmektedir. Perakende sektöründe franchise başvuruları kabul edilmiş olan firmalar mağaza açmak ya da mevcut mağazalarında dekorasyon vb. değişiklikleri yapmak istediklerinde bu krediden yararlanabilmektedirler.

Yurt Dışı Fuar Kredisi: Yurt dışı fuarlarda ürün veya hizmetlerinizin tanıtımına finansal destek sağlama amacı ile kullanılan bir kredi türüdür.

Turizm Sektörü için Sezona Hazırlık Kredisi: Turizm faaliyeti ile uğraşan firmaların otellerinin yenilenmesi ve tadilatı ya da turizm acentelerinin tadilatı amacıyla yani turizm sektöründeki firmaların sezona hazırlıkları için ihtiyaç duydukları finansman ihtiyacının karşılanmasına yönelik bir kredidir.

Ticari Taksi Kredisi: Taksi plakası sahiplerine, taksi plakasının teminatı ile sağlanan kredidir. Taksi plakasının piyasa değeri üzerinden ve bu piyasa değerinin belli bir oranı olarak verilmektedir. Plaka sahibi plakayı teminat olarak göstererek finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla ya da ticari araç alımı amacıyla bu krediyi kullanabilmektedir.

Taksitli kredilerin vadesi ve bu kredilere uygulanacak olan faiz oranı kredinin türüne ve amacına göre farklılık gösterebilmektedir. Kredi koşulları son derece esnektir. 12 aydan 60 aya kadar farklı vadelerde kullanılabilirdiği gibi ₺ veya döviz cinsinden kullanılabilir. Firmalar kendi nakit akışlarına göre kendi finansal döngülerine göre farklı ödeme seçenekleri belirleyebilmekte örneğin aylık eşit taksitlerle ödeme, üç aylık eşit taksitlerle ödeme, ödemesiz dönem belirlenerek bir ödeme planının oluşturulması mümkün olabilmektedir. Bazı bankalar taksitli kredilerde teminat talep edebilmekte ve kredi faiz oranı da kredinin bir teminat karşılığında verilir verilmemesine ya da teminatın niteliğine göre değişmektedir. Teminat olarak bazı bankalar özellikle gayrimenkul teminatı talep etmektedirler. Bazı bankalar yurt dışından verilen teminatları da kabul etmekte, bazı bankalar ise kefil ve teminat istememektedir.

Taksitli kredilerde müşterilerin geri ödemelerinde eşit taksitli, esnek ödemeli (artan taksitli, azalan taksitli), ara ödemeli, balon ödemeli (periyodik ara ödemeli, değişken ara ödemeli, serbest ara ödemeli, belirli dönem faiz ödemeli) veya belirli dönem ödemesiz gibi seçeneklerle kredilendirme yapılabilmektedir.

- Eşit taksitli kredide, ödenecek taksit sıklık bilgisine göre eşit taksitli ödeme planı oluşturulur.
- Azalan taksitli kredide, taksit tablosu belirli periyotta, belirlenen taksitten sonra, belirlenen oranda azaltma olacak şekilde yapılandırılır.
- Artan taksitli kredide, taksit tablosu belirli periyotta, belirlenen taksitten sonra, belirlenen oranda artırım olacak şekilde yapılandırılır.
- Periyodik ara ödemeli kredide, taksit tablosu belirlenen periyotta, belirlenen miktar baz alınarak oluşturulur. Belirlenen periyotlarda ve tutarlarda ara ödeme yapılır.
- Değişken ara ödemeli kredide, taksit tablosunda ara ödeme tutarları değişken, ara ödeme tarihleri sabit şekilde oluşturulur. Bu ödeme şeklinde ara ödeme tutarları serbest olarak, ödeme tarihleri ise periyodik olarak sabit şekilde belirlenmektedir.

- Serbest ara ödemeli kredide, taksit tablosunda ara ödeme tutarları ve tarihleri serbest şekilde oluşturulur.
- Belirli dönem faiz ödemeli kredide, belirli bir dönem süresince anapara ödemesi yapılmadan sadece faizin ödenmesi, kalan vade süresinde de anapara ve faiz tutarlarının sabit taksitler halinde geri ödemesi yapılır.
- Belirli dönem ödemesiz kredide, belirli bir dönem süresince anapara ve faiz ödemesi yapılmaz.

Borçlu Cari Hesap Kredisi

Firmaların nakit girişleri ile ödemeleri arasında zamansal uyumsuzluk olabilmektedir. Bu nedenle firmalar ellerinde gereğinden fazla atıl para bulundurmamak zorunda kalabilmektedir. Borçlu cari hesap kredisi bu uyumsuzluk problemini çözerek firmanın elinde atıl para zorunluluğunu ortadan kaldırmaya yardımcı olan bir kredi türüdür. Bu haliyle ele alındığında firmanın kısa vadeli finansman ihtiyacını karşılamaya yönelik bir kredi türüdür. Vadesi 12 ay ile 18 ay arasında değişmektedir. Bankalar bir firmaya borçlu cari hesap kredisi açarken kefalet ya da teminat isteyebileceği gibi kefalet ya da teminat olmadan da bu krediyi açabilmektedir. Ancak genel olarak, firmanın çek ya da senetleri teminat olarak aldığı borçlu cari hesap kredisine çek ya da senet karşılığı krediler de denilmektedir. Banka firmadan teminat olarak çek veya senet almakta ve firma adına bir cari hesap açmaktadır. Bir firmanın mantık gereği borçlu cari hesaba borcundan daha fazla para yatırması söz konusu olamaz. Bu nedenle bu hesap kullanıldığı süre içinde her zaman negatif bakiyeli yani borçlu olacaktır. Bu nedenle borçlu cari hesap olarak nitelendirilmektedir. Ticari senetler karşılığı açılan kredilerde firmanın çekebileceği kredi tutarı gösterdiği teminatın belli bir yüzdesi ile sınırlandırılmaktadır. Bunun nedeni rehin edilen senetler arasında protesto olanların çıkabilme olasılığıdır. Senet tutarı üzerinden konulan bu ihtiyat payına marj adı verilmektedir. Bankalarda şube yetkisinde açılacak kredilerde genel müdürlüğün belirlediği marj oranından az olmamak üzere şubenin kredi komitesi tarafından belirlenen marj yüzdesi uygulanmaktadır.

Banka bir firmaya borçlu cari hesap kredi olanağı tanımlandığında firma kendisine tanımlanan kredi limitini istediği zaman kullanabilmektedir. Bu limit çerçevesinde hesabından istediği zaman para çekebilmekte istediği zaman para yatırabilmektedir. Yani vade ve limit dâhilinde firma bu krediyi serbest biçimde kullanabilmektedir. Bu nedenle bu tür kredilere dönen krediler (rotatif krediler) denilmektedir. Bu kredilerden yararlanan firmalar geri ödeme yaptıkça tekrar banka tarafından belirlenmiş olan kredi limitine kadar borçlanma olanağına sahip olmaktadır. Söz konusu kredi türü gelecekte krediye gereksinimi olacağını tahmin eden fakat bunun tam olarak zamanını ve tutarını öngöremeyen firmalar açısından oldukça uygun bir kredi türüdür. Şöyle bir örnek verilebilir. A firması yoğun finansman ihtiyacı olacağı beklentisiyle Ocak ayında B bankasından ₺100 bin limitli bir borçlu cari hesap kredisi tanımlaması yaptırmıştır. Yani B bankası A firmasına borçlu cari hesap kredisi olarak ₺100 bin'lik bir kredi hattı olanağı tanımlamıştır. A firmasının nakit girişleri eğer beklentilerinin üstünde olursa, örneğin bu krediyi Haziran ayına kadar hiç kullanmayabilir. Örneğin bu firmanın 15 Haziran'da müşterisinden ₺90 bin nakit tahsil edeceğini ancak 13 Haziran'da ₺90 bin ödemesi olduğunu varsayalım. Bu durumda bu firma borçlu cari hesaptan ₺90 bin çekecek iki gün kullanacak ve iki gün sonra tekrar yatırabilecek ve sadece iki günlük faiz ödeyecektir. Bu işlemden örneğin bir ay sonra firmanın 2 aylığına ₺50 bin'ye ihtiyacı olursa hesabından ₺50 bin çekip 2 ay sonra yatırır ve iki aylık faiz öder. Görüldüğü gibi, firma açısından son derece esnek bir kredi türüdür. Firma borçlu cari hesap aracılığı ile kendisine tanınan limitten (kredi hattından) kredi kullandığı gün, kredi faiz oranı neyse o faiz yükünün altına girmiş olmaktadır. Örneğin

Haziran ayında iki günlüğüne ₺90 bin çeken firma ₺90 bin'nin o günkü faizi yıllık %15 ise bunun iki günlüğüne tekabül eden kısmını ödeyecektir. Yine Temmuz ayında çekip iki ay kullandığı kredinin faizi o günkü koşullarda yıllık %20 ise ödeyeceği faiz %20 üzerinden olacaktır. Borçlu cari hesap kredisinin faizleri üçer aylık dönemler halinde hesap edilmektedir. Bu dönemler genel olarak 31 Mart, 30 Haziran, 30 Eylül, 31 Aralık tarihleridir. Her üç ayda bir firmanın bu hesaptan çektiği ve bu hesaba yatırdığı paralar karşılaştırılarak piyasa faiz oranına göre ödeyeceği faiz tutarı belirlenir. Faiz tutarı üç aylık dönem için tahsil edilirken, o günkü piyasa faiz oranları üzerinden faiz ödemesi belirlenir. Bu anlamda bu kredinin faiz oranı piyasa koşullarına duyarlıdır. Değişken faizli bir kredi türüdür. Kredinin rotatif biçimde kullanılması ve faizinin üç ayda bir hesaplanması firmaya esneklik sağlamaktadır. İskonto kredisi ile borçlu cari hesap kredisi arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Daha önce örneğini verdiğimiz firmanın Haziran ayında ₺90 bin'lik bir finansman ihtiyacı ortaya çıktığında bu firmanın bankadan borçlu cari hesap kredisi alma imkânı olmasaydı ve bu firma bir müşterisine sattığı mal karşılığında elinde bulundurduğu üç ay vadeli senedi B bankasına iskonto ettirerek nakit ihtiyacını karşılamak zorunda olsaydı, iki günlük finansman gereksinimini karşılamak için üç aylık faiz oranı üzerinden hesaplanmış maliyete katlanmak zorunda kalacaktı. Oysaki bu firma borçlu cari hesap kredisi kullanarak ₺90 bin finansman ihtiyacı için sadece iki günlük faiz ödeyecektir.

Spot Kredi

Kısa süreli nakit ihtiyacını karşılamaya yönelik bir kredi türüdür. Spot kredinin toplam tutarı, vadesi ve faiz oranı kredinin kullanıldığı tarihte belirlenir ve vade sonuna kadar sabittir ve kredinin tamamı bir defada kullanılır. Faiz ve diğer masraflarla birlikte kredinin tahsili dönem sonunda yapılmaktadır. Spot krediler ₺ ya da yabancı para cinsinden olabilir. Faiz oranları yükseldiği zaman bile, vade sonuna kadar kredinin açıldığı tarihteki faiz oranı geçerli olacağı için firmayı faiz oranı dalgalanmalarından korumakta ve bu haliyle firma açısından nakit yönetiminde önemli bir kolaylık sağlamaktadır. Vade süresinin kısa olması, vade sonunda anapara ve faiz oranının defaten tahsil edilmesi ve diğer kredi türlerindeki esnekliklerin olmaması nedeniyle faiz oranları diğer kredi türlerine göre daha düşüktür. Bu açıdan bakıldığında, daha çok rotatif kredi kullanan (örneğin borçlu cari hesap kredisi) firmaların finansman giderleri daha çok spot kredi kullanan firmaların finansman giderlerinden daha büyük olacaktır. Ancak faiz oranının düşmesi yönünde güçlü beklentilerin olduğu dönemlerde firma açısından spot kredi kullanımı ilave bir finansman yükü yaratacaktır. Spot krediler ana paranın vadesinden önce kısmen ya da tamamen -yani bir defada ya da birkaç defada- kapatılma seçeneği ile veriliyorsa bunlara erken kapama opsiyonlu spot krediler denilmektedir. Erken kapatma opsiyonunun bulunması durumunda kredinin faizi daha yüksek olabilmektedir. Firmalar ticari faaliyetlerinden doğan alacakları temsil eden senetleri teminat olarak vermektedir. Banka açısından bu teminat alınırken dikkat edilen husus teminat olarak alınan senet ya da senetlerin vadesi ile spot kredinin vadesinin aynı olmasıdır. Örneğin B bankası A firmasına 12 ay vadeli ₺100 bin'lik spot kredi açmış olsun. A firması da bankaya teminat olarak elindeki 11 ay vadeli ₺100 bin'lik senedi vermiş olsun. Senedin vadesi spot kredinin vadesinden daha kısa olduğu için bu durumda banka ya senedi tahsil edip spot kredi müşterisinin hesabına alacak olarak kaydeder ya da senet bedeli tahsil edildikten sonra bloke hesap alınıp spot kredinin vade bitimine kadar bu hesapta bekletilir. Hiç kuşku yok ki B bankası A firmasından 18 ay vadeli bir senedi teminat olarak kabul etmeyecektir. Çünkü bu durumda senedin vadesi spot kredinin vadesinden daha uzundur.

Kredi kullanan firma açısından spot kredi ile borçlu cari hesap kredisi arasında ne fark vardır?

SIRA SİZDE

Ticari Kredili Mevduat Hesabı

Firmalar bankalarda vadesiz ticari mevduat hesabı açtırabilmektedirler. Bankalar ticari mevduat hesabı olan firmaya nakdi kredi limiti tanımlamakta ve aslında pozitif bakiyeli (alacak bakiye) çalışması gereken firmanın ticari mevduat hesabının negatif bakiyeye (borç bakiye) düşmesine izin verilerek firmanın kısa vadeli nakit gereksinimini karşılayabilmesine, örneğin çek ve senetlerini, fatura ve vergi ödemelerini gerçekleştirebilmesine, imkân tanınmaktadır. Çünkü müşterinin hesabında yeterli bakiye olmaması durumunda bu kredi banka tarafından tanımlanan limit çerçevesinde otomatik olarak devreye girmektedir. Buna göre, bu hesap pozitif bakiye verdiği dönemler mevduat hesabı olarak görünürken, negatif bakiye verdiği dönemlerde kredi hesabı olarak görünmektedir. Bu hesap için faiz, hesabın negatif bakiye verdiği günler için günlük olarak hesaplanmakta ve faiz tahakkuku ise aylık ya da üç aylık dönemler halinde yapılmaktadır. Bu kredi türü için önemli olan husus kredinin, vadesi içinde yılda en az bir defa alacak bakiye vermesi gerekliliğidir. Bu durum, firmanın yılda en az bir defa ticari kredili mevduat hesabının alacak bakiye vermesini sağlayacak tutarda hesaba para yatırması gerektiği anlamına gelmektedir. Konuyu bir örnekle şu şekilde açıklayalım. Firma, 01/01/2011 tarihinde bankada 18 ay vadeli, ₺500 lik mevduat hesabı ve bu hesaba ilişkili bir ticari kredili mevduat hesabı açtırmıştır. Aynı firma, 01/05/2011 ve 01/07/2011 tarihlerinde toplam ₺640'lık harcama yapmış ve bu harcamayı da ticari kredili mevduat hesabından finanse etmiştir. Öte yandan firma, 01/11/2011 tarihinde ise ticari kredili mevduat hesabına ₺20 yatırmıştır. Bu noktada hesapta ₺120 (640-500-20) borç bakiye vardır. Yılda en az bir kez ticari kredili mevduat hesabının pozitif bakiyeli olması gerekliliği nedeniyle, firmanın 01/01/2012 tarihine kadar en az ₺121 yatırarak, 1 gün için dahi olsa ticari kredili mevduat hesabını pozitif bakiyeye döndürmesi gerekmektedir.

Gün İçi Kredi

Bir firmanın havale ve EFT'lerin gönderilmesi, fatura, senet, çek ve vergi bedellerinin ödenmesi gibi nedenlerle nakit açığı (provizyon açığı) olabilmekte yani firmanın herhangi bir gün içinde bir günlüğüne krediye ihtiyacı olabilmektedir. Gün içi kredi uygulaması bu ihtiyacı karşılayan sıfır faizli bir kredi uygulamasıdır. Gün içi kredi imkânı genel olarak banka ile ticari geçmiş olan kredibilitesi yüksek firmalara tanınan bir olanaktır. Kredinin vadesi bir gündür ve aynı gün sonunda kapatılması gerekmektedir. Eğer firma gün içi krediyi aynı gün kapatmazsa, banka bu krediyi diğer ticari krediler gibi (örneğin borçlu cari hesap kredisi gibi) faizlendirerek diğer masraflarla birlikte firmadan tahsil eder. Bu noktada bankanın kâr elde etme amacı güden bir ticari işletme olmasına rağmen hangi amaçla herhangi bir faiz getirisi elde etmediği bir kredi türü olan gün içi krediyi kullandırdığı sorusu akla gelebilir. Soruyu şöyle cevaplamak mümkündür. Banka her ne kadar gün içi krediden faiz getirisi elde etmese de, itibarlı firmalarla çalışmanın verdiği prestij katkısı, o firma ile ilişkilerin iyi tutulması neticesinde borçlunun ilerleyen dönemlerde farklı işlemler için bankanın potansiyel müşterisi olma ihtimali bankanın bu krediden elde ettiği kazanç olarak görülmektedir.

Ticari Kredi Kartları

Tıpkı tüketicilere verilen kredi kartı gibi bankalar firmalara da kredi kartı aracılığı ile kredi imkânı sunmaktadır. Bunlar genel olarak ticari kredi kartı olarak nitelendirilmektedir. Kredi kartı belirlenen limit çerçevesinde firmanın mal ve hizmet alım harcamaları ve nakit çekimlerinde kullanılmak üzere ticari kredi borçlusunun adına harcama yetkisine sahip olan şirket temsilcilerine tahsis edilmektedir. Firma kredi kartını kullanmaya başladıktan sonra, asgari tutar ödendiği sürece, kredi imkânının geri kalan kısmı kullanıma hazır

hale gelmektedir. Bu anlamda ödeme yapıldıkça kendi kendisini yenileyen rotatif bir kredi türüdür. Şirket temsilcilerinin nakit para taşıma zorunluluğunu ve riskini ortadan kaldırmaktadır. Kredi kartı ile haftanın yedi günü 24 saat alışveriş yapılabilmekte ve banka ATM'lerinden nakit para çekilebilmektedir. Bunun yanı sıra kredi kartı kayıp ve çalınmaya karşı sigorta edilebilmektedir. Firma yetkilileri kredi kartı aracılığı ile taksitle alışveriş, sanal ortamda elektronik ticaret yapabilmekte ve bu kartlar yurt dışında kullanılabilmektedir. Otomatik ödemeye tabi olan (elektrik, su, doğal gaz vb.) ödemeler kart aracılığı ile yapıp, bu işlemler için şirket yetkililerinin zaman harcaması önlenmiş olmaktadır. Bunlara ek olarak bu kredi türü, firma açısından farklı alanlarda yapılan harcamaların kontrolünü ve rahat biçimde izlenmesini sağlar. Örneğin firma yetkililerinin seyahatlerinde, firma adına yaptıkları temsil ve ağırlama harcamalarının tek bir hesaptan yapılmasını ve aylık olarak alınan hesap dökümleri ile düzenli olarak izlenebilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, firma kredi kartı kullanımı nedeniyle bankanın yaptığı promosyonlardan (örneğin para puan ya da bazı çekilişlere katılma ya da belli düzeyde harcama yapıldığında bazı hediyelerin kazanılması, bankaca belirlenen yerlerden alışveriş yapılması durumunda indirimli alışveriş imkânı kazanılması gibi) yararlanabilmektedir. Bu tür ilave imkânlar diğer kredi türlerinde bulunmamaktadır. Bunlara ek olarak kartın hesap kesim tarihi içinde yapılan alışverişler için faiz ödemesi söz konusu değildir. Şöyle bir örnek düşünülebilir. A firmasının şirketin temizliği için ₺10 bin'lik temizlik malzemesi satın alması gerekmektedir. A firmasının elinde nakit para bulunmamaktadır ve şirketin nakit girişlerine göre 25 gün sonra nakit parası olacaktır. Böyle bir durumda şirket bu ₺10 bin'lik temizlik maddesi alımı için borçlu cari hesap kredisi kullanırsa 25 gün için piyasa koşullarına göre söz konusu olan faizi ödeyecektir. Oysaki şirket bu alımı kredi kartı ile yaparsa ve son ödeme tarihinde krediyi geri öderse 25 günlük nakit ihtiyacını hiçbir faiz ödemediği için finanse etmiş olacaktır. Öte yandan borçlu cari hesap ya da başka bir kredi türü için bankaya başvursa prosedür ve işlemlerin tamamlanması zaman alabilecektir. Oysaki firma, gerekli finansman ihtiyacını kredi kartını kullanarak hızlı bir şekilde karşılayabilecektir. Bu nedenle ticari kredi kartları ülkemizde özellikle küçük ve orta boy işletmeler için oldukça kullanışlı bir kredi türüdür.

Ülkemizde bazı bankalar bazı sektörlerde özgü farklı ödeme seçenekleri ile kredi kartı tahsis edebilmektedirler. Örneğin tarım sektöründeki üreticiler için ödeme dönemleri hasat mevsimine göre ayrılmış olan kredi kartı olanakları bulunmaktadır.

Altın Kredisi

Bankalar bu krediyi kuyumculuk sektöründe faaliyette bulunan perakendeci, altın üzerinden işçilik geliri elde eden imalatçı, toptancı ve ihracatçı firmalara kullanırmaktadır. Kuyumculuk sektörü dışında herhangi bir sektörde faaliyette bulunan bir firma bu krediyi kullanamaz. Dünyada altın fiyatlarının artması ve istikrarsız hale gelmesi kuyumculuk sektöründeki firmaların finansman ihtiyaçlarını ciddi biçimde arttırmaktadır. Firmalar bu krediyi kullanarak işletme sermayesi ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Bu anlamda firmalar bu krediyi kullanarak altın fiyatlarındaki değişimden çok daha az etkilenme imkânına sahip olacaklardır. Bankalar bu krediyi fiziki altın teslimi biçiminde kullanırmaktadırlar. Yani firmalar krediyi fiziki külçe altın olarak almaktadır. Ancak ödemeyi fiziki altın cinsinden yapabilecekleri gibi Türk Lirası ya da yabancı para olarak da yapabilmektedirler. Altın kredisi hesaplarına tahakkuk ettirilecek faiz ile komisyonlar da altın olarak hesapta izlenir. Teslim edilen altının 1000 ayar karşılığına tekabül eden has altın miktarı esas alınarak işlem yapılmaktadır. Kredinin ihracat taahhütlü kullanılması durumunda firmaya vergi, resim ve harç istisnası uygulanır. Ülkemizde bankalar kuyumculuk sektöründeki firmalara işletme sermayesi ihtiyaçları için 12 ay vadeli altın işletme kredisi ve ihracatın finansmanı için 18 ay vadeli altın ihracat kredisi kullanırmaktadır.

Döviz Kredisi

Döviz kredilerindeki amaç ülkemize döviz girişini sağlayan iktisadi faaliyetlerin desteklenmesidir. Bu kredilerin amacı ihracatı teşvik etmek ve ülkeye döviz girişini arttırmak olduğu için vergi, komisyon ve faiz oranları diğer kredi türlerine göre daha düşüktür. Bankaların hangi koşullarda döviz kredisi açabileceği ile ilgili temel düzenleme 1989 tarih ve 89/14391 sayılı Kararnamenin eki Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı karardır. Zaman içinde 32 sayılı kararda bazı değişiklikler yapılmış olup en son değişiklik 16 Haziran 2009 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

Buna göre döviz kredileri,

- Transit ticaret yapan firmaya,
- Yurt dışında iş yapan müteahhit firmaya,
- Yurtdışına ihraç malı götürülmesi, yurtdışından yurtiçine ithal malı getirilmesi, transit mal ve yük taşımacılığı işleriyle uğraşan uluslararası taşımacılık firmalarına,
- Yurt içinde ve yurt dışındaki turizm faaliyetleri sırasında yaptıkları döviz karşılığı hizmet satışları için turizm kuruluşları ve seyahat acentalarına,
- Bedelleri döviz olarak alınmak kaydıyla, yurt dışında yerleşik firmalar adına garanti kapsamında gerçekleştirilen gemi bakım ve onarım hizmetleri ile uğraşan firmalara açılan krediler olarak tanımlanmaktadır.

Bu çerçevede döviz kredileri, fiili mal ihracatı, vergi, resim harç istisna belgesi (VRHİB), dâhilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) kapsamındaki ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerin finansmanı amacıyla kullanılan kredilerdir.

Döviz kredisi ihracat için kullanıldığında belgesiz olarak kullanılmaktadır. Fakat ihracata kabul edilen satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı faaliyetler için DİİB’nin veya VRHİB’nin alınmış olması gerekmektedir.

Buna ek olarak, 2009 yılında Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı kararın döviz cinsi kredilerle ilgili fıkralarında yapılan değişiklik ve eklemelere göre, döviz geliri olmayan (ihracatçı) firmalara ihracat taahhüdü aranmaksızın ortalama vadesinin bir yıldan uzun olması ve tutarının da 5 milyon ABD dolarından az olmaması koşuluyla yurt içinde yerleşik bankalardan kredi kullanabilme olanağı tanınmıştır. Bu tür krediler “Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi”ne tabidir.

VRHİB, ilgili kamu kurumu tarafından ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerin vergi resim ve harç istisnasından yararlanmasına imkân vermek amacıyla düzenlenen bir belgedir. Bu belgenin azami süresi 24 aydır. Belge konusu işle ilgili olarak yapılan işlemlerde vergi, resim ve harç istisnasından yararlanmak amacıyla belli tutarda döviz kazandırma yükümlülüğü bulunmaktadır. DİİB ise, ilgili kamu kurumu tarafından ihracatı arttırmaya yönelik olarak gümrük muafiyeti, ithalat ya da yurt içi alımlara imkân sağlayan ve belge kapsamındaki işlemlere vergi, resim ve harç istisnası uygulanabilmesi için düzenlenen ve ihracatçı firmalara verilen bir belgedir.

İhracat taahhüdü ile bu krediyi kullanan firma, ihracat taahhüdünü yerine getirdiği takdirde vergi, resim ve harç muafiyeti söz konusu olmaktadır. İhracat taahhüdünün teşvik tebliğinde belirtilen sürelerde yerine getirilmemesi durumunda döviz kredilerine uygulanan istisnalar gecikme faizi ile birlikte geri alınmaktadır. Firmalar bu krediyi ihracat ve ihracat sayılan döviz kazandırıcı faaliyetlerin finansmanı için sabit ya da değişken faizli olarak kullanılabilmektedir. Döviz kredileri, yurt dışına döviz ödenmesi gereken hallerde döviz, yurt içinde ise Hazine ve Maliye Bakanlığı belirtilen haller dışında Türk Lirası olarak kullanılır. Bu durumda banka, kendisine döviz kredisi için başvuran firma için istediği döviz üzerinden faiz belirlemekte ve kredi ₺ olarak kullanılmaktadır. Döviz kredisi kullanan firma vade sonunda borcunu döviz ödeyerek kapatabileceği gibi o günkü döviz kuru üzerinden ₺ olarak da kapatabilmektedir. Nakdi döviz kredileri sadece Merkez Bankası’nca alım satım konusu yapılan konvertibl dövizler üzerinden sağlanmaktadır.

Döviz kredileri “borçlu cari hesap kredisi” veya “spot kredi” şeklinde verilmektedir. Borçlu cari hesap şeklinde verilen kredilerde azami vade 24 ay iken, spot kredi şeklinde verildiğinde azami vade 12 ay olmaktadır. Fiili ihracatta (belgesiz) genel vade 18 ay, gemi inşa ve ihracında 24 aydır. Belge kapsamında kullanılan kredilerde ise kredinin vadesi belge vadesi ile sınırlıdır. Borçlu cari hesap kredisi biçiminde verildiğinde 3 ayda bir faiz ödemeli olup, anapara vade sonunda tahsil edilmektedir.

Döviz Endeksli Kredi

Döviz endeksli krediler bir firmaya tahsis edilen kredinin belli bir döviz cinsine endekslenerek, kredinin açıldığı tarihteki döviz alış kurları üzerinden ₺ olarak kullanılan kredilerdir. Döviz endeksli krediler firmalara ₺ olarak verilmekte ancak bankalar firmanın kredi riskini döviz cinsinden takip etmektedir. Borçlu cari hesap kredisi veya spot kredi şeklinde kullanılmakta olan bu krediler, herhangi bir istisna veya muafiyete tabi değildir. Bu kredi türü, kredibilitesi yüksek olan döviz kuru riskini yönetme kapasitesi olan firmalara verilen bir kredi türüdür. Kredinin kullanılmasında ve kapatılmasında “döviz alım belgesi” veya “döviz satım belgesi” düzenlenmez. Diğer döviz kredisi türlerinden temel farkı, ihracat taahhüdü gerektirmemesidir. İhracat taahhüdü bulunmaması sebebiyle, döviz olarak borçlanmak isteyen firmalarca, her türlü ticari faaliyetin finansmanı için kullanılabilir ve ihracat taahhüdü doğurmadığı için firmalar açısından taahhüdünü yerine getirememesi ve müeyyideye uğrama riski doğurmaz. Geri ödeme ve faizi, endekslenen döviz cinsine göre hesaplanıp vade sonunda bankanın döviz kuru alış fiyatı üzerinden ₺ olarak tahsil edilir. Bu krediyi kullanan firmalar bankayla yaptığı anlaşmaya göre geri ödemelerini döviz olarak yapabilmektedir.

Bankalar açısından bakıldığında, bir bankanın döviz endeksli kredi verip vermeyeceği üç değişkenin (₺ faizi, döviz kuru artışı ve dövizin faizi) ilişkisine bağlıdır. Buna göre eğer bankanın beklentisi;

$$₺ \text{ Faizi} > (\text{Kur artışı} + \text{Dövizin faiz getirisi})$$

şeklinde ise, banka kısa pozisyonda yani açık pozisyonda olacaktır. Böyle bir durumda banka döviz cinsinden borçlanmayı tercih ederken, kredilerini ₺ cinsinden vermek isteyecektir. Tersine banka yönetiminin beklentisi,

$$(\text{Kur artışı} + \text{Dövizin faiz getirisi}) > ₺ \text{ Faizi}$$

biçiminde şekilleniyorsa, banka uzun pozisyonda olacaktır. Böyle bir durumda banka ₺ cinsinden borçlanmayı tercih ederken, kredilerini döviz cinsinden vermek isteyecektir.

Dikkat edilecek olursa, her iki durumda da banka açısından bilinemez olan faktör kur artış oranıdır. Yani banka her iki durumda da kur riski üstlenmektedir. Kısa pozisyon durumunda, döviz kuru artış oranı bankanın döviz kuru artış beklentisinden daha yüksek olursa, banka ₺ kredi kullanılmayı tercih etmesi nedeniyle zarara uğrayacaktır. Uzun pozisyon durumunda ise, döviz kuru artış oranı bankanın döviz kuru artış beklentisinden daha düşük olursa, banka döviz cinsinden/döviz endeksli kredi kullanılmayı tercih etmesi nedeniyle zarara uğrayacaktır. Bu nedenle döviz endeksli kredi veren bankanın kendi döviz pozisyonunu yani döviz varlıkları ile döviz yükümlükleri arasındaki farkı yakından takip etmesi son derece önem taşımaktadır.

Firma açısından şu saptamalar yapılabilir. Döviz kredisi kullanamayan, ancak döviz endeksli ve/veya döviz cinsinden gelir elde etme kapasitesi olan bir firma, ₺ Faizi > (Kur artışı + Dövizin faiz getirisi) olduğu ya da ₺ Faizi > (Kur artışı + Dövizin faiz getirisi) olacağını öngördüğü dönemlerde döviz endeksli krediyi uygun bir finansman kaynağı olarak kullanabilir. Ancak, döviz kuru artış oranı firmanın beklentilerinin üzerinde ger-

çekleşirse, firma dövizde endeksli kredi kullanmak nedeniyle zarara uğrayacaktır. Aynı anlamda gelmek üzere (Kur artışı + Dövizin faiz getirisi) > ₺ Faizi olduğu dönemlerde firma eğer döviz kurunun önemli ölçüde düşeceğini bekliyorsa dövizde endeksli kredi kullanmalıdır. Hiç kuşku yok ki burada firmanın döviz kuru ile ilgili beklentilerini doğru biçimde şekillendirmiş olması, döviz kuru riskini sağlıklı biçimde yönetmesi son derece önemlidir. Firmaların yüz yüze olduğu döviz kuru riski üç biçimde (işlem riski, muhasebe riski ve ekonomik risk) ortaya çıkmaktadır. İşlem riski, firmanın gelecekte döviz cinsinden bir ödeme yapacak olması ya da döviz cinsinden alacağı olması durumunda ortaya çıkan risktir. Muhasebe riski, net varlık ve kârların firmanın finansal raporlarına kaydedilmesi sırasında ortaya çıkan risktir. Ekonomik risk ise ekonomik koşullarda ortaya çıkan değişimler nedeniyle yaşanan risktir. Özellikle ihracat ve ithalat hacmi yüksek olan firmalar bu riski daha çok yaşamaktadır.

Türk bankacılık sektöründeki uygulamalara bakıldığında döviz kredisinin eşit taksitli olarak 60 aya kadar vade ile verildiği görülmektedir. Borçlu cari hesap biçiminde rotatif olarak kullanıldığında ise, en fazla 12 ay vade ile kullanılmaktadır.

Son olarak dövizde endeksli kredilerle ilgili yasal düzenlemeye değinilmelidir. Bakanlar Kurulu'nun, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Kararı'nın yürürlüğe konulması ile 7/8/1989 tarihli ve 89/14391 sayılı Kararnamenin eki Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararın 17'nci maddesinin (b) fıkrası değiştirilmiş, (d) fıkrasından sonra gelmek üzere de (e) ve (f) fıkraları eklenmiştir. Söz konusu kararın değişik e ve f fıkralarına göre, bankalar, Türkiye'de yerleşik kişilere ticari veya mesleki amaçla dövizde endeksli kredi kullanırlabilirler. Türkiye'de yerleşik gerçek kişilerce, bu maddenin (b) ve (e) fıkraları ve Bakanlıkça belirlenecek haller dışında, yurt içinden ve yurt dışından döviz veya dövizde endeksli kredi kullanılamaz. İlgili düzenleme tarihinden sonra ülkemizde bankalar sadece ticari faaliyette bulunanlara dövizde endeksli kredi vermekte, gerçek kişilere dövizde endeksli kredi vermemektedir.

K İ T A P

Bankaların yüz yüze olduğu riskleri genel bir çerçevede içinde inceleyebilmek için Sadi Uzunoğlu'nun Kriter Yayıncılık tarafından basılmış olan "Yeni Başlayanlar İçin Bankacılık" (2011) adlı kitabını okuyabilirsiniz.

Türk Lirası (₺) İhracat Kredis

İhracat kredisi, ihracata yönelik olarak çalışan firmaların finansmanı amacıyla, ihracat konusu olan malların yurt dışına gönderilmek üzere yüklemesi yapılmadan önce (ihracat hazırlık kredisi olarak) veya yüklemekten sonra kullanılmaktadır. Bu kredi türü kısa vadeli. İhracatın hangi aşamada olduğuna göre:

- İhracat hazırlık kredileri,
- Kesin satışı ihracat kredileri,
- İhracat bedelinin tahsiliyle ilgili krediler şeklinde olmak üzere üç farklı biçimde uygulanmaktadır.

İhracat öncesi hazırlık kredisi, kesin ihracat siparişi alan firmaya bu siparişle ilgili üretimi gerçekleştirmek amacıyla ihtiyaç duyduğu işletme sermayesini karşılamak amacıyla bankaların tahsis ettiği kredilerdir. Kesin satışı ihracat kredileri, ihracat edilecek malların depolanması, ambalajlanması, nakledilmesi ve sevke hazır hale getirilmesi amacıyla ihracatçının ihtiyaç duyduğu finansman için kullanılan kredilerdir. İhracat bedelinin tahsili ile ilgili krediler ise, ihracat malları gümrükten çıktıktan sonra bedellerinin önceden tahsil edilmesine imkân veren bir kredi türüdür.

Özellikle kısa vadeli ihracat kredileri, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü gelişmekte olan ülkelerin ihracat ettikleri mallar, kısa

vadeli kredilere uygundur. Bir ülkenin üretim yapısı değiştiğinde, ihrac ettikleri mallar farklılaştığından, orta ve uzun vadeli finansman da önem kazanmaktadır. Makine ve teçhizat gibi mallar 1-5 yıl vadeli kredilerle ihrac edilirken, anahtar teslimi projeler ve bitmiş sanayi fabrikalarının ihracatı ise genellikle 5 yıldan daha uzun vadeli kredilerle mümkün olmaktadır.

Bu kredi türü, ihracat ile ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı faaliyetlerin finansmanı amacıyla Türk Lirası cinsinden kullandırılan ve geri ödemesi de ₺ olarak yapılan bir kredi türüdür. İhracatın finansmanı amacıyla belgesiz olarak, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı faaliyetlerin (hizmet ihracı) finansmanı amacıyla ise belge (DİİB, VRHİB) kapsamında kullandırılmaktadır. Vergi, resim ve harç istisnası uygulanması nedeniyle ihracat taahhüdü oluşur. İhracat taahhüdü FOB (Free on board-Güvertede teslim) bedeli üzerinden belirlenmektedir. Bankalar ₺ ihracat kredisini kullandıracağı firmanın bazı özelliklere sahip olmalarını isteyebilmektedir. Bankalar kredi verecekleri firmanın son bir yılda ya da son üç yılda ortalama ihracat rakamı için asgari bir düzeyi (örneğin yıllık 250,000 dolarlık ihracat vb.) gerçekleştirmiş olmasını kriter olarak koyabilmektedir. Bankalar ihracata yeni başlayan firmalara da ₺ ihracat kredisi vermektedir. Ancak, ihracata yeni başlayan firmalara verilen ₺ ihracat kredisinin azami limiti (örneğin 100 bin dolar) yıllardır ihracat yapan firmalara verilen kredinin azami limitinin (örneğin 10 milyon dolar) çok altında olabilmektedir. Yine bazı bankalar bu krediyi verirken kredi kullanacak firmanın istihdam hacmi ile ilgili kriterler (kredi alacak firmada çalışan sayısının 1-150 kişi arasında olması gibi) de koyabilmektedir. Faiz tahakkuku üçer aylık devre sonlarında (Mart, Haziran, Eylül ve Aralık ay sonları) yapılan bu kredi türünde, gerekli koşulların sağlanması ile teşvik tedbirlerinden de yararlanılabilmektedir. Kredinin vadesi 1 yıldır. Ancak, vade ihracat durumuna ait gerekli bilgiler verilmek kaydıyla üçer aylık devrelerle 18 aya kadar uzatılabilmektedir. Bu kredi, rotatif kullandırılan bir kredi türüdür.

Eximbank Kaynaklı Krediler

Eximbank (Türk İhracat Kredi Bankası) ihracatçıları, imalatçı ihracatçıları ve ihracat bağlantılı mal üreten imalatçı firmaları desteklemek amacıyla ihracat kredileri veren bir kamu bankasıdır. Eximbank kısa vadeli ve orta/uzun vadeli ihracat kredileri kullandırmaktadır. Eximbank kredileri doğrudan doğruya Eximbank tarafından veya Eximbank tarafından ticari bankalar aracılığı ile kullandırılmaktadır. Eximbank'ın kullandığı kısa vadeli ihracat kredilerinin türleri şunlardır:

- Sevk öncesi reeskont kredisi,
- İhracata hazırlık kredileri,
- Dış ticaret şirketleri kredileri,
- KOBİ ihracata hazırlık kredileri,
- Kısa vadeli ihracat alacakları iskonto kredileri,
- İhracata dönük üretim finansman kredisi,
- Sevk öncesi ihracat kredisi.

Sevk öncesi reeskont kredisi, ihracata hazırlık kredileri, dış ticaret şirketleri kredileri, KOBİ ihracata hazırlık kredileri, kısa vadeli ihracat alacakları iskonto kredileri ve ihracata dönük üretim finansman kredisi doğrudan doğruya Eximbank tarafından ihracatçılara kullandırılırken; sevk öncesi ihracat kredileri bir Eximbank kaynağı olarak ticari bankalar aracılığı ile ihracatçılara kullandırılmaktadır. Bunun yanı sıra, ticari bankalar Eximbank'ın doğrudan doğruya verdiği kredilere (sevk öncesi reeskont kredisi, ihracata hazırlık kredileri, dış ticaret şirketleri kredileri, kısa vadeli ihracat alacakları iskonto kredileri ve ihracata dönük üretim finansman kredisi) garanti vererek bu kredilerin kullanımına katılabilmektedir.

Sevk öncesi ₺ ve döviz ihracat kredileri, dış ticaret sermaye şirketleri hariç olmak üzere, ihracatçı veya imalatçı niteliğine sahip ihracatçı firmalar ile ihracat bağlantılı mal üreten imalatçı firmalara kanun, kararname ve tebliğlerle ihracı yasaklanan malların dışında kalan ve Türk menşeli malların, serbest dövizle, kesin olarak ihracı taahhüdü karşılığı kullanılmak üzere aracı bankalara tahsis edilmektedir. Bu kredinin kullanılmasında aracı durumundaki ticari bankalar çok önemli bir role sahiptir. Firmalar bu kredi için başvuruyu aracı ticari bankaya yaparlar. Ticari bankalar riskini üstlenmeyi uygun buldukları firmaların kredi talebini Eximbank'a bildirirler. Eximbank kredi taleplerini değerlendirir. Kabul edilmesi halinde kredi, firma hesabına aktarılmak üzere aracı bankaya ödenir. Kredi geri ödemesi firma tarafından aracı ticari bankaya yapılır. Kredinin FOB ihracat taahhüdü çerçevesinde orijinal vadesi içinde yapılan ihracatlarla kapatılması gerekmektedir. İhracat taahhüdü kapsamındaki beyannamelerin asılları kredi tasfiyesini takip eden en geç 30 gün içinde kredinin taahhüt hesaplarına saydırılmak üzere ticari bankaya teslim edilir. Ticari banka kredi taahhüdünün kapandığını "taahhüt kapatma bildirim formu" ile Eximbank'a bildirir.

Kredinin vadesini, faiz oranını, kredilendirme oranını, kredinin kullanılacağı döviz cinsini belirleme yetkisi Eximbank'a aittir. Kredi; vergi, resim ve harç istisnası mevzuatı hükümleri dâhilinde vergi, resim ve harç istisnasından yararlanır. Bu krediler döviz olarak verilebildiği gibi, ₺ olarak da verilmektedir. Türk Eximbank tarafından, krediye aracılık eden bankalara, sevk öncesi Türk Lirası İhracat Kredisinde ₺ bazında, sevk öncesi döviz ihracat kredisinde ise ABD Doları bazında yönetim kurulu tarafından belirlenen genel kredi limiti tahsis edilmektedir. Aracı bankaların kendilerine tahsis edilen Türk Lirası ve ABD Doları bazındaki sevk öncesi ihracat kredileri genel limitlerinin Türk Eximbank tarafından belirlenen asgari bir oranına karşılık gelen tutarını küçük ve orta boy işletmelere (çalışan sayısı 1-250 arasında olan net satış hasılatı ₺25 milyon'ı aşmayan firmalar) kullanması zorunludur. Aracı bankaların, sevk öncesi Türk Lirası ihracat kredisine genel limitlerinin en az % 5'ini kanuni veya iş merkezlerinin yanı sıra, ekonomik veya ticari faaliyetleri kalkınmada öncelikli yörelerde yer alan firmalara kullanılması zorunludur. Bir firmanın kullanmakta olduğu sevk öncesi Türk Lirası / döviz ihracat kredilerinin anapara bakiyelerinin toplamı 15 Milyon ABD Dolarını aşamaz.

Dış Kaynaklı Krediler

Bankaların kredi verebilmeleri için yararlandıkları kaynaklar, öz kaynaklar ve yabancı kaynaklar olmak üzere iki grupta toplanır. Öz kaynaklar, ana sermaye ile katkı sermayesi toplanıp bu değerden sermayeden indirilen değerler çıkarıldıktan sonra elde edilen büyüklüktür. Bilindiği gibi ana sermaye ödenmiş sermaye, kanuni, ihtiyari ve fevkalade yedek akçeler, vergi karşılığından sonraki dönem kârı ve geçmiş yıllar kârı toplamından oluşmakta ve ana sermayenin hesaplanmasında, bankaların dönem zararı ile geçmiş yıllar zararı indirim kalemi olarak dikkate alınmaktadır. Bankaların kredi verebilmeleri için kullandıkları yabancı kaynaklar ise:

- Mevduat,
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)'ndan alınan reeskont kredileri,
- Yurtiçi bankalardan sağlanan krediler,
- Muhtelif borçlar,
- Tahvil ihracı ile sağlanan fonlar,
- Uluslararası piyasalardan sağlanan kredilerden oluşmaktadır.

Buna göre öz kaynaklar dışında kalan kaynakların tamamı banka açısından yabancı kaynaktır. Yabancı kaynakların bir kısmı iç kaynak iken (mevduat, TCMB'den alınan reeskont kredileri, yurtiçi bankalardan sağlanan krediler, muhtelif borçlar, tahvil ihracı ile

sağlanan fonlar) bir kısmı da dış kaynaktır (uluslararası piyasalardan sağlanan krediler). Dış kaynaklı kredilerde bankanın yurt içindeki bir firmaya aktardığı fonlar yurt dışı kaynaklardan sağlanan fonlardır. Bu durumda banka fon sağlayan yabancı kredi kaynaklarıyla kredi kullanan arasında bir köprü görevi görmektedir.

Dış kaynaklı krediler ise sendikasyon kredileri, uluslararası kuruluşlardan sağlanan krediler ve ülke kredileri olarak üç ana grup içinde ele alınmaktadır.

Sendikasyon Kredileri

Sendikasyon kredisi uluslararası piyasalarda çok farklı ülkelerden çok sayıda bankanın bir lider banka öncülüğünde bir araya gelip konsorsiyum oluşturarak örneğin Türkiye'deki bir bankaya kredi vermesidir. Sendikasyon kredilerinde genel olarak diğer uluslararası kaynaklı kredilerde olduğu gibi kredilendirilecek olana ilişkin tanımlamalar yapılabilmektedir. BDDK verilerine göre ülkemizde bankalar sendikasyon aracılığı ile elde ettiği kaynakların 2010 yılında %97,5'i dış ticaretin finansmanı amaçlı iken, 2011 yılında bu rakam %95,2'dir. Konsorsiyumu oluşturan banka sayısı, kredinin vadesi ve finansman koşulları her banka için farklılaşacağı gibi bir banka için zaman içinde de farklılaşır. Kredi ABD doları ya da Euro cinsinden verilmekte ve kredi faiz oranı ABD doları için LIBOR+ olarak tanımlanırken Euro krediler için EURIBOR+ olarak tanımlanmaktadır. Bilindiği gibi LIBOR ve EURIBOR uluslararası piyasalarda referans faiz oranının temelini teşkil ederken artı (+) kısmı risk primini temsil etmektedir. Bu artı kısmı bankadan bankaya farklılık gösterebileceği gibi, bir banka için zaman içinde de değişiklik gösterebilir. Bu artı kısmın alacağı değer bankanın kredi değerliliğine ve risklilik derecesine bağlı olarak değişir.

	Garanti Bankası (2011)	Vakıf bank (2011)	Akbank (2010)
Konsorsiyuma katılan banka sayısı	13 ülkeden 26 banka	16 ülkeden 34 banka	21 ülkeden 55 banka
Sendikasyon kredisinin ABD Doları kısmı (milyon \$)	145	192,5	584,5
Sendikasyon kredisinin Euro kısmı (Milyon Euro)	433	573,5	810,5
ABD Doları kısmı için faiz oranı	LIBOR+%1	LIBOR+%1,1	LIBOR+%1,5
Euro kısmı için faiz oranı	EURIBOR+%1	EURIBOR+%1,1	EURIBOR+%1,5
Vade	1 yıl	1 yıl	1 yıl

Tablo 4.2
Bazı Bankaların
Sendikasyon Kredisi
Kullanımı ile Bilgiler

Kaynak: Gazeteler

Bir banka açısından uygun koşullarda (faiz oranı, vade, ödeme şekli ve teminat yapısı gibi unsurlar) sendikasyon kredisi almak uluslararası düzeyde itibarının olduğunun bir göstergesidir. Ancak bir banka açısından sendikasyon kredisi almak kadar, aldığı sendikasyon kredisini mümkün olduğunca aynı ya da daha iyi koşullarda yenileyebilmek de son derece önemlidir. Uluslararası derecelendirme (rating) kuruluşları bankalara kredi notu vererek kredibilitelerini uluslararası düzeyde ölçmektedir. Ülkemizde bazı bankaların 2010 ve 2011 yılında aldıkları sendikasyon kredileri ile ilgili bilgiler Tablo 4.2'de verilmiştir.

Bankacılık sektörünün bütünü itibarıyla sendikasyon kredilerinin gelişimiyle ilgili daha ayrıntılı bilgi edinmek için <http://www.bddk.org.tr> adresini ziyaret edebilirsiniz.

İNTERNET

Uluslararası Kuruluşlardan Sağlanan Krediler

Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankalar, uluslararası kuruluşlardan (Uluslararası finans kurumu-IFC, Avrupa Yatırım Bankası-EIB, Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası-CEB, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası-EBRD vb.) doğrudan kredi sağlayarak ya da bu kuruluşların içinde yer aldığı konsorsiyumlardan sendikasyon -seküritizasyon kredileri olarak bu kredi olanaklarını yurt içinde kullanılmaktadır. Bu kredilerin temel özelliği uzun vadeli olmasıdır. **Seküritizasyon kredileri**, banka portföyünde yer alan araçların gelecekte sağlayacağı nakit akımlarının teminat gösterilerek, yurt dışından sağlanan fonları ifade etmektedir. Çeşitli Türk bankaları yurt dışı kredi kartı alacaklarına, yurt dışı havale akımlarına ve gelecekte tahsili söz konusu olacak diğer alacaklarına dayalı olarak yurt dışındaki bankalardan seküritizasyon anlaşmaları çerçevesinde kredi temin edebilmektedir. Seküritizasyon kredileri sağlayan banka bunu belli sektörleri desteklemek için kredi olarak vermektedir. Ülkemizde seküritizasyon kredilerinin ortalama vadesi sendikasyon kredilerinin ortalama vadesinden çok daha uzundur. BDDK verilerine göre, Eylül 2010 ve Eylül 2011’de sendikasyon kredilerinin ortalaması vadesi sırasıyla 1,1 yıl ve 1,2 yıl iken seküritizasyon kredileri için her iki dönemde de 6,4 yıldır.

Uluslararası Finans Kurumundan (IFC) Sağlanan Krediler

IFC, Dünya Bankası grubunda yer alan bir finans kuruluşudur. IFC, gelişmekte olan ülkelerdeki özel sektör yatırımlarına hükümet garantisi aranmaksızın, genellikle sermaye ortaklığına girerek ve/veya doğrudan kredi desteği ve sendikasyon/seküritizasyon kredisi sağlamak yoluyla kaynak aktarmaktadır. Kredilerin amacı genel olarak küçük ve orta boy işletmelerin desteklenmesidir. Ülkemizde farklı bankalar IFC ile kredi anlaşmaları yaparak sağladıkları fonları küçük ve orta ölçekli firmalara kredi olarak kullanılmaktadır.

Avrupa Yatırım Bankasından (EIB) Sağlanan Krediler

Avrupa Yatırım Bankası, AB’nin uzun vadeli finansman kuruluşudur. KOBİ’lerin desteklenmesi amacıyla çevrenin korunması, enerjinin verimli kullanımı, altyapı, bilgi temelli ekonominin gelişimi, sağlık ve eğitim alanlarında kredi vermektedir. Banka bu desteği, bir ülkede ortak çalıştığı çeşitli bankalar aracılığıyla sağladığı küresel kredilerle ve orta büyüklükteki kredilerle gerçekleştirmektedir. EIB, genelde projenin toplam maliyetlerinin %50’sine kadar olan kısmını finanse etmektedir. EIB kredilerinin, yatırımcının kendi fonlarını ve başka kaynaklardan sağlanan finansmanı tamamlayıcı olması amaçlanmaktadır. EIB’nin ortak çalıştığı bankalar, üzerinde anlaşma sağlanan küresel kredi kolaylıklarını küçük ve orta ölçekli işletmelerin, yerel ya da bölgesel yönetimlerin üstlendiği altyapı projelerini finanse etmekte kullanılmaktadır. EIB, söz konusu kredi kolaylığıyla hangi tür yatırımların finanse edilebileceği konusunda aracı banka ile anlaşma sağlamaktadır. Bu krediler, yarattığı çevre sorunu ya da yapısal sorunları nedeniyle hassas olarak kabul edilen sektörlerle (sentetik kumaşların üretimi, motorlu taşıtların üretimi, gemilerin inşası ve onarımı, uçak ve uzay gemisi imalatı, çelik sanayi) yönelik kullanılmaktadır. Bazı sektörler ise, EIB yetkisi çevresinde kredi kullanımından tamamen hariç tutulmakta yani bu sektörlerle (silahlar ve cephane, silah ve askeri ekipman imalatı ve dağıtımı, tütün ürünleri imalatı ve dağıtımı, atık yakma ve zehirli atık işleme, kumar ve bahis faaliyetleri, ahlaki ve etik açıdan tartışmalı sektörler (örn: insan klonlama üzerine yapılan araştırmalar), sadece gayrimenkul gelişimi için olan aktiviteler, sadece finansal aktiviteler (örn: finansal enstrümanların ticareti), canlı hayvanları deney olarak kullanan ve çeşitli amaçları için kullanan aktiviteler) kredi kullanılmamaktadır. EIB kaynaklı krediler uzun vadeli. Ancak vadesinin ne kadar olduğu Türkiye’deki bankanın EIB ile yaptığı anlaşma koşullarına göre farklılaşmaktadır.

Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası (CEB) Kaynaklı Krediler

Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası (CEB), küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) farklı sektörlerdeki (imalat, enerji, çevre koruma, tarım, sanayi, alt yapı, bilgi ve iletişim teknolojileri, turizm, sağlık ve eğitim sektörleri ile bu sektörlerle doğrudan hizmet veren sektörlerde) yatırım projelerinin finansmanına yönelik olarak Türkiye'deki bazı bankalar aracılığı ile kredi kullanırmaktadır. CEB kaynaklı kredilerin koşullarının ne olacağı, bu krediye aracılık eden bankanın CEB ile yaptığı protokol koşullarına göre farklılaşmaktadır.

CEB kredileri, işletme sermayesi finansmanı sağlamaya yönelik bir kredi türü değildir. Bu kredilerle finanse edilecek olan projeler Avrupa Konseyi konvansiyonları, uluslararası çevre anlaşmaları ve kalite standartları ile uyumlu olmalıdır. CEB'den sağlanan kredileri bankalar yurt içinde kullanırken kredi kullanıracakları firmanın sahip olduğu net sabit değerlerin parasal büyüklüğü, aktif büyüklüğü, net satış tutarı, istihdam hacmi ve firmanın ortaklık yapısı gibi konularda kriterler koyabilmektedir. Bu kredilerin ̸ üst limiti ve ödemesiz geçen dönemleri vardır. Vakıfbank'ın yaptığı uygulamaya bakıldığında, Vakıfbank bu krediyi ilgili firmanın projeleri Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası'nca onaylanması koşuluyla imalat ve hizmet sektörüne dönük istihdam imkânları yaratılmasını sağlayacak olan ihracat ya da döviz kazandırıcı potansiyeli bulunan küçük ve orta ölçekli özel sektör projelerinin kısmi finansmanı (yatırım tutarının azami %50'si) amacıyla kullanılmaktadır. Kredinin alt sınırı 250 bin Euro (veya bu değere eşit ABD doları) üst sınırı ise 5 milyon Euro'dur (veya bu değere eşit ABD doları). Kredi iki yıllık ödemesiz dönemden sonra 6 ayda bir ödemelidir. ABD doları cinsinden alınırsa referans faiz oranı LIBOR, Euro cinsinden alınırsa referans faiz oranı EURIBOR dur. Bu kredi değişken faizli bir kredidir. Faiz oranı altı ayda bir CEB tarafından belirlenmektedir. Bu konuda Halkbank'ın uygulaması 2012 yılının Şubat ayı itibarıyla, Vakıfbank'ın uygulamasından farklıdır. Halkbank bu kredi için bir alt limit belirlenmezken, üst limiti 2 milyon Euro olarak belirlemiş ve krediyi en fazla 250 çalışanı olan firmalara kullanırmaktadır. Vakıfbank uygulamasında net sabit kıymetlerinin toplamı 75 milyon Euro (buna eşit ̸) olması koşul olarak getirilirken, Halkbank uygulamasında farklı tanımlama yapılmaktadır. Yıllık net satış tutarı 50.000.000 Euro'yu ve aktif büyüklüğü 43.000.000 Euro'yu aşmayan firmalara bu kredi kullanılmaktadır.

Ülke Kredileri

Dünya ticaretinin hızlı bir şekilde daraldığı dönemlerde ihracat destekleri çoğu ülkede yoğun biçimde gündeme gelmektedir. İhracat destekleri genel olarak dört farklı türde ortaya çıkmaktadır. Bunlar:

- Mevcut kredilerin artırılması (veya yeni fonların yaratılması),
- İhracat garanti/sigorta mekanizmalarına yönelik tedbirler,
- İhracatta vergi iadelerinin artırılması,
- Ticaret engellerinin artırılmasıdır.

Ülke kredileri, ilgili ülkenin garanti/sigorta kuruluşlarının sigortası kapsamındaki ihracat kredileridir. ABD'de (US EXIM), Almanya'da (EULER HERMES), Fransa'da (COFACE), İngiltere'de (ECGD), İspanya'da (CESCE), İsviçre'de (ERG), İtalya'da (SACE) ve Japonya'da (NEXI) gibi kuruluşlar, ülke kredileri vermek için kurulmuş olan ve bulundukları ülkelerin yatırım malı ihracatını teşvik eden ihracat kredisi kuruluşlarıdır. Bu tür kuruluşlar yaklaşık olarak 40 farklı ülkede faaliyette bulunmaktadır. İhracat kredisi garanti kuruluşlarının amacı, kendi ülkelerine ait (o ülke menşeli) yatırım malları ihracatını teşvik etmektir. Bu amaçla kendi ülkelerinden yatırım malı satın alan ithalatçılara orta ve uzun vadeli kredi vermektedirler. Bu şekilde, garanti kuruluşları ithalatçının bulunduğu ülke ile ilgili olan ve bankaların üstlenmeyi tercih etmedikleri riskleri (politik, ticari vs.)

üstlenmekte ve bu riskleri sigortalamaktadır. Bankalar bu kredilerin kullanımına farklı yöntemlerle –harici garanti, aval, ya da akreditif vs.- aracılık etmektedir. Bu tür kredilerde ihracatçı firma parasını aracı bankadan peşin almakta, kredi kullanan yani yatırım malını ithal eden firma ise, ödemeyi vadeli olarak gerçekleştirmektedir. Bu şekilde, bir yandan kendi ülkesindeki ihracatı teşvik ederken; diğer yandan ithalatçıya orta ve uzun vadeli finansman olanağı sağlamış olmaktadır. Ticari bankalar bu kredilendirme sürecinde son derece önemli bir role sahiptir. Bunu basit bir örnekle şu biçimde açıklayabiliriz. A firması Almanya’da yatırım malı üreten ve ihraç eden bir firmadır. B firması Türkiye’de bulunan ve yatırım malı ithal etmek isteyen bir firmadır. X bankası Almanya’daki bir ticari bankadır. X bankası kendi ülkesindeki ihracat hacminin artması amacıyla Türkiye’deki B firmasına kredi açar. Bu kredi işleminin gerçekleşebilmesi için Türkiye’deki Y bankası B firması lehine teminat mektubu/garanti verir. Eğer Türkiye’deki B firması Almanya’daki A firmasından yaptığı ithalatın karşılığını ödeyemezse, Almanya’daki X bankası bu alacağı Türkiye’deki Y bankasından talep edecektir. Eğer Türkiye’deki Y bankası bunu ödeyemez duruma düşerse ya da ülkede ortaya çıkan politik ekonomik karmaşa nedeniyle bu ülkede dışarıya yapılan döviz ödemelerinin durdurulması gibi gelişmeler olursa, Almanya’daki X bankası alacağını Almanya’daki ihracat sigorta kuruluşundan talep edecektir. Çünkü Almanya’daki ihracat kredi sigortası kuruluşu bu süreçte ortaya çıkan tüm riskleri sigorta etmiştir.

SIRA SİZDE

Libor ve Euribor nedir?

Ülke kredilerinin vadesinin uzun olması ve faizinin banka kredilerine oranla düşük olması bu kredileri cazip hale getirmektedir. Krediyi kullanan ithalatçı firma krediyi değişken faiz oranı ile kullanabileceği gibi, sabit faiz oranı ile de kullanabilmektedir. Yurt dışı teminat mektubu karşılığı kullandırılan bu kredilerin vadeleri 2 ila 7 yıl arasında değişmektedir. OECD kurallarına göre; ticari sözleşme tutarının maksimum %85’i finanse edilmelidir. Sözleşme tutarının %15’lik kısmının ithalatçı firma kaynaklarından ihracatçı firmaya avans şeklinde ödenmesi esastır. Ülke kredileri genel olarak yatırım malları finansmanı amacıyla kullandırılmasına rağmen, Taiwan-Exim gibi yatırım malı yanında ara/tüketim mallarının finansmanını sağlayan ve ABD GSM 102 gibi sadece tahıl, pamuk, mısır gibi ürünler için finansman sağlayan ihracat kredisi garanti kuruluşları da vardır. Ülke kredileri birbirini takip eden 6 aylık dönemlerde birbirine eşit anapara ve ilgili döneme ait masraf ve komisyonlarla birlikte tahakkuk eder. Vade başlangıcı, yükleme tarihi veya teçhizatın kurulduğu tarihten itibaren başlamaktadır. Örneğin; 5 yıl vadeli ülke kredisi, yükleme/teçhizat kurulumdan itibaren, 10 taksit olarak 6’şar aylık dönemlerle geri ödenmektedir.

SIRA SİZDE

2011 yılı sonu itibarıyla, Ticari bankaların kullandıkları ihracat ve iskonto kredilerinin toplam kredilere oranı nedir?

Özet

Ticari bankalar kredi vererek ekonomide iktisadi faaliyetlerin finansmanı için kaynak sağlamaktadır. Bankalar bir yandan gayri nakdi kredi verirken diğer yandan nakdi kredi vermektedir. Firmalara verilen nakdi kredilere bakıldığında geniş bir yelpaze (iskonto ve iştirak kredisi, taksitli ticari krediler, borçlu cari hesap kredisi, spot krediler, döviz kredisi, dövize endeksli kredi, TL ihracat kredisi, Eximbank kredileri, ticari kredili mevduat hesabı, gün içi kredi, ticari kredi kartları ve altın kredisi, sendikasyon kredileri, uluslararası kuruluşlardan sağlanan krediler, ülke kredileri) oluşturduğu görülmektedir. Bu kredilerin bir kısmı firmaların işletme sermayesi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kısa vadeli krediler iken, bir kısmı firmaların yatırımlarını finanse etmeye yönelik orta ve uzun vadeli kredilerdir. Yine bir kısmı yurt içi iktisadi faaliyetlerin finansmanına yönelikken, bir kısmı ihracatın finansmanına yönelik kredilerdir. Bu haliyle firmalara verilen nakdi krediler ülkede mal ve hizmet üretim ve ihracat hacmini doğrudan doğruya etkileyerek istihdamın artışına katkı yapmaktadır. İskonto ve iştirak kredileri senet ve çekle satış yapma hacmi yüksek olan firmaların kısa vadeli fon ihtiyacını karşılamaya yönelik bir kredi türü iken, taksitli ticari krediler firmaların kısa vadeli fon ihtiyacını karşılamasının yanı sıra arsa ve taşıt alımı gibi yatırım harcamalarının finansmanında kullanılmaktadır. Borçlu cari hesap kredisi rotatif bir kredi özelliğine sahip olup, özellikle gelecekte krediye gereksinimi olacağını tahmin eden fakat bunun tam olarak zamanını ve tutarını öngöremeyen firmalar açısından oldukça uygun bir kredi türüdür. Borçlu cari hesap kredisi firmanın ihtiyacı oldukça kullandığı, doğası gereği değişken faizli bir kredi türü iken, spot kredinin toplam tutarı vadesi ve faiz oranı kredinin kullandırıldığı tarihte belirlenir ve vade sonuna kadar sabittir. Ayrıca bu kredinin tamamı bir defada kullandırılır. Ancak faiz oranının artması yönünde güçlü beklentilerin olduğu dönemlerde firma açısından spot kredi kullanımı borçlu cari hesap kredisinden daha avantajlı olmaktadır. Ticari kredili mevduat hesabı firmaya sahip olduğu mevduat bakiyesi yeterli olmadığı zamanlarda otomatik kredi olanağı sağlayan bir kredi türüdür. Gün içi kredi firmalara çok kısa vadeli (bir günlük) finansman sağlarken, ticari kredi kartları firmalara geniş olanaklar sunmaktadır.

Örneğin ticari kredi kartı ile tahsis edilmiş kredi limitini firma ister yurt içinde isterse yurt dışında istediği zaman kullanabilmektedir. Bu özellik diğer kredi türlerinde var olmayan bir özelliktir. Türkiye'de altın sektörünün gelişimi ve özellikle dünyada altın fiyatlarında ortaya çıkan istikrarsızlıklar bu sektörde faaliyet gösteren firmaların finansman gereksinimlerini ciddi biçimde arttırmaktadır. Altın kredisi bu finansman ihtiyacını karşılamaya yönelik bir kredidir. Diğer kredi türlerinden farklı olarak altın kredisinin faizi altın cinsinden hesaplanmaktadır. Bankalar döviz kredilerini döviz kazandırıcı faaliyetlerin finansmanı için verirken, dövize endeksli kredilerde ihracat taahhüdü bulunmamaktadır. Bankalar dövize endeksli kredi verirken ve firmalar dövize endeksli kredi kullanırlarken döviz pozisyonu dengelerini etkin biçimde izlemek zorundadırlar. Çünkü bu kredilerde kredi veren/kullanan açısından üç değişken önemlidir. Bunlar TL faizi, döviz kuru artış oranı ve dövizin faizidir. Bu üç değişken içinde gerek kredi veren gerekse kredi alan açısından bilinmeyen faktör döviz kuru artışının ne olacağıdır. TL ihracat kredileri, yine ihracatı desteklemek amacıyla verilen rotatif bir kredi türüdür. Bankaların kredi vermek için kullandıkları yabancı kaynaklar mevduat, TCMB'den alınan reeskont kredileri, yurtiçi bankalardan sağlanan krediler, muhtelif borçlar, tahvil ihracı ile sağlanan fonlar ve uluslararası piyasalardan sağlanan kredilerden oluşmaktadır. Bir ülkede sermaye hareketleri serbestleştikçe veya ülke sermaye hareketleri açısından dışa açıldıkça, yurt içi ekonomik birimlerin uluslararası finansal kaynaklardan kredi elde etme olanağı artmaktadır. Bankalar uluslararası kaynaklardan elde ettikleri bu kredileri belli sektörlerin finansmanını sağlamak için yurt içinde ekonomik birimlere kullandırmaktadır. Böylece özellikle yurt içi tasarruf yetersizliği sorunu olan ekonomiler bankalar aracılığı ile dış tasarrufları kullanır hale gelebilmektedir. Ülkemizde bankaların aracılık ederek yurt içinde kullandırdıkları krediler; sendikasyon kredileri, uluslararası kuruluşlardan sağlanan krediler ve ülke kredileridir. Bu tür kredilerin devamlılığının sağlanması bir yandan dünya ekonomik konjonktürü ile ilgiliyken, diğer yandan Türk ekonomisinin istikrarına ve krediyi kullanacak bankanın uluslararası düzeyde itibarına bağlıdır.

Kendimizi Sıneyalım

1. İskonto ve iştirak kredilerin vadesi en fazla kaç gün olabilir?
 - a. 160
 - b. 180
 - c. 365
 - d. 60
 - e. 600
2. Aşağıdakilerden hangisi taksitli ticari kredi türlerinden bir tanesi **değildir**?
 - a. Ticari taşıt ve filo kredisi
 - b. Ticari arsa kredisi
 - c. Ticari taksi kredisi
 - d. Spot kredi
 - e. Yurt dışı fuar kredisi
3. Döviz kredileriyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi **yanlıştır**?
 - a. Fiili mal ihracatı karşılığında kullanılır
 - b. Vergi, resim ve harç istisna belgesi kapsamındaki ihracat sayılan işlemler için kullanılır
 - c. Dahilde işleme izin belgesi kapsamındaki ihracat sayılan işlemler için kullanılır
 - d. Döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerin finansmanı amacıyla kullanılır
 - e. Sadece spot kredi biçiminde kullanılır
4. ₺ ihracat kredisi ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi **yanlıştır**?
 - a. Sadece ₺ olarak kullanılır
 - b. ₺ olarak ya da döviz olarak kullanılır
 - c. İhracata yeni başlayan veya geçmişte ihracat tecrübesi olan firmalara kullanılır
 - d. İhracat taahhüdü FOB fiyatı üzerinden hesaplanır
 - e. Faiz tahakkuku 3 ayda bir yapılır
5. Aşağıdakilerden hangisi ticari bankaların kredi verebilmek için yararlandıkları yabancı kaynaklardan bir tanesi **değildir**?
 - a. Mevduat
 - b. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'ndan alınan reeskont kredileri
 - c. Yurtiçi bankalardan sağlanan krediler
 - d. Uluslararası piyasalardan sağlanan krediler
 - e. Banka rezervleri
6. Aşağıdakilerden hangisi bankaların uluslararası piyasalardan sağladıkları kredilerden bir tanesi **değildir**?
 - a. Sendikasyon kredileri
 - b. Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası (CEB) kaynaklı krediler
 - c. Döviz kredileri
 - d. Ülke kredileri
 - e. Avrupa Yatırım Bankası'ndan (EIB) sağlanan krediler
7. Aşağıdaki kredi türlerinden hangisinde hesap bakiyesinin yılda en az bir kez pozitif bakiye verme zorunluluğu vardır?
 - a. Ticari kredili mevduat hesabı
 - b. Ticari kredi kartı
 - c. Borçlu cari hesap kredisi
 - d. Döviz endeksli kredi
 - e. Sendikasyon kredisi
8. Aşağıdaki kredilerden hangisi Eximbank tarafından ticari bankalar aracılığı ile kullanılmaktadır?
 - a. Sevk öncesi ihracat kredisi
 - b. Sevk öncesi reeskont kredisi
 - c. İhracata hazırlık kredileri
 - d. Dış ticaret şirketleri kredileri
 - e. İhracata dönük üretim finansman kredisi
9. Aşağıdaki kredi türlerinden hangisi kredinin niteliğine göre yapılan sınıflandırma çerçevesinde tanımlanan bir kredi türüdür?
 - a. Kısa vadeli krediler
 - b. Teminatsız krediler
 - c. Yatırım kredileri
 - d. Nakdi krediler
 - e. Banka kaynaklı krediler
10. Türkiye'de döviz kredisi ve döviz endeksli kredi kullanımı ile ilgili temel yasal düzenleme aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. 4389 sayılı Bankalar Kanunu
 - b. 5211 sayılı Bankacılık Kanunu
 - c. 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu
 - d. 1989 tarihli 32 sayılı Karar
 - e. 2011 tarihli 32 sayılı Karar

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. b Yanıtınız yanlış ise “İskonto ve İştirak Senetleri” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
2. d Yanıtınız yanlış ise “Taksitli Ticari Krediler” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
3. e Yanıtınız yanlış ise “Döviz Kredileri” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
4. a Yanıtınız yanlış ise “İhracat Kredisi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
5. e Yanıtınız yanlış ise “Dış Kaynaklı Krediler” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
6. c Yanıtınız yanlış ise “Dış Kaynaklı Krediler” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
7. a Yanıtınız yanlış ise “Ticari Kredili Mevduat Hesabı” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
8. a Yanıtınız yanlış ise “Eximbank Kredileri” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
9. d Yanıtınız yanlış ise “Nakdi Kredi: Tanımı, Türleri ve Amacı” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
10. d Yanıtınız yanlış ise “Döviz Kredileri ve Dövizle Endeksli Krediler” başlıklı konuları yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Bankaların firmalara verdikleri iskonto kredisi ile merkez bankasının bankalara verdiği reeskont kredisi arasında ilişki vardır. Çünkü bankalar iskonto ettikleri senetlerin vadesi dolmadan likiditeye ihtiyaç duyarlarsa, bu senetleri merkez bankasına götürüp ikinci kere iskonto ettirirler. Bu şekilde kısa vadeli likidite ihtiyaçlarını karşılarlar. Tıpkı bankaların iskonto işleminde olduğu gibi merkez bankası da reeskont politikası çerçevesinde reeskonto kabul edeceği senetlerde bazı koşullar arar. Merkez bankası her senedi reeskonto kabul etmez.

Sıra Sizde 2

Spot kredide faiz oranı kredinin açıldığı vade başında bellidir ve kredinin vadesi boyunca sabittir. Oysaki borçlu cari hesap kredisinde kredinin faizi firmanın krediyi kullandığı gündeki faiz oranı olmakta, yani finansal piyasalardaki koşullara göre değişmektedir. Bugün kredi kullanacak bir firma eğer

yakın gelecekte faiz oranlarının yükseleceğini bekliyorsa, spot kredi kullanmak firmanın finansman yükünü azaltmak açısından doğru bir tercih olacaktır. Tersine, firma eğer yakın gelecekte faiz oranlarının düşeceğini bekliyorsa, borçlu cari hesap kredisi kullanmak firmanın finansman yükünü azaltmak açısından doğru bir tercih olacaktır. Bu nedenle iki kredi arasında yapılacak tercihte firmanın faiz oranı ile ilgili beklentilerinin ne kadar sağlıklı olduğu büyük bir öneme sahiptir.

Sıra Sizde 3

Döviz kredilerinde faiz oranı belirlenirken ABD doları krediler için referans faiz olarak LIBOR; Euro krediler için referans faiz oranı olarak EURIBOR kullanılmaktadır. Bilindiği gibi LIBOR, Londra bankalar arası para piyasasında, kredibilitesi yüksek bankaların birbirlerine teminatsız borç verme işlemlerinde uyguladıkları faiz oranıdır. LIBOR, her gün İngiliz Bankalar Birliği (BBA) tarafından belirlenmektedir. EURIBOR ise, Avrupa Para Birliği bölgesinde bankalar arası para piyasasında, en yüksek işlem hacmine sahip altmış dört bankanın kendi aralarında kısa dönemli ödünç işlemlerinde uyguladıkları referans faiz oranıdır. 1999 yılında Euro’nun Avrupa Birliği’nin resmi para birimi olması sonucunda, Avrupa Birliği içerisindeki para piyasalarında gösterge niteliğinde faiz oranı olarak kullanılmaya başlanmıştır. LIBOR ile ilgili bilgiyi şu biçimde detaylandırabiliriz. Bir kredinin faizinin LIBOR artı olarak belirlenmesi o kredinin değişken faizli olarak kullanılması anlamına gelir. Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası kredilerinin anlatıldığı başlıktaki bilgiler çerçevesinde örneklendirecek olursak, şu saptamaları yapabiliriz: Vakıfbank’ın aldığı kredinin CEB tarafından faizi altı ayda bir (15 Nisan ve 15 Ekim tarihlerinde) LIBOR’a göre belirlenmektedir. LIBOR’un artışının (+) kredi kullanma döneminde %1 olduğunu varsayalım, buna göre eğer 15 Nisan’da LIBOR %3 ise, Vakıfbank 15 Nisan’dan 15 Ekim’e kadar bu kaynaktan kullandığı kredilere %4 faiz oranı uygulayacaktır. Eğer, 15 Ekimde LIBOR %4 olursa sonraki yılın Nisan ayına kadar olan dilimi için krediye %5 faiz uygulayacaktır.

Sıra Sizde 4

BDDK verilerine göre, 2011 yılı sonu itibarıyla, ticari bankaların kullandıkları iskonto kredilerinin toplam kredilere oranı %1 iken, ihracat kredilerinin toplam kredilere oranı yaklaşık %6 olarak gerçekleşmiştir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Akçay, B.M., vd. (2009), **Türev Ürünler ve Risk Yönetim Sözlüğü**, Scala Yayıncılık, İstanbul.
- Aydemir, N. (2005), **Dünden Bugüne Türkiye’de Bankacılık**, 2. Basım, Ankara, 2005, s.131-134.
- Erdem, E. (2010), **Para, Banka ve Finansal Sistem**, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Halkbank (2006), **Kredi Uygulama Talimatı**, Yürürlük tarihi 01.04.2006, Sürüm no.1.
- Kaya, F., vd. (2012), **Bankacılığa Giriş ve İlkeler**, (Ed. F. Kaya), Beta Yayıncılık.
- Sungur, T. (2009), **Bankacılar için Banka Tekniği İşlemleri**, 4. Basım, Ankara: Bankacılar Serisi, Sayı 23, s.66.
- Takan, M. ve M.A. Boyacıoğlu (2010), **Bankacılık: Teori, Uygulama ve Yöntem**, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Uzunoglu, S. (2011), **Yeni Başlayanlar için Bankacılık**, Kriter Yayınları No.79, İstanbul.
- Yazıcı, M. (2011), **Bankacılıkta Kredi Tahsisi**, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara.

Yararlanılan İnternet Kaynakları

- www.garanti.com.tr
- www.halkbank.com.tr
- www.vakıfbank.com.tr
- www.akbank.com.tr
- www.bddk.org.tr
- www.tcmb.gov.tr
- www.eximbank.gov.tr
- www.dunya.com.tr

5

Amaçlarımız

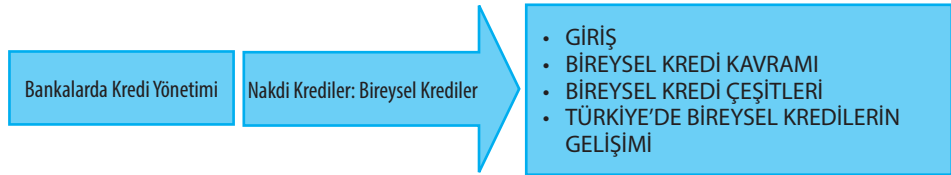
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Bireysel kredi kavramını tanımlayabilecek,
- Bireysel kredi çeşitlerini sınıflandırabilecek,
- Mortgage sistemini açıklayabilecek,
- Kredi kartı sistemini açıklayabilecek bilgi ve becerilere sahip olabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

- Bireysel kredi
- Konut kredisi
- Taşıt kredisi
- İhtiyaç kredisi
- Mortgage sistemi
- Kredi kartları
- Kredi kuruluşları
- Kredi büroları
- Ters seçim ve ahlaki tehlike
- Birincil ve ikincil piyasalar

İçindekiler

Nakdi Krediler: Bireysel Krediler

GİRİŞ

Sanayi devrimi ile birlikte ivme kazanan ekonomik büyüme, beraberinde finansal piyasaları da geliştirmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan kaynak sıkıntısı krediler yardımıyla çözülmüşken bu durum kredi kuruluşlarının etkinliğini artırmıştır. Ekonomik büyüme ile kredilerin ticarî hayattaki yeri önemli hale gelmiştir. Bununla birlikte, özellikle 20.yüzyılın ikinci yarısında Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere diğer gelişmiş ülkelerde sosyal refah artış göstermiş, teknolojik gelişmeler taşıt, konut ve dayanıklı tüketim malı satışları artmıştır. Tüm bunlar bireysel ihtiyaçları karşılamak amacı ile finansal çözümlerin üretilmesini zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte, kredi kuruluşları toplamış oldukları fonları kullanırmak için ticarî kredilere alternatif yeni arayışlara girmiştir. Tüm bu gelişmeler bireysel kredi kavramının doğmasına neden olmuştur.

Değişen ekonomik şartlar ve yaşanan teknolojik gelişmeler ile birlikte bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla kredi kuruluşları tarafından çeşitlendirilen bireysel krediler şu başlıklar altında toplanmaktadır:

- Taksitli ihtiyaç kredileri,
- Taşıt kredileri,
- Konut kredileri.

Bununla birlikte son dönemde özellikle konut finansmanı sisteminde önemli bir yer edinen mortgage sistemi ile kullanımı dünyada ve ülkemizde yaygın hale gelen kredi kartları da bireysel finansman sistemi içerisine dahil edilmektedir.

Bu bölümde öncelikle bireysel kredi kavramı incelenecek, kredi vermeye yetkili kurum ve kuruluşlar hakkında bilgi verilecektir. Kredilerin ekonomiye olan katkıları ve bireysel kredi arz ve talebini nelerin etkilediği incelendikten sonra kredi türleri ayrıntıları ile incelenecektir. Son olarak bireysel kredilerin son dönemdeki gelişimi ile ilgili bilgi verilecektir.

BİREYSEL KREDİ KAVRAMI

Bireysel krediler, birey tarafından bir mal ya da hizmetin satın alınmasına bağlı olarak ya da herhangi bir satın alım işlemi olmaksızın, belirli şartlar dâhilinde geri ödemek üzere tüketicilere verilen kredi şeklinde tanımlanmaktadır (Tekirdağ, 2009).

Bireysel kredilerin temelindeki mantık, bireylerin bugünkü ihtiyaçlarını karşılamak ya da refah düzeylerini artırmaktır. Bireysel kredi kullanan bireyler bu ihtiyaçlarını karşılamak ve refahlarını artırmak için gelecekte elde etmeyi planladıkları geliri kullanmaktadır. Bu tip krediler ticarî amaçlar haricinde kullanılmaktadır. Zira ticarî kredilerde

amaç ticarî işlemleri ya da üretim hacmini artırarak firmanın büyümesine ve kârın artırılmasına olanak sağlamak iken, bireysel kredilerde temel amaç tüketicinin ihtiyaçlarını karşılamak ve refah seviyesini yükseltmektir (İnağ, 1990).

Bireysel krediler ile ilgili ilk uygulamalar 19. yüzyılda ortaya çıksa da 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygın hale gelmiştir. National City Bank of New York adlı bir Amerikan bankası 1929 yılında bireysel kredi vermek amacı ile bir departman kurarak bu konudaki bir ilki gerçekleştirmiştir.

Birinci Dünya savaşı sonrası büyüyen orta sınıf, konut ihtiyacını karşılamak amacı ile bireysel kredilere yönelmiş, İkinci Dünya savaşı takip eden yıllarda ise bu tip kredilerin %60 ila %70'lik kısmını otomobil satışları için kullanılan krediler oluşturmuştur. 20. yüzyılın sonlarında yeni gelişen teknolojik araç ve gereçlere sahip olmak gereksinimi bireysel kredilerin kullanımının hızla artmasına neden olmuştur. Bu kapsamda buzdolabı, çamaşır makinesi gibi beyaz eşya ve mobilya gibi dayanıklı tüketim mallarının alımı için de bireysel krediler kullanılmaya başlanmıştır (Arpalı, 2006). Günümüze gelindiğinde bireysel krediler, konut, taşıt ve beyaz eşya gibi dayanıklı tüketim mallarının tüketimine yönelik olarak kullanılmaktadır. Bunun yanında eğitim, gıda, giyim ve tatil gibi ihtiyaçların karşılanmasına yönelik yapılan harcamalar da kredilendirilmektedir. Günümüzde bireysel kredilerin kullanım amaçları şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Carî tüketim harcamaları,
2. Dayanıklı tüketim malı alımları,
3. Otomobil alımları,
4. Konut alımları.

Bireysel kredilerin vade yapıları, para birimleri, teminat yapıları ve geri ödeme koşulları birçok faktöre bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Piyasa koşulları, yasal düzenlemeler ve bankaların pazarlama politikaları bu faktörlerden bazılarıdır. Ayrıca bireyin yaşı, eğitim durumu, gelir düzeyi, medeni durumu ve bunun gibi kişisel özellikler de bireye verilen kredi miktarını ve geri ödeme koşullarını etkilemektedir. Ülke ekonomilerinin gelişmişliğine ve istikrarına, finansal sistemin derinliğine ve müşterinin elverişliliğine bağlı olarak bireysel kredilerin vadeleri elli yıla kadar çıkabilmektedir. Kredi veren kuruluşlar yerel para biriminin yanında yabancı para birimleri üzerinden de kredi kullandırmaktadırlar.

Bireysel Kredi Veren Kurum ve Kuruluşlar

Bireylerin mal ve hizmet ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik olarak kullanılan bireysel krediler önceleri diğer finansal kuruluşlar tarafından verilirken 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ticari bankaların bireysel kredilere yönelmeleri, bu kuruluşların bireysel kredilerde önemli bir pay elde etmesine neden olmuştur. Ticari bankaların yanı sıra, bireysel kredi verme yetkisi olan diğer finansal kuruluşlar ise sırasıyla taksitli satış finansman şirketleri, kredi birlikleri, tasarruf ve kredi kurumları, tüketici finansman şirketleri ve tasarruf bankaları ve sigorta şirketleridir (Arpalı, 2006).

Ticari bankalar özellikle 1930'lu yıllarda yaşanan ekonomik krize kadar ticari krediler üzerinde yoğunlaşırken, kriz sonrasında ticari kredi talebinde daralma yaşanmıştır. Bundan dolayı bankalar ellerinde bulundurdıkları fon fazlasını bireysel kredilere yönlendirmiş ve bireysel kredi piyasasında yer edinmeye başlamıştır. 20. yüzyılın sonlarına doğru gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bireysel kredilerinin önemli bir bölümü bankalar aracılığı ile dağıtılmaya başlanmıştır.

Taksitli satış finansman şirketleri ise daha çok Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere’de yaygındır. Bu kuruluşların temel görevi fon ihtiyacı olan çeşitli niteliklerdeki kişilere kredi sağlamak ve bir plan çerçevesinde borç tahsilatı yapmaktır.

Kredi birlikleri yine Amerika Birleşik Devletleri’nde yaygın bir kredi kuruluşudur. Bu birlikler sadece kendisine üyeliği bulunan tüketicilere kredi imkânı sağlamaktadır. Bütün borçlular derneğin üyesi konumunda iken üyelik hisse satın alma yolu ile gerçekleşmektedir. Kredi birlikleri daha az genel giderlere sahip olması nedeni ile daha düşük maliyetlere sahiptir ve daha ucuz kredi kullanırmaktadır. Üyeler ile ilgili detaylı bilgi üyelik işlemleri sırasında toplandığı için kredi başvurusunda bulunan kişilerin kredi değerliliğinin araştırılmasına gerek yoktur. Bu durum kredi başvurusunda zaman kaybına engel olmaktadır. Ayrıca diğer kredi kuruluşlarına göre mevzuattan kaynaklanan bir takım avantajları bulunmaktadır. Örneğin şube açma mevzuatına tabi değildir. Diğer kuruluşların aksine ihtiyari karşılık ayırma zorunluluğu ve temettü ödeme zorunluluğu da bulunmamaktadır.

Tasarruf ve kredi kurumları ise özellikle konut kredileri üzerinde yoğunlaşmış kurumlardır. Değişken faizli kredi veren bu tip kuruluşlara gelişmekte olan ülkelerde rastlamak mümkün değildir.

Tüketici finansman şirketleri diğer kredi kuruluşları için küçük miktarlı ve kârlı olmayan kredi taleplerini karşılamak amacıyla kurulmuş şirketlerdir. Bu şirketler küçük miktarlı, fakat daha yüksek riskli kredi arz etmektedirler. Tasarruf bankaları ve sigorta şirketleri de son dönemde artan bireysel kredi taleplerini karşılamak amacı ile konut ve taşıt kredisi arz eden kuruluşlardır.

Bireysel Kredi Arz ve Talebini Belirleyen Faktörler

Kredi kuruluşlarının vermiş oldukları kredi miktarı ve bireylerin talep ettikleri kredi miktarı bir takım makro ve mikro ekonomik şartlardan etkilenmektedir. Hükümetlerin uygulamış oldukları para politikaları, sektörde yaşanan rekabet, kredi kuruluşları ve bireylerin ileriye yönelik beklentileri, cari dönemdeki ekonomik şartlar bunlardan bazılarıdır.

Kredi kuruluşlarının arz ettikleri bireysel kredilerin miktarını etkileyen unsurların başında kredi maliyetleri gelmektedir. Kredi kuruluşları için kredi vermenin bir fırsat maliyeti vardır ve bu bankalar arası faiz oranı tarafından belirlenmektedir. Bankalar arası faiz oranı büyük ölçüde para otoriteleri tarafından belirlendiğinden kredi faiz oranları maliyet yönü ile uygulanan para politikalarından etkilenmektedir.

Para politikaları bireysel kredi talebi üzerinde de etkilidir. Para otoriteleri tarafından uygulanacak politika faiz oranı artırımı gibi bir daraltıcı para politikası uygulaması ilk dönemde kredi talebini etkilemeksizin kredi kuruluşları tarafından arz edilen bireysel kredi miktarını düşürecektir. Sonraki dönemde ise kredi talep eden bireyler politika faiz oranlarında meydana gelen artırımlara tepki vererek kredi taleplerini azaltacaktır.

Bireysel kredi talebini etkileyen bir diğer faktör ise tüketici güven endeksidir. Bireylerin ekonominin gidişatına duydukları güveni gösteren endeks, bireylerin iş, istihdam ve gelir olanakları ile ilgili şu anki ve ileriye yönelik beklentileri hesaba katılarak oluşturulmakta ve endeks değeri yükseldikçe bireylerin kredi talebinde artış görülmektedir.

Harcanabilir kişisel gelir de bireysel kredi talebi üzerinde etkilidir. Bireylerin harcanabilir kişisel gelirleri arttıkça bireysel kredilere ihtiyacı kalmayacaktır. Bundan dolayı harcanabilir kişisel gelirdeki artış kredi talebini azaltacaktır.

Finansal sistemin gelişmişliğine bağlı olarak değişkenlik gösteren rekabet ortamı hem kredi talebini hem de kredi arzını etkilemektedir. Rekabet ortamı kredi kullanma maliyetini düşüreceğinden dolayı bireyin kredi kullanması kolaylaşacak ve böylece kredi talebinde olası bir artışa sebebiyet verecektir. Bunun yanında yasal düzenlemeler, cari enflasyon oranı ve ileriye yönelik beklentiler de kredi maliyetlerini üzerinde etkili olan diğer faktörler arasında sayılabilir.

Yasal düzenlemeler, kredi kuruluşlarının arz ettiği bireysel kredi miktarını doğrudan etkilemektedir. Bu düzenlemelerin bireysel kredi piyasaları üzerindeki etkisi ise farklı yollardan olmaktadır. Örneğin düzenlemeler ile piyasada meydana gelen daralma kredi kuruluşlarının faaliyet alanını daraltırken, maliyetleri artırmakta ve böylece bireylere sunulan kredi hizmetini kısıtlamaktadır. Öte yandan bireyler de birçok bürokratik işlem ile uğraşmak zorunda kaldığı ya da artık krediye erişemeyeceğine yönelik bir beklenti içine girdiği için kredi talebini azaltmaktadır.

Kredi kuruluşları kredi verirken gerek kurumsal gerekse bireysel müşterileri için bilgi araştırması yapmaktadır. Başvuru sahibinin banka hesapları, geçmiş dönem kredi taksit ödemeleri, telefon, elektrik ya da doğalgaz faturaları ile kredi kartı gibi ödeme gücüne dair ipucu verebilecek tüm bilgiler kredi başvurusunun cevabında önemli rol oynamaktadır. Zira kredi veren kuruluş bu bilgiler sayesinde karşı tarafın risk düzeyini ölçüp değerlendirmektedir. Bundan dolayı bilgilere ulaşım imkânı kredi kuruluşlarının kredi arzı üzerinde önemli rol oynamaktadır.

Kredi kuruluşlarının arz ettikleri kredi miktarını etkileyen bir diğer faktör ters seçim riskidir. Kredi kuruluşları tarafından verilen kredilere yapılan başvuruların incelenmesinin ve bireylerin geri ödeme potansiyellerinin belirlenmesine yönelik ön değerlendirmenin yapılmasının belirli bir maliyeti vardır. Kuruluşların başvuru sahiplerinin bilgilerini tek tek incelemeleri maliyet etkinliğini azaltmaktadır. Ayrıca risk analizlerinde, karşı taraftan aldıkları bilgilere bağımlı olmaları, bazen yeterli ya da doğru olmayan bilgiye göre karar vermek zorunda kalmalarına neden olabilmektedir. Bu durum kuruluşların ters seçim ve ahlaki tehlike ile karşı karşıya kalmalarına sebebiyet vermektedir.

Özellikle gelişmemiş finansal piyasalara sahip ekonomilerde bireylerin finansal geçmişlerine ait bilgilere ulaşmanın zor oluşu, bu bilgileri temin eden kredi bürolarının olmaması, kredi kuruluşlarının bireylerden yüksek teminatlar istemesine neden olmaktadır. Bu durum ise hane halklarının krediye ulaşımını ve kredi hacmini daraltmaktadır. Ters seçim ve ahlaki tehlike problemlerine çözüm üretebilmek için kredi kuruluşlarının başvurduğu bir diğer yol ise taşıt ve konut kredilerinde krediye konu olan malları teminat olarak kullanılmaktadır.

Bireysel kredilerde risklilik derecesi ise bireyin gelir düzeyi, birikimleri, kişinin medenî durumu ve eğitim seviyesi gibi sosyo-kültürel faktörlere bağlıdır. Risklilik seviyesi yüksek olan ve acil nakde ihtiyacı olan bireylerin kredi talebi genelde kredi maliyetlerine duyarlıdır. Maliyetlerde meydana gelen bir artış, normal bireylerin kredi taleplerini düşürürken temerrüt riski yüksek bireylerin taleplerinin artmasına yol açacaktır. Böylece yüksek kredi maliyetleri kuruluşların daha fazla miktarda ters seçim yapmasına neden olacaktır. Sonuç olarak, bankaların uyguladıkları yüksek faiz oranlarının kredi başına getirisi azalacaktır.

Kredi kuruluşlarının maruz kaldığı ahlaki tehlike ise borçlanan bireyin temerrüde düşmesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Zira birey temerrüde düştüğünde yasal yaptırımların caydırıcılığına bağlı olarak yanıltıcı ya da eksik bilgi vermekten kaçınmayacaktır. Fakat, kredi piyasalarının gelişmişliğine bağlı olarak tutulan kayıtlar ve bu tip borçluların kaydedildiği bir kara listenin olması, yeterli yasal yaptırımların mevcudiyeti kredi kuruluşlarının ahlaki riskten korunmalarına neden olacaktır.

Kredi kullanan bireylerin kredi geri ödemelerini aksatması ya da temerrüde düşmesi, kredi kuruluşlarının en sık karşılaştıkları sorunlardan bir tanesidir. Hangi şartlar altında kredi alan bireyin ödeme sıkıntısı içerisine düşeceği, iflas durumunda kredi kuruluşunun hangi mallara el koyabileceği ya da borcunu nasıl tahsil edeceği bireysel kredi talep ve arzını belirleyen önemli faktörler arasında yer almaktadır. Ekonomideki konjonktürel dalgalanmaların, işgücü piyasasındaki ve hane halkının bilançosu üzerindeki etkilerinin anlaşılması temerrüt riskinin sağlıklı olarak analizi için gerekli yapıtaşlarını oluşturmaktadır.

Bireysel kredilerin temerrüt riski ve bunun kredi kuruluşlarına olan maliyeti kredi tipine göre değişiklik göstermektedir. Konut ve taşıt kredilerinde mal sahipliğinin yitirilecek olması borçlu bireyi kredi borcunu ödemesi konusunda motive ederken bu durum kredi riskini ve dolayısıyla kredi maliyetini azaltmakta ve kredi arzında da artışa sebebiyet vermektedir. Diğer kredi türlerinde ise tutar genelde daha az olmasından ve çoğu zaman yasal takip sonucu elde edilecek tutar çok düşük olmasından dolayı yapılan masrafları bile karşılayamamakta, dolayısıyla kredi kuruluşları borçlu birey ile pazarlık yoluyla borcun yeniden yapılandırılması yolunu seçmektedirler.

2018 yılında Türkiye’de takipteki bireysel kredi miktarını biliyor musunuz? Bu miktar geçmiş yıllara göre nasıl bir değişim göstermiştir?

SIRA SİZDE

Kredi başvurularının sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi için bu tip bilgilerin toplanması ve dağıtılmasına yönelik kurulan kredi bürosu, kredi kayıt bürosu ya da kredi raporlama acentası kredi kuruluşlarına bu bilgileri sağlamaktadır. Bu tip kuruluşların yaygınlığı bireysel kredi pazarının gelişmesinde önemli bir etkidir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri’nde kredi büroları 200 milyonun üzerinde kişinin kredi notu bilgilerini depolayarak kredi kuruluşlarına servis etmektedir. Böylece günlük sayısı iki milyon civarında olan kredi başvurularına sağlıklı bir cevap verilebilmektedir.

Bireysel Kredilerin Ekonomiye Etkileri

Bireysel kredi kullanımında son yıllarda yaşanan artış, bu kredi türünün ekonominin genelindeki etkisini de belirgin hale getirmiştir. Örneğin konut alımına yönelik verilen kredilerin şartlarında yapılan değişiklikler konut sektörünü doğrudan etkileyerek ekonominin geneline etki etmektedir.

Bireysel krediler ekonominin değişik kesimlerine farklı yollardan fayda sağlamaktadır. Zira kredi miktarındaki değişimin bankacılık sektörüne, imalat sanayine ya da hane halkına etkisi farklı şekillerde olmaktadır. Bankacılık sektöründe gözlemlenecek ilk etki sektörün risk dağılımı üzerinde olacaktır. Bireysel kredilerin ticarî kredilere göre daha düşük miktarda ve daha fazla kişiye veriliyor olması kredinin geri ödenmeme riskini azaltmaktadır. Ayrıca kredi kuruluşlarının kredi hacimlerini genişletmektedir. Kredi kuruluşları bireysel kredi vererek ellerinde bulundurdıkları fonları daha yüksek bir faiz getirisi ile dağıtmaktadırlar. Sektörel krizler dikkate alındığında bireyler ticarî firmalara göre muhtemel krizlerden daha az etkilenecekleri için bireysel kredilerin kredi kuruluşlarının risk yönetimine katkısı bulunmaktadır. Kredi kuruluşları bireysel kredi kullanarak ek çapraz satış imkânı elde etmektedirler.

Bireysel kredilerin satıcılara getirdiği avantajlardan da bahsetmek mümkündür. Kredi kullanımı sonucunda satış yapan firmaların ticaret hacimlerinde artış olacağı açıktır. Ayrıca ekonominin genelinde bu satışlar yolu ile canlılık olacaktır. Bireysel kredilerin peşin satışları artıracağından dolayı satıcıların kâr marjları artacak ve bu yolla vergi yükümlüklerinde bir miktar artışa neden olacaktır. Böylece devletin bütçe gelirleri üzerinde pozitif etki olmaktadır. Firmaların satış devri hızlanarak likidite sorunları giderilmiş olmaktadır. Firmaların peşin satış yapması nakit akımlarının da güçlenmesine sebep olarak firmanın gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Birey açısından bakıldığında ise kredi kullanımının bireyin refah seviyesinde artışa neden olduğu görülmektedir. Zira bireysel krediler aracılığı ile bireyler ihtiyaç duydukları mal ve hizmetlere bütçelerine uygun ödeme şekilleri ile sahip olmak suretiyle yaşam standartlarını yükseltmektedirler. Taksitli ihtiyaç kredileri kişilerin zorunlu olarak tasarruf yapmalarına sebebiyet vermektedir. Bireylerin alışverişlerinde nakit para kullanmak suretiyle pazarlık güçlerinin kuvvetlenmesine olanak sağlamaktadır.

Ekonominin geneline bakıldığında; bireysel kredilerin ekonominin işleyişinde bir dizi faydasının olduğu görülmektedir. Kredi kullanımının artışı satın alma gücünün de artmasına sebep olmaktadır. Çünkü satın alma gücünü belirleyen etmenlerden birincisi para arzı diğeri ise paranın tedavül hızıdır. Bireysel kredilerin kullanımının artışı bireylerin gelirlerinin daha büyük bir kısmını tüketmeye başlamasına neden olacaktır. Ülkedeki para ve kredi kurumlarının gelişmişlik düzeyi ve halkın kredi kullanma derecesi ile tasarruf ve tüketim eğilimi paranın dolaşım hızını dolaysız bir şekilde etkileyecektir. Bireysel kredilerin tüketim harcamalarını artıracığı aşikârdır. Bu yüzden kredi kullanımının artışına paralel olarak ekonomideki marjinal tüketim eğilimi de artmaktadır.

Bireysel kredilerdeki artış sonucu talepte yaşanan canlanma ise üretimi olumlu etkileyerek arzın büyümesine neden olacaktır. Üretim artışı kapasitenin daha etkin kullanılmasının yanında yeni yatırımlara sebep olacak, tüm bu ekonomik gelişmeler ülke büyüme hızını ve ticaret hacmini olumlu yönde etkileyecektir.

Talepteki ve üretimdeki artışın fiyatlar genel seviyesi üzerindeki etkisi ise kısa ve uzun dönemde farklı olmaktadır. Kısa dönemde bireysel kredi kullanımındaki bir artış toplam talebi artıracığından fiyatlar üzerinde yukarı yönlü bir hareketlenmeyi gündeme getirecektir. Bununla birlikte fiyatlardaki artış yeni yatırımlara olanak sağlayacak ve arzda bir genişlemeye sebep olacaktır. Kapasitede yaşanan artış eksik kapasite ile çalışan bir sektörde maliyetleri düşürecek ve bu da fiyatları düşürerek ekonomide enflasyonist sürecin oluşmamasını sağlayacaktır.

Bireysel kredilerin bazı sakıncaları da mevcuttur. Bunlardan birincisi, bireysel krediler tüketicilerin tüketim hırsını artırmak suretiyle malî olanaklarının üzerinde harcama yapmaya ve borç altına girmelerine sebep olmaktadır. Ayrıca bireylerin gelecekteki tasarruflarını bugünden harcamaları sonucu gelecekteki likiditeleri ile finansal yatırım yapma yeteneğini azaltmaktadır.

İNTERNET

Bireysel krediler ve Türkiye'deki gelişimi için ayrıntılı bilgiye Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu websitesinden ulaşabilirsiniz.

BİREYSEL KREDİ ÇEŞİTLERİ

Yaşanan finansal gelişmelere bağlı olarak bireysel krediler de çeşitlenmiştir. Bireysel krediler vade yapılarına göre sınıflandırılabilir gibi veriliş şekillerine göre de sınıflandırılabilir.

Bireysel krediler vade yapılarına göre üçe ayrılmaktadır. İlk grupta kısa vadeli tüketici kredileri bulunmaktadır ve bu krediler üç ay ve daha kısa süreler için kullanılmaktadır. İkinci grubu ise orta vadeli krediler oluşturmaktadır. Bu tip kredilerin vadesi üç ay ila beş yıl arasında değişmektedir. Uzun vadeli bireysel krediler ise üçüncü gruptadır. Beş yıl ve daha uzun vadede geri ödemesi yapılan bu krediler ekonominin daha istikrarlı olduğu ülkelerde özellikle konut alımlarında kullanılmaktadır (Arpalı, 2006).

Bireysel krediler verilme şekillerine göre ise ikiye ayrılmaktadır. İlk gruptaki krediler doğrudan nakit olarak verilen tüketici kredileridir. Bir mal veya hizmet alımına bağlı kalmaksızın verilen bu kredi tipine en iyi örnek taksitli ihtiyaç kredileridir. İkinci grupta ise tüketicinin bir mal veya hizmet alımını finanse etmek amacı ile verilen krediler bulunmaktadır ki, otomobil kredileri ya da konut kredileri bu kredi sınıflandırmasında bulunmaktadır.

Bireysel krediler kullanım amaçlarına göre de sınıflandırmaya tabi tutulabilir. Bireyin kısa vadede ihtiyaçlarını gidermek amacı ile taksitli ihtiyaç kredileri kullanılmakta iken daha uzun vadede konut ve taşıt ihtiyacını karşılamak amacı ile konut ve taşıt kredileri kullanılmaktadır. Bu bölümde krediler kullanım amaçlarına göre sınıflandırılarak incelenecektir.

Taksitli İhtiyaç Kredisi

Taksitli ihtiyaç kredileri konut ve taşıt dışında diğer mal ve hizmet alımları sırasında bireylerin ihtiyaç duydukları finansman kolaylığı sağlaması amaç ve gerekçesi ile verilmektedir. Taksitli ihtiyaç kredileri de ipotek karşılığı/otomobil rehin karşılığı taksitli ihtiyaç kredisi, eğitim kredisi, V.İ.P. kredisi, bireysel işyeri edinme kredisi ve eğitim kredisi gibi farklı uygulamalardan oluşmaktadır.

Taksitli ihtiyaç kredisi başvurusunda kredi kuruluşları tarafından istenecek belgeler aşağıdaki gibidir:

1. Bireysel kredi başvuru formu,
2. Başvuru sahibi ile varsa kefil ya da kefillerin nüfus cüzdanının fotokopisi,
3. İkametgâh ya da başvuru sahibinin sürekli adresini gösteren fatura ve benzeri bir belge,
4. Başvuru sahibi ile varsa kefil ya da kefillerin çalıştıkları işyerleri tarafından onaylı ücret bordroları,
5. Başvuru sahibinin çalıştığı kurumdan alacakları o kurumun mensubu olduklarına ve maaşlarında herhangi bir kısıdın olmadığına dair bir belge,
6. Emeklilerin emekli maaşlarını aldıkları bankadan onaylı maaş hesaplarının ekstreleri,
7. Serbest meslek sahiplerinin bağlı olduğu odadan onaylı kayıt belgesi, vergi levhası, hesap özeti ve imza sirküleri.

Taksitli ihtiyaç kredisinin bireye kullanıdırılma işlemi kredi kuruluşlarının birey hakkında kredi incelemesinde bulunması ile başlamaktadır. Zira kredi kuruluşları arasında yüksek rekabetin yaşanmasından dolayı kârlılık oranlarının düşmesi, yaşanan ekonomik krizler, ters seçim ve ahlaki tehlike gibi risklerden dolayı borçlu bireyin temerrüde düşmesi olasılığı kredi kuruluşlarının kredi verirken bir dizi inceleme yapmasını gerektirmektedir. Bu incelemede kredi kuruluşları bir skorlama sistemi ile kredi başvurusu yapan bireyin krediyi geri ödeme olasılığını analiz etmektedir. Yapılan inceleme sonucunda başvuru sahibine girdiği risk grubuna bağlı olarak kredi limiti belirlenmekte ve buna göre kredi kullanılmaktadır. Kredi geri ödemeleri belirlenirken de kredi taksidinin bireyin aylık gelirinin % 60'ını geçmemesine dikkat edilmektedir.

Taksitli ihtiyaç kredileri, şahsi taahhütname, kefalet, birinci dereceden gayri menkul ipotegi ve nakit ya da mevduat ipotegi ile kullanılmaktadır. Kefalet ya da ipotek durumunda, kullanılan kredinin faizli bakiyesi üzerinden düzenlenen bireysel borçlanma ve rehin sözleşmesi kredi verilen şube yetkililerin huzurunda borçlanan birey ve kefiller tarafından imzalanmaktadır. Kefil olacak kişiler de kredi alan bireyde aranan özelliklere sahip olması, krediyi ödeyebilecek gelir seviyesine sahip olması gerekmektedir.

Kredi kuruluşları taksitli tüketici kredisi alan bireylere kullanılan kredi miktarı ve vadesi ile uyumlu olmak üzere kredi hayat sigortası yaptırmaktadır. Ayrıca alt ve üst limitleri kredi kuruluşları tarafından belirlenen ve kullanılan kredinin belirli bir yüzdesi kadar dosya istihbarat ve haberleşme masrafı alınmaktadır.

Taşıt Kredileri

Taşıt kredileri verilen aracın kullanılmış ya da kullanılmamış olmalarına göre ikiye ayrılmaktadır. Bu bölümde taşıt kredileri iki başlık altında incelenmektedir.

Sıfır Kilometre Taşıt Kredileri

Bireyin sıfır kilometre bir taşıt almak için yapacağı kredi başvurusunda kredi kuruluşu taksitli ihtiyaç kredisi başvurusunda istenen belgelere ek olarak,

1. Araç rehini,
2. Kefalet (Asgari bir adet),

3. Gayrimenkul ipoteği,
4. Nakit,   mevduat ya da döviz tevdiatının rehinlerinden birisi istenmektedir.

Krediye konu olan taşıt üzerinde tesis edilen rehin işlemi, ilgili trafik müdürlüklerine tescil ettirilmektedir. Şubeler, aynı zamanda taşıtların kasko sigortalarını bankasına dain ve mürtehin sıfatıyla yaptırmaktadırlar. Aracın rehin alınması halinde, rehin işleminin hukuken geçerliliğini sağlayan yed'i emin senedi düzenleyerek ödeme gücü yerinde olmak kaydıyla, borçlunun 1. derece yakınlarından bir kişi veya kefillerden birisi yed'i emin olabilmektedir. Rehin trafik siciline tescil ettirilmekte ve aracın kasko sigortası zorunlu olarak yaptırılmaktadır.

Kredi kuruluşları tarafından kullanılacak azami kredi, başvuruda ibraz edilen fatura bedelinin % 80'i kadardır. Birey hakkında yapılan kredi soruşturması ve bahsi geçen skorlama sistemi ile elde edilen sonuca göre kredi tutarı belirlenmektedir. Aylık taksitler kişinin ya da ailenin aylık net gelirlerinin % 60'ını geçmemektedir.

Sıfır kilometre taşıt kredisinde de kredi tutarı ve kredi vadesine göre hayat sigortası yaptırılmaktadır. Yine bu kredi tipinde de alt ve üst sınırları kredi kuruluşları tarafından belirlenen ve kredinin belirli bir yüzdesine tekabül eden, dosya istihbarat ve haberleşme masrafı alınmaktadır.

İkinci El Taşıt Kredileri

İkinci el taşıt kredileri ise genellikle 5 yaşına kadar olan taşıtlar için kullanılmaktadır. Ayrıca verilecek azami kredi taşıt bedelinin % 60'ı kadardır. Kredi başvurusunda bulunan bireyler tıpkı sıfır kilometre taşıtlarda olduğu gibi kredi araştırmasına tabi tutulmaktadır. Başvuru yapan bireyden ve kefillerinden sıfır kilometre taşıt kredisinde istenen belgeler ek olarak istenen belgeler aşağıdaki gibidir:

1. İlgili trafik müdürlüğünden araç üzerinde takdiyat olmadığına dair yazı veya trafikten çekme kaşesinin vurulmadığına dair belge,
2. Noter satış sözleşmesi.

Bu kredi tipinde teminat olarak krediye konu taşıt üzerinde tesis edilecek rehinin yanı sıra, asgari bir adet kefil, 1. derecede gayrimenkul ipoteği ya da nakit,   mevduat ya da döviz tevdiat rehininin en az biri teminat olarak alınmaktadır.

İkinci el taşıt kredisi başvurularında diğer bir önemli husus ise kredi tespit edilmeden önce aracın görülerek hasarlı olup olmadığının, yıpranma durumunun ve motor şasi numaralarının incelenmesi ve bunun kredi kuruluşunun ilgili şube müdürünün takdir ve sorumluluğu altında düzenlenecek bir rapor ile tespit edilmesidir.

Krediye konu taşıtın üzerinde tesis edilen rehin işlemleri ilgili trafik müdürlüklerine tescil ettirilerek, ruhsat üzerine "satılamaz" şerhi düşülmektedir. Aracın rehin alınması halinde, rehin işleminin hukuken geçerliliğini sağlayan yed'i emin senedi düzenlenerek ödeme gücü yerinde olmak kaydıyla, borçlunun birinci derece yakınlarından bir kişi veya kefillerden birisi yed'i emin olabilmektedir.

Diğer kredi tiplerinde olduğu gibi ikinci el taşıt kredilerinde de kredinin vade yapısı ve tutarı ile uyumlu bir şekilde hayat sigortası, taşıtın kasko sigortaları kredi kuruluşları tarafından dain ve mürtehin sıfatları ile yaptırılmaktadır. Haberleşme ve dosya masrafları da kredi kuruluşları tarafından belirlenecek alt ve üst limitler çerçevesinde alınmaktadır.

Konut Kredileri

Konut kredileri, kredi kuruluşları tarafından orta ve uzun vadede konut sahibi olmak amacıyla başvuruda bulunan bireylere sunulan bir kredi hizmetidir.

Konut kredileri, esas olarak bitmiş durumdaki konutlar için kullanılmakla birlikte düzenlenen ekspertiz raporunda konutun oturmaya hazır olduğu şeklinde bir ibarenin

bulunması halinde % 90 oranında bitmiş konutlar için de ihtiyaç duyulan finansman kolaylığı sağlanmaktadır. Konut kredileri ayrıca kooperatif hissesi/üyeliği bulunan kişilerin, kooperatif tapularını üzerlerine almaları halinde krediye konu konutun mutlaka asgari % 90 inşaat seviyesinde bulunması ve oturmaya hazır olması şartlarını sağlamak koşuluyla verilmektedir.

Konut kredisi başvurularında taksitli ihtiyaç kredisinde istenen belgelere ek olarak başvuru sahibi ve kefillerinden istenen belgeler ise şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Kat mülkiyeti ya da kat irtifakı tapusunun fotokopisi,
2. Ekspertiz raporu.

Konut kredileri, krediye konu olan konutun ekspertizin belirlediği değerinin % 75'ine kadar verilmektedir. Bununla birlikte kredi başvuruları tıpkı diğer kredi tiplerinde olduğu gibi yapılacak kredi skor araştırmasından sonra uygun görülmesi halinde kullanılmaktadır.

Krediye konu olan konut üzerinde bankalar lehine birinci derecede kullanılan kredi tutarı kadar anapara ipoteği tesis edilmektedir. Kredi kullanan birey evli ise diğer eşten muvaffakatname şube yetkilileri huzurunda imzalatılarak alınmaktadır.

Konut kredileri ile ilgili bir diğer husus alınan kredinin konut alımı finansmanında kullanılması gerektiğidir. Bu kredi tipi dükkân ya da işyeri alımı amacı ile kullanılmamaktadır. Kredi talep eden serbest meslek sahibi, şirket sahibi ve ortağı olup da başka bir gelir beyanında bulunamıyorsa, şirkete ait son iki yıla ait vergi levhası ya da kâr/zarar cetveli ile başvuruda bulunabilmektedir. Krediye konu olan konut belediye sınırları içerisinde bulunmalı iken konut en fazla otuz yıllık olmalıdır. Ayrıca kredi birinci dereceden yakın akraba arasındaki satışları kapsamamaktadır. Krediye konu konutun asgari ekspertiz değeri üzerinden bankaların dain ve mürtehin sıfatı ile asgari yangın, deprem, yer kayması gibi risklere karşı Konut Paket Sigortası yaptırmayı zorunludur ve sigorta her yıl yenilenmelidir. DASK yaptırılması zorunludur. Ayrıca, kredi kullanan birey için de kredi vadesi ile uyumlu olmak üzere ilk yıl kullanılan kredi miktarı üzerinden, sonraki yıllarda her yıl kredinin anapara bakiyesi üzerinden yenilenmek üzere hayat sigortası yapılacaktır.

Son olarak alt ve üst limiti banka tarafından belirlenen ve kredinin belirli bir yüzdesi-ne tekabül eden istihbarat ve haberleşme masrafı alınmaktadır.

Mortgage Sistemi

Mortgage kavramının kelimesi aslen Almanca' da bir söz karşılığı bırakılan depozito anlamına gelen "gage" kelimesi ile Fransızca' da taşınmaz anlamına gelen "mort" kelimelerinin birleşimi ile oluşturulmuştur (Ayrıçay ve Yıldırım, 2007). İktisadî olarak ise bir malın kendisinin güvence olarak gösterilerek ödünç alınan para ile satın alınması anlamına gelmektedir. Türk Dil Kurumu ise mortgage kelimesi karşılığı olarak "tutulu satış" karşılığını önermiştir (Yaşar, 2007).

Son dönemde ülkemizde de yaygın olarak kullanılmaya başlayan mortgage sistemi aslında ipotek teminatına dayalı konut kredisi alacaklarının ikincil piyasalarda menkul kıymet olarak ihracı ile sermaye piyasalarından fon temin etme esasına dayalı konut finansman sistemi olarak tanımlanmaktadır. Konut kredilerinden farklı olarak mortgage bir kredi değil, hukukî bir dokümandır. Konut kredisinin mortgage olarak adlandırılabilmesi için ise ikincil piyasalar aracılığı ile sermaye piyasalarından fonlama yapıyor olması gerekmektedir.

Kredi kuruluşları mortgage kredisini verirken krediye konu olan konut üzerinde ipotek tesis etmek suretiyle vermiş olduğu krediyi teminat altına almış olur. Bu şekilde kredi sözleşmesinde yer alan şartlar çerçevesinde geri ödemenin yapılmaması durumunda ipotekli konunun paraya çevrilmesi yolu ile kredi kuruluşunun alacağını tahsil etme hakkı

sunmaktadır. Kredi kuruluşları vermiş olduğu krediyi nakde dönüştürmek amacıyla ipotek karşılığında menkul kıymet ihraç ederek ikincil piyasalarda fon fazlası olan yatırımcılara satmakta ve bu yolla yeni kredi arz etme imkânı bulmaktadır.

SIRA SİZDE

Mortgage kredilerinin son yıllarda dünyada ve Türkiye’deki gelişimi nasıl bir seyir izlemektedir?

Mortgage sisteminin tüketiciler başta olmak üzere kredi kuruluşları ve finansal piyasalara sağladığı faydalar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Finansal derinleşmenin göstergelerinden olan fonların reel kesime aktarılma oranı ve finansal piyasalardaki araç ve kurum çeşitliliğine yol açmasından dolayı finansal piyasaların derinleşmesine, büyümesine ve dolaylı olarak ekonomik kalkınmaya destek olmaktadır.
2. Finansal sektöre fon sağlayarak gayrimenkul yatırım ortaklıklarının daha sağlıklı büyümesine yol açmaktadır.
3. Gayrimenkul yatırım ortaklıkları mortgage sisteminin sağlayacağı kaynaklarla menkul kıymetleştirme veya sermaye artırımı yapmak suretiyle halka açılmakta ve büyümektedir.
4. Konut sektörünün finansal sektörle bağlantısının kurulması inşaat sektörüne ait vergi kayıplarının azalmasına yol açmakta, kayıt dışı gelirler mortgage sistemi sayesinde kayıt altına alınmaktadır.
5. İkincil piyasalar sayesinde mortgage kredisi kullanımına ayrılmış öz kaynakların verimli değerlendirilmesi sağlanmaktadır.
6. Menkul kıymetleştirmeye konu mortgage havuzunun çok sayıda kredinin katkısı ile oluşması kredilerin gayrimenkul tahsisi nedeniyle düşük riskli menkul kıymetlerin yaratılmasına imkân tanımaktadır.
7. Mortgage sistemi ile birlikte inşaat sektöründeki canlanma beraberinde iki yüzden fazla alt sektörün canlanmasına neden olmaktadır.
8. Mortgage sisteminin reel ekonomide oluşturduğu canlılık ekonomik kalkınma ve işsizliğin azaltılmasında önemli rol oynamaktadır.
9. Mortgage sisteminin yapılarda standardizasyonu bir ön şart olarak sunması kaçak yapılaşmayı ve niteliksiz konut üretimini azaltmaktadır.

Mortgage sisteminin etkin bir şekilde çalışması için makroekonomik dengelerin sağlıklı bir şekilde kurulması ve sürdürülmesi gerekmektedir. Ayrıca ülkenin gelişmiş bir finansal sisteme sahip olması, sermaye piyasaları ile gayrimenkul finansmanı arasında güçlü bir bağlantının kurulması sistemin etkin bir şekilde çalışması için önemlidir. Son olarak istikrarlı ve sürdürülebilir bir büyüme ortamında düşük ve istikrarlı faiz oranlarının oluşması sistemin başarısı için temel ekonomik koşullar arasındadır.

Mortgage sistemi içerisinde farklı kredi tipleri bulunmaktadır. Krediler uygulanan faiz oranları, geri ödemenin yapılış şekli, gerekli hizmetlerin sağlanma koşulları ve kredi değerlendirme süreci gibi faktörlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir.

Geleneksel ya da klasik mortgage kredi tipinde sabit bir faiz oranı, eşit geri ödemeler bulunmaktadır ve kredi tamamen amortize edilmektedir. Bu kredi tipinde faizlerin vadesi boyunca aynı kalması nedeni ile piyasa faiz oranlarının kredi faiz oranının altına düşmesi halinde kredi alan taraf bu krediyi kapatmak suretiyle daha uygun koşullar ile tekrar borçlanabilmektedir.

Artan geri ödeme tutarlı mortgage kredilerinde ise geri ödeme tutarı vadeye bağlı olarak zaman içerisinde artış göstermektedir. Geri ödeme tutarlarındaki artış kredi sözleşmesinde belirlenmektedir. Bu kredi türünde faiz oranı ve vadede bir değişme olmazken yalnızca geri ödeme tutarı artmaktadır.

Bir diğer mortgage türü ise değişken oranlı mortgage kredisidir. Bu kredi tipinde kredi faiz oranı kredinin vadesi boyunca sözleşmede belirlenen sürelerde değiştirilmek suretiyle yeniden belirlenmektedir. Böyle bir uygulamanın yapılmasının nedeni faiz oranlarındaki değişimlere karşın kredi kuruluşlarının korunmasıdır.

Kredi Kartı

Kredi kartı, nakit paraya ihtiyaç duyulmadan ve sonradan ödemek koşulu ile yapılan alışverişlerde kullanılan bir araçtır. Günümüzde sıkça ödeme aracı olarak kullanılan kredi kartları 19. yüzyılın sonlarına doğru Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1894 yılında Hotel Credit Letter Company tarafından çıkartılan kartlar turizm sektöründe kullanılmıştır ve böylece nakit ödemeksizin bir hizmet alımının gerçekleşmesine imkân vermiştir. Daha sonra sırasıyla Western Union Bank ve General Petroleum Company adlı kuruluşlar kredi kartı niteliğindeki kartları çıkartmışlardır. Sonraki dönemde büyük mağazalar, petrol şirketleri gibi kuruluşlar benzer şekilde kredi kartı hizmeti sunsa da kullanım alanları sınırlı kalmıştır (Kaptan, 2011). 1928 yılında ise First National City adlı banka bireysel kredi kartı birimini kurarak bir ilki gerçekleştirmiştir. Günümüzde kullandığımız, herhangi bir kullanım sınırı olmayan kartların ilki ise ancak 1950 yılında Diners Club tarafından çıkarılmıştır.

Kredi kartları, ödeme aracı olma vasfı sayesinde, kart sahiplerinin nakit ihtiyacını azaltırken, ekonominin kayıt altına alınmasını sağlamakta ve ticari faaliyetleri canlandırmaktadır. Tüketiciler, kredi kartı ile peşin ya da taksitli satın alma avantajlarından faydalanırken, aynı zamanda nakit avans çekerek nakit ihtiyaçlarını kısa sürede karşılamaktadırlar.

Kredi kartı, bankalar ve kart çıkartmaya yetkili kuruluşların müşterilerine belirli limitler dâhilinde açtıkları krediler ile nakit kullanmaksızın mal ve hizmet alımı, nakit kredi çekme imkânı sağlamak için verdikleri ödeme aracı olarak da tanımlanmaktadır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere kredi kartları bireylere verilen bir kredi tipidir. Sunulan bu kredi hizmetinin bir dizi özelliği vardır. Bunlardan ilki gayri nakdi kredi olma özelliğidir. Kart hamiline tahsis edilen limit harcama yapılıncaya kadar gayri nakdi kredi niteliğindedir. İkinci özelliği ise kartın nakdi kredi niteliğidir. Kredi kartı sahibinin kartını kullanarak yaptığı harcama banka tarafından üye işyerlerine ödendiği anda nakdi krediye dönüşmektedir.

Kredi kartı hizmetinin son özelliği ise döner kredi niteliğinde olmasıdır. Belirli bir limite kadar cari hesap ilişkisi şeklinde işleyen ve defalarca kullanılıp geri ödenen krediye döner kredi denmektedir. Kredi kartı uygulamasında da kart çıkaran kuruluş kart sahibi için ödeme gücü ile orantılı bir kredi limiti belirlemektedir. Kart sahibi bu limite kadar kullanmış olduğu krediyi geri ödediği sürece kart sahibine yeniden aynı limite kadar limit tahsis etmektedir. Bu özelliği ile kredi kartları da tipik bir döner kredi uygulamasıdır.

Günümüzde kredi kartlarının işleyişini genişletilmiş üç taraflı kredi kartı sistemi ile izah etmek mümkündür. Bu sisteme göre bankalar Visa, Mastercard ve AMEX gibi uluslararası kredi kartı şirketlerinin piyasaya arz ettikleri kredi kartlarını müşterilerine sunmaktadır. Böylelikle kredi kartları evrensel hale gelerek kart sahiplerine dünyanın her yerinde kullanım imkanı sağlamaktadır. Bu sistemin işleyişinde temel olarak beş taraf bulunmaktadır. Bunlar;

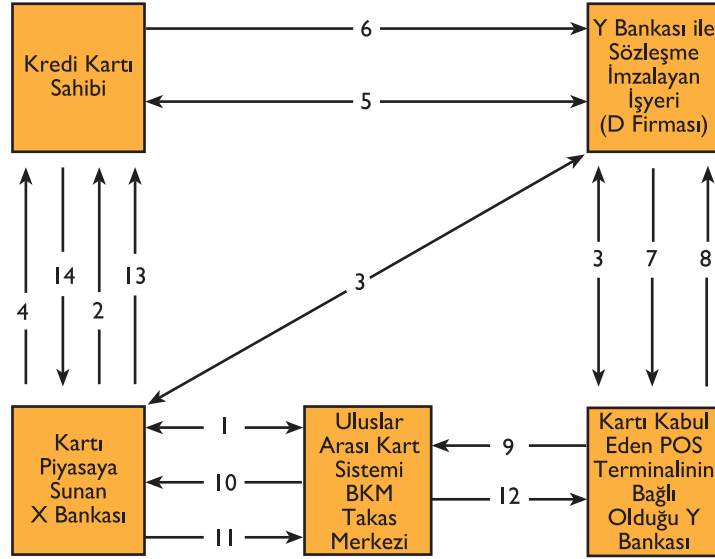
- Kart sahibi (Kredi kartını kullanmaya yetkili kişi),
- Lisans alarak kredi kartı çıkaran kredi kuruluşu (X Bankası),
- Lisans veren kredi kartı organizasyon şirketi (Visa, v.b.),
- Mal ve hizmet satan üye işyeri ile sözleşme imzalayan diğer kredi kuruluşları (Y Bank),
- Üye işyeri (Sisteme üye olan bir banka ile üye işyeri imzalayan ve başka bir banka tarafından verilen kredi kartı sahibinin kartını kendi işyerinde kabul eden iş yerleridir, D firması).

Sistemin işleyişi ise Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 5.1

Kredi Kartı Sisteminin İşleyişi

Kaynak: Kaya, 2009

Bir kredi kartı kullanımı işleminde süreç şu şekilde işlemektedir (Kaya, 2009):

1. X bankası Uluslararası kart sistemi firmalarından biri ile lisans sözleşmesi imzalayarak kredi kartı çıkartma yetkisi alır,
2. X bankası kredi kartı sahibi olmak isteyen müşterisi ile sözleşme akdi düzenler,
3. Bankalar (X ve Y bankaları) kart sistemine üye olmak isteyen iş yerleri ile kredi kartı kabul edilmesine ilişkin üyelik sözleşmesi imzalar ve bu iş yerine banka POS (Point of Sale) terminali bağlantısı kurar,
4. X bankası kart sahibine kartını teslim eder,
5. Kredi kartı sahibi D firmasından mal ya da hizmet satın alır,
6. Kart sahibi bu alışverişin ödemesini X bankasının kendi adına bastırmış olduğu kredi kartı ile yapmak istediğini kartı ibraz ederek bildirir,
7. Y bankasına bağlı POS terminali üzerinden şifre girilerek onaylanan harcama belgesine banka tarafından BKM aracılığı ile yetkilendirme verilir,
8. Yetkilendirme verilen harcama belgesinin tutarı üye işyeri hesaplarına banka tarafından alacak kaydeder,
9. Yapılan harcama belgesi tutarı Y bankası tarafından BKM takas merkezi kayıtlarına işlenir,
10. BKM takas merkezi bu harcama tutarını kart sahibinin bankasına, yani X bankasına bildirir,
11. X bankası tarafından takas merkezine ödeme yapılır,
12. Takas merkezi söz konusu harcama bedelini iş yerinin bankasına, yani Y bankasına öder,
13. Alışverişte kullanılan kredi kartını piyasaya süren X bankası kart hamiline dönem sonunda hesap bildirim cetveli gönderir,
14. Kart hamili hesap bildirim cetvelinin bakiyesinin en az % 20'sini son ödeme tarihine kadar X bankasına öder. Ödenmeyen kısmı için bankanın bir ay önceden açıkladığı faiz oranı üzerinden faiz uygulanır.

Kredi kartı kullanımının bireylere bir dizi faydası vardır. Bunlardan ilki nakit taşıma zorunluluğunu ortadan kaldırmasıdır. Bu durum paranın yıpranmasından kaynaklanan maliyetleri düşürmekte, paranın üstünde çeşitli hastalıklara neden olan mikropları taşımasından dolayı daha sağlıklı olmaktadır. Aynı zamanda bireylere acil durumlarda para çekme işlevi sayesinde nakit sağlamaktadır.

Bankaların üye işyerleri ile yaptıkları anlaşmalar çerçevesinde kredi kartı kullanımı sonucu taksitli alışveriş yapma imkânı sağlamaktadır. Son dönemde gelişen teknoloji bireylere internet üzerinden alışveriş yapma şansı tanımaktadır. Bu alışverişlerde kredi kartı önemli bir ödeme seçeneği olmakta ve böylece bireye bilgisayar üzerinden alışveriş yapma imkânı tanımaktadır.

Bireyler kredi kartı sayesinde otomatik ödeme talimatı ile faturalarını peşin yada taksitler halinde ödeyebilmektedir. Kredi kartlarının yurtdışında kullanılabilmesi bireyi döviz taşıma ya da döviz bozdurma yükümlülüğünden kurtarmaktadır. Kredi kartının bireye sağladığı bir diğer fayda da saygınlık duygusudur. Kredi kartı bireyin kendisini, kendine güvenilen, kredi değerliliğine sahip saygın bir kişi olarak nitelendirilmesine sebep olmaktadır. Son olarak bankaların ve üye işyerlerinin düzenlediği kampanya promosyonlar bireye maddi açıdan fayda sağlamaktadır.

Kredi kartları üye işyerlerine de bir dizi fayda sağlamaktadır. İlk olarak kredi kartı bireylere sunduğu promosyonlar ve taksitli satış seçenekleri ile üye işyerlerinin satışlarını artırma şansı tanımaktadır. Ayrıca taksitli satışlarda kullanımı ile alacakların tahsilinde işyerine kolaylık sağlamakta, borcunu ödemeyen müşterilerden borcu tahsil için açılan davaların yükünden kurtarmaktadır. Sahte para alımı ya da alışverişlerde hesap hatası yapma ihtimalini de ortadan kaldırmaktadır.

Şüphesiz kredi kartları bankalara da önemli faydalar sağlamaktadır. Bankanın kullandığı her bir kredi kartı ile vadesiz tasarruf mevduatı miktarı artmaktadır. Kredi kartı faiz oranlarının diğer faiz oranlarına göre yüksek olması bankaya daha fazla faiz geliri sağlamaktadır. Bireyler kredi kartı kullanım bedeli olarak bankalara yıllık kart ücreti ödemektedir. Ayrıca üye işyerleri tarafından yapılan satışlardan da komisyon geliri elde edilmektedir.

Kredi kartlarının işleyişi ile ilgili daha detaylı bilgi edinmek için Eyüp Yılmaz'a ait Türkmen Kitabevi tarafından basılan "Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri" adlı kitabı okuyabilirsiniz.

K İ T A P

TÜRKİYE'DE BİREYSEL KREDİLERİN GELİŞİMİ

Türkiye'de finansal piyasalar genel olarak incelendiğinde piyasanın gelişiminin 2000'li yıllar ile başladığı görülmektedir. Nitekim 90'lı yıllarda yaşanan ekonomik olumsuzluklar kredi arz ve talebini aşağı yönde etkilemiştir. 2000'li yılların başından itibaren ekonomide yaşanan iyileşme ve nominal faiz oranlarındaki düşüş kullanılan kredi miktarında genel bir artış yaşanmasına neden olmuştur. Bununla birlikte enflasyonun düşmesi ve Türk Lirasının güçlenmesi bireylerin kredi talebini artırmıştır. Bankacılık sektöründe artan rekabet ve uluslararası finansal piyasalardaki genişleme bireysel kredi miktarındaki artışa sebep olan diğer faktörlerdir.

Bireysel kredilerin toplam krediler içerisindeki yapı incelendiğinde, bireysel kredilerin payının gittikçe arttığı görülmektedir. 2004 yılı Aralık ayı itibarıyla bireysel kredilerin toplam krediler içindeki payı % 12 iken bu oran geçen süre zarfında hızlı bir artış göstererek % 17 seviyesine çıkmıştır. 2004 yılında toplam brüt bireysel kredi toplamı 11,8 milyar ₺ iken 2018 yılının sonunda 399,3 milyar ₺ olarak gerçekleşmiştir.

Bireysel kredilerdeki gelişimde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da bireysel kredi çeşitlerinin tutarlarında yaşanan değişimdir. Zira dönemin başında bireysel krediler içerisinde en büyük pay taşıt kredilerine ait iken, bu dönemde istikrarlı bir sürecin yaşanması bireylerin daha uzun vadeli yatırımlar yapmasına imkân tanıyarak vadesi diğer kredi tiplerine göre daha uzun olan konut kredi miktarının artmasına neden olmuştur.

2004 yılı Aralık ayı itibariyle elde edilen verilere göre Türkiye’de konut alımına yönelik çekilen kredi miktarının 2 milyar Türk Lirası tutarında iken aynı dönemde taşıt alımı için kullanılan kredilerin 3,9 milyar ₺ olduğunu göstermiştir. 2018 yılı Aralık ayı verilerine göre kullanılan konut kredisi miktarı 188 milyar ₺ olarak gerçekleşmiştir. Mortgage sisteminden alınan kredilerin de dâhil edildiği konut kredilerindeki bu artışa karşılık taşıt kredilerindeki artış oldukça düşük kalmış, kullanılan taşıt kredisi miktarı 6,5 milyar Türk Lirası olarak gerçekleşmiştir.

Kredi türleri içerisinde dikkate değer bir gelişme de taksitli ihtiyaç kredilerinde yaşanmıştır. 2004 yılı sonunda sadece 5,5 milyar ₺ tutarında ihtiyaç kredisi kullandıran finansal kuruluşlar 2018 yılı sonu itibariyle 204,7 milyar Türk Lirası kadar taksitli ihtiyaç kredisi kullanımına aracılık etmişlerdir. Bireylerin dayanıklı tüketim malı, tatil ve eğitim gibi ihtiyaçlarını kredi ile finanse etmeye başladığını gösteren bu durum bireylerin ekonominin gidişatına dair beklentilerinde iyileşme olduğu ve böylece uzun vadeli kararlar ile gelecekteki gelirlerini şimdiden kullandıklarını göstermektedir.

Türkiye’de bireysel kredilerin gelişimini incelerken ele alınması gereken diğer konu ise kredi kartlarıdır. Türkiye’de 2011 yılı sonu itibariyle 26 milyar ₺ olan taksitli kredi kartı işlem tutarı 2004 yılı sonunda sadece 3,7 milyar ₺ idi. Taksitsiz olarak kullanılan kredi kartı işlem miktarı da dâhil edildiğinde tutar 2018 yılı sonuna gelindiğinde 104,7 milyar Türk Lirasına ulaşmaktadır. Kullanılan kart sayısındaki değişim ise işlem tutarı ile paralellik göstermektedir. 2001 yılında kredi kartı vermeye yetkili kurum ve kuruluşların dağıtmış olduğu toplam kart sayısı 13 milyon civarında iken 2004 yılında 26 milyona, 2018 yılının Aralık ayı itibariyle 66,3 milyona ulaşmıştır. Kredi kartı sayısının artışıdaki önemli sebeplerden birisi bankalar arasında yaşanan rekabet artması, bunun sonucu kredi kartının önemli bir pazar haline gelmesidir.

2014 yılına gelindiğinde bireysel kredi kartları alacaklarının toplam kredi kartı alacakları içerisindeki payının % 56,7’ye ulaşması yetkililerin bazı önlemler almasına neden olmuştur. 2014 yılının Şubat ayından itibaren bazı tüketim kalemlerinin kredi kartı ile alımında taksit uygulamasına kısıtlamalar getirilmiştir. Buna göre bazı elektronik aletlerin ve kuyum işlemlerinin kredi kartı ile taksitli bir şekilde yapılmasına kısıtlama getirilmiştir. Böylelikle kredi kartı kullanımına ve taksitli satış işlemi tutarlarının azaltılması planlanmıştır. İlerleyen yıllarda kredi kartı taksitlendirme olanakları ekonominin gidişatına göre artırılmıştır. Örneğin 2018 yılı biterken kuyum ve elektronik eşya alımında taksit uygulaması tekrar uygulamaya konulmuştur. Böylece ilgili sektörlerle yönelik talebin artırılması amaçlanmıştır.

Bireysel krediler ile dikkat edilmesi gereken son konu ise kredilerin vade yapısıdır. Tüketici kredilerinin ortalama vadesi, 2013 yılı sonu itibariyle 5,5 yıldır. Geçtiğimiz yıllara göre tüm kredi tiplerinde vade yapısı uzamıştır. 2018 yılının Mart ayı itibariyle dağıtılan tüketici kredilerin % 31’lik kısmı 37 ila 48 aylık vadelidir. Kredilerin % 22’lik kısmı ise 73 ay ve daha fazla vadeli kredilere aittir. Burada ipotekli konut kredilerinin vadesinin uzun olması ortalama vade süresini de uzatmaktadır.

Özet

Dünya ekonomisinde yaşanan gelişmeler ve artan finansal ihtiyaçlar kredi kuruluşlarının gelişmesine ve verilen kredi miktarının da artmasına neden olmuştur.

Krediler önceleri ticari amaçlar ile dağıtılırken, gelir ve teknolojik değişimlere bağlı olarak bireylere de dağıtılmaya başlanmıştır. Bireysel krediler olarak adlandırılan bu krediler ticari kredilerde olduğu gibi kârı artırmak yerine daha çok bireylerin uzun ve kısa vadeli ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle refahını artırma amacı ile kullanılmaktadır.

Bireysel krediler başta bankalar olmak üzere finansal kurumlar tarafından dağıtılmaktadır. Bununla birlikte taksitli satış finansman şirketleri, kredi birlikleri, tasarruf ve kredi kurumları, tüketici finansman şirketleri ve tasarruf bankaları ile sigorta şirketleri de kredi vermeye yetkili kuruluşlar arasındadır.

Bireysel kredi arz ve talebini belirleyen bir çok faktör bulunmaktadır. Talebi etkileyen faktörlerin başında kredi faizleri gelmektedir. Bununla birlikte bireyin harcanabilir gelirindeki değişimler, bireyin ileriye yönelik beklentileri ve tüketici güven endeksi kredi kullanımını etkilemektedir. Kredi kuruluşları tarafından arz edilen bireysel kredi miktarını etkileyen faktörlerin başında para politikası uygulamaları gelmektedir. Politika faiz oranlarındaki değişimler kuruluşların kredi arzını artırmasına ya da daraltmasına neden olmaktadır. Bunun yanında finansal piyasalardaki rekabet ortamı, yönetim tarafından yapılan yasal düzenlemeler, ileriye yönelik beklentiler yine kredi arz miktarını belirleyen unsurlar arasında yer almaktadır.

Kredi arzını etkileyen ve üstünde durulması gereken diğer iki önemli faktör ise ters seçim ve ahlaki tehlike konularıdır. Kredi kuruluşlarının kredi başvurusunda bulunan bireye kredi verme aşamasında ve verdikten sonraki geri ödeme aşamasında karşılaştıkları bu riskler arz edilen kredi miktarını belirleyen unsurlar arasında yer almaktadır.

Bu bölümde değinilen bir başka konu ise bireysel kredi kullanımının ekonomiye olan etkileridir. İlk olarak bireysel kredi miktarındaki artışın etki ettiği sektör finansal sektördür. Zira bireysel kredilerin ticari kredilere göre daha fazla kişiye dağıtılması, kredi kuruluşlarının riskini düşürürken kredi tabanının genişlemesine neden olmaktadır. Ayrıca bu kuruluşların ticari kredi faizlerine göre daha yüksek faiz getirisi elde etmesine sebep olmaktadır.

Bireysel kredilerin satıcılara getirdiği avantajlardan da bahsetmek mümkündür. Kredi kullanımı sonucunda satış yapan firmaların ticaret hacimlerinde artış olacağı muhakkaktır. Ticaret hacminde yaşanan bu artış, vergi gelirlerinde artış yaşanmasına sebep olarak bütçeye olumlu katkıda bulunacaktır.

Bireysel açıdan bakıldığında ise kredi kullanımı ile bugünkü ihtiyaçların giderilmesi bireyin refahını artırırken ekonominin genelinde satın alma gücünü artıracaktır. Ekonomik gelişmeyi olumlu etkileyecek, talepteki artışa bağlı olarak üretim de artacaktır.

Başlıca bireysel kredi çeşitleri ise taksitli ihtiyaç kredisi, konut kredisi ve taşıt kredileridir. Taksitli ihtiyaç kredileri dayanıklı tüketim malı, tatil, eğitim gibi ihtiyaçları karşılamak amacı ile kullanılmaktadır. Taşıt kredileri ise sıfır kilometre ya da belirli yıla kadar kullanılmış taşıtların alımında kullanılmaktadır. Konut kredileri isminden de anlaşıldığı üzere bireylerin konut ihtiyaçlarını karşılamak üzere beş yıl ya da on yıl gibi uzun vadelerde kullanılan kredilerdir.

Mortgage kredi sistemi ise son dönemde gelişmiş finansal piyasalarda sıkça kullanılan bir konut kredisi çeşitidir. Mortgage sistemi konut kredilerinden farklı olarak mortgage bir kredi değil, hukukî bir dökümandır. Konut kredisinin mortgage olarak adlandırılabilmesi için ise ikincil piyasalar aracılığı ile sermaye piyasalarından fonlama yapılıyor olması gerekmektedir.

Mortgage sisteminde farklı kredi tipleri bulunmaktadır. Sabit miktardaki taksitlerin geri ödendiği klasik mortgage kredilerinin yanında artan geri ödemeli mortgage kredileri ya da değişken faiz oranlarına sahip mortgage kredileri de mevcuttur. Kredi kartı, nakit paraya ihtiyaç duyulmadan ve sonradan ödemek koşulu ile yapılan alışverişlerde kullanılan bir araçtır. Kredi kartları, ödeme aracı olma vasfı sayesinde, kart sahiplerinin nakit ihtiyacını azaltırken, ekonominin kayıt altına alınmasını sağlamakta ve ticari faaliyetleri canlandırmaktadır. Tüketiciler, kredi kartı ile peşin ya da taksitli satın alma avantajlarından faydalanırken, aynı zamanda nakit avans çekerek nakit ihtiyaçlarını kısa sürede karşılamaktadırlar.

Günümüzde kredi kartlarının işleyişini genişletilmiş üç taraflı kredi kartı sistemi ile izah etmek mümkündür. Bu sisteme göre kredi kuruluşları uluslararası kredi kartı şirketlerinin piyasaya arz ettikleri kredi kartlarını müşterilerine sunmaktadır. Böylelikle kredi kartları evrensel hale gelerek kart sahiplerine dünyanın her yerinde kullanım imkanı sağlamaktadır.

Türkiye’de bireysel kredilerin gelişimi incelendiğinde son yıllarda önemli bir değişimin olduğunu görmek mümkündür. Kullanılan toplam kredi miktarında artış ile birlikte bireysel kredilerin toplam krediler içerisindeki payı da artmıştır. Mortgage sistemindeki gelişmeler konut kredi kullanımını artırırken ekonomide yaşanan gelişmeler, tüketici güven endeksindeki yükseliş ve beklentilerin iyileşmesi ihtiyaç kredilerinin de artmasına sebep olmuştur.

Kendimizi Sınavalım

1. Bireysel kredi kavramının tanımında aşağıdaki unsurlardan hangisi **bulunmamaktadır**?

- a. Refahın artırılması
- b. İhtiyaçların giderilmesi
- c. Kâr güdüsü
- d. Mal alımının finansmanı
- e. Hizmet alımının finansmanı

2. Aşağıdakilerden hangisi bireysel kredi kullanımına konu **olamaz**?

- a. Eğitim
- b. Tatil
- c. Taşıt
- d. Konut
- e. Hammadde

3. Aşağıdakilerden hangisi bireysel kredi vermeye yetkili kuruluşlar arasında **değildir**?

- a. Kredi birlikleri
- b. Leasing kuruluşları
- c. Ticari bankalar
- d. Tüketici finansman şirketleri
- e. Taksitli satış finansman şirketleri

4. Aşağıdakilerden hangisi bireysel kredi talebini artıran etkenler arasındadır?

- a. Tüketici güven endeksindeki düşüş
- b. Harcanabilir gelirdeki artış
- c. Kredi başvurularında yaşanan bürokratik işlemlerdeki azalış
- d. Faiz oranlarındaki artış
- e. Bireylerin ekonomi hakkındaki beklentilerinde kötüleşme

5. Aşağıdakilerden hangisi bireysel kredilerde risklilik derecesini değiştirmektedir?

- a. Bireyin eğitim seviyesindeki değişim
- b. Bireyin gelir düzeyindeki değişim
- c. Bankaların uygulamış olduğu faizlerdeki değişim
- d. Bireyin yaptığı işte terfi etmesi
- e. Bireyin medeni durumundaki değişim

6. Aşağıdakilerden hangisi bireysel kredi kullanımında kredi kuruluşlarının yaşadığı risklerin azaltılmasında uygulanabilecek çözümler arasında **değildir**?

- a. Kredi bürolarının etkinliğinin artırılması
- b. Kredi başvurularında istenen teminat miktarının artırılması
- c. Temerrüt durumunda uygulanan yasal yaptırımların artırılması
- d. Kredi faizlerinin artırılması
- e. Bankalar arası bilgi alışveriş sisteminin geliştirilmesi

7. Aşağıdakilerden hangisi bireysel kredi miktarı artışının bankacılık sektörüne sağlamış olduğu katkılar arasında **sayılamaz**?

- a. Risk dağılımını artırmakta, kredilerin geri ödenme riskini azaltmaktadır.
- b. Daha yüksek faiz getirisi sağlamaktadır.
- c. Yaşanacak olası krizlerin etkilerinden korunma konusunda yardımcı olmaktadır.
- d. Banka bilançolarının düzelmesine sebep olmaktadır.
- e. Bankalara ek çapraz satış imkanı tanımaktadır.

8. Aşağıdakilerden hangisi taksitli ihtiyaç kredisi çeşitleri arasında **sayılamaz**?

- a. Kullanılmış araç kredisi
- b. Eğitim kredisi
- c. V.İ.P. kredisi
- d. Bireysel işyeri edindirme kredisi
- e. Otomobil rehin karşılığı taksitli ihtiyaç kredisi

9. Mortgage sisteminin sağlıklı bir şekilde işlemesi için aşağıdaki şartlardan hangisi birincil unsurdur?

- a. Gelişmiş bir inşaat sektörünün faaliyet göstermesi
- b. Bireylerin gelirlerinin yüksek olması
- c. İkincil piyasaların gelişmiş olması
- d. İnşaat sektörünün etkin bir şekilde denetlenmesi
- e. Bireyler hakkında etkin bilgi toplayan kredi bürolarının kurulması

10. Aşağıdakilerden hangisi kredi kartlarının sağladığı faydalar arasında **yer almaz**?

- a. Bireylere taksitli satış ve promosyon imkanı sağlar
- b. Daha düşük faiz oranlarına sahip olması bireylere avantaj sağlar
- c. Bankaların müşteri portföyünü artırır
- d. Üye işyerlerine satışları artırma imkanı tanır
- e. Üye işyerlerini hesap hatası ya da sahte para riskinden korur.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. c	Yanıtınız yanlış ise “Bireysel Kredi Kavramı” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
2. e	Yanıtınız yanlış ise “Bireysel Kredi Kavramı” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
3. b	Yanıtınız yanlış ise “Bireysel Kredi Veren Kurum ve Kuruluşlar” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
4. c	Yanıtınız yanlış ise “Bireysel Kredi Arz ve Talebini Belirleyen Faktörler” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
5. c	Yanıtınız yanlış ise “Bireysel Kredi Arz ve Talebini Belirleyen Faktörler” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
6. d	Yanıtınız yanlış ise “Bireysel Kredi Arz ve Talebini Belirleyen Faktörler” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
7. d	Yanıtınız yanlış ise “Bireysel Kredilerin Ekonomiye Etkileri” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
8. a	Yanıtınız yanlış ise “Taksitli İhtiyaç Kredisi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
9. c	Yanıtınız yanlış ise “Mortgage Sistemi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
10. b	Yanıtınız yanlış ise “Kredi Kartı” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Bankacılık dışı finansman şirketleri finans sektöründe % 18’lik bir paya sahiptir. Sektörün aktif büyüklüğü 2018 üçüncü çeyreğinde 161 milyar Türk lirası aktif büyüklüğüne ulaşmıştır. Sektörün büyüme oranı 2018 yılında % 28 olarak gerçekleşmiştir.

Sıra Sizde 2

2018 yılı Aralık ayı verilerine göre 11 milyar 670 milyon ₺ tutarındadır. Geçmiş yıllara göre artış gösteren takipteki tüketici kredi miktarı 2013 yılı Aralık ayında 5 milyar 76 milyon ₺ olarak gerçekleşmiştir. ABD’nin parasal genişleme stratejisini durduracağını açıkladığı 2013 yılından itibaren tüketici kredilerinin takibe düşen kısmında önemli bir artış gösterdiği görülmektedir.

Sıra Sizde 3

Özellikle 1980’li yıllardan itibaren ABD gibi gelişmiş ülkelerde önemli bir işlevi yerine getiren mortgage sistemi, 2000’li yıllardan itibaren Meksika ve Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde de kullanılmaya başlanmıştır. 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşanan mortgage krizi sistemin sağlamlığı konusunda tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Arpalı, Z. (2008). **Türkiye’de Tüketici Kredisi**. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bışkek.
- Aydoğdu, M. (2007). **Konut Finansman Sistemi ve Sözleşmeleri**. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 9 (1), İzmir.
- Ayrıçay, Y. ve Yıldırım, Y. (2007). **İpotekle Dayalı Konut Finansman Sistemi ve Son Düzenlemeler Işığında Sistemin Türkiye’de İşleyişi**. Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi 12 (9), Karaman.
- BDDK (2010). **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler**. Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Ankara.
- BDDK (2011). **Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü**. Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Ankara.
- BDDK(2011). **Finansal Piyasalar Raporu Haziran 11**. Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Ankara.
- Bertola, G., Disney, R. ve Grant, C. (ed.) (2006). **The Economics of Consumer Credit**. Massachusetts Institute of Technology: ABD.
- Doğan, E. (2006). **Türk Bankacılık Sisteminde Konut Kredilerinin Gelişimi**. Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, 2006/1, Ankara.
- İbicioğlu, M. ve Karan M.B. (2009). **Türkiye’de Faiz Oranlarının Tüketici Kredileri Üzerindeki Etkisi**. BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar 3 (2), Ankara.
- İnağ, N. (1990). **Tüketici Kredileri**. TCMB Araştırma Planlama ve Eğitim Genel Müdürlüğü Tartışma Tebliği, Ankara.
- Kabataş, Y. (2007). **İpotekli Konut Finansman Sistemi ve Değerleme Uzmanlığı**. Mali Çözümler, s. 80, İstanbul.
- Kaptan, Ö.B. (2011). **Bireysel Kredilerin Risk ve Tüketici Davranışı Açısından Analizi**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Kaya, F. (2009). **Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması**. Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul.
- Tekirdağ, A. (2009). **Türkiye’de Bireysel Kredi Artışı ve Risk Analizi**. TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Yetim, S. (1997). **Kredi Kartları ve Tüketici Kredileri**. Hazine Dergisi s.8, Ankara.

6

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Gayrinakdi kredilerin tanımını yapabilecek,
- Gayrinakdi olarak kullanılan finansal araçları tanımlayabilecek,
- Teminat mektubu türlerini sınıflandırabilecek,
- Kabul, aval ve ciro kredilerini tanımlayabilecek,
- Akreditifin işleyişi, kontrgaranti ve prefinansman konusunu açıklayabilecek bilgi ve becerilere sahip olabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

- Gayrinakdi Kredi
- Teminat Mektubu
- Kabul Kredisi
- Poliçe
- Lehtar, Muhatap
- Akreditif ve Çeşitleri
- Kontrgaranti
- Prefinansman
- Teyit Bankası
- Muhabir Banka

İçindekiler

Gayrinakdi Krediler

GİRİŞ

Bankaların faiz veya faiz ve komisyon karşılığında, belli bir vadeye bağlı olarak ödünç para verilmesi şeklinde nakit olarak kullandıkları krediler *nakdi krediler* olarak tanımlanmaktadır. *Gayrinakdi krediler* ise, bir işin yapılmasını, bir malın teslimini veya bir borcun ödenmesini taahhüt eden kimselerin bu taahhütlerini, belirlenen koşullara uygun olarak yerine getireceklerini veya borçlandıkları paraları vadelerinde ödeyeceklerini taahhüt etmek amacıyla banka tarafından karşı tarafa hitaben garanti verilmesi şeklinde kullandırılan krediler olarak tanımlanmaktadır. Gayrinakdi kredide faiz yürütülmemekte, bankalarca sadece komisyon alınmaktadır.

Gayrinakdi krediye sorumluluk veya yükümlülük kredisi de denmektedir. Gayrinakdi krediler, nakden verilen kredinin aksine, bankanın para ödemediği, yani riskin gerçekleşmesi halinde zararın sorumluluğunu yüklediği, ödemeyi korkulan olayın ortaya çıkması halinde yaptığı kredilerdir. Banka, müşteri ile sözleşme yapan kişiye, müşterisinin vadede borcunu ödeyememesi halinde, zararı ödeme garantisi vermektedir. Bu durumda bankanın müşterisine belli bir süre için banka tarafından satın alma gücü verileceğinden müşteriye verilen banka ödeme garantisi müşteri için kredi sayılmakta ve üçüncü kişi de bu satın alma gücünden vazgeçmiş olmaktadır. Ancak bankanın müşterisi vadesinde borcunu öderse, banka herhangi bir nakdi ödemede bulunmamaktadır. Bu durumda bankanın para ödemesi yapmadan müşterisine belli bir süre için satın alma gücü sağladığı kredilere Bankalar Kanunu'nda gayrinakdi kredi denmektedir.

Gayrinakdi kredilerin ortak özelliği bankanın kredi kullanan gerçek ya da tüzel kişiye nakit bir ödeme yapmaması ancak onun adına sorumluluk yüklenmesi ve belli bir taahhüdün altına girmesidir. Bu tür kredilerde banka tarafından nakit çıkışı ancak üstlenilen riskin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkmaktadır. Gayrinakdi kredilerde nakit para verilmesi söz konusu olmadığından, bankanın itibarını ortaya koyması, aynı zamanda üçüncü kişilere karşı garanti verilmesiyle borcun ödenmemesi veya yüklenilen işin yapılmaması halinde belli bir miktar parayı tazmin etme taahhüdü söz konusu olmaktadır.

Gayrinakdi kredilerde bankalar, muhatap şahsa veya resmi ve özel kuruluşlara karşı, müşterisinin taahhüdünü yerine getirmemesi veya borcunu ödememesi halinde, belirlenmiş olan tutarın ödenmesini kabul etmektedir. Bankanın kabullenmesi, ileriye yönelik bir taahhüt olup, kabul anında banka kasasından herhangi bir ödemede bulunmamaktadır. Ödeme, ancak kredili müşterinin kendisine verdiği taahhüdü yerine getirmediğinde, muhatabın bankaya başvurusu halinde, gerçekleşmektedir. Gayrinakdi kredilerde banka girdiği riske karşılık nakit kredilerde olduğu gibi faiz yerine komisyon almaktadır.

Yasal bir tanımı bulunmamasına rağmen, Bankacılık Kanunu'nun 48. maddesinde "...teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro kabul gibi gayrinakdi krediler" denilerek örnekleri sayılmış ve gayrinakdi krediler, kredi kullanan tarafın yararlandığı finansman araçları arasında yer almıştır. Literatürde bankanın verdiği teminat mektubunun, kefaletin, cironun, kabul ve avalin gerçekte üçüncü kişiye banka tarafından taahhüt edilmiş banka garantileri olduğu görülmektedir.

Aşağıda gayrinakdi krediler teminat mektubu, kontrgarantiler, kabul kredisi, aval ve ciro kredisi akreditif ve prefinansman başlıkları altında incelenmektedir.

TEMİNAT MEKTUBU

Bir ticari ilişki kurulurken tarafların duyduğu en önemli endişelerin başında karşı tarafın taahhütte bulunduğu edimi yerine getirmemesi ya da gereği gibi yerine getirmemesi gelmektedir. Özellikle tarafların birbirinden uzak olmaları ve birbirini iyi tanıyamamaları ticari ilişkide güven kaybının artmasını sağlayacağından ticari işlemin sorunsuz şekilde gerçekleşmesi için taraflar birbirinden teminat isteyeceklerdir. Bu nedenle aynı olmayan bir teminat türü olarak teminat mektupları ortaya çıkmaktadır.

Teminat mektupları, bankaların yurt içinde ve yurt dışında bulunan gerçek ve tüzel kişiler lehine bir malın teslimi, bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi gibi benzer konularda, muhatap kuruluşa (mektubun verildiği kişi) hitaben verdikleri ve borcun lehtar (lehine mektup tanzim edilerek kefil olunan kişi) tarafından yerine getirilememesi halinde mektup tutarının banka tarafından ödenmesi taahhüdünü içeren krediler olarak tanımlanmaktadır. Teminat mektuplarının gayrinakdi kredi türlerinden biri olarak kabul edilmesinin nedeni, bankanın teminat mektubu ilişkisine taraf olmasıyla müşterisine nakit kredi kullandırmaması, buna karşılık kredi saygınlığının ve güvenirliliğinin müşteri tarafından kullanılmasına izin vermesidir.

SIRA SİZDE

Teminat mektubu nedir? Niçin verilmektedir?

Gayrinakdi kredilerde olduğu gibi teminat mektubunda üç taraflı ilişki bulunmaktadır. Üç taraflı ilişkide öncelikle müşteri bankaya başvurmaktadır. Banka müşterisi (lehtar), komisyon karşılığında kendisiyle sözleşme yapacak kişinin çekindiği bir riskin gerçekleşmesi halinde, borcuna veya ortaya çıkabilecek zararın tazmin edilmesine (ödenmesine) yönelik üçüncü kişiye (muhatap) güvence vermesini istemektedir. Banka müşterisinin ilişki içinde olduğu kişi ise, banka tarafından riskin yüklenilmesi halinde sözleşmeyi kabul etmeyi isteyeceğinden dolayı, banka garantisini talep etmektedir. Böylece banka müşterisi, müşteri ile sözleşme yapacak kişi ve banka (lehtarın taahhüt ettiği işi garanti eden taraf) olmak üzere üç taraf, teminat mektubunun taraflarını oluşturmaktadır.

Teminat mektubu, banka tarafından muhatapın uğrayacağı zararı karşılamak için verildiğinden belli bir riski veya zararı garanti etmelidir. Teminat mektubunda her türlü borç ve fiil, garanti edilen riskin konusuna girebilmektedir. Böylece banka müşterisi, bankanın isim ve güvenirliliğinden yararlanarak nakit teminat vermekten kurtulmakta, banka da teminat mektubu karşılığında müşterisinden komisyon almaya hak kazanmaktadır. Ancak, banka tarafından zararın tazmin edilmesi halinde, aldığı komisyonun çok üzerinde bir tutara karşılık gelecek teminat mektubu bedelini ödeme riskiyle karşılaşabilmektedir.

Teminat mektupları ile garanti yükümlülüğü altına genellikle bankaların girdikleri görülmektedir. Teminat mektupları gücünü bankaların itibarından almaktadır. Banka verdiği teminat mektubunu tazmin etmezse (ödememezse), diğer kişilerin verdikleri teminat mektuplarında olduğu gibi, muhatapın dava açmasından başka çaresi kalmamaktadır. Ancak bu durumda bankanın teminat mektuplarının kabul edilmeme olasılığı artacak ve bu durumda bankanın güvenirliliği azalarak teminat mektuplarından elde edeceği komisyon gelirleri azalacaktır.

Teminat mektubu ibaresi, banka uygulamasında kefalet mektubu olarak söylendiğinden, açılan krediye kefalet mektubu kredisi denmiştir. Ancak 1969 yılında banka teminat mektuplarının kefalet olmadığı sonucuna varılmıştır. Teminat mektuplarında garanti edilen risk muhtemel bir olayı ifade etmektedir ve garanti edilen riskin kamu düzenine, ahlak ve adaba aykırı olmaması ve suç oluşturmaması gerekmektedir. Aksi halde garanti sözleşmesi hukuken geçersiz olacağından bankanın ödeme yükümlülüğü ortadan kalkacaktır. Teminat mektubunda garanti edilen risk, lehtar ile muhatap arasındaki ilişkiden bağımsız olarak teminat mektubunda belirlenen riskle sınırlıdır. Tarafların daha sonra teminat mektubunda belirtilen sözleşme şartlarını değiştirmeleri ve lehtarın yeni yükümlülükler üstlenmesi, garanti edilen riskin kapsamı dışında kalacaktır. Buna karşılık, mektupta belirtilen risk ortaya çıktığı takdirde bankanın ödeme yükümlülüğü devam edecektir.

Teminat mektubunda garanti edilen riskin kapsamı zamanla değişebilir mi?

SIRA SİZDE

Teminat mektubunun geçerli olabilmesi için muhatap tarafından kabul edilmesi gerekir. Sadece borç altına girenin imzası yeterli olduğundan, banka yetkilileri tarafından imzalanan teminat mektubunun muhatap tarafından alınması, açık veya zımni olarak kabul edilmesi, garanti anlaşmasının tamamlanmış olmasını göstermektedir. Dolayısıyla mektubun lehtara teslimiyle garanti anlaşması meydana gelmemekte; bankanın teminat mektubunu düzenleyerek doğrudan veya lehtar aracılığı ile muhataba göndermesi ve muhatapın da teminat mektubunu açık veya zımni kabulü ile garanti sözleşmesi tamamlanmaktadır.

Türkiye'de yerleşik olan Türk vatandaşları arasında düzenlenen teminat mektuplarının Türkçe düzenlenme zorunluluğu vardır ve teminat mektuplarının meblağının Türk lirası veya dövize endekli Türk lirası olarak düzenlenmesi gerekmektedir. 32 Sayılı Karar uyarınca Türkiye'de yerleşik kişilere yabancı para üzerinden teminat mektubu verilmesi, mektup konusunun uluslararası ihale ile ilgili olması halinde mümkün olmaktadır. Bunun dışında Türkiye'de yerleşik kişilere yabancı para üzerinden teminat mektubu verilememektedir. Örneğin Türkiye'de yerleşik muhataplara hitaben Türk bankaları "100.000 Amerikan doları karşılığı Türk lirası" şeklinde dövize endekli teminat mektubu verebilmektedir.

Teminat mektubunu veren banka, borcun sona ermesi ve garantinin ortadan kalkması için kendisine ait defileri (*Defi: Taraflardan birinin kendisine açılan davada borçtan kurtulmak için başvurduğu her türlü yol*) ileri sürebilir. Banka, garanti alanın (muhatabın) borçluya (lehtara) başvurmasını engelleyen, borçluya ait defileri muhataba karşı ileri süremez. Garanti akdini kefaletten ayıran en önemli özellik de budur. Risk gerçekleşmiş ise banka artık, mücbir sebep, kaza, beklenilmeyen hal, borcun ifasının imkânsızlığı, lehtar ile muhatap arasındaki sözleşmenin geçersizliği, kötü ifa, lehtarın ehliyetsizliği, iflası, ölümü, borcun zaman aşımına uğraması, gibi borçluya ait borcu ortadan kaldıran defileri ileri süremeyecektir. Borçluya ait bu çeşit defileri ileri sürmek için, bankanın teminat mektubu metninde bu hususları açıkça belirtmiş olması gerekmektedir.

Bankanın tazmin talebinde bulunan muhataba ödeme yapması için teminat mektubu aslını ibraz etmesini istemesi zorunlu olmasa da, iadenin yapılmaması sakıncalı sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle uygulamada ödeme talebiyle birlikte mektup aslının da iade edilmesi istenmektedir.

Teminat mektubu konusunda daha fazla bilgiye sahip olmak için Seza Reisoğlu tarafından hazırlanan "Banka Teminat Mektupları ve Kontrgarantiler" (2003) adlı kitaptan yararlanılabilir.

K İ T A P

Teminat Mektubu Türleri

Teminat mektupları konularına, geçerli olduğu sürelerle ve bankanın yükümlü olduğu meblağa göre üç bölümde toplanmaktadır.

Konularına Göre Teminat Mektupları

Konularına göre teminat mektupları geçici, kesin, avans teminat mektupları, gümrüklere, mahkeme ve icra dairelerine, vergi dairelerine hitaben verilen teminat mektupları ve serbest konulu teminat mektupları başlıkları altında incelenmektedir.

Geçici Teminat Mektupları

Geçici teminat mektupları, mektup metninde belirli bir süre için geçerli olduğu belirtilerek düzenlenen teminat mektuplarıdır. Geçici teminat mektupları, *bir ihaleye katılmak için* ihale makamına hitaben verilmektedir. Geçici teminat mektubu ile lehtar, ihale üzerinde kaldığı takdirde ihale ile ilgili sözleşmeyi imzalayacağı ve kesin teminat mektubu vereceğini garanti etmektedir. Geçici teminat mektubu kesin teminat mektubunun yerini almamaktadır. Muhatap, sözleşmeyi imzalayan ancak kesin teminat vermeyen lehtara iş yaptırdığında geçici teminat mektubun geçerliliğini kaybetmektedir. Lehtarın işi sözleşmeye uygun yapmaması halinde muhatap, geçici teminat mektubunun paraya çevrilmesini isteyemez. Taahhüdün gereği gibi yapılmaması riski ancak kesin bir teminat mektubu ile karşılanabilmektedir.

SIRA SİZDE

Geçici teminat mektupları niçin düzenlenmektedir? İhalenin kazanılması halinde geçici teminat mektubu, kesin teminat mektubunun yerine kullanılabilir mi?

Kesin Teminat Mektupları

Kesin teminat mektubunda lehtar, mektupta belirlenen yükümlülüğü yerine getireceğinin garantisini belirtmekte ve yükümlülüğün kısmen veya tamamen yerine getirilmemesi halinde, kredi mektubundaki tutarın banka tarafından muhataba ödeneceği garanti edilmektedir. Bankanın ödeyeceği miktar, genelde mektup bedeli ile sınırlıdır. Devlet İhale Kanunu'na göre taahhüdün sözleşme ve şartname hükümlerine uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak amacıyla, sözleşme yapılmadan önce müteahhit veya müşteriden ihale bedeli üzerinden hesaplanmak üzere yüzde 6 oranında kesin teminat alınmaktadır.

Avans Teminat Mektupları

Avans teminat mektupları, müteahhit ve imalatçıların kamu veya özel ihalelerini kazanmaları halinde işe başlamaları için peşin avans miktarının bir banka tarafından garanti edilmesidir. Müteahhit sözleşme hükümlerine göre taahhütlerini yerine getirdikçe avans, hak edişlerinden mahsup edilmek şeklinde geri alınmaktadır.

Özellikle resmî dairelere hitaben verilen avans mektupları metninde genellikle kesin teminat mektubuna benzer şekilde müteahhidin sözleşme şartlarına aykırı davrandığı, kısmen veya tamamen taahhüdünü yerine getirmede taktirde bankanın ödeme yükümlülüğü yer almakta ise de avans mektupları kesin teminat mektupları yerine kullanılamamaktadır.

Gümrüklere Hitaben Verilen Teminat Mektupları

Gümrük Mevzuatı uyarınca Gümrük idareleri gümrük vergi, resim ve cezalarının ödemesini sağlamak amacıyla bir banka tarafından teminat verilmesini gerekli görebilirler. Bu durumda teminat mektubu banka tarafından gümrük müdürlüğüne hitaben verilmektedir. Gümrüklere verilen teminat mektuplarıyla ilgili düzenlemede, gümrük işlemine ilişkin süre belli ise bu süreye göre, sürenin belirsiz olması halinde 1 yıl süreli olarak teminat mektuplarının düzenlenmesi öngörülmüştür.

Mahkeme veya İcra Dairelerine Hitaben Verilen Teminat Mektupları

Bu tür mektuplar yürütmenin durdurulması, ihtiyati haciz, ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz veya ihtiyati tedbirin kaldırılması, icraya taahhütte bulunulması, ihalenin feshi davası açılması ihale üzerinde kalan alıcının ihale bedelini taahhüt, yurt dışında bir kişinin Türkiye'de dava açması ve diğer konularda mahkemelere ve icra dairelerine verilen vadesiz teminat mektuplarıdır.

Vergi Dairelerine Hitaben Verilen Teminat Mektupları

Tarh edilen vergi ve cezalarına itiraz edilmesi veya verginin takside bağlanmasını sağlamak amacı ile verilmektedir.

Serbest Konulu Teminat Mektupları

Yukarıda belirlenen teminat mektupları dışında her konuda resmî dairelere, özel ve tüzel kişilere hitaben verilmektedir. Örneğin spor toto, tekel, çimento, lastik, akaryakıt, likit petrol gazı bayiliği ve acentelik için teminat mektupları talep edilmektedir.

Geçerli Olduğu Sürelere Göre Teminat Mektupları

Geçerli olduğu sürelerle göre teminat mektupları vadesiz ve vadeli teminat mektupları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Vadesiz Teminat Mektupları

Vadesiz teminat mektupları, üzerinde geçerlilik süresi bulunmayan teminat mektuplarıdır. Devlet İhale Yasasına göre resmî dairelere hitaben verilecek geçici ve kesin teminat mektuplarının vadesiz düzenlenmesi zorunluluğu vardır. Vadesiz teminat mektuplarından dolayı bankaların sorumluluğu zamanaşımı süresi (10 yıl) sonuna kadar devam eder. Mektubun konusunu teşkil eden riskin *10 yıllık zaman aşımı süresi* içinde gerçekleşmesi halinde, riskin gerçekleşme tarihinden itibaren muhatapın tazmin için 10 yıllık zamanaşımı süresi işlemeye başlar.

Teminat mektupları bir kefalet sayılmadığından garanti veren bankanın bir korumadan yararlanmasa, örneğin teminat mektubunun düzenlenmesinden itibaren bir yıl geçtikten sonra teminatından kurtulması mümkün bulunmamaktadır. Muhatap ve lehtar arasındaki sözleşme ilişkisi devam ettiği sürece banka açısından 10 yıllık zamanaşımı süresi başlamayacaktır.

Vadesiz teminat mektupları lehtar ile muhatap arasında sürekli iş ilişkilerinin garantisini sağlamak amacıyla verilmekte, dolayısıyla tek bir iş için verilmediğinden garanti veren bankanın sorumluluğu bir zamanla sınırlı olmaksızın devam etmektedir. Örneğin lehtar ile muhatap arasındaki bayilik sözleşmesi için verilen kesin teminat mektupları, sürekli ilişkinin garanti edilmesine örnek teşkil etmektedir.

Banka, taraflardan birinin süresiz borç ilişkisinin devam etmesini sarsacak güven azaltıcı davranışlar sergilemesi ve borç ilişkisinin devam etmemesini haklı gösterecek diğer sebeplerin ortaya çıkması halinde haklı sebepleri ileri sürerek teminat mektubunu tek tarafı olarak feshedebilmektedir. Örneğin banka, lehtarın (lehine garanti verilen) mali durumunun bozulması halinde muhatapı bilgilendirerek bayilik ilişkisine girmemesini, aksi halde sorumlu olmayacağını bildirebilecektir.

Vadeli Teminat Mektupları

Vadeli mevduat mektupları belli bir vadeye tabidir. Belirtilen vadeye kadar mektubun tazmini yazılı olarak bankadan istenmesi halinde teminat mektubundaki meblağ muhataba ödenir. Mektup metninde vade tarihine kadar tazmin talebinde bulunulmadığı takdirde teminat mektubunun hükümsüz hale geleceği şeklinde bir ifadenin bulunması gerekmektedir. Aksi halde muhatap, vade tarihine kadar riskin gerçekleşmiş olması halinde vadeden itibaren 10 yıl içinde tazmin talebinde bulunabilecektir.

Yargıtay'ın vade içinde riskin doğması halinde vadeli teminat mektuplarında bankanın 10 yıl sorumlu olacağı kararı, tüm uluslararası bankacılık uygulamasına ters düşmüş ve uygulamada vadeli ve vadesiz teminat mektupları arasında hiçbir fark kalmamıştır.

Aşağıda bazı teminat mektubu örnekleri gösterilmektedir.

GEÇİCİ TEMİNAT MEKTUBU ÖRNEĞİ*[Muhatap İdarenin Adı]*

___/___/___
No:.....

İdarenizce ihaleye çıkarılan [.....işi adı.....] işine istekli sıfatıyla katılacak olan [isteklinin adı]'nın 4734 sayılı Kanun ve ihale dokümanı hükümlerini yerine getirmek üzere vermek zorunda olduğu geçici teminat tutarı olan [.....geçici teminatın tutarı.....] ₺'yi [1] [.....bankanın veya özel finans kurumunun adı.....] garanti ettiğinden, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ve ihale dokümanı hükümleri çerçevesinde; geçici teminatın gelir kaydedileceği hallerin ortaya çıkması halinde, protesto çekmeye, hüküm ve adı geçen iznini almaya gerek kalmaksızın ve adı geçen ile idareniz arasında ortaya çıkacak herhangi bir uyuşmazlık ve bunun akıbet ve kanuni sonuçları dikkate alınmaksızın, yukarıda yazılı tutarı ilk yazılı talebiniz üzerine derhal ve gecikmeksizin idarenize veya emrinize nakden ve tamamen ve talep tarihinden ödeme tarihine kadar geçen günlere ait kanuni faiziyle birlikte ödeyeceğimizi [.....bankanın veya özel finans kurumunun adı.....] nın imza atmaya yetkili temsilcisi ve sorumlusu sıfatıyla ve [.....banka/özel finans kurumu.....] ad ve hesabına taahhüt ve beyan ederiz.

Bu teminat mektubu/...../.....[2] tarihine kadar geçerli olup, bu tarihe kadar elimize geçecek şekilde tarafınızdan yazılı tazmin talebinde bulunulmadığı takdirde hükümsüz olacaktır.

İşbu teminat mektubunun tazmini halinde; mektup tutarı..... [3] olarak tarafınıza ödenecektir.

[bankanın veya özel finans kurumunun adı]
[banka veya özel finans kurumu şubesinin adı]
Şubesi
[banka/özel finans kurumu]
Yetkililerinin
İsim, unvan ve imzası

NOT: a. Yabancı bankaların veya benzeri kredi kuruluşlarının kontrgarantilerine dayanılarak verilecek mektuplarda, kontrgarantiyi veren yabancı banka veya kredi kuruluşunun ismi ve teminatın kontrgarantili olduğu belirtilecektir. Teklife esas para birimi Türk lirası ise kontrgarantilere dayanılarak verilecek teminat mektupları Türk lirası üzerinden düzenlenecektir.

b. İdari şartnamenin "Teklif ve ödemelerde geçerli para birimi" başlıklı maddesinde yabancı para birimi veya yabancı para birimleri cinsinden teklife izin verilmesi durumunda; istekliler, teminat mektuplarını tekliflerine esas para birimi üzerinden düzenleyeceklerdir.

1. Yabancı para birimi cinsinden verilecek teminat mektuplarında buraya ilgili para birimi yazılacaktır.
2. Bu tarih, mahsup süreleri göz önünde bulundurularak idarece belirlenmelidir.
3. Tazmin halinde geri ödemenin teminatın verildiği belirtilen para cinsinden bankaca ödemesi esas olup yabancı para cinsinden teminat idarece kabul edilmekle birlikte idarenin mali mevzuatı gereği ancak Türk lirası cinsinden tahsilâtın yapılabildiği durumlarda ise tazmin tarihinde geçerli Merkez Bankası döviz satış kuru üzerinden ödemenin yapılacağı yazılacaktır.

KESİN TEMİNAT MEKTUBU ÖRNEĞİ

--/--/----

No:

..... İşletme A.Ş. tarafından yapılan
 ihalesi sonucunda işi taahhüt eden yük-
 lenici [yükleni-
 cinin adı]'nın ihale dokümanı ve sözleşme hükümlerini yerine getirmek üzere vermek zo-
 rununda olduğu kesin teminat tutarı [kesin
 teminatın tutarı] ₺'yi [1] [bankanın adı] garanti ettiğinden,
 yüklenici; taahhüdünü Kanunlar ile ihale dokümanı ve sözleşme hükümlerine göre kısmen veya ta-
 mamen yerine getirmedeği takdirde, Protesto çekmeye, hüküm ve adı geçenin iznini almaya gerek
 kalmaksızın ve [yüklenicinin adı] ile
 İşletme A.Ş. arasında ortaya çıkacak herhangi bir uyuşmazlık ve bunun akı-
 bet ve kanuni sonuçları dikkate alınmaksızın, yukarıda yazılı tutarı ilk yazılı talebiniz üzerine derhal ve ge-
 cikmeksizin Şirketinize nakden ve tamamen, talep tarihinden ödeme tarihine kadar geçen günlere ait ka-
 nuni faiziyle birlikte ödeyeceğimizi [bankanın adı]
 imza atmaya yetkili temsilcisi ve sorumlusu sıfatıyla ve
 [banka] ad ve hesabına taahhüt ve beyan ederiz.

Bu teminat mektubu/...../.....[2] tarihine kadar geçerli olup, bu tarihe kadar elimize geçecek
 şekilde tarafınızdan yazılı tazmin talebinde bulunulmadığı takdirde hükümsüz olacaktır.

İşbu teminat mektubunun tazmini halinde; mektup tutarı tazmin tarihinde geçerli Merkez Bankası
 döviz satış kuru üzerinden ödenecektir.

[bankanın adı]

[banka adı]

Şubesi

[banka]

Yetkililerinin

İsim, unvan ve imzası

NOT: (asıl mektupta yer almayacaktır)

NOT: a. Yabancı bankaların veya benzeri kredi kuruluşlarının kontrgarantilerine dayanılarak verilecek
 mektuplarda, kontrgarantiyi veren yabancı banka veya kredi kuruluşunun ismi ve teminatın
 kontrgarantili olduğu belirtilecektir. Teklife esas para birimi Türk lirası ise kontrgarantilere da-
 yanılarak verilecek teminat mektupları Türk lirası üzerinden düzenlenecektir.

b. İdari şartnamenin "Teklif ve ödemelerde geçerli para birimi" başlıklı maddesinde yabancı para
 birimi veya yabancı para birimleri cinsinden teklife izin verilmesi durumunda; istekliler, temi-
 nat mektuplarını tekliflerine esas para birimi üzerinden düzenleyeceklerdir.

1. Yabancı para birimi cinsinden verilecek teminat mektuplarında buraya ilgili para birimi yazılacaktır.
2. Bu tarih, mahsup süreleri göz önünde bulundurularak idarece belirlenmelidir. İhale dokümanı veya sözleşme hükümlerine göre süresiz istenilen teminat mektuplarında "iş bu teminat mektubu kesin ve süresizdir." yazılacaktır.
3. Tazmin halinde geri ödemenin teminatın verildiği belirtilen para cinsinden bankaca ödenmesi esas olup yabancı para cinsinden teminat idarece kabul edilmekle birlikte idarenin mali mevzuatı gereği ancak Türk lirası cinsinden tahsilâtın yapılabilirdiği durumlarda ise tazmin tarihinde geçerli Merkez Bankası döviz satış kuru üzerinden ödemenin yapılacağı yazılacaktır.

Bankanın Yükümlü Olduğu Meblağa Göre Teminat Mektupları

Bankanın yükümlü olduğu meblağa göre teminat mektupları **limitli (ödeme tutarı belirli) ve limitsiz (ödeme tutarı belirsiz) teminat mektupları** olmak üzere ikiye ayrılırlar. Limitli teminat mektuplarında ödeme talep edilmesi durumunda bankanın ne kadar para ödeyeceği teminat mektubu metninde kesin olarak belirlenmiştir. Limitsiz teminat mektuplarında ise bankanın ödemeyi garanti ettiği tutar teminat mektubu metninde yer alsa da, ...verildiği tarihten itibaren hesaplanacak kanuni faiz ve gecikme cezası ile birlikte ödeneceği ...” şeklinde bir ifadenin metninde yer alması, ödeme anında mektupta yer alan tutarın çok daha üzerinde bir ödemenin yapılacağını göstermektedir. Genellikle gümrük idarelerine hitaben verilen teminat mektupları limitsiz teminat mektuplarıdır. Mektup metninde belirli bir ödeme miktarına yer verilse de bu miktara ek olarak, mektubun düzenlendiği tarihten itibaren hesaplanacak faiz ve gecikme cezalarının da ödeneceği garantisini verildiğinden, mektupta belirtilen miktarın bir kaç katı ödeme yapılacağı riskinin dikkate alınması gerekmektedir.

KONTRGARANTİLER

Banka, bir kimseye açtığı gayrinakdi kredi (teminat mektubu kredisi) sonucu kredi alanın talebi üzerine, -kendi lehine veya üçüncü bir kişi lehine muhataba bir teminat mektubu verir. Banka ile lehine kredi açılan kişi arasında uygulamada **kontrgaranti sözleşmesi** olarak adlandırılan bir sözleşme imzalanır.

Müşterisi ile kontrgaranti sözleşmesi imzalayan banka, korkulan olayın gerçekleşmesi ve kendisinin garanti altına ödemedede bulunması ihtimalini düşünerek durumunu güvence altına almayı istemektedir. Böylece bankanın garanti edilene ödemedede bulunması halinde müşterisine başvurup ödediğini geri alabilmesi için gerekli hukuki dayanak yaratılmaktadır. Kontrgarantiyi bankanın müşterisi veya üçüncü kişi sağlayabilir. Kontrgaranti çoğu kez bir güvenceyi sağlamak amacıyla verilebilir. Örneğin üçüncü kişi hem banka ile kontrgaranti sözleşmesi imzalayabilir hem de taşınmazını bankaya ipotek edebilir veya üçüncü kişiye ait tahvil ve hisse senetleri üzerinde kontrgaranti sözleşmesinin diğer tarafı lehine rehin kurulabilir. Bazen de diğer bankanın verdiği teminat mektubu kontrgarantiyi oluşturabilir.

SIRA SİZDE

Teminat mektupları bir çeşit kontrgaranti sayılır mı?

Banka kontrgarantiyi imzalayan kişiye gayrinakdi kredi açmaktadır. Bu gayrinakdi kredi kontrgaran veya onun talimatı ile üçüncü kişiler lehine muhataplara kredi mektubu verilerek kullanılmaktadır. Nakdi kredilerde olduğu gibi gayrinakdi kredilerde de banka her türlü rehin alabilmektedir. Başlıca rehin çeşitleri taşınmaz rehni (ipotek), gemi ipoteği, menkul rehni, alacak rehni, hisse senedi ve tahvil rehni, poliçe ve bono rehni, emtiyayı temsil eden evrakın rehni ve ticari işletme rehnidir.

Türkiye'deki banka tarafından doğrudan doğruya yabancı bir ülkede yerleşik muhataba teminat mektubu verilmesi yerine, Türkiye'deki bankanın yabancı bir ülkedeki bir bankaya kontrgaranti ve bu ülkedeki bankanın, muhataba teminat mektubu vermesi de sık rastlanmaktadır. Türkiye'deki banka, yabancı muhataba verdiği teminat mektuplarında veya kontrgarantilerde genellikle Türkiye'deki bir lehtarın taahhüdünü garanti ettiğinden, kontrgaranti ve onun yerini tutan taahhütname metinleri lehtar tarafından imzalanmaktadır.

Türkiye'deki yerleşik kişilerin bankalar aracılığı ile serbestçe ayni ve nakdi kredi alabileceği 32 sayılı kararlar düzenlenmiş bulunmaktadır. Türk bankaları serbestçe alınabilecek ayni ve nakdi döviz kredileri için döviz üzerinden izne gerek olmaksızın teminat mektubu veya kontrgaranti verebileceklerdir.

Yurt dışında inşaat, tesisat işleri ile montaj mühendislik, proje müşavirlik gibi hizmetler yapan Türk girişimcileri katıldıkları ihaleler nedeniyle geçici avans ve kesin teminat mektuplarına gereksinim duymaktadırlar. Uygulamada Türk bankası tarafından yurt dışındaki ihale makamına hitaben Türk girişimci lehine teminat mektubu düzenlenmekte ya da Türk bankası kontrgarantisiyle yabancı bir banka tarafından ihale makamına hitaben teminat mektubu verilmektedir. Türk bankası açısından teminat mektubu vermesi ile kontrgaranti vermesi bakımından farklı bir durum ortaya çıkmamakta, Türk bankası her iki halde de Türk girişimciden bir kontrgaranti almakta ve ödeme halinde ona rücu etmektedir. Buna karşılık Türk bankasının kontrgaranti vererek bir yabancı bankadan teminat mektubunu düzenlemesini istemesi Türk girişimci açısından teminat mektubunun maliyetini artırmaktadır. Örneğin Arap ülkelerinde muhataplar genellikle resmî makamlar olmakta, lehtar olarak da ya tek başına Türk firması ya da Türk firmasının o ülkedeki bir firmayla kurduğu bir adi şirket gösterilmektedir. Türk firmasının ihaleyi kazanması halinde yükümlülüğün teminat mektubu ile garanti edilmesi istenmektedir. Teminat mektubunun tutarlarının yüksek olması halinde Türk bankaları kendi aralarında ya da yabancı bankalarla birlikte konsorsiyum oluşturarak teminat mektubu / kontrgaranti vermektedir.

KABUL KREDİSİ

Kabul kredisinde banka, müşterisinin satım, eser, kira, vekâlet vb. gibi bir sözleşmenin taraflarınca kararlaştırılan bedeli içeren poliçeyi (*Poliçe belirli bir kişi emrine, diğer bir kişiye verilen ödeme yetkisini kapsayan bir senettir. Poliçe üç taraflı ilişkiyi düzenleyen bir senettir. Senedi düzenleyen keşideci, bir kişiye borçlu iken diğerinden alacaktır. Keşideci alacaklı olduğu kişiye hitaben düzenlediği senedi borçlu olduğu kişiye teslim eder. Borçlu senedi kabul ettiğinde keşideci aradan çekilmiş olur. Borçlu isterse borcunu keşideciye veya diğer alacaklıya ödemekte serbesttir. Senedi düzenleyen (keşideci), üçüncü bir kişiye (muhatap) poliçede gösterilmiş olan diğer bir şahsa (lehtar) veya onun emri havalesine, senette belirtilen vadede belirli bir meblağı ödeme emrini, kanunun aradığı şekil şartlarını yerine getirmek kaydıyla yöneltir. Poliçeyi düzenleyen (keşideci) hem muhatapla hem de lehtarla ilişkisi vardır. Keşidecinin muhataptan alacağı, lehtara da borcu vardır. Keşideci poliçe düzenleyecek ve muhatapın da kabul etmesiyle aradan çekilmekte, muhataptan kendisine olan borcundan poliçede yazdığı tutar kadarını kendisinin borcu olan lehtara ödemesini istemektedir.*) kendi üzerine çekmesine izin vermekte ve bu poliçeyi kabul etmeyi taahhüt etmektedir. Kabul kredisinde keşideci, lehtar ve muhataptan oluşan üçlü bir kambiyo ilişkisi bulunmakta ve muhatapın poliçe üzerine imza koyarak kambiyo ilişkisine dahil olmasıyla kabul kredisi düzenlenmiş olmaktadır. Bankanın kabulüyle birinci sınıf kabule sahip müşteri, bu poliçeyi ya başka bir bankada iskonto ettirmekte ya da borcuna karşılık alacaklısına vermektedir. Müşteri, poliçenin vadesinden en geç bir gün önce poliçe bedelini kabul bankasına yatırmaktadır. Banka da poliçeyi elinde bulunduran kişiye (hamile) bedeli ödeyerek kambiyo ilişkisini ortadan kaldırmaktadır.

Kabul kredisinin özelliği bir bankanın muhatap sıfatıyla yer aldığı bir poliçenin ödeneceğine olan güvenin artmasıdır. Kabul kredisinin gayrinakdi kredi olarak değerlendirilmesinin nedeni ise bankanın muhatap sıfatıyla kambiyo ilişkisine dahil olmasıyla herhangi bir nakit ödemede bulunmaması ve kendi itibarını müşterisine kullandırmasından kaynaklanmaktadır. Gerçekten de müşteri vade dolmadan poliçe karşılığını bankaya ödendiğinde kambiyo ilişkisi müşterinin yaptığı dolaylı ödeme ile son bulmaktadır.

AVAL VE CİRO KREDİSİ

Ticari senetler, poliçe veya bono üzerine konulan aval şerhi, kefalette olduğu gibi garanti fonksiyonu sayılmaktadır. Uygulamada bankalar tarafından müşterileri lehine verilen avaller, poliçe ve bono üzerine konulmaktadır. Türk Ticaret Kanunu'na göre şekil olarak aval şerhi, poliçe veya alonj (*bono, çek ve poliçenin arka yüzünde işlem yapmak için yer kalmadığı zaman, yapılacak işlemler için bono, çek veya poliçeye eklenen kağıt parçası*) üzerine yazılır. Aval "aval içindir" tabiri ile veya aval, poliçe ya da eklenen alonj üzerine, "aval içindir" ya da bu anlamda bir ifade yazılarak ve altına imza atılarak yapılır. Kimin lehine aval verildiği belirtilmemiş ise aval, keşideci lehine verilmiş sayılacaktır. Aynı şekilde poliçe ön yüzüne tek başına atılan imza da muhatap ve keşideci imzası dışında keşideci lehine verilmiş aval hükmündedir. Aval senede bağlı bir kefalet olduğundan poliçe, şekil şartlarındaki noksanlıktan dolayı kambiyo senedi olma niteliğine sahip olmadığı takdirde hükümsüz olur. Aynı nedenle lehine aval verilen kişi, gerçekte senet borçlusu değilse bu durumda da aval geçersizdir.

Aval, Bankacılık Kanunu'nun 48. maddesinde bankaların verebileceği gayrinakdi krediler arasında sayılmaktadır. Bankaların verdiği aval esas itibarıyla bankanın kredi borçlusuna nakit ödeme yapmadan onun lehine sorumluluk altına girdiği işlemlerden biridir. Kambiyo senedinde alacak hakkının bir parçasının ya da tamamının ödeneceğinin taahhüt edilmesi olarak tanımlanan aval, şahsi bir teminat ilişkisi meydana getirmekte ve nitelik itibarıyla poliçe kefaleti olarak da adlandırılmaktadır. Ancak aval, kefaletin aksine bir kambiyo taahhüdüdür ve bu özelliği ile asıl borç ilişkisi geçersiz olsa da hüküm sonuçlarını tam olarak doğurur.

Ciro kredisinde banka, müşterinin keşide ettiği veya kabul eden muhatap olarak kambiyo sorumluluğu üstlendiği senede, cirosunu koymakta ve böylece ciro zincirinde yer alıp sorumluluk yüklenmektedir. Böylece bir senedi müşteri kolayca değerlendirebilmektedir.

AKREDİTİF

Tarafların birbirleriyle ilişki kurma olanaklarının kısıtlı olduğu uzak mesafeli satışlarda, taraflar arasında güven eksikliği ortaya çıkmaktadır. Teknolojide ve iletişimde meydana gelen gelişmeler, uluslararası ticareti artırmış ve uluslararası ticaretin daha güvenli ve riskten uzak koşullarda yapılmasını gündeme getirmiştir. Uluslararası ticaret yapılırken ülkeler arasındaki hukuk sistemleri ve ticari teamüllerdeki farklılıklar, devletlerin uluslararası ticarete müdahale etmelerini, ihracat ve ithalatta bir dizi düzenlemeler yapmalarını, tarafların ticari ilişkiden doğan borçlarını sözleşme koşullarına uygun süre içinde yerine getirmelerini sağlayıcı düzenlemeler yapmalarını gerekli kılmıştır. *Uluslararası ticarete ortaya çıkan riskleri ortadan kaldırmak ve azaltmak için güvenli bir ödeme aracı olarak akreditif ortaya çıkmıştır.* Akreditifin ülke içi ticari ilişkilerde kullanılmasının önünde de bir engel bulunmamasına rağmen, diğer ödeme yöntemlerine göre oldukça pahalı olması, ülke içi ticari ilişkilerde ödeme aracı olmasını engellemiştir.

SIRA SİZDE

5

Uluslararası ticarete akreditife niçin gereksinim duyulmuştur?

Uluslararası bankacılıkta, geniş anlamı ile vesikalı/belgeli krediler (Documentary Credits) olarak anılan akreditif, uluslararası ticarete mal bedellerinin ödenmesi konusunda geliştirilmiş özel bir finansman tekniği olarak karşımıza çıkmaktadır. Akreditif işlemi esas itibarıyla uluslararası ticarete güven sorununun aşılması ve dış ticaret uygulamasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Akreditif, ithalatçının bankası aracılığıyla ihracatçının ülkesinde bulunan aracı bankada, ihracatçı lehine açtığı bir tür itibar hesabıdır. Akreditif ithalatçının isteği üzerine ithalatçının bankasının belli bir vade içerisinde ithalatçı

tarafından ayrıntıları belirlenmiş ve ihracatçı tarafından düzenlenmiş belge karşılığında ve ithalatçının öngördüğü diğer koşullar yerine getirilmek koşuluyla, ihracatçıya ithalatın bedeli kadar ödeme yapacağını, ihracatçı tarafından düzenlenen poliçeleri kabul ettiğini ihracatçıya yazılı olarak taahhüt etmesidir.

Akreditifin bir kredi işlemi olmadığı ve uluslararası ticarete başvuru olan bir ödeme aracı olduğu genel olarak kabul edilmektedir. Ancak işlemin iktisadi boyutu ve bankacılık uygulamasında kazandığı görünüm dikkate alındığında akreditif işleminin akreditif amiri ile amir banka arasında bir gayrinakdi kredi ilişkisi şekline büründüğü söylenebilmektedir.

Akreditifte Yer Alan Taraflar ve Temel İlişkiler

Bir akreditif işleminde genel olarak “akreditif amiri”, “akreditif bankası” ve “akreditif lehtar” olmak üzere en az üçlü bir ilişki söz konusudur. Ayrıca, farklı işlevleri yerine getirmek üzere görevlendirilen ve bu işlevlerine göre adlandırılan çeşitli bankalar akreditife aracılık yapabilmektedir.

- **Akreditif Amiri:** Akreditifi açtıran, akreditif talimatını veren alıcı ya da ithalatçı konumundaki gerçek veya tüzel kişidir. Amir bir taraftan malın veya hizmetin alıcısı, yani ithalatçı, diğer taraftan da bankanın müşterisidir. Akreditif amiri, firma ile yapmış olduğu sözleşmeye ya da ondan almış olduğu proforma faturaya (*Proforma fatura, karşı tarafa teklif faturasıdır ve bir mali yükümlülük taşımaz. Proforma fatura karşılığı mal gönderilmez ve karşı taraf para ödemez. Proforma faturanın amacı, ihracatçının ürününün ithalatçıya teklif edilmesidir. Proforma fatura, alıcı ile satıcı arasında gerçekleşen anlaşmanın kanıtıdır. Proforma fatura, satıcı tarafından alıcı adına düzenlenen ve yapılan anlaşma ile ilgili her türlü detayı gösteren belgedir. Proforma faturada malın cinsi, miktarı, birim fiyatı, toplam tutarı, döviz cinsi, son yükleme tarihi, teslim şekli, ödeme şekli gibi her türlü detay gösterilebilir. Proforma fatura, işin sonunda kesilecek ticari faturanın bir ön taslağıdır.*) göre akreditifin cinsini, şartlarını ve aranacak belgelerin ayrıntılarını bankasına bildirir. Böylece akreditifin içeriğini belirler. Akreditif şartları ile alıcı ve satıcı arasında kararlaştırılan satış akdinin şartları aynı olmalıdır. Akreditif şartlarının farklı olması halinde lehtarın bu akreditifi reddetmesi gerekir. Aksi takdirde, satış akdinde değişikliği kabul ettiği iddiası ile karşılaşacaktır.

Akreditif amiri satış bedelini, mevzuata ve satış akdinin şartlarına göre öder. Akreditif bedelinin nakit olarak yatırılması halinde dahi, bu yatırılan meblağ, gayrinakdi kredinin teminatını teşkil eder. Ancak, akreditif meblağı döviz olarak bankaya yatırıldığı takdirde, uygulamada bu finansmansız akreditif olarak adlandırılmaktadır.

- **Akreditif Bankası (Amir Banka):** Akreditif bankası, akreditif amirinin, yani müşterisinin açması için akreditif talimatını verdiği bankadır. Akreditif talimatını alan ve talimata uyarak akreditifi açıp akreditif şartlarını (mektubunu) hazırlayan banka, amir bankadır. Amir banka kural olarak belgeleri inceler ve bedeli öder. Ancak ilişkiye akreditif dışında bankaların girdiği durumlarda, banka bu görevlerini ve yükümlülüklerini diğer bankalar aracılığıyla yerine getirir. Amir bankanın, muhabir bankaya veya lehtara akreditifin açılması ile ilgili olarak gönderdiği mektuba “küşat” (açılış) mektubu denir.

Genel olarak bankaların kullandıkları akreditif açma teklif mektuplarında aşağıdaki hususlar yer almaktadır:

- İthalatçı firmanın unvanı, adresi,
- Satıcı firmanın unvanı, adresi,
- İthalat belgesi tarihi, no. ve geçerlik süresi,
- Akreditif vadesi, ithal vadesi,

- Akreditif döviz cinsi ve tutarı,
- Ödeme vadesi, poliçe vadesi,
- Kısmi sevkiyata izin verilip verilmediği,
- Yükleme yeri, varış yeri,
- Yükleme vadesi, teslim şekli (FOB/CER CIF),
- Malın cinsi, miktarı, birim fiyatı,
- Menşe şahadetnamesi istenip istenmeyeceği,
- Fatura adedi... asıl, ... suret,
- Yükleme vesaikinın düzenlendiği tarihten itibaren muhabir bankaya ibraz süresi, ibraz yeri,
- Muhabir banka teyidinin istenip istenmediği,
- Sigortanın kimin tarafından yapılacağı,
- Sevkiyatın yapılacağı vasıta,
- Muhabir masrafları, komisyonlar,
- Özel şartlar.

Ayrıca, akreditifin milletlerarası yeknesak kurallara tabi olduğu belirtilmektedir. Akreditif şartlarının yerine getirilmesi halinde de ödeme, iştiraa, poliçe kabul yetkisi verebilir ve bu yetkiler sonucu muhabirine (veya doğrudan lehtara) karşı ödeme taahhüdüne girer.

- *Akreditif Lehtarı:* Akreditifin lehtarı lehine akreditif açılan ihracatçıdır. Akreditif konusu malın satımı konusunda akreditif amiri ile sözleşme yapmıştır ve bu mal veya hizmetleri satan ve ihraç eden taraftır.

Akreditif şartlarına uygun belgeleri bankaya ibraz etmesi halinde, akreditif bedelini tahsil eder veya belgelere ekli bulunan poliçesine, ilgili bankadan kabul imzası alır. Lehtarın hazırladığı belgeleri, akreditif vadesi veya belirlenen sürede bankaya ibraz etmesi gerekmektedir. Lehtar kural olarak bunun dışında herhangi bir borç altına girmez. Bunun tek istisnası, komisyonları lehtarın ödeyeceği belirtilmiş ve akreditif işlemi tamamlanmış ise, lehtarın komisyon borcundan sorumlu olmasıdır.

Temel tarafların yanında akreditif ilişkisine katılanlar şunlardır:

- *İhbar Bankası veya Muhabir Bankası:* Kural olarak muhabir banka, akreditif bankasının talimatlarına uygun olarak, lehine akreditif açıldığını satıcıya bildirir ve akreditifin şartlarını tebliğ eder ve ödeme konusunda herhangi bir sorumluluk üstlenmez. Muhabir banka, akreditife kendi teyidini ekleyerek, ödemenin yapılması konusunda da ayrıca sorumluluk üstlenebilir. Muhabir banka, ihbar ettiği akreditifin görünüşte gerçeğe uygun olup olmadığını kontrol etmek için gerekli özeni ve makul bir dikkati göstermek zorundadır.
- *Teyit Bankası:* İlgili akreditif şartlarına göre lehtara akreditifi teyit eden ve akreditif şartlarına uygun vesaikin ibraz edilmesi halinde, akreditif bedelini ödemeyi veya poliçeyi kabul edeceğini taahhüt eden bankadır. Teyit sözcüğü doğrulama anlamına geldiğinden, teyit bankası da akreditifi doğrulayan ve ödeyeceğini taahhüt eden bankayı ifade etmektedir. Teyit bankası taahhüdünü akreditifin türüne göre ya belgelerin ibrazında hemen, ya vadesinde veya poliçeyi kabul edip ödeyerek ya da iştiraa işlemi (satın alma) yaparak yerine getirmektedir. Ancak teyit bankasının varlığı amir bankanın ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Uygulamada çoğunlukla muhabir banka akreditife kendi teyidini de ekleyerek teyit bankası görevini de yerine getirir. Teyit verilmesini isteyen akreditif bankası ise bu konuda teyit veren bankaya kontrgaranti vermiş olmaktadır.

Teyit, hiçbir şekilde akreditif bankasının yükümlülüğünü yerine getireceğine dair bir kefalet veya garanti değildir. Teyit bankası, ikinci bir akreditif bankası gibi, akreditif bankasından tamamen ayrı, onun yanında, asli ve bağımsız bir yükümlülük

altına girmektedir. Teyit bankası, akreditif süresi içinde ve uygun belgelerin ibrazı karşılığında yaptığı ödemeyi, akreditif bankasına rücu eder. Teyit bankası lehtar adına hareket etmemekte, akreditif bankasından kendi alacağını istemektedir.

- *Rambursman Bankası*: Amir bankası, ilişkiye katılan ikinci bir banka tarafından yapılan masrafları ya doğrudan kendisi karşılar ya da üçüncü bir banka aracılığı ile masrafları karşılar. Bu üçüncü bankaya rambursman bankası denmektedir. Rambursman, amir bankadan aldığı talimata göre adı belirtilen bankanın belirtilen talebine göre ilgili bankaya ödeme yapar ve ödeme tutarına masraf ve komisyonlarını ekleyerek amir bankanın hesabını borçlandırır. Amir banka ile rambursman arasında vekalet ilişkisi vardır. Rambursman bankası akreditife konu olan dokümanları incelemeyi talep edemez. Amir bankanın talebi ile ödeme yapmakla yükümlüdür. Rambursman bankası ödeme talebini kabul eder ise akreditif bankasına karşı ödeme yükümlülüğü bulunmaktadır. Ödemeyi yerine getirmez ise amir bankasının doğacak masraflarını karşılamakla yükümlüdür.

Temel ilişkiler incelenecek olursa, akreditif amiri ile lehtar arasında akreditif yoluyla geçerli bir sözleşme yapılmış ve bu sözleşmeden doğan para borcunun akreditif yöntemiyle ödenmesi hususunu taraflar kararlaştırmışlardır. Böylece amir, akreditif açtırma yükümlülüğü altına girerken, alacaklı da akreditif dışında bir yöntemle ödemeyi teklif etme alternatifine sahip olamamaktadır.

Akreditif amiri ile amir banka arasındaki temel ilişki, akreditif amirinin ihracatçı ile yapmış olduğu ödeme yükümlülüğünü yerine getirmek amacıyla kendi bankasına (amir banka) müracaat ederek bankanın akreditif şartlarını kabul etmesini istemesi ve akreditif talimatı vermesiyle ortaya çıkar. Akreditif bankası, akreditif talebini inceleyerek, talebin bankanın çıkarlarına uygun olduğuna ve temel ilişkinin hukuka ve ahlaka aykırı olmadığına karar verirse akreditif sözleşmesini kabul edecektir. Banka ile akreditif talebinde bulunan amir arasındaki akreditif ilişkisinde nakit kredi kullanımı söz konusu olmayıp gayrinakdi kredi ilişkisi söz konusudur. Böylece banka, amir lehine sorumluluk kredisi vermektedir. Banka, akreditifi düzenleyerek lehtara vermesi ve lehtarın da kabul etmesiyle akreditif açılmış olmaktadır.

Akreditif bankası ile teyit bankası arasındaki temel ilişki, akreditif bankasının yabancı ülkede bulunan lehtara bu ülkedeki bir banka (teyit bankası) aracılığıyla akreditif açmasıyla ortaya çıkmaktadır. Lehtarın bulunduğu ülkedeki ikinci banka, muhabir banka, teyit bankası, ödeme bankası ya da rambursman bankası olarak ilişkiye katılmaktadır. Bankalar arasında yapılan sözleşmeye göre ikinci banka, akreditif bankası ile lehtar arasındaki talimatlara göre akreditifin ifasını gerçekleştirme sorumluluğuna sahiptir.

Akreditif bankası ile lehtar arasındaki temel ilişki, akreditif bankasının lehtara akreditifi ihbar etmesi, yani haber vermesi ile kurulur. Akreditif talebini kabul eden banka, lehtar ile en kısa zamanda akreditif sözleşmesi yapma yükümlülüğü altına da girmektedir. Banka lehtarla doğrudan akreditif sözleşmesi yapabileceği gibi, lehtarın bulunduğu bir banka aracılığı (teyit bankası) ile de akreditif anlaşması yapabilmektedir. Akreditifin açılmasıyla bankanın lehtara karşı akreditif talebinde öngörülen şartlarda yükümlülükleri ortaya çıkacaktır. Örneğin akreditif dönülemez akreditif olarak açılmışsa, ödeme için öngörülen şartların yerine gelmesi halinde banka ödeme yapmakla yükümlü olacaktır. Dönülebilir bir akreditif açılmışsa, banka bozucu şarta bağlı bir ödeme yükümlülüğü altına girecektir.

Tarafların akreditif sözleşmesini yapmalarından sonra, sözleşmede değişiklik yapılması talebine istisnai olarak rastlanmaktadır. Temel ilişkinin tarafları olan amir ile lehtar aralarında değişiklikler konusunda anlaşsalar da değişiklikler geçerli olmamaktadır. Değişikliklerin geçerli olması için tüm tarafların değişiklikleri “açık” biçimde kabul etmeleri gerekmektedir.

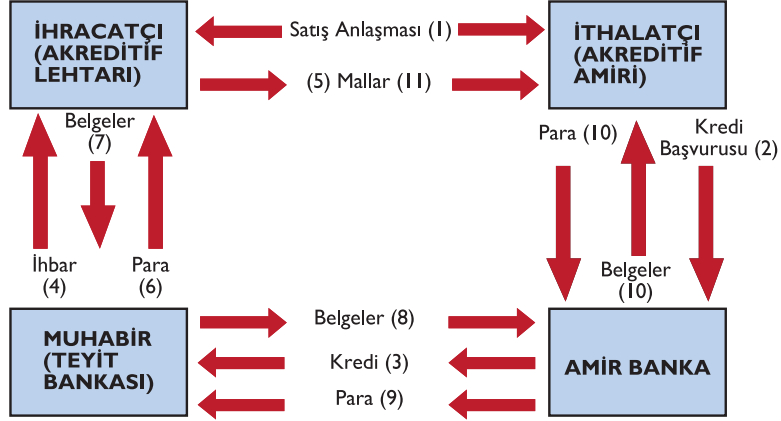
Akreditifin İşleyişi

Akreditifin işleyişinde aşağıdaki aşamalar takip edilmektedir.

Şekil 6.1

Akreditifin İşleyişi ve Aşamaları

Kaynak: F. Kaya, Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi, Beta Basım Yayın, İstanbul, s. 106

- İhracatçı firma ile ithalatçı firma arasında mal alım ve satım sözleşmesi yapılarak ödemenin akreditifle yapılacağı belirlenir. Sözleşmede malın cinsi, fiyatı, döviz cinsi, satış şekli gibi hususlar belirtilir.
- İthalatçı yurt dışındaki ihracatçı (lehtar) ile satış şartları ve akreditifle ödemenin yapılacağı konusunda anlaştıktan sonra, bankasına (amir banka) ihracatçı lehine akreditif hesabı açması talimatını verir.
- Amir banka ihracatçının ülkesindeki bir bankadan (muhabir-teyit bankası) krediyi ihracatçıya ihbar etmesini veya teyit etmesini ister. İthalatçının bankasının hazırladığı akreditif metnine “küşat mektubu” denmektedir. Muhabir bankadan ihracatçıya akreditifin açıldığını ve ödeme için hangi belgelerin gerekli olduğunu bildirmesi istenir.
- Muhabir banka ihracatçıya krediyi ihbar veya teyit eder. Muhabir banka akreditifin koşullarını inceler akreditif metninin bir suretini ihracatçıya bildirerek kredinin teyit edilmesini sağlamış olur.
- İhracatçı akreditif koşullarını yerine getirebileceğine inandığında malları yükleme ve gümrüğe, oradan da ithalatçıya gönderme durumuna gelmiştir.
- İhracatçı yüklemeyi belgeleyen belgeleri kredinin açıldığı bankaya (muhabir-teyit bankası) gönderir.
- Muhabir banka gönderilen belgeleri kredi koşullarıyla karşıladıktan sonra gönderilen belgeler sözleşme koşullarına uygunsa, sözleşmede belirtilen şartlara göre ihracatçıya ödemede bulunur veya ihracatçının tanzim edeceği poliçeyi tanzim eder veya ciro eder. Akreditif ciroyu içermekte ise banka rücu etmeden (dönüş hakkı olmadan) ödemeyi yapar. Ancak akreditif teyit edilmemişse rücu söz konusu olur.
- Muhabir banka belgeleri ve ciro edilmiş poliçeyi ithalatçının bankasına (amir bankaya) gönderir.
- Amir banka gönderilen belgelerin kredi şartlarını sağlayıp sağlamadığını kontrol ettikten sonra,
 - Eğer ihracatçı tarafından belgeler direkt olarak amir bankaya gönderilmişse ödemeyi ihracatçıya ya da onun için kullanılabilir fon tutan muhabir bankaya ödeme yapar.
 - Teyit eden bankaya ya da ihracatçıya ödemede bulunan veya poliçesini kabul eden muhabir bankaya geri ödemede bulunur.

10. Amir banka tarafından belgelerin akreditife uygunluğu tespit edildikten sonra akreditif miktarının daha önce yapılan anlaşma çerçevesinde ödenmesi için belgeler ithalatçıya sunulur. İthalatçının komisyon dahil akreditif bedelinin tamamını bankasına ödemesinden sonra banka malların mülkiyetini ithalatçıya devreder.
11. İthalatçı malları teslim edecek nakliyeciyi taşıma belgelerini gönderir. İthalata ilişkin vesai alan ithalatçı gümrük idaresine müracaat ederek malları teslim alır. Aşağıda akreditif formu örneği gösterilmektedir.

Şekil 6.2

Kaynak: <http://www.tml.web.tr/download/akreditif-form.pdf>

AKREDİTİF MEKTUBU – ÖRNEK FORM

Name of issuing bank [1] (Amir Banka) The A.B.C Bank P.O. Box 446 Frankfurt Germany		Irrevocable Documentary Credit	Number [2] (Bankanın Numarası) 1/8578	Referans
Place and date of issue Germany, 15 May 20..		Date and place of expiry [3] (Geçerli Olacağı Tarih ve Yer) 31 July 20.. in Dublin		
Applicant [4] (Malların Alıcısı) Kaufstadt AG 1293 Am Werhaam Düsseldorf 4000 Germany		Beneficiary [5] (Lehdar) Craft Ceramics Ltd. Unit 5c, Ashnew Industrial Estate Ashnew, Country Wicklow Ireland		
Advising bank [6] (Muhabir/Lehdar Banka) United Bank of Ireland 33 Stephens Green Dublin 12 Ireland		Amount [7] (Miktar) US dollars thirteen thousand one hundred and fifty only		
Partial Shipments [9] (Parsiyel İzni) Allowed () Not allowed (x)	Transshipment [10] (Aktarmalı Taşıma İzni) Allowed (x) Not allowed ()	Credit available [8] (Ödeme Koşulları) (x) by sight payment () by acceptance		
Loading on board/dispatch/taking in charge at/from: [11] (Malların Boşaltılacağı Yer ve Tarih) Ashnew not later than 1 July 20.. For transportation to: [12] (Malların Nereden Gönderileceği) Karlsruhe		against the documents detailed here in () and beneficiary's bill of exchange at SIGHT on the issuing bank for 100% invoice value		
Documents to be presented [13] (Muhabir/Lehdar Bankaya sunulması gereken belgeler) Signed commercial invoice in duplicate covering shipment of 78 cartons of pottery cups, saucers and plates. Packing lists in duplicate. Full set of clean on board combined transport bill of lading made to order, blank endorsed and marked "freight prepaid", notify the applicant. Certificate of origin in duplicate. Insurance certificate for 110% invoice value covering Institute Cargo Clauses "A" and War and Strikes risks.				
Documents to be presented within 16 days after the date of issuance of the transport documents but within the validity of the credit. (Belgelerin kaç gün içinde sunulması gerektiği) [14]				
We hereby issue the documentary credit in your favour. It is subject to the ICC Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (2007 revision, International Chambers of Commerce, Paris, France, Publication No. 600) and engages us in accordance with the terms thereof. The number and the date of the credit and the name of our bank must be quoted on drafts required. If the credit is available by negotiation, each presentation must be noted on the reverse of this advice by the bank where the credit is available.				
This document consists of () signed page (s).		Name of Issuing Bank: The A.B.C. Bank		

Akreditif Türleri

Uygulamada çeşitli akreditif türleri mevcuttur. Akreditif sorumluluk kıstası açısından *dönülebilir ve dönülemez akreditif*, ödeme sorumluluğu açısından *teyitli ve teyitsiz akreditif*, banka uygulamasında kullanış amacı açısından *yenilenen (revolving) akreditif*, *sırt sırta akreditif*, *devredilebilir akreditif*, *ödeme şekline göre kırmızı ve yeşil kayıtlı akreditif*, *garanti akreditif* olarak sınıflandırılabilir.

Dönülebilir Akreditif ve Dönülemez Akreditif

Bankanın şartları her zaman değiştirebilmek veya ilişkiden dönebilmek hakkına sahip bulunduğu akreditif, **dönülebilir akreditiftir**. Bu akreditif ihracatçı açısından güvenilir bir ödeme yöntemi değildir. Bu akreditifte amir ya da amir bankanın lehtara önceden haber vermeden akreditifi her zaman değiştirebileceği veya ondan dönebileceği akreditif türüdür. Bu akreditifte banka, akreditif lehtarına karşı bağlayıcı bir ödeme yükümlülüğü altına girmemiştir. Akreditif açtıran temel sözleşmeden veya kanundan kaynaklanan bir dayanak veya haklı bir sebep bulunmadığı halde akreditiften banka caymışsa, satıcı (akreditif lehtarı) sözleşmeden vazgeçip zararının ödenmesini isteyebilmektedir. Akreditiften dönme veya akreditifi değiştirme beklenen veya beklenmeyen sebeplerden kaynaklanabilir. Örneğin akreditif belgeleri arasında malların kontrol edildiğini gösteren raporun bulunmaması durumunda veya sahte raporların ihbarını alan amir, akreditif bankasını durumdan haberdar ederek akreditiften dönebilir.

Dönülemez akreditifte ise belgeler talimata uygun şekilde ve süresi içinde ibraz edildiğinde bankanın bedeli ödemekle yükümlü olduğu, akreditifi değiştirme veya ondan dönme hakkına sahip olmadığı akreditif türüdür. Bu akreditifte sadece tüm tarafların anlaşması veya tüm tarafların kabul etmesi halinde akreditif değiştirilebilmektedir. İhracatçıya, izni olmadan akreditiften dönülmeyeceği ve akreditifte değişiklik yapılamayacağı konusunda güvence verdiğinden uluslararası ödeme şekilleri arasında en sık kullanılan ödeme yöntemidir. Akreditif metninde dönülebilir veya dönülemez olduğu belirtilmemişse akreditifin dönülebilir akreditif olduğu kabul edilir.

Teyitli Akreditif ve Teyitsiz Akreditif

Teyitli akreditif, teyit bankasının akreditif lehtarına (ihracatçı) sadece akreditifin açıldığını haber vermekle yetinmeyip aynı zamanda kendisinin ödeme yapacağını taahhüt veya teyit etmesi şeklindedir. Bu durum ihracatçı tarafından akreditif açan bankanın (amir banka-akreditif bankası) yeterince tanınmaması ve kendisini güven içinde hissetmemesinden dolayı kendi ülkesindeki bir bankadan teminat istemesinden kaynaklanmaktadır. Teyitli akreditifte teyit bankası, lehtara karşı, akreditif bankasından bağımsız bir yükümlülük altına girmektedir. Teyit bankası, kendisine sunulan belgeleri kabul etmek ve onları incelemekle sınırlı bir yükümlülük üstlenmemekte, aynı zamanda lehtara ödeme yapma yükümlülüğünü de yerine getirmektedir. Kısaca, muhabir bankanın akreditifi teyit etmesi ile akreditif bankasının açmış olduğu akreditifte öngörülen şartlarla aynı şartlarda akreditif bankasından bağımsız bir borç altına girmektedir.

Teyitli akreditifte aracı banka akreditif açıldığını ihracatçıya bildirirken amir bankanın talebi üzerine kendi teyidini de ekleyerek ihbarda bulunmaktadır. Bu durumda ihracatçıya yapılacak ödeme konusunda hem ithalatçının ülkesindeki amir banka hem de ihracatçının ülkesindeki aracı banka birlikte taahhütte bulunmuş olmaktadır. İhracatçının bankası amir bankadan para gelmesini beklemeye gerek kalmaksızın sevk belgelerini alır almaz ihracatçıya malların bedelini ödemeyebilmektedir. Banka daha sonra ödemiş olduğu mal bedeline komisyonunu ekleyerek ithalatçının bankasından tahsil edebilmektedir.

İkinci bankanın akreditife yalnızca muhabir banka olarak katıldığı akreditiflere teyitsiz akreditif denmektedir. Muhabir bankanın akreditif bankası ile lehtar arasındaki bilginin sağlanmasını (muhaberat) gerçekleştirmekten başka sorumluluğu yoktur. Muhabir banka akreditif bankasının talimatları çerçevesinde akreditifin açıldığını ve akreditifte değişiklikler olması halinde bunları lehtara bildirecek, akreditifin ödenmesinden dolayı herhangi bir sorumluluk üstlenmeyecektir. Dolayısıyla lehtar ile muhabir banka arasında herhangi bir hukuki ilişki bulunmamaktadır. Muhabir banka lehtara karşı değil akreditif bankasına karşı sorumludur. Sorumluluğun kapsamı da sınırlıdır. Belgelerin incelenmesi ve kabulü muhabir bankanın sorumluluğu kapsamı dışındadır.

Teyitsiz akreditiflerde ihracatçının bankası hiçbir risk üstlenmemekte ithalatçının bankasından para ve ödeme talimatı gelmeden ihracatçıya ödeme yapmamaktadır. Teyitli akreditif teyitsiz akreditife göre daha güvenlidir. İhracatçı belgeleri ülkesindeki bankaya ibraz edip mal bedelini alma hakkına sahip olmak istemesi halinde teyitli akreditifi tercih etmelidir. Ancak bu durumda teyit bankası ek teminata ve yüklendiği riske bağlı olarak bir komisyon aldığından teyitli akreditif teyitsiz akreditife göre daha maliyetlidir.

Yenilenen (Rotatif-Revolving) Akreditif

İhracatçı ile ithalatçı arasında süreklilik arz eden hukuki işlemlerde devamlı mal sevkiyatı ve buna bağlı olarak ödemenin gündeme geldiği hallerde taraflar yenilenen akreditifi tercih etmektedirler. Taraflar arasında temel sözleşmede açık bir hüküm bulunmasından sonra ithalatçı konumundaki akreditif amiri bankasından yenilenebilir akreditif açılmasını istemektedir. Böylece akreditif metninde belirtilen şartlara uygun olarak akreditif kendiliğinden yenilenmektedir.

Yenilenen akreditif şartlarına göre bir miktarı veya tamamı kullanıldıkça herhangi bir değişikliğe gerek kalmaksızın eski miktar dahilinde yenilenen akreditiflerdir. Yenilemenin amacı, ihracatçının akreditiften aynı şartlardan yararlanarak ilk akreditif şartlarına uygun olmak kaydıyla yeniden ihracat yapabilmesidir. Yenilenen akreditif aynı cins malı tek bir ihracatçıdan kısım kısım ithal eden ithalatçı tarafından açılır.

Rotatif akreditif süreye ve kıymete (bedele) bağlı olarak açılabilir. Süreye bağlı rotatif akreditifte taraflar mal sevkiyatının yapılacağı tarihleri belirler ve sözleşmede belirlenen dönemlerde malların gönderilmesi ve buna bağlı olarak akreditif bedelinin alınmasıyla akreditif yenilenmektedir. Örneğin aylık 5 ton olmak üzere 60 ton buğday göndereceği akreditif sözleşmesinde kararlaştırılmış ise ihracatçı sözleşmedeki sürelerle uygun olarak malları sevk edip belgelerle birlikte muhabir bankaya müracaat ettiğinde akreditifteki şartlara uygun olarak ödemeyi talep eder. Rotatif akreditif üzerinde anlaşma yapılırken taraflar tespit edilen dönem içinde hiç kullanılmamış ya da az kullanılmış olan tutarın bir sonraki dönemde kullanılmasını kararlaştırabilir (birikimli rotatif akreditif). Ya da tespit edilen dönemde kullanılmayan tutarın bir daha kullanılmayacağını da kararlaştırabilir (birikimli olmayan rotatif akreditif).

Rotatif akreditifle her sevkiyat işleminde ayrı ayrı akreditif açtırma zorunluluğu ortadan kalkmakta ve böylece vakit, formalite ve masraflardan tasarruf edilmektedir.

Sırt Sırta (Karşılıklı) Akreditif

Karşılıklı akreditif, transit ticarete kullanılan ve birbirinden bağımsız iki ayrı akreditif işleminden oluşan bir şeklidir. Transit ticarete aynı firma hem ithalatçı hem de ihracatçı konumundadır. Firma, satış yapacağı ülkedeki ithalatçının kendi lehine açtıracağı akreditifi teminat göstererek bir başka ülkeden alacağı mallar için ihracatçıya kendi bankasında akreditif açtırabilmektedir. Böylece ilk akreditif (ihracat akreditifi) karşılığında açılan

ikinci akreditife (ithalat akreditifi) karşılıklı akreditif denilmektedir. İlk akreditif ile ikinci akreditif arasında iktisadi açıdan birbiriyle bağlantılı olmasına rağmen hukuki açıdan herhangi bir bağlantı yoktur. İlk akreditif lehtar, asıl akreditifi teyit eden bankaya, kendi lehine yeni bir akreditif açması talimatını vermektedir.

Devredilebilir Akreditif

Devredilebilir akreditifte, lehine akreditif açılan ihracatçı, kendi ülkesindeki üçüncü bir şahsa, akreditifte adı geçenden başka ikinci ya da daha fazla ihracatçıya akreditifi devredilebilir. Akreditifte konu olan malların ihracatçı firma tarafından üretimi söz konusu değilse, imalatçı ile ithalatçı arasında bir köprü görevini yerine getiren bir aracı ise akreditifin üçüncü bir şahsa devri ve ödemenin bu şahsa yapılması söz konusu olmaktadır. İhracatçı değişik nedenlerle, özellikle üreticiden aldığı malların bedelini malları sattığı ithalatçıya ödemeyi arzu ettiğinden, alıcı ithalatçıdan devredilebilir akreditif açtırması talebinde bulunmaktadır. Alıcı ithalatçının isteklerine uygun malları üreten kişi ve kurumları tanıyan ihracatçı, alıcının arzu ettiği malları imalatçıdan almakta ve ithalatçıya satmaktadır. Malları alırken kendi ekonomik kaynaklarını kullanmadan alıcı ithalatçının açtırmış olduğu akreditifi imalatçıya devretmektedir.

Devredilebilir akreditif özellikle pamuk, yün, tahıl, çay, kahve gibi malların ihracında kullanılmaktadır. Akreditifin devredilebilmesi için akreditifte devredilebilir olabileceğinin açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Sözleşmede “amir banka tarafından sadece açık biçimde devredilebilir” olarak belirtilmesiyle akreditif devredilebilir. Bunun yanında bölünebilir, parçalanabilir, temlik edilebilir ve aktarılabilir gibi terimler de akreditifi devredilebilir hale getirmektedir. Akreditifte bu terimlerin olmaması akreditifi devredilemez akreditife dönüştürmektedir.

Kırmızı Kayıtlı Akreditif

Lehtarın akreditifte öngörülen belgeleri ibrazından önce, akreditif bedelinin kısmen veya tamamen ödenmesi haline ön ödeme denmektedir. Kırmızı ve yeşil kayıtlı akreditifler, peşin ödemeli akreditifler olarak ifade edilse de bu akreditiflerde mal bedelinin belli bir kısmının belgelerin ibrazından önce ödenmesi söz konusudur.

Kırmızı kayıtlı akreditif, ithalatçının açtığı akreditifin bir kısmının ya da tamamının mal gönderilmeden ya da sevk belgesi bankaya ibraz edilmeden ihracatçıya kullandırdığı akreditif türüdür. Böylece ihracatçı satacağı malların hammaddesinin alınmasını veya malların imalatını finanse etmektedir. Bu akreditifte, akreditif metninde avansın ne kadar olduğu ve hangi koşullarda ihracatçıya verileceği açıkça belirtilmelidir.

Kırmızı kayıtlı akreditif, kırmızıyla yazılmış olan ve ihracatçının malları göndermeden önce mal bedelini almış olduğu akreditiftir. Bu akreditife kırmızı kayıtlı akreditif denmesinin sebebi, önceleri peşin ödeme şartının akreditif metnine kırmızı kalem ile yazılmasıdır. Ancak günümüzde bu uygulama terk edilmiştir.

Yeşil Kayıtlı Akreditif

Kırmızı kayıtlı akreditifin gelişmiş bir uygulaması, yeşil kayıtlı akreditiftir. Kırmızı kayıtlı akreditifte ihracatçı bankasına garanti beyanı vermiş olsa da ithalatçının malı almama riski bulunmaktadır. Akreditifin kullanıcısı tarafından akreditifi açan banka lehine bir teminat mektubu verilmemiş ise kırmızı kayıtlı akreditif açtıran firmalar büyük risklerle karşılaşabileceklerdir. Bu risklerin azaltılması amacıyla yeşil kayıtlı akreditifler kullanılmaktadır. **Yeşil kayıtlı akreditifte** ihracatçı sözleşmede tespit edilmiş olan belli bir miktarı avans olarak almaktadır. Ancak sözleşme konusu malların depolandığını gösteren

belgelerin muhabir bankaya ibrazı şartı ile ödeme yapılmaktadır. Dolayısıyla malların depolandığını gösteren belgeler ihracatçının bankası emrine düzenleneceği için malların mülkiyetini elinde bulunduran bankanın devreye girmesiyle ithalatçının malları almama riski azaltılmış olmaktadır.

Garanti Akreditifleri

Garanti akreditifleri teminat mektubu hükmünde olup, diğer akreditiflerden en önemli farkları, belirli bir hizmetin yerine getirilmemesi halinde ödeme taahhüdü içermeleridir. Garanti akreditifleri bankanın ithalatçıya olan büyük güveniyle açılabilmekte ve daha çok ihale usulü satışlar için geçerli olmaktadır. Diğer akreditiflerde malların sevkinin gerçekleşmesi karşılığında ithalatçı tarafından ihracatçıya ödeme yapıldığı halde, garanti akreditiflerinde ithalatçının sözleşmeden doğan herhangi bir yükümlülüğü yerine getirmemesi durumunda ihracatçıya zararın giderilmesi için bir ödeme yapması öngörülmektedir. İhracatçı normal bir akreditifte belgeleri bankaya ibraz ettiğinde malların bedellerini tahsil etme hakkına sahip olurken, garanti akreditiflerinde ise garanti amirin yani ithalatçının herhangi bir sorumluluğu yerine getirmemesi durumunda geçerli olmaktadır. İhracatçı, ithalatçının sözleşmede belirtilen hükümleri yerine getirmediğini belgelediği zaman ihracat ve sevk işleminden önce bu durumu ibraz ettiğinde akreditif tutarını bankadan tahsil edebilmektedir.

Akreditif konusunda daha fazla bilgi almak için <http://www.ibp.gov.tr/> internet adresinden “sorularla dış ticaret” bölümünü ziyaret edebilirsiniz.

INTERNET

Akreditifin Fonksiyonları ve Yararları

Akreditifin belli başlı fonksiyonları üç başlık altında toplanabilir:

- Akreditif, temel ilişkiyi oluşturan sözleşme koşullarının taraflarca yerine getirilmesini güvence altına almaktadır (güvence işlevi).
- Akreditif, çoğu kez sınır aşan ticarette ödemenin aynı anda ve karşılıklı yapılmasının yerine geçer (ödeme işlevi).
- Akreditif bir açıdan bakıldığında ne alıcıya ne de satıcıya kredi sağlar. Akreditif sadece bir ödeme aracıdır ve mal ve hizmet bedelinin ödenmesinin belgelerin ibrazına kadar ötelenmesini, bu süreyi alıcının bedeli sağlamak amacıyla kullanabilme olanağı elde etmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla akreditif alıcıya vade sağlayarak kredi benzeri bir durum oluşturmaktadır (kredi işlevi).

Akreditif hem ihracatçı hem de ithalatçılara önemli yararlar sağlamaktadır. Bu yararlar şunlardır:

- İhracatçılar, ihracat ettikleri mal bedelinin ödeme garantisini ithalatçı ve kendi bankasının onayıyla sağladıkları için ithalatçının ülkesindeki politik riskten korunmuş olmaktadır. Aynı zamanda kambiyo denetimi uygulayan ülkeler, akreditif açılmasını ithalat lisansı ve döviz transfer iznine bağladığından, ihracatçı akreditif aracılığıyla döviz transferi yapılmama riskinden korunmuş olmaktadır.
- Akreditif ihracatçıya acil finansman kolaylığı sağlamaktadır. Akreditif bağlantısını göstererek ihracat kredisi alabilmekte, yeni pazarlara girebilme ve satışlarını artırabilme imkânına sahip olabilmektedir.
- İthalatçı kendi yararına akreditif koşullarını belirlediği için bu koşullar yerine getirilmeden banka tarafından ihracatçıya ödeme yapılmayacağından emin olmaktadır.

- İthalatçı, ithal ettiği malların bedelini peşin ödeme yerine, ödemeyi ihracatın gerçekleşmesine kadar geciktirebilme olanağı elde etmektedir. İthalatçı malları güvence olarak göstererek onları pazarlayıncaya kadar çeşitli kaynaklardan borç bulabilmektedir.
- Ayrıca ithalatçı ödemeyi kendi bankasına yaptırabileceğinden ihracatçıya değil bankasına borçlanabilme imkânına sahip olabilmektedir. Böylece ithalatçı, ithalat bedelini belli bir vadede bankaya ödeyebilme ve banka kredilerine oranla düşük faiz ve komisyon giderleri karşılığında kendini finanse edebilme olanağı elde etmektedir.

PREFİNANSMAN KREDİSİ

Prefinansman, ihracat ve döviz kazandırıcı faaliyetlerle ilgili mal ve hizmet alımlarının finansmanında kullanılmak üzere firmaların bizzat yurt dışındaki alıcıdan veya uluslararası finans kurumlarından sağladıkları, döviz ya da efektiflerin Türkiye'deki bankalar aracılığıyla (garanti verilerek veya verilmeyerek) yurda getirilerek Türk lirasına çevrilip (istisnalar hariç) azami 18 ay vadeli kullandırılan kredilerdir. Bu krediler döviz olarak kullanılamaz. Kredinin anapara, faiz ve masraflarının ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı faaliyetlerden sağlanan bedellerle ödenmesi gereklidir.

Prefinansman kredisinde banka, prefinansmanın yurtdışına döviz olarak ödeneceğinin garantisini verdiğinden dolayı, gayrinakdi kredi olarak kabul edilmektedir. Burada lehine prefinansman kredisi tesis edilen firma yurtdışından nakit olarak para aldığından bankanın, kara para açısından ilişkinin gerçek olup olmadığını, kredili firmanın parayı nerede ne için kullanacağını ve firmanın geri ödeme kabiliyetinin bulunup bulunmadığını araştırması gerekmektedir.

SIRA SİZDE

Prefinansman kredisini tanımlayınız. Prefinansman kredisi niçin gayrinakdi kredi sayılmaktadır?

Prefinansman kredisıyla dış ticaret rejimi esasları dahilinde, ihracatın finanse edilmesi amacıyla, dışarıdan kısa vadeli finansman kredisi temin edilebilmektedir. Prefinansman kredisinde prefinansman kredisini müşteri doğrudan almakta, bankanın görevi garanti vererek veya vermeyerek aracılıktan ibaret olmaktadır.

DİKKAT

İhracatçılar, prefinansman kredilerini ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetleri yapanlar tarafından borçlu sıfatıyla yurt dışından temin etmektedirler. Bu krediler, Merkez Bankası tarafından alım-satımı yapılan dövizler veya Türk lirası olarak yurda getirilebilir. Prefinansman kredisi olarak getirilen dövizlerin banka tarafından doğrudan alışları yapılabileceği gibi, lehtar adına açılacak bir döviz tevdiat hesabına veya geçici bir döviz hesabına da alınabilmektedir.

Firmalar prefinansman kredilerini ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı faaliyetlerle ilgili mal ve hizmet alımının finansmanında kullanılmak üzere uluslararası piyasalardan sağlayabilirler. Prefinansman kredilerinin ihracat ve döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetler için sağlanması halinde, bu faaliyetlerle ilgili olarak birtakım belgelerin (Dahilde İşleme İzin Belgesi veya Vergi, Resim ve Harç İstisnası Belgesi) alınmış olması gerekmektedir. İhracatın finansmanı için sağlanan prefinansman kredilerinde ise bu belgeler aranmamaktadır.

Prefinansman için kullanılacak krediler havale şeklinde yurda getirilmektedir. Bu dövizlerin alışları bir kerede yapılabileceği gibi, lehtar adına açılan bir döviz tevdiat hesabına veya geçici bir döviz hesabına alınabilmektedir. Prefinansman kredisinin süresi en fazla 18 aydır. Ancak istisnai durumlarda (Dahilde İşleme İzin Belgesi ve Vergi, Resim ve Harç İstisnası Belgesi kapsamında olmayan gemi inşa ve ihracının finansmanı ve diğer faaliyetler için kullanılacak kredilerde) bu süre 24 aydır.

Yurt dışından sağlanan prefinansman kredisinin kredi veren kuruluşun (amir banka) izni ile ihracat yapılmamışsa tamamının, yapılmışsa bakiyesinin başka bir ihracatçı firmaya devredilmesi mümkündür. Prefinansman kredisini devralan, krediyi başka birisine devredememektedir. Döviz kazandırıcı hizmetlerin finansmanı için sağlanan prefinansman kredisi, herhangi bir ülkeye yapılacak döviz kazandırıcı işlemlerden sağlanan dövizlerle kredi süresi içerisinde mahsup edilmek suretiyle ödenebilecektir.

Özet

Gayrinakdi krediler, bankanın para ödemediği, riskin gerçekleşmesi halinde zararın sorumluluğunu yüklediği, ödemeyi korkulan olayın ortaya çıkması halinde yaptığı kredilerdir. Banka, müşterisi ile sözleşme yapan kişiye, müşterisinin vadede borcunu ödeyememesi halinde, zararı ödeme garantisini vermektedir. Bu durumda bankanın müşterisine belli bir süre için banka tarafından satın alma gücü verileceğinden müşteriye verilen banka ödeme garantisi, müşteri için kredi sayılmaktadır. Bu durumda bankanın para ödemesi yapmadan müşterisine belli bir süre için satın alma gücü sağladığı kredilere Bankalar Kanunu'nda gayrinakdi kredi denmektedir. Teminat mektubu, kabul kredisi, aval ve ciro kredisi, akreditif, kontrgaranti ve prefinansman kredisi gayrinakdi krediler olarak adlandırılmaktadır.

Teminat mektupları, bankaların yurt içinde ve yurt dışında bulunan gerçek ve tüzel kişiler lehine bir malın teslimi, bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi gibi konularda muhatap kuruluşa hitaben verdikleri ve borcun lehtar tarafından yerine getirilememesi halinde mektup tutarının banka tarafından ödenmesi taahhüdünü içeren krediler olarak tanımlanmaktadır. Teminat mektuplarının gayrinakdi kredi olarak kabul edilmesinin nedeni, bankanın teminat mektubu ilişkisine taraf olmasıyla müşterisine nakit kredi kullandırmamasına rağmen verilen teminatın müşteri tarafından kabul edilmesidir. Teminat mektupları konularına, geçerli olduğu sürelerle ve bankanın yükümlü olduğu meblağa göre üç farklı başlık altında incelenmektedir.

Konularına göre teminat mektupları; geçici teminat mektupları, kesin teminat mektupları, avans teminat mektupları, gümrüklere verilen teminat mektupları, mahkemelere, icra ve vergi dairelerine verilen teminat mektupları ve serbest konulu teminat mektuplarıdır. Geçerli olduğu sürelerle göre teminat mektupları; vadesiz ve vadeli teminat mektuplarıdır. Gayrinakdi kredi türünü teşkil eden kabul kredisinde banka, müşterisinin satım, eser, kira, vekâlet vb. gibi bir sözleşmenin taraflarınca kararlaştırılan bedeli içeren poliçeyi kendi üzerine çekmesine izin vermekte ve bu poliçeyi kabul etmeyi taahhüt etmektedir. Kabul kredisinde keşideci, lehtar ve muhataptan oluşan üçlü bir kambiyo ilişkisi bulunmakta ve muhatapın poliçe üzerine imza koyarak kambiyo ilişkisine dahil olmasıyla kabul kredisi düzenlenmiş olmaktadır. Kabul kredisinin gayrinakdi kredi olarak değerlendirilmesinin

nedeni, bankanın muhatap sıfatıyla kambiyo ilişkisine dahil olmasıyla herhangi bir nakit ödemede bulunmaması ve kendi itibarını müşterisine kullandırmasından kaynaklanmaktadır. Bankaların ticari senetler, poliçe veya bono üzerine aval şerhi koyarak veya müşterisinin keşide ettiği senedi ciro ederek kredi borçlusuna nakit ödeme yapmadan onun lehine sorumluluk altına girdiği ve böylece kambiyo senedinde alacak hakkının bir parçasının ya da tamamının ödeneceğinin taahhüt edildiği gayrinakdi kredi türüne aval ve ciro kredisi denmektedir.

Gayrinakdi kredi olarak bilinen akreditif işlemi, uluslararası ticarete başvuru olan ödeme araçlarından biridir. Akreditif, sınır ötesi ticarete güven sorununun aşılması ve dış ticaret uygulamasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Akreditif, ithalatçının bankası aracılığıyla ihracatçının ülkesinde bulunan aracı bankada, ihracatçı lehine açtığı bir tür itibar hesabıdır. Akreditif ithalatçının isteği üzerine ithalatçının bankasının belli bir vade içerisinde ithalatçı tarafından ayrıntıları belirlenmiş ve ihracatçı tarafından düzenlenmiş belge karşılığında ve ithalatçının öngördüğü diğer koşullar yerine getirilmek koşuluyla, ihracatçıya ithalatın bedeli kadar ödeme yapacağını, ihracatçı tarafından düzenlenen poliçeleri kabul ettiğini ihracatçıya yazılı olarak taahhüt etmesidir.

Bir akreditif işleminde genel olarak akreditif amiri, akreditif bankası ve akreditif lehtarı olmak üzere en az üçlü bir ilişki söz konusudur. Ayrıca farklı işlevleri yerine getirmek üzere görevlendirilen ve bu işlevlerine göre adlandırılan çeşitli bankalar akreditife aracılık yapabilmektedir.

Akreditif amiri, akreditifi açtıran, akreditif talimatını veren alıcı ya da ithalatçı konumundaki gerçek veya tüzel kişidir. Akreditif amiri bir taraftan malın veya hizmetin alıcısı, yani ithalatçı, diğer taraftan da bankanın müşterisidir.

Akreditif bankası (Amir Banka), akreditif amirinin akreditif açması için talimatını verdiği bankadır. Akreditif talimatını alan ve talimata uyarak akreditifi açıp akreditif şartlarını hazırlayan banka, amir bankadır.

Akreditif lehtarı, malın satıcısı, tedarik edicisi veya hizmet verendir. Kısaca ihraç ettiği mal bedelini akreditif şartlarına uygun olarak ibraz ettiği vesikalar (fatura, konşimento vb.) karşılığında aracı bankadan tahsil edecek olan veya düzenlediği poliçenin kabulünü aracı banka kanalıyla temin edecek olan ihracatçı firmadır.

İhbar Bankası veya muhabir banka, amir bankanın isteği üzerine lehtara akreditifin açıldığını haber veren bankadır. Bu banka akreditifi ihbar etmeye karar verdiğinde akreditifin gerçek olup olmadığını kontrol etmek mecburiyetindedir. Teyit bankası, akreditifi ödemeyi taahhüt eden bankadır. Teyit sözcüğü doğrulama anlamına geldiğinden, teyit bankası da akreditifi doğrulayan ve ödeyeceğini taahhüt eden bankayı ifade etmektedir.

Rambursman bankası amir bankadan aldığı talimata göre adı belirtilen bankanın belirtilen talebine göre ilgili bankaya ödeme yapan ve ödeme tutarını, masraf ve komisyonlarını ekleyerek amir bankanın hesabını borçlandıran bankadır. Amir banka ile rambursman arasında vekalet ilişkisi vardır.

Akreditif sorumluluk kıstası açısından dönülebilir ve dönülemez akreditif, ödeme sorumluluğu açısından teyitli ve teyitsiz akreditif, banka uygulamasında kullanım amacı açısından yenilenen akreditif, sırt sırta akreditif, devredilebilir akreditif, ödeme şekli açısından kırmızı ve yeşil kayıtlı akreditif, garanti akreditif olarak sınıflandırılabilir.

Prefinansman, ihracat ve döviz kazandırıcı faaliyetlerle ilgili mal ve hizmet alımlarının finansmanında kullanılmak üzere firmaların yurt dışındaki alıcıdan veya uluslararası finans kurumlarından sağladıkları, döviz ya da efektiflerin Türkiye'deki bankalar aracılığıyla yurda getirilerek Türk lirasına çevrilip azami 18 ay vadeli kullandırılan kredilerdir.

Kendimizi Sınavalım

1. Bankaların faiz ve komisyon karşılığında, belli bir vadeye bağlı olarak ödünç para verilmesi şeklinde nakit olarak kullandırdıkları krediler genel olarak nasıl tanımlanmaktadır?

- Tüketici kredileri
- İşletme kredileri
- Gayrinakdi krediler
- Nakdi krediler
- Ticari krediler

2. Bankaların bir borcun ödenmesini taahhüt eden kimse-lerin taahhütlerini, belirlenen koşullara uygun olarak yerine getireceklerini taahhüt etmek amacıyla banka tarafından karşı tarafa garanti verilmesi şeklinde kullanılan kredilere ne ad verilir?

- Kontrgaranti
- Akreditif
- Teminat mektubu
- Gayrinakdi kredi
- Taahhüt kredisi

3. Teminat mektuplarında bankanın, müşterisinin çekin-diği bir riskin gerçekleşmesi halinde, borcuna veya ortaya çıkabilecek zararın tazmin edilmesine (ödenmesine) yönelik güvence verdiği üçüncü kişiye ne ad verilir?

- Banka müşterisi
- Lehtar
- Muhatap
- Kontgaran
- Aracı

4. Aşağıdaki teminat mektuplarının hangisinde banka, belirlenen yükümlülüğü yerine getireceğinin garantisini be-lirtmekte ve yükümlülüğün kısmen veya tamamen yerine getirilmemesi halinde, kredi mektubundaki tutarın kendisi tarafından muhataba ödeneceği garantisini vermektedir?

- Kesin teminat mektubu
- Geçici teminat mektupları
- Avans teminat mektupları
- Serbest konulu teminat mektupları
- Vadeli teminat mektupları

5. Vadesiz teminat mektuplarında zamanaşımı süresi kaç yıldır?

- 5 yıl
- 15 yıl
- 3 yıl
- 10 yıl
- Zamanaşımı süresi yoktur

6. Bankaların keşideci olarak belirli bir kişi emrine, diğer bir kişiye verdikleri ve aval şerhi koyarak ödeme yetkisini kapsayan kıymetli evraka ne ad verilir?

- Ticari senet
- Poliçe
- Bono
- Tahvil
- Ciro

7. Bankanın şartları her zaman değiştirebilmek veya ilişki-den dönebilmek hakkına sahip bulunduğu akreditife ne ad verilir?

- Dönülemez akreditif
- Teyitsiz akreditif
- Teyitli akreditif
- Dönülebilir akreditif
- Yeşil kayıtlı akreditif

8. Akreditifi açtıran, akreditif talimatını veren alıcı ya da ithalatçı konumundaki gerçek veya tüzel kişiye akreditif ilş-kisinde ne ad verilir?

- Akreditif amiri
- Akreditif lehtarı
- Teyit bankası
- Muhabir banka
- Rambursman

9. Firmanın satış yapacağı ülkedeki ithalatçının kendi lehi-ne açtıracığı akreditifi teminat göstererek bir başka ülkeden alacağı mallar için ihracatçıya kendi bankasında akreditif aç-tırabilmesi, hangi tür akreditifle ifade edilir?

- Devredilebilir akreditif
- Kırmızı kayıtlı akreditif
- Sırt sırta akreditif
- Dönülebilir akreditif
- Yenilenen akreditif

10. İhracat ve döviz kazandırıcı faaliyetlerle ilgili mal ve hizmet alımının finansmanında kullanılmak üzere firmalar-ca, bizzat yurtdışındaki alıcıdan veya uluslararası piyasadan sağlanıp, Türkiye'deki bankalar veya özel finans kurumları aracılığı ile alış yapılması suretiyle kullanılan azami 18 ay vadeli kredilere ne ad verilir?

- Akreditif
- Kabul kredisi
- Prefinansman kredisi
- Teminat mektubu
- Kontrgaranti

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. d	Yanıtınız yanlış ise “Giriş” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
2. d	Yanıtınız yanlış ise “Giriş” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
3. c	Yanıtınız yanlış ise “Teminat Mektupları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
4. a	Yanıtınız yanlış ise “Kesin Teminat Mektupları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
5. d	Yanıtınız yanlış ise “Vadesiz Teminat Mektupları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
6. b	Yanıtınız yanlış ise “Kabul Kredisi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
7. d	Yanıtınız yanlış ise “Dönülebilir Akreditif” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
8. a	Yanıtınız yanlış ise “Akreditif” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
9. c	Yanıtınız yanlış ise “Sırt Sırt Akreditif” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
10. c	Yanıtınız yanlış ise “Prefinansman Kredisi” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Teminat mektupları, bankaların yurt içinde ve yurt dışında ki gerçek ve tüzel kişiler lehine muhatap kuruluşa hitaben verdikleri ve borcun lehtar tarafından yerine getirilememesi halinde, mektup tutarının banka tarafından ödenmesini taahhüt eden krediler olarak tanımlanmaktadır. Teminat mektupları, bir malın teslimi, bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesini garanti etmek amacıyla verilmektedir.

Sıra Sizde 2

Teminat mektubunda garanti edilen risk, lehtar ile muhatap arasındaki ilişkiden bağımsız olarak teminat mektubunda belirlenen riskle sınırlıdır ve değiştirilemez. Tarafların daha sonra teminat mektubunda belirtilen sözleşme şartlarını değiştirmeleri ve lehtarın yeni yükümlülükler üstlenmesi, garanti edilen riskin kapsamı dışında kalacaktır.

Sıra Sizde 3

Geçici teminat mektupları bir ihaleye katılmak için ihale makamına verilmesi amacıyla düzenlenmektedir. Geçici teminat mektupları, ihale kazanılsa bile kesin teminat mektubu yerini almaz.

Sıra Sizde 4

Teminat mektupları kontrgaranti sayılırlar. Kontrgarantide banka, bir kimseye açtığı gayrinakdi kredi sonucu, kredi alanın talebi üzerine, üçüncü bir kişiye (muhataba) bir teminat mektubu verir. Böylece banka ile lehine kredi açılan kişiye teminat mektubu vermekle taraflar arasında kontrgaranti sözleşmesi yapılmış olur.

Sıra Sizde 5

Akreditif, uluslararası ticarete ortaya çıkan riskleri ortadan kaldırmak ve azaltmak için tarafların ticari ilişkiden doğan borçlarını sözleşme koşullarına uygun süre içinde yerine getirmelerini sağlamak amacıyla geliştirilmiş güvenli bir ödeme aracı ihtiyacından ortaya çıkmıştır.

Sıra Sizde 6

Prefinansman, ihracat ve döviz kazandırıcı faaliyetlerle ilgili mal ve hizmet alımlarının finansmanında kullanılmak üzere firmaların yurt dışından sağladıkları, döviz ya da efektiflerin Türkiye'deki bankalar aracılığıyla yurda getirilerek Türk lirasına çevrilip azami 18 ay vadeli kullandırılan kredilerdir. Prefinansman kredisinde banka, prefinansmanın yurtdışına döviz olarak ödeneceğinin garantisini verdiğinden dolayı, gayrinakdi kredi olarak kabul edilmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Doğan, V. (2003), **Uluslararası Ticarete Ödeme Aracı Olarak Akreditif**, Yetkin Yayınları, Ankara.
- İGEME (2006). **100 Soruda Dış Ticaret**, Ekim, Ankara.
- Kaya, F. (2011). **Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi**, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Kölemmezli, M. (1983). **Banka Kredileri**, İzmir.
- OY, O. Ve G. Güngöler (2012). **Türk Hukuk Mevzuatına Göre Kredi ve Kredi Teminatları**, Beta Basım Yayın, İstanbul.
- Öztürk, N. (2005). **Dış Ticaret Kuramı**, Politika Uygulaması, Roma Yayınları, Ankara.
- Reisoğlu, S. (2003). **Banka Teminat Mektupları ve Kontrgarantiler**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara.
- Tekinalp, Ü. (2009). **Ünal Tekinalp'in Banka Hukukunun Esasları**, Yeniden Yazılmış 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Yalçın, O. (2006). **Banka Kredi Sözleşmelerindeki Genel İşlem Şartlarının Geçerliliği**, Yetkin Yayınları, Ankara.

Yararlanılan İnternet Kaynakları

- Işıktaç, Muhip Ş. <http://www.hukuk.gen.tr/konular/konular.asp?konugrp=2&konuid=3>
- TCMB, Kamiyo Mevzuatı Müdürlüğü, Sermaye Hareketleri Genelge No: 2002/YB-1 <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/mevzuat/DISILISKILER/Sermayehar.2002.pdf>

7

Amaçlarımız

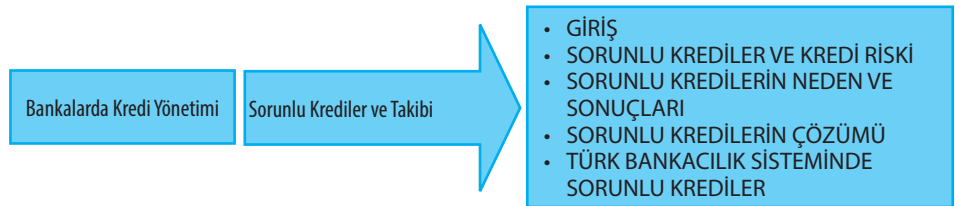
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Sorunlu kredilerin hangi nedenlerle ortaya çıktığını açıklayabilecek,
- Sorunlu kredilerin bankalar ve ekonomi üzerinde nasıl etkileri olabileceğini tartışabilecek,
- Sorunlu kredilerin nasıl çözülebileceğini tartışabilecek,
- Sorunlu kredilerin Türkiye'deki düzeyini açıklayabilecek bilgi ve becerilere sahip olabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

- Krediler
- Kredi Riski
- Tüketici Kredileri
- Bireysel Kredi kartları
- Aktif Yönetimi
- Sorunlu Krediler

İçindekiler

Sorunlu Krediler ve Takibi

GİRİŞ

Ticari bankalar, finansal sistem içinde önemli bir ağırlığa sahiptir. Temel fon kaynakları mevduat olan bu finansal araçlar için temel fon kullandırma yöntemi ise kredilerdir. Krediler bir bankanın sağlıklı bir finansal yapıda faaliyet göstermesi için önemlidir. Çünkü krediler bankanın kârlılığı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bunun yanında krediler, fon kullanan ekonomik birimler açısından da önemli bir yere sahiptir. Özel sektör açısından değerlendirdiğimizde, krediler en temel fon temin etme yöntemlerinden biridir. Özellikle sermaye piyasalarına açılmamış olan küçük ve orta boy işletmeler için ise krediler, hemen hemen tek borçlanma aracı gibi görünmektedir. Dolayısıyla krediler, özellikle de bankacılık sisteminin ağırlıklı paya sahip olduğu ekonomiler için, ihtiyaç duyulan fonların transferinde önemli bir yere sahiptir.

Bir ödünç verme işlemi olan kredi sürecinin sağlıklı sonuçlanması, kıt kaynakların etkin kullanımı açısından önemli bir konudur. Kredinin geri ödenme sürecinde tarafların başında anlaştığı koşulların dışına çıkılması ve dolayısıyla geri tam olarak ödenememesi, gerek banka, gerek banka müşterileri, gerekse de ekonominin geneli açısından olumsuz bazı sonuçları beraberinde getirebilir. Sorunlu kredi olarak tanımlanan bu durum, bankacılık sistemi için dikkat gerektiren bir konudur. Sorunlu krediler, banka ile borçlu arasında gerçekleştirilen geri ödeme anlaşmasının önemli şekilde bozularak ödemenin gecikmesi ve zarar olasılığının ortaya çıkması olarak tanımlanmaktadır.

Bu bağlamda ünitemizde, ticari bankaların kullandığı kredilerden sorunlu hale gelen kredilere ve kredi riskine değineceğiz, sonrasında ise sorunlu kredi nedenleri ve sonuçları değerlendirilerek, sorunlu kredinin çözüm yolları ele alınacaktır. Ünite, Türk bankacılık sisteminde sorunlu kredilerin gelişiminin değerlendirildiği kısım ile sonlanacaktır.

SORUNLU KREDİLER VE KREDİ RİSKİ

Bankacılık Kanununa göre ülkemizde, mevduat toplama yetkisine sahip olan mevduat ve katılım bankaları ile mevduat toplama yetkisine sahip olmayan kalkınma ve yatırım bankaları olmak üzere üç banka tipi faaliyette bulunmaktadır. 2017 Ocak ayı itibarıyla toplam aktif büyüklüğü, 2,87 trilyon TL'ye ulaşan Türk bankacılık sektörü, 52 adet banka, 11653 yurt içi şube ve 210 bin çalışanı ile oldukça dinamik ve hızla büyüyen ve gelişmekte olan bir sektördür.

Ülkemizde fon transferi sürecinde en çok tercih edilen finansal araçlar bankalardır. 2005 tarihli 5411 sayılı Bankacılık Kanununa göre düzenlenen bankacılık sistemimizde ağırlıklı pay, mevduat bankalarına aittir. Mevduat bankaları dışında kalan, faizsiz

bankacılık yapan katılım bankaları ve ihtisas bankaları olan kalkınma ve yatırım bankaları, görece küçük ölçekli bankalardır. Bankacılık sisteminde ağırlıklı paya sahip olan mevduat bankalarının sermaye yapılarına göre pazar payları karşılaştırıldığında, 2016 yıl sonu itibariyle mevduat bankaları içinde, yerli sermayeli mevduat bankalarının, toplam kren diler, mevduat ve aktifler içinde ön büyük pazar payına sahip olan banka grubu olduğu görülmektedir. Yerli sermayeli banka grubunun 2016 yıl sonu itibariyle, toplam krediler, aktifler ve mevduat içindeki pazar payının %39 olduğu görülmektedir. Pazar payı bakımından bu banka grubunu sırasıyla kamu sermayeli ve yabancı sermayeli mevduat bankaları izlemektedir.

DİKKAT

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre, bankacılık sistemimizde üç tip banka bulunmaktadır. Bunlar; mevduat bankaları, katılım bankaları ve kalkınma ve yatırım bankalarıdır.

Özel sektörün ihtiyaç duyduğu fonları temin edebildiği öncelikli adresin bankalar olması, ülkemizde özel sektörün gelişimi ve ekonomik gelişim için bankacılık sisteminin önemini arttırmaktadır. Kredilerin ekonomik anlamda istenilen sonuçları ortaya çıkarması, kıt kaynakların etkin kullanımı açısından önemlidir. Bu kısımda, kredi riski ve sorunlu kredi kavramları tanımlanarak, aralarındaki ilişki değerlendirilecektir.

Kredi Riski

Fon toplayıp, bunları kullandıran kurumlar olan bankalar, birçok ekonomi için fon transferinde önemli bir rol üstlenmektedir. Ülkemiz, fon transferinde, finansal aracı olan bankaların ağırlıklı olarak kullanıldığı bir finansal yapılanmaya sahiptir. Bir banka için kredi riski; kredi müşterisinin, üzerinde anlaşılmış olan şartlara uymaması nedeniyle bankanın mali kayba uğraması veya uğrama riski olarak tanımlanır.

DİKKAT

Bir bankanın kredi müşterisinin kredi sözleşmesinin koşullarına uymaması sebebiyle, bankayı mali kayba uğratması kredi riski olarak tanımlanır.

Bir banka bilançosunun aktif kalemlerini değerlendiren aktif yönetimi, kıt olan fonların etkin kullanımı adına önemlidir. Kredi riski, aktif yönetiminin bir parçasıdır. Bu riskin iyi yönetilememesi, kıt olan fonların doğru değerlendirilmemesi anlamına gelmektedir. Bir kredinin sorunlu hale dönüşmesi, kredi riskinin iyi yönetilememesinin sonucudur. Dolayısıyla kredi riskini iyi yönetebilmek, toplam krediler içinde sorunlu kredilerin payını minimize etmeyi gerektirir. Bu oranın mümkün olabildiğince düşük olması arzulanır bir durum olmakla birlikte, %5'e kadar olan düzey olağan karşılanır.

DİKKAT

Bankacılıkta sorunlu kredilerin toplam kredilere oranı için, %5 ve altı olağan olarak değerlendirilmektedir.

Sorunlu Kredi

Bankalar için en temel işlevlerden biri olan krediler, aynı zamanda da banka için en riskli faaliyetlerden biridir. Çünkü bir kredi işleminin planlandığı gibi sonuçlanmaması bankalar açısından hem likidite hem de kârlılık sorunu yaratabilir (Kavcıoğlu, 2003, 48). Vadesi geldiği halde ödenmeyen alacak gecikmiş alacak iken, vadesi gelmediği halde erken istenen ve "Muaccel" olarak adlandırılan krediler de sözkonusu olabilmektedir. Örneğin 12 taksitle bankaya ödenecek bir kredinin bir taksitinin ödenmemesi durumunda, kalan taksitlerinin banka tarafından vadesinden önce talep edilmesi yönünde firma ile banka arasında bir sözleşme olması durumunda muaccellik durumu (acil hale gelme) ortaya çıkar.

Bir banka için, kredi geri ödemesinde yaşanan gecikmeler, likidite ve kârlılık sorunu yaratabilir.

DİKKAT

Borçlunun, borçtan kaynaklanan yükümlülüklerini sözleşmeye uygun zamanda yerine getir(e)mediği tahvil, bono, kredi gibi borç araçları ile ekonomideki beklenmedik gelişmeler sebebiyle önemli bir değer yitimine uğrayan gayrimenkuller ve alacaklar sorunlu varlıklar (distressed asset) olarak değerlendirilmektedir. (Sipahi, 2003, 16). Sorunlu krediler, yukarıda bahsettiğimiz sorunlu varlıklar arasında yer almaktadır. Kredi anlaşması sonucunda belirlenmiş geri ödeme anlaşmasının önemli oranda bozulduğu, anapara ve/veya faiz ödemelerinde gecikmelerin yaşandığı ve dolayısıyla da zarar olasılığının belirdiği krediler, *sorunlu krediler* olarak tanımlanır (Seval, 1990, 251).

Sorunlu krediler: Kredi anlaşması sonucunda belirlenmiş geri ödeme anlaşmasının önemli oranda bozulduğu, anapara ve/veya faiz ödemelerinde gecikmelerin yaşandığı ve dolayısıyla da zarar olasılığının belirdiği kredilerdir.

DİKKAT

Banka tarafından müşterisine tahsis edilmesi ile başlayan kredi işlemi üç olası durum ile sonlanabilir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011, 257). Bu durumlar;

- Kredi kullanan banka müşterisinin, sözleşme şartlarına uygun davranması ve banka tarafından kredinin tahsil edilmesi,
- Kredi tahsisinden sonra ortaya çıkan beklenmedik durumlar sebebiyle, banka ve kredi müşterisinin, kredi şartları ve kredi ödeme planını yeniden yapılandırması,
- Kredi kullanan banka müşterisinin, krediyi geri öde(ye)memesi yani kredinin, kredi sözleşmesi şartlarına uygun olarak geriye tahsil edilmemesidir.

Yukarıda değinilen üç olası durumdan sonuncusunun geçerli olması durumunda kredi, sorunlu kredi kapsamına girmektedir. Ancak bunun yanında bir kredinin sorunlu kredi olarak tanımlanması için bazen bu üçüncü olasılığın gerçekleşmesini beklemeye gerek yoktur. Kredi için bir risk olasılığının ortaya çıkması ile birlikte, gelecekteki ödemelerin aksayacağı ihtimali, böyle bir kredinin problemlili krediler kapsamına girmesine neden olabilir (Bekçioğlu, 1986, 45-46). Vadesi gelmeden önce müşteri tarafından kullandığı bir kredinin vadesi geldiğinde ödenmeyeceği çok açık bir biçimde belli olması durumunda, kredinin geri ödenmeme olasılığının ortaya çıkmasıyla da kredi sorunlu hale gelebilmektedir (Ataçoğlu, 2006).

Bazı durumlarda, kredi için bir risk olasılığı ortaya çıkmış ise, sorunlu kredi olarak değerlendirilmesi için ödemelerde bir aksamanın gerçekleşmesi beklenmeyebilir.

DİKKAT

24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Kararlarını takiben finansal serbestleşme ile nominal faiz oranlarının ülkemizde serbest bırakılması ve ekonomide yaşanan enflasyonist süreç sebebiyle faiz oranlarının yüksek düzeylerde seyretmesi, ödünç fon alma maliyetlerini yükseltmiş bu ise sorunlu kredilerin artmasına neden olmuştur. 1990'ların başından itibaren sorunlu kredilerin artması ise, bankaları sorunlu kredileri daha profesyonel ve ciddi olarak ele almaya zorlamıştır (Kavcıoğlu, 2003, 48).

SORUNLU KREDİLERİN NEDEN VE SONUÇLARI

Bu başlıkta, yukarıda tanımlamış olduğumuz sorunlu kredilerin neden ve sonuçları değerlendirilecektir. Öncelikle bir kredinin neden sorunlu hale dönüştüğü ele alınacaktır. Bu durumun gerek banka için gerekse de ekonomi için hangi olumsuz sonuçlara neden olacağı ele alınacaktır.

Sorunlu Kredi

Bir kredinin sorunlu hale gelmesinin nedenini tek bir etkene veya olaya bağlamak genellikle mümkün değildir. Dolayısıyla bir kredinin sorunlu hale dönüşmesine neden olan pek çok faktörden söz edilebilir. Çoğu zamanda bir kredi, tek bir sebepten değil birkaç sebebin birlikte gerçekleşmesinden dolayı sorunlu hale gelebilmektedir. Sorunlu kredilere yol açan faktörler çeşitli sınıflamalara tabi tutulabilir (Garanti Bankası, *Müşterilerin Sorunlu Hale Gelme Nedenleri*). Bankadan kaynaklanan nedenler olarak temel kredilendirme kriterlerinin gözardı edilmesi, kredinin izlenmesinde yaşanan aksaklıklar, aşırı rekabet ortamı, aşırı kar veya aşırı büyüme baskısı, hızlı personel değişimi nedeniyle deneyim eksikliği, yetersiz teminat, dokümantasyon hataları sayılabilir.

Sorunlu kredilere yol açan faktörler genel ekonomiden veya kredi verilen sektörden kaynaklanabilir: Ürünün özellikleri, talep yetersizliği, teknolojik değişimler, hammadde temin ve yer koşullarının olumsuz etkilenmesi, satış yer ve koşullarının olumsuz etkilenmesi, global ekonomik olumsuzlukların dışarıya açık sektörleri etkilemesi, girdi maliyetlerindeki olumsuz gelişmeler, haksız ve yıkıcı rekabet ortamı ve sektöre ilişkin mevzuat değişiklikleri gibi.

Firmadan kaynaklı nedenler de sorunlu kredilere yol açmada önemli bir yer tutmaktadır (Garanti Bankası, age): pazar payı kaybı, tek pazara veya tek müşteriye bağlılık, teknolojik değişimlerin takip edilmemesi ve uygulanamaması, işçi problemleri ve etik kurallara uymama. Firma yönetiminden kaynaklanan nedenler de kendi başına sorunlu kredilerin artmasında veya ortaya çıkmasında etkili olabilir: Tek kişilik yönetim, yönetim beceri ve ilgisi ile değerlendirme yapabilme kabiliyetinde gözlemlenen eksiklikler, ortaklık yapısının değişimi, ortaklar arası problemler ve yönetim kademesindeki iletişim eksiklikleri gibi. Sorunlu kredilerde firmadan kaynaklanan nedenlerin bir kısmı finansal kaynaklıdır. Buna göre, faaliyetlerin finansmanında yapılan hatalar, yatırımların finansmanında yapılan hatalar, çalışılan finans kurumları, kur riski-hedging ürünlerinin kullanılmaması sorunlu kredilerin ortaya çıkmasında veya artmasında etkili olabilmektedir.

Sorunlu kredilerin arkaplanında hem kredi tahsisinden önce hem de kredi tahsisinden sonra yapılan hatalar dikkat çekmektedir (Garanti Bankası, age). *Kredi tahsisinden önce yapılan hatalar* şu şekilde sıralanabilir: Müşterinin bankacıyı çeşitli yollardan zorlayarak kredi tahsisini gerçekleştirmeye çalışması; müşterinin kızmasından ya da kaybedilmesinden korkarak gerekli hayati soruların sorulamaması; kredi tahsisi kararını çeşitli baskılar altında kalarak vermek; kredinin miktarının, geri ödeme kaynaklarının, geri ödeme zamanlamasının kötü yapılandırılması ve nihayet yetersiz teminat alınması. Benzer şekilde kredi tahsisinden sonra yapılan hatalar da sorunlu kredilerin artmasında oldukça önemli rol oynamaktadır. Kredinin iyi izlenmemesi, kredinin nerelerde kullanıldığının izlenmemesi, ara tabloların ve finansal verilerin talep edilip gözden geçirilmemesi, dönemsel sektör incelemelerinin yapılamaması, değişen ekonomik koşulların firma üzerindeki etkilerinin izlenmemesi, büyümenin kontrol altına alınamaması ve nihayet müşterinin ufak miktarlarda sürekli olarak borçlanarak borcun çok yüksek düzeylere çıkması ve bankanın kredi vermeye devam etmesinin zorunlu hale gelmesi.

Kredi verildikten sonra, firmanın mutlaka çeşitli bakımlardan izlenmesi gerekir. Bu yolla, firma ödeme gücüne düşmeden, bankanın gerekli tedbirleri zamanında alması mümkün olabilecektir (Garanti Bankası, age). Firma ziyaretleri; firma faaliyetlerinin izlenmesi, sektörün izlenmesi; firmanın, ortaklarının mal varlığının izlenmesi; teminatların izlenmesi; firmaların ara bilançolarının değerlendirilmesi; kredi vadelerinin izlenmesi; limit aşımalarının izlenmesi; faiz ve komisyon tahsilatının izlenmesi; firmanın mevduat düzeyinin izlenmesi; protesto, haciz, iflas, konkordato, icra takibi, karşılıksız çek, iade edilen ihracat, iptal edilen teşvik belgelerinin izlenmesi; düzenli olarak memzuç kayıtlarının izlenmesi ve nihayet firmayı temsil eden kişilerin yetki düzeylerinin izlenmesi.

Bankalara borcunu ödemeyenlerin, eksik ödeyenlerin veya zamanında ödemeyenlerin kayıtlarının tutulduğu listeye memzuç listesi denir. Merkez bankası, kendi nezdinde bu bilgileri işler ve memzuç kaydı oluşturur ve memzuç listelerini banka isimleri görünmeden bankalararası paylaşımına açar. Memzuç listelerinde, firmaların yurtdışından aldıkları kredilerin akıbeti izlenememektedir.

DİKKAT

Yukarıda özetlenen faktörler, şema halinde aşağıda ayrıntılı olarak verilmektedir. Özet olarak, bir kredinin sorunlu hale dönüşmesine neden olabilecek faktörleri dışsal, içsel ve bankadan kaynaklanan nedenler şeklinde üç gruba ayırmak mümkündür. Aşağıda bu faktörler bir şekil yardımıyla sıralanmıştır.

Dışsal Faktörler

Bir işletmenin karşılaşılabileceği firma dışı bazı nedenler, aldığı krediyi geri ödeme sürecinde sorunlar yaşamasına neden olabilir. Bu tip nedenler, sorunlu kredi için dışsal faktör olarak değerlendirilir.

- **Rekabet yapısı:** Firmanın içinde bulunduğu piyasanın rekabet koşulları, firmanın kârlılığı ve ma-li yapısı üzerinde etkili olabilir. Rekabet şartları gereği, talep ve fiyatlarda yaşanan bir gelişme firmanın mali durumunu ve dolayısıyla kredileri geri ödeme gücünü olumsuz etkileyebilir.
- **Teknolojik etki:** Firmanın, ürettiği ürünün piyasa koşullarında olumsuz bir gelişme yaşanmaması için teknolojik yenilik yapması gerekebilir. Firmanın teknolojik yenilik yapması gerekiyor iken yapamaması, karşı karşıya olduğu piyasa talebini ve kârlılığını olumsuz etkileyebilir. Teknolojik yeniliklere uyum sağlayamayan bu tip işletmelerin rekabet gücü ve ürettiği ürüne olan talep azalabilir. Bu durumda olan işletmeler, kullanmış oldukları kredileri geri ödemekte zorlanabilir. Bu zorluk, kredinin sorunlu kredi haline dönüşmesi ihtimalini ortaya çıkarmaktadır.
- **Politik etki:** Bir firma, aldığı bir krediden sonra politika yapıcıların aldığı bazı kararlardan olumsuz etkilenebilir. Örneğin vergi oranlarının artırılması, asgari ücret düzeyinin yükseltilmesi gibi bazı politika uygulamaları, firmanın mali yapısını ve dolayısıyla da kredileri geri ödeme gücünü olumsuz etkileyebilir.
- **Toplumsal etki:** Bazen dini, etnik, coğrafi, kültürel veya siyasi nedenlerle firmanın faaliyette bulunduğu piyasaya yönelik talepte gelişmeler yaşanabilir. Bu gelişmeler firmanın mali yapısını ve kredi geri ödemelerini etkileyebilir.

- **Çevresel etki:** Bazen iklim değişimi, deprem ve sel gibi çevresel koşullar firmanın üretimini ya da talep koşullarını olumsuz etkileyebilir. Böyle bir olumsuz etkiyle karşılaşan firmaların mali yapıları bu gelişmelerden zarar görecektir. Bu firmaların banka kredilerini geri ödemeleri aksayabilir.
- **Makro ekonomik faktörler:** Ekonomik konjonktürde yaşanan bazı gelişmeler firmaların maliyet ve talep koşullarını olumsuz etkileyebilir. Örneğin, girdi fiyatları veya faiz oranlarındaki yükselme ya da ekonominin daralma dönemlerinde olduğu gibi talepteki bir daralma bu etkilere örnek olabilir. Bu etkilere maruz kalmış ve mali yapısı fazla güçlü olmayan firmaların kredi geri ödemelerinde zorlanmaları söz konusu olabilir.

SIRA SİZDE

Fransız parlamentosunda alınan bir siyasi karara tepki olarak, halkın, sivil toplum örgütlerinin yönlendirmesi ile Fransız ürünlerine yönelik boykot uygulamaya başlaması, Fransız malı ürün satan bir işletmenin satışlarını ve sonuçta bankalardan aldığı kredileri geri ödeme gücünü nasıl etkileyecektir. Bu işletmenin aldığı banka kredisinin sorunlu kredi haline dönüşmesi durumunda, bahsi geçen “boykot” uygulamasının nasıl bir neden olarak değerlendirilmesi gerekir?

İçsel Faktörler

İşletmenin kendi içinde yaşadığı bazı gelişmeler, almış olduğu bir kredinin sorunlu kredi haline dönüşmesine neden olabilir. İşletmeden kaynaklanan bu nedenler, içsel faktör olarak değerlendirilir.

- **Yönetimsel faktörler:** Firmaların başarısızlıklarında yönetim hatalarının payı oldukça fazladır. Bu nedenle kötü yönetilen firmalar aldıkları kredilerin geri ödenmesinde sorunlarla karşılaşabilirler.
- **Finansal sorunlar:** Bir firma, kısa vadeli borçlanma hızındaki artış, nakit akışındaki aksamalar, alacak tahsil süresinin uzaması ve borçlanmada yaşanan aksaklıklar gibi nedenlerle, kredi borçlarını geri ödemede sorunlar yaşayabilir.
- **Satış ve pazarlama sorunları:** Firmanın satış ve pazarlamada sorunlar yaşaması, satışlarını, gelirlerini ve kârlılığını olumsuz etkileyebilir. Çünkü işletmelerin etkin bir pazarlama planı oluşturmamaları, piyasadaki konumunu ve rolünü iyi belirleyememeleri hem satışların hem de kârlılığın düşmesine neden olabilmektedir. Böyle bir sorun yaşayan firmaların, kullandıkları kredileri geri ödemede güçlük çekmesi muhtemel bir durumdur.
- **Üretim sorunları:** Firmanın üretim yapısı da sorunlu kredi nedeni olabilir. Üretim, verimsiz, düşük kaliteli veya yüksek fire ile gerçekleşiyor olması, firmanın yüksek maliyetler ile çalışması anlamına gelmektedir. Bu durum, firmanın kârlılığını ve borçlarını geri ödeme kapasitesini sınırlar.
- **Bilgisizlik:** Firmanın sektör, ürün ve piyasa hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, yetmişmiş ve bilgili personel gibi eksiklikler de firmaların mali yapılarını olumsuz etkileyebilir.
- **Kötü niyet:** Asimetrik bilgi sorunlarından biri olan kötü niyet de firmanın içinden kaynaklanan sorunlu kredi nedenlerinden biridir. Firma ortak veya çalışanlarından bazılarının, dolandırıcılık ya da sahtekârlık gibi eylemleri sebebiyle kredinin ödenememesi durumudur.
- **Yöneticiyi etkileyen faktörler:** Kurumsallaşma sürecini tam olarak tamamlayamamış firmaların, yöneticilerinin, ölüm veya satış gibi nedenlerden dolayı ayrılması ve yönetici değişikliği, firma üzerinde olumsuz etkiye neden olabilmektedir. Bu tip firmalar, borç geri ödemelerinde sorunlar yaşayabilirler.

Bankalardan Kaynaklanan Faktörler

Bazen kredilerin sorunlu hale gelmeleri bankaların kendilerinden kaynaklanan nedenlere dayanabilir. Bu nedenlere bankalardan kaynaklanan faktörler denilebilir.

- **Yetersiz istihbarat:** Banka, kredi müşterisine ilişkin gerekli istihbaratı eksik yapmış olabilir. Bu yüzden kredi müşterisine ilişkin kredi geri ödemesinde zorlanacağına ilişkin bilgilere ulaşamamış olabilir.
- **Yetersiz finansal analiz:** Kredi verilecek firmanın finansal tablolarının iyi analiz edilememesi sebebiyle, kredi müşterisinin gerçek ödeme gücü doğru tespit edilememiş olabilir.
- **Kredinin yeterli incelenememesi:** Kredi tahsisinden sorumlu kişilerin, mevcut krediye ilişkin nakit akışları, vade ayarlamaları gibi doğru zamanlama gerektiren konuları eksik analiz etmeleri sebebiyle yanlış karar almaları, kredinin geri ödenmesinde sorunlara neden olabilir. Birçok sorunlu kredi, kredi yöneticisinin işi, sektörü ve ekonomik çevreyi iyi etüt etmesiyle önlenabilir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011, 260).
- **Eksik güvence:** Kredi müşterisinden alınan güvenceler, bankaları, olumsuz durumlarla karşılaşmaları halinde zarardan korumaktadır. Gerekli teminatların yanlış hesaplanarak, eksik alınması, sorunlu bir kredi sebebiyle bankanın zarar etmesine neden olacaktır.
- **Yetersiz izleme:** Bankanın, verdiği bir kredinin kalitesindeki değişimden haberdar olabilmesi için, krediyi etkin olarak izlemesi gerekmektedir. Bu izleme sürecinin etkin olarak gerçekleşmemesi durumunda, krediye ilişkin bazı sorunlar zamanında fark edilemeyebilir. Dolayısıyla bu sorunların çözümüne ilişkin uygun düzenlemeler hayata geçirilip, zarara engel olmak mümkün olmayabilir.
- **Kredi fonksiyonunun yönetiminde yetersizlikler:** Kredi fonksiyonu iyi yönlendiremez ise, kâr ve büyüme hedefi amacıyla kredi kalitesinin düşmesi sorunlu kredi miktarının artmasına neden olacaktır.
- **Kontrolsüz hızlı büyümenin izlenememesi:** Kredi alan banka müşterisi, hızlı, kontrolsüz ve sağlıklı bir büyüme sürecine girmiş olabilir. Böyle bir firmanın sonunda önemli nakit sıkıntısı yaşama ihtimali vardır. Banka böyle bir durumda, firmanın faaliyetlerine devam edebilmesi ve daha önce kullandığı kredileri tahsil edebilmek için yeni kredi açmaktan başka çare bulamayabilir.

Sorunlu Kredilerin Olumsuz Sonuçları

Bankaların kredi tahsis ederken dikkat etmesi gereken en önemli unsurlardan birisi çok düşük ve çok yüksek risk düzeyi arasında bir orta yol bulabilmektir. Eğer banka çok düşük düzeyde risk almayı tercih ederse pazarda bulunan pek çok fırsatı da kaçırmış olacaktır. Ancak, piyasada kaçırılan fırsatlar olmakla birlikte, geri dönüşünde sorun olacak bir kredi vermeyerek banka daha düşük bir fırsat maliyetine katlanacaktır (Çiftçi, 2016).

Bankaların, kıt olan fonların etkin tahsisini sağlayabilmesi için üstlendikleri fonksiyonları sağlıklı bir biçimde yerine getirmeleri gerekir. Sorunlu krediler, kıt olan fonların etkin kullanımını olumsuz etkilemektedir. Bir ekonomide, sorunlu kredilerin varlığının neden olabileceği olumsuz sonuçları iki farklı açıdan değerlendirmek mümkündür.

Sorunlu Kredilerin Bankaya Etkisi

Bankanın, sorunlu krediler sebebiyle karşı karşıya kalabileceği sorunları şöyle sıralamak mümkündür (Takan ve Boyacıoğlu, 2011, 261):

- Sorunlu krediler için ayrılmış fonlar, daha yüksek getirili alternatif alanlara yönlendirilemeyecektir.

- Sorunlu kredilerin daha yakın takip edilmesi gereği, idari giderlerin artmasına neden olacaktır.
- Sorunlu krediler, yöneticilerin ilgi ve zamanını daha verimli alanlarda değerlendirmelerini engelleyecektir.
- Sorunlu kredi sebebiyle bankanın imajının olumsuz etkilenmesi, bankanın büyüme ve gelişmesini olumsuz olarak etkileyecektir.
- Sorunlu kredilerin önemli bir hukuki uzmanlığı gerektirmesi, hukuki giderlerin artmasına neden olacaktır.
- Sorunlu krediler, özellikle yüksek oranlara ulaştıkları bankalarda çalışan personelin, düşük getiri ve sınırlı büyüme sebebiyle moralinin olumsuz etkilenmesine neden olacaktır.
- Sorunlu kredilerin, özellikle yüksek oranlara ulaştıkları bankalarda, bankanın faaliyetlerine son vermesine neden olabilir.

Sorunlu Kredilerin Ekonomi Üzerindeki Etkisi

Yukarıda sıralanan olumsuz durumların yanı sıra kredilerin vadesinde tahsil edilememesi, bankayı likidite, güvenilirlik ve yeniden kaynak yaratma gibi konularda da olumsuz yönde etkileyecektir. Bankalarda sorunlu kredilerin çok yüksek oranlara ulaşması durumunda, banka faaliyetlerine son verilmesi ve bankanın iflası durumu da söz konusu olabilecektir (Çiftçi, 2016).

Bankalarda sorunlu kredilerin artması, bankacılık sektörünü olumsuz etkilemenin yanı sıra ülke ekonomisi üzerinde de oldukça önemli olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Sorunlu kredilerin, ülke ekonomisi üzerindeki olası olumsuz etkilerini şöyle sıralamak mümkündür (Sipahi, 2003, 21-22):

- **Maliyet enflasyonu artar:** Bankalar, sorunlu kredileri sebebiyle düşen kâr oranlarını dikkate alarak, kredi faizlerini arttırabilirler. Bu durum, bankalardan kredi kullanan firmaların ödünç alma maliyetini yükseltir. Firmaların maliyetlerindeki bu artışı, ürettikleri malların fiyatlarına yansıtmaları, ülkede maliyet enflasyonunu yükseltebilir.

DİKKAT

Maliyet Enflasyonu: Üretim maliyetlerinin yükselmesi nedeniyle fiyatlar genel seviyesindeki sürekli artıştır.

- **Vergi gelirleri düşer:** Sorunlu krediler, hem bankaların kârlarını azaltacağı, hem de bankaların bu durumu kredi faizlerine yansıtmaları sebebiyle, kredi kullanan firmaların kârlarının azalmasına neden olacaklardır. Bu durum ise devletin vergi gelirlerini olumsuz etkileyecektir.

DİKKAT

Faiz oranlarındaki artış, banka kredisi kullanan firmaların kârlarını olumsuz etkileyecektir.

- **Piyasa olumsuz etkilenir:** Sorunlu kredilerin büyük boyutlara ulaşması, bankaların iflasını, banka paniklerini beraberinde getirebilir. Banka iflası ise, bir ekonomide gerek banka mevduat müşterilerini gerekse de bankalardan kredi kullanan diğer müşterileri olumsuz etkileyecektir. Ayrıca bu olumsuz durumun, diğer bankaları da olumsuz etkileme ihtimali vardır. Dolayısıyla sorunlu kredilerin bu olumsuz etkisi tüm ekonomiye yayılabilir.

Banka panikleri: Bir bankanın mevduat çıkışlarını düzenli karşılayamaması durumunda, bankanın mali yapısının olumsuz olarak değerlendirilmesi ve benzer durumun diğer bankalara da yayılmasıdır.

DİKKAT

- **Üretim ve istihdam olumsuz etkilenir:** Bankaların sorunlu krediler sebebiyle, hem kredi faizlerini yükseltmeleri hem de piyasadan kredi kullanmak için gelen talepleri karşılamakta zorlanma olasılığı vardır. Böyle bir durumda, kredi kullanmak isteyen bazı firmaların yatırım kararları hayata geçmeyebilir. Dolayısıyla ekonomide üretim hacmi ve istihdam bu durumdan olumsuz etkilenebilir.

SORUNLU KREDİLERİN ÇÖZÜMÜ

Bu başlıkta; öncelikle kredilere ilişkin sınırlılıklar ve ardından ise kredinin gelişimini takip için kullanılan yöntemler tanımlanacaktır. İzleyen başlıkta ise, yukarıda neden ve sonuçlarını ele aldığımız sorunlu kredilerin nasıl çözüldüğü değerlendirilecektir.

Yasal Sınırlılıklar

Sorunlu kredilerin banka ve ekonomiye olumsuz etkileri düşünüldüğünde, kıt kaynakların etkin kullanımı adına istenmeyen sorunlar olduğu açıktır. Bu sorunları minimize etmek için yasalar ile bazı düzenlemeler getirilmiştir. Bu başlıkta söz konusu düzenlemeler, kredilere ve teminatlara ilişkin olarak kısaca değerlendirilecektir.

Kredilere İlişkin Yasal Sınırlılıklar

19/10/2005 tarihli ve 5411 sayılı “Bankacılık Kanunu”, bankaların çalışma düzenlerini belirleyerek, kredilere ilişkin sınırlamalar ortaya koymaktadır. Bu kanuna göre bankaların verdikleri kredilere ilişkin bazı oranları aşmaları mümkün değildir. Bu sınırlamalarla amaç, bankaların sağlıklı bir yapıda çalışmalarını garanti altına almaktır.

Bankalar, yurt dışı şubeleri dahil kredilerini ve diğer alacaklarını, tahsil kabiliyetine ve borçluların kredi değerliliğine göre bazı gruplar itibarıyla sınıflandırarak izlemek zorundadırlar. Bu gruplar;

- Birinci grup- standart nitelikli krediler ve diğer alacaklar
- İkinci grup- yakın izlemedeki krediler ve diğer alacaklar
- Üçüncü grup- tahsil imkanı sınırlı krediler ve diğer alacaklar
- Dördüncü grup- tahsili şüpheli krediler ve diğer alacaklar
- Beşinci grup- zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacaklar
- Donuk krediler ve diğer alacaklar

Bu kredi gruplarına ilişkin özellikler ise şöyledir;

- **Standart nitelikteki krediler:** Bu krediler, finansman yapısı krediye uygun kişilere kullandırılır, bu kredilerin anapara ve faiz ödemeleri süresinde yapılır, borçlunun kredi değerliliğinde zayıflama gözlenmez ve bu krediler için genel karşılık ayrılır (nakdi %1, gayri nakdi %0,2).
- **Yakın izlemedeki krediler:** Anapara ve faiz ödemelerinde sorun olmayan, ancak olumsuz gelişme gözlemlenmesi ya da tahmin edilmesi durumu söz konusudur. Borçlunun kredi değerliliğinde zayıflama gözlenmemektedir. Bu krediler için genel karşılık ayrılır (nakdi %2, gayri nakdi %0,4).
- **Tahsil imkanı sınırlı krediler:** Anapara ve faiz ödemeleri 90 günden fazla geciken ve borçlunun kredi değerliliğinde zayıflama olan kredilerdir. Bunlar için ayrılacak özel karşılık en az %20'dir.

- **Tahsili şüpheli krediler:** Mevcut durumda geri ödenmesi olası gözükmeyen, anapara ve faiz ödemelerinde 180 günden fazla geciken veya borçlunun kredi değeri zayıflamakla birlikte kesin zarar gözüyle bakılmayan krediler tahsili şüpheli hale gelir. Bunlar için ayrılacak özel karşılık en az %50'dir.
- **Zarar niteliğindeki krediler:** Tahsilinin mümkün olmadığına karar verilen, anapara ya da faizin 1 yıldan daha fazla süredir geciktiği, tamamen zafiyete uğramış olan krediler artık zarar niteliğindedir. Bunlar için ayrılacak özel karşılık %100'dür.

Teminatlara İlişkin Yasal Sınırlılıklar

5411 sayılı "Bankacılık Kanunu", bankaları krediler ve diğer alacaklarla ilgili olarak garanti ve teminatları almaya ve bunların değerinin ve güvenilirliğinin ölçülmesi için gerekli yapıyı oluşturmaya zorunlu tutmaktadır.

Kredi İzleme Yöntemleri

Bankalar, verdikleri krediye ilişkin gerekli izlemeyi yaparken birçok alternatif yöntem kullanabilirler. Bu yöntemlerden en çok kullanılanları şunlardır (Yazıcı, 2011, 149-150):

- **Müşteri ziyaretleri:** Bir banka kredi müşterisini ziyaret ederek, kredinin amaca uygun kullanımı, firmanın mali ve yönetsel durumu ve kredi müşterisinin ticari performansını yerinde gözlemleyebilir.
- **İstihbarat yapılması:** Bankanın kredi ilişkisinde bulunduğu müşterisine ilişkin olumsuz bir gelişmenin olup olmadığı hakkında bilgilenebilmesi için, müşterisini sürekli takip etmesi gerekebilir. Bu sebeple müşteriye ilişkin bazı olumsuz durumların bankaya ulaşması durumunda banka, kredi onay sürecinde yapmış olduğu bazı istihbaratları yenileyebilir. KKB (Kredi Kayıt Bürosu) kayıtları, memzuç, icra, iflas, haciz kontrolü gibi sorgular banka tarafından yenilenebilir.

DİKKAT

KKB Kredi Kayıt Bürosu: Ortaklarının; Akbank T.A.Ş., Denizbank A.Ş., Şekerbank T.A.Ş., T.C. Ziraat Bankası A.Ş., T. Garanti Bankası A.Ş., T. Halk Bankası A.Ş., T. İş Bankası A.Ş., T. Vakıflar Bankası T.A.O., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. olduğu, 100 den fazla üyeye hizmet veren, kredilere ilişkin üyeler arası bilgi paylaşımı yapan bir şirkettir.

İNTERNET

www.kkb.com.tr

- **Sektörün izlenmesi:** Bir banka ekonomideki sektörleri de izlemelidir. Böylelikle banka, olumsuz bazı gelişmelerin yaşandığı sektörleri tespit edebilecektir. Bu sektörlerde bulunan kredi müşterilerinin, bu olumsuz gelişmelerden etkilenip etkilenmediğini etkileniyor ise ne denli etkilendiğini incelemeye alabilir.
- **Krediye ilişkin vade ve kullanım amaçlarının izlenmesi:** Kredi geri ödemelerinde, müşterilerin zorlanmaması için banka, verilen kredinin amaca uygun olup olmadığını denetleyebilir. Alımlara istinaden verilen kredilerde, bankanın alımlara ilişkin belgeler talep etmesinin nedenlerinden biri de budur.
- **Müşterinin mevcut krediye ilişkin performansının izlenmesi:** Banka kredinin sorunlu bir kredi haline dönüşme olasılığını takip etmede, limit aşumları, kredi taleplerinin sürekliliği ya da sıklığı, kredi limitlerinin doluluğu gibi kredi müşterisinin kredi performansına ilişkin bazı göstergeleri de takip edebilir.
- **Kredi donukluklarının izlenmesi:** Banka verilen kredinin amaca uygun kullanılıp kullanılmadığını takip için kredi donukluklarını takip edebilir.

- **Faiz ve komisyon tahsilâtlarının izlenmesi:** Banka müşterisinin sadece anapara değil, aynı zamanda faiz ve komisyon ödemelerini de düzenli yapması gerekir. Bu ödemelerde aksama olması firmanın mali yapısında olası bir bozulmanın işareti olabilir. Bu sebeple banka, kredi müşterisinin faiz ve komisyon ödemelerini takip edebilir.
- **Firma yetkililerinin ve ortaklık yapısının izlenmesi:** Kredi müşterisi firmanın, gerek önemli yetkililerinin, gerekse de ortaklarının mevcudiyetleri, payları banka tarafından izlenen bir başka konudur.
- **Basında yer alan haberlerin izlenmesi:** Banka, kredi kullanan firmanın gerek tüzel gerekse de sahiplerinin gerçek kişiliklerine ilişkin basında çıkan haberleri takip edebilir. Böylelikle krediyi sorunlu hale düşürecek olası bir gelişmeye ilişkin fikir edinebilir.
- **Finansal kurumlar ile ilişkilerin izlenmesi:** Banka, kredi müşterisinin başka finansal kurumlar ile ilişkilerini de izleyebilir. Kredi müşterisinin başka finansal kurumlar ile ilişkisinde sorunlar yaşaması, mevcut kredinin sorunlu kredi haline dönüşme olasılığını gündeme getirir.
- **Finansal verilerin izlenmesi:** Banka, kredi müşterilerine ait firma bilançoları, gelir tabloları mizan, nakit akım tabloları gibi finansal tablolarını takip edebilir, finansal verilerini gözlemleyebilir. Böylelikle kredinin sorunlu kredi haline dönüşme ihtimali, sürekli olarak gözlemlenebilir.

Sorunlu Kredilerde Erken Uyarı Sinyalleri

Bir kredinin sorunlu hale dönüşmesi, belirli bir sürecin yaşanmasını gerektirir. Dolayısıyla krediler bir anda sorunlu hale dönüşmezler. Bu süreç, bazı sinyaller ile kendini belli edebilir. Burada önemli olan bankanın bu sinyalleri doğru analiz etmesidir. Çünkü bu sinyaller her kredi müşterisi özelinde değişiklik gösterebilir. Sürecin sağlıklı yönetilebilmesi için tüm değişkenlerin gözden geçirilmesi bankanın çıkarına bir durumdur (Yazıcı, 2011, 155). Kredilerin sorunlu kredi haline dönüşümüne ilişkin bankanın takip edebileceği erken uyarı sinyallerini içeriğine göre finansal ve finansal olmayan erken uyarı işaretleri olarak ikiye ayırmak mümkündür (Kavcıoğlu, 2003,50-52). Bu çalışmada erken uyarı işaretleri elde edildiği kaynaklar dikkate alınarak dört grupta değerlendirilecektir. Bu işaret grupları (Takan ve Boyacıoğlu, 2011, 262-264);

- Finansal konularda erken uyarı sinyalleri,
- Yönetim konularında erken uyarı sinyalleri,
- Faaliyetlerdeki erken uyarı sinyalleri,
- Banka işlemlerinde erken uyarı sinyalleridir.

Finansal Konularda Erken Uyarı Sinyalleri

Banka, müşterisine kullandırdığı bir kredinin sorunlu krediye dönüşmesine ilişkin erken uyarı sinyallerinin bazılarını bilanço ve gelir tablosundan edinmektedir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011, 262-263).

Bilançolardan elde edilebilecek bazı erken uyarı sinyalleri şunlardır;

- Bilançoların zamanında alınamaması
- Alacak tahsil sürelerinin uzaması
- Müşteriye ilişkin nakit durumundaki kötüleşme
- Stok miktarındaki artışlar
- Stok devir hızının düşmesi
- Cari varlıkların toplam varlıklar içindeki payının azalması
- Firma likiditesindeki bozulma
- Firma sermayesindeki aşınma

- Karşılıklardaki artışlar
- Öz kaynakların yetersizliği
- Olumsuz denetim raporları
- Cari borçlardaki dikkat çekici artışlar.

Bankanın müşteriye ilişkin finansal konularda gelir tablosundan elde edebileceği erken uyarı sinyalleri ise şunlardır;

- Satışlardaki gerileme
- Brüt ve net satışlar arasındaki farktaki olumsuz değişme
- Maliyetlerdeki yükselme
- Kâr marjındaki düşme
- Satışlardaki artışa rağmen, kârlardaki azalma
- Şüpheli alacak zararlarının yükselmesi
- Faaliyet zararları
- Satış ve kârlara oranla toplam varlıklardaki artışlar.

DİKKAT

Bilanço ve gelir tabloları, bankaların sorunlu kredilere ilişkin finansal erken uyarı sinyallerinin elde edebileceği önemli birer kaynaktırlar.

Yönetim Konularda Erken Uyarı Sinyalleri

Banka, kredi müşterisi firmanın yönetimine ilişkin bazı erken uyarı sinyallerini de gözlemleyebilir. Bu sinyaller, firmanın yönetimine ilişkin performansı sergilediği için, bir kredinin sorunlu hale dönüşmesine neden olabilecek bazı gelişmelere ilişkin bankaya erken uyarıda bulunabilir. Bu grupta yer alan bazı sinyaller şunlardır;

- Banka ile ilişkilerdeki davranış değişikliği
- Yönetimde değişim
- Firma mülkiyetindeki değişim
- Yöneticilerdeki davranış değişikliği
- Yönetimce verilen sözlerin yerine getirilmesinde sorunlar
- Risk konusunda aşırı ve ısrarcı tutum
- Gerçekçi olmayan bir fiyat politikası
- Bazı problemlerin tekrarı
- Finansal raporlama ve kontrollerdeki olumsuz gelişmeler
- Çalışanlara ilişkin sorunlar.

Faaliyetlerdeki Erken Uyarı Sinyalleri

Firmanın faaliyetlerine ilişkin yönetim dışından kaynaklanan bazı sinyaller de erken uyarı niteliği taşıyabilir. Bu tip erken uyarı sinyalleri arasında şunlar yer alır;

- Firmanın iş konusundaki değişimler
- Kötü finansal sonuçlar ve kontroller
- Üretim kapasitesinin yetersiz kalması
- İş gücü planlamasının yetersizliği
- Önemli müşterilerin kaybedilmesi
- Amortisman yatırımlarındaki aksaklık
- Stok birikimindeki aşırı artış
- Fabrikadaki bakımsızlık
- Alışıl gelmişin dışında spekülâtif hammadde alımları
- Üretim planına aykırı sipariş kabulü
- Firma için önemli hammadde ve dağıtım kanallarına sahip olamama.

Banka İşlemlerindeki Erken Uyarı Sinyalleri

Banka, kredi müşterisine ilişkin sorunlu kredi ihtimaline dair bazı erken uyarı sinyallerini müşterinin bankalar ile ilgili işlemlerinden de elde edebilir. Bu kanalla elde edilebilecek sinyallerden bazıları şunlardır;

- Teminat senetlerinin temdit edilmesi
- Hatalı planlama
- Önemli boyutlarda kısa vadeli kredi kullanımı
- Kredi taleplerindeki miktar artışları
- Kredi taleplerinin sıklaşması
- Protestolu senetlerin varlığı veya bunlardaki artış

Sorunlu Kredilerin Çözümü

Bankaların sorunlu kredilerin yönetiminde iki geleneksel metottan birine başvurdukları görülmektedir.

Bu metotlar

- Çözümü ilgili kredi yetkilisine bırakmak ve
- Çözümün bağımsız ve uzman bir birime bırakılmasıdır.

İki metodunda kendine göre avantaj ve dezavantajları olmakla birlikte, sorunlu kredilerin yönetimi üzerine ayrı bir birimin düzenlenmesi, daha tercih edilen bir durumdur. Bu birimin yapılmasında dikkat edilmesi gereken bazı gereklilikler vardır. Sorunlu krediler bölümü, icradan bağımsız olmalı ve en üst düzey kredi yetkilisine rapor etmelidir. Bankanın büyüklüğüne, problemlerin çeşitliliğine ve karmaşıklığına bağlı olarak, bölümde uzmanlık alanları geliştirilmelidir. Bu birim direk olarak en yüksek kredi karar yetkilisine rapor verecek yönetimin dikkatini, kredi karar etkinliğindeki gelişmelere çeker. (Mavili, 2008, 48-50.)

Sorunlu kredilerin çözümünde, geleneksel metotlar içinde, çözümün bağımsız ve uzman bir birime bırakılması, daha çok tercih edilmektedir.

DİKKAT

Bankaların sorunlu kredilerine baktığımızda, üç tip sorunlu kredi müşteri ile karşılaşırız. Bunlar; (Mavili, 2008, 50-51.);

- Birinci tip, içinde bulunulan kritik durumun farkında olmayan müşteriler,
- İkinci tip, içinde bulunulan kritik durumun bilincinde olan müşteriler ve
- Üçüncü tip ise ortak çalışma eğilimi göstermeyen müşterilerden oluşur.

Bankalar sorunlu kredilerin çözümünde kredi müşterisinin karakterini dikkate almaktadır.

DİKKAT

Bir banka, sorunlu kredinin çözümünde müşteri karakterini dikkate almaktadır. Bankalar, sorunlu kredilerin çözümü için yaptığı incelemeler sonucunda, çözüm için beş kardan birini alacaktır. Bu alternatif kararlar şunlardır (Yazıcı, 2011, 152-154);

- Mevcut ilişkinin devam ettirilmesi
- Kredinin yapılandırılması
- Yakın İzleme
- Tasfiye
- Kanuni Takip

Mevcut İlişkinin Devam Ettirilmesi

Bankanın krediye ilişkin herhangi bir aksiyon kararı almama durumudur. Bu durumda mevcut kredi ilişkisi aynen devam etmektedir. Ancak bu ihtimalin riskli olduğu gözden kaçırılmamalı ve dolayısıyla bankaların bu riski iyi analiz etmesi gerekmektedir. Böyle bir

hareketle banka, kredilerin daha da kötüleşmesi ya da teminatların değerini kaybetmesi riskini de göze almış olur. Burada bankanın, 'Harekete geçmekte gecikmekle, banka çıkarları zarar görür mü?' ya da "Gecikmeler mevcut durumu daha da kötüleştirir mi?" gibi sorulara verdiği cevaplara göre, sorunun çözümüne eğilmesi gerekmektedir (Kavcıoğlu, 2003).

Kredinin Yapılandırılması

Bu uygulama sorunlu kredinin, hem bankayı hem de müşteriye memnun edecek şekilde çözümlenmesidir. Müşterinin ödeme koşulları dikkate alınarak banka tarafından mevcut kredinin koşulları yenilenmektedir. Sorunlu kredi sahibi olan firmaya ek fon tahsis etmek riskli bir davranış olmakla birlikte, sorunlu kredilerin nedenlerinin analiz edildikten sonra hareket planının hazırlanması, sorunun çözümünde en sağlıklı ve en mantıklı yaklaşım olarak değerlendirilmektedir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011, 267). Yapılandırma aşamasının sağlıklı sonuçlanabilmesi için aşağıdaki şartların mevcut olması gerekmektedir (Yazıcı, 2011, 153):

- Kredi müşterisinin borcu ödeme niyetinde olması,
- Kredi müşterisinin nakit sıkışıklığı yaşıyor olması,
- Kredi müşterisinin aktif çalışma hayatına devam ediyor olması,
- Kredide tespit edilmiş olan olumsuzluğun, üstesinden gelinebilecek büyüklükte olması,
- Kredi müşterisinin kredi tahsisinden sonra en az bir dönem ödeme yapmış olması,
- Talep edilmesi durumunda kredi müşterisinin, teminatları güçlendirebilecek durumda olması.

DİKKAT

Yeniden yapılandırma, sorunlu kredilerin çözümünde en sağlıklı ve en mantıklı yöntem olarak değerlendirilebilir. Bunun nedeni, kredi müşterisinin içinde bulunduğu geçici olumsuzluktan kurtulması halinde ekonomiye katkısının devam edecek olma ihtimalidir.

Yakın İzleme

Kredi müşterisi yakın izleme sürecine dahil edilebilir. Bu aşama hukuki süreç öncesi bir aşamadır. Sorunun tespitini takiben, bloke konularak, kredi müşterisinden ek teminat talep edilebilir. Sorunların ortadan kalkması durumunda kredi ilişkisi canlandırılabilir. Ancak sorunun devamı ve daha da şiddetleneceği düşünülüyor ise bu süreci tasfiye ya da kanuni takip izleyecektir.

Tasfiye

Krediye ilişkin tespit edilen sorunların, devamlılığı durumunda, kredi ilişkisini sonlandırmak için tasfiye kararı alınabilir. Bu durumda kredinin tasfiyesi için müşterinin mevcut olanakları ve teminatları dikkate alınır. Kredinin tasfiyesi için bunların yeterli olmaması durumunda, kanuni takip aşamasına geçilmesi gerekmektedir. Bu uygulama büyük çalışmalar gerektirmediğinden, bankaya zaman kazandırabilir. Bu yöntem ilk bakışta kolay gibi görünse de burada kredi müşterisinin niyetinin önem taşıdığı görülmektedir. Kötü niyetli müşteri, bankanın tasfiye işlemlerini engellemeye yönelik davranışlarda bulunabilir. Dolayısıyla bu süreç daha zor, uzun ve maliyetli bir duruma dönüşebilir (Seval, 1990).

Kanuni Takip

Bu aşama, müşterinin kötü niyetli olmasının tespiti, başka alacaklıların yasal takibe başlaması, kredinin tasfiyesinin mümkün olmaması, kredi tasfiye planına uyulmaması halleri ile acil durumlar gibi hukuki aksiyon gerektiren hallerde başvurulacak olan aşamadır. Bu süreç, acil durumlar haricinde noter kanalı ile çekilen ihbarname ile başlar ve ardından süreç hukuk müşavirliği kanalı ile takip edilir. Sürecin sonlanması, krediye ilişkin alacağın gerek hukuki yollardan gerekse de müşterinin kendi ödemesi ile sonlandırılır.

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE SORUNLU KREDİLER

Türk bankacılık sektöründe toplam alacaklar içinde takibe düşmüş sorunlu alacakların düzeyi 2005 yılından itibaren sürekli bir artış eğilimine girmiş ve 2009 yılında dünyadaki finansal krize paralel olarak büyük bir patlama yapmıştır. 2004 yılında takipteki kredi tutarı ₺6,2 milyar iken, 2009 yılında bu rakam ₺21,6 milyar'ye ulaşmıştır. Diğer bir ifadeyle, takipteki alacakların toplam alacaklar içindeki oranı 2004 yılında yüzde 6 iken, kriz yılı olan 2009'da bu oran yüzde 5,4 olmuştur (Tablo 7.1).

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Takipteki Alacaklar (Brüt), Milyar T	6,2	7,9	8,5	10,3	13,2	21,6	19,8
Takipteki Alacaklar / Toplam Krediler (%)	6,0	4,9	3,8	3,6	3,5	5,4	3,7

Tablo 7.1

Bankacılık Sektöründe
Takipteki Alacak Tutarı ve
Oranı (Milyar T, %)

Kaynak: BDDK.

www.bddk.gov.tr

İNTERNET

Türkiye'deki bankaların kullandıkları tüketici kredilerindeki takibe düşme oranı ile şirketler kesimine kullandıkları kredilerdeki takibe düşme oranı bakımından farklı bir trend sözkonusu mudur? Farklılığın olup olmaması neyi ifade eder?

SIRA SİZDE

Türkiye'de bankaların kullandıkları tüketici kredileri, son yıllarda önemli bir artış göstermiştir. Buna paralel olarak, takibe düşen tüketici kredilerinde de artış gözlenmektedir. Takipteki tüketici kredileri 2004 yılında sadece ₺94 milyon iken, 2009 yılında bu rakam ₺3,9 milyar'ye yükselmiştir. Diğer bir ifadeyle, tüketici kredilerinde takibe düşme oranı, 2004 yılında %0,7 iken, 2009 yılında %4,2 olmuştur (Tablo 7.2 ve 7.3).

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Takipteki Tüketici Kredileri	94	213	405	930	1.894	3.896	3.633
Takipteki Taksitli Ticari Krediler	54	112	221	555	1.779	3.493	2.933
Takipteki Bireysel Kredi Kartları	631	1.322	1.721	1.772	2.416	4.304	3.792
Takipteki Kurumsal Kredi Kartları	9	16	23	37	46	85	69

Tablo 7.2

Takipteki Tüketici
Kredileri ve Kredi
Kartları (Milyon ₺)

Kaynak: BDDK.

Türkiye'de son 10-15 yılda kredi kartı kullanımında adeta patlama yaşanmıştır. Tüketicilerin kullandıkları kartlar bireysel kredi kartı olarak tanımlanırken, firmaların ve diğer kurumların kullandıkları kurumsal kredi kartı olarak kabul edilmektedir. Takibe düşmüş bireysel kredi kartlarına ilişkin rakam 2004 yılında ₺631 milyon iken, 2009 yılında ₺4,3 milyar'nın üzerine çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle, toplam kredi kartlarına ilişkin alacaklar içinde takipteki bireysel kredi kartı oranı 2004 yılında %4,6 iken, 2009 yılında %12,1 olmuştur. Görüldüğü gibi Türkiye'de nihai tüketici veya hanehalkının bankalar bakımından kullandığı kredilerin sorunlu olma derecesi giderek artmıştır (Tablo 7.2 ve 7.3).

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Takipteki tüketici kredileri (%)	0,7	0,7	0,9	1,4	2,3	4,2	2,8
Takipteki bireysel kredi kartları (%)	4,6	7,7	8,0	6,7	7,2	12,1	8,7

Tablo 7.3

Takipteki Tüketici
Kredileri ve Bireysel
Kredi Kartları Oranı
(%)

Kaynak: BDDK.

Türkiye'de bankalara ilişkin veriler birkaç kurum ve kuruluş tarafından tutulmaktadır. Bunların başında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Merkez Bankası (TCMB) gibi kamu kurumları ile bütün bankaların üyesi olduğu bir meslek birliği olan Türkiye Bankalar Birliği (TBB) gelmektedir.

İNTERNET

www.tcmb.gov.tr

DİKKAT

Türkiye Bankalar Birliği, mevduat bankalarına yönelik bir meslek birliği statüsünde iken, faizsiz bankacılık yapmakta olan katılım bankalarına yönelik benzer meslek birliğinin adı Türkiye Katılım Bankaları Birliğidir.

İNTERNET

www.tbb.org.tr ve www.tkbb.org.tr

Merkez Bankası da doğrudan bankaların bildirimlerinden yola çıkarak bireysel krediler ve kredi kartlarına ilişkin takip rakamlarını ilan etmektedir. Çeşitli tanım farklarından ötürü, BDDK ve TCMB'nin rakamları birbirini tutmasa da aralarında ciddi bir paralellik söz konusudur. TCMB verilerine göre 2004 yılında kredi borcunu ödememiş fertlerin sayısı 4 binin altındayken, 2009 yılında bu rakam 306 bine yaklaşmıştır. Kredi kartı borcunu ödememiş kişilerin sayısı 2004 yılında 23 bin iken, 2009 yılında bu rakam 472 bine ulaşmıştır (Tablo 7.4)

Tablo 7.4

Ferdi Kredi Borcunu ve Kredi Kartları Borcunu Ödememiş Kişi Sayısı (Bin Adet)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ferdi krediler	3,8	9,5	11,8	29,5	130,9	305,7
Kredi kartları	23,0	98,4	104,5	124,3	299,0	472,0
Ferdi krediler+Kredi kartları	26,7	107,9	116,3	153,8	429,9	777,6

Kaynak: TCMB.

Merkez Bankasının, kendisine intikal eden bildirimleri derleyerek bankalara duyurduğu karşılıksız çek ve protestolu senet bilgileri de bankaların sorunlu kredilerinin gidişatı ve mevcut durumu hakkında önemli ipuçları vermektedir. Neticede, firmaların çek ve senede bağlanmış borçlarını ödeyememeleri, söz konusu firmaların bankalara olan yükümlülükleri için de bir gösterge olacaktır. Bankalar, firmaların ödenmemiş çek ve senet bilgilerini kullanarak, firmalar hakkında erken uyarı sistemleri geliştirebilmektedirler. Türkiye'de Merkez Bankasının duyurduğu karşılıksız çek sayısı 2003 yılında 831 bin iken, bu sayı 2009 yılında 1 milyon 911 bine ulaşmıştır. Yine Merkez Bankasının duyurduğu ödenmediği için protesto edilmiş senetlerin sayısı 2003 yılında 590 bin iken, bu sayı 2009 yılında 1 milyon 600 bine ulaşmıştır. Dolayısıyla, büyüyen Türkiye ekonomisiyle birlikte, mutlak rakam olarak takipteki alacaklarda da artış olmaktadır (Tablo 7.5).

Tablo 7.5

T.C.Merkez Bankası'na Bankalara Duyurulan Karşılıksız Çek ve Protestolu Senet Sayısı (Bin Adet)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Karşılıksız çek sayısı	831	894	1.007	1.145	1.325	1.537	1.911
Protestolu senet sayısı	590	921	1.178	1.471	1.417	1.574	1.600

Kaynak: TCMB.

Özet

Bir kredinin sorunlu olmasına neden olabilecek faktörleri üç gruba ayırmak mümkündür. Bunlar, dışsal, içsel ve bankadan kaynaklanan faktörlerdir. Bu faktörlerden, firmanın içyapısından kaynaklananlar içsel faktörler olarak tanımlanırken, firmanın dışında ekonomiden ve çevresel koşullardan kaynaklanan faktörler dışsal faktör olarak tanımlanır. Bir kredinin sorunlu hale gelmesinde, krediyi veren bankanın kendisinden de kaynaklanan nedenler olabilir. Bu nedenler ise, bankadan kaynaklanan faktörler olarak gruplandırılmaktadır. Sorunlu krediler, banka ve ekonomi üzerinde olumsuz etkiler taşımaktadır. Banka üzerindeki yaratabileceği olası olumsuz etkiler; daha yüksek getirili alanlara yatırım fırsatlarının değerlendirilmemiş olması, idare ve hukuki giderlerinin artması, banka personelinin moralini olumsuz etkilemesi, ticari faaliyetin devamlılığını riske atmak olarak özetlenebilir. Bunun yanında sorunlu kredilerin ülke ekonomisine olası olumsuz etkileri, maliyet enflasyonunu arttırmak, vergi gelirlerinin düşmesi, bankacılık sektörünün olumsuz etkilenmesi, üretim ve istihdam üzerinde olumsuz etkiler olarak dört grupta ifade edilebilir. Bir ekonomide sorunlu krediler, fon transfer maliyetlerinin yükselmesine neden oldukları için, üretimde girdi maliyetlerini etkileyebilir, dolayısıyla maliyet enflasyonu arttırabilir. Ayrıca maliyetlerdeki artışa paralel olarak, kârların azalması durumunda, sorunlu krediler devletin vergi gelirlerinin düşmesine de neden olabilir. Dolayısıyla kamu gelirlerinin olumsuz etkilenmesine neden olabilir. Bununla birlikte sorunlu kredilerin hacmine bağlı olarak bir ekonomide bankacılık sisteminin krize girme ihtimali söz konusu olabilir. Bu durumda sorunlu krediler ekonominin genelinde tüm banka müşterileri üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Ayrıca sorunlu krediler sebebiyle kredi faiz oranlarının artması ve bankaların fon kullandırma imkan ve isteğindeki azalma, ekonomide bazı kredi projelerinin hayata geçmesine engel olabilir. Üretim ve istihdamı olumsuz etkileyebilir.

Bir kredinin sorunlu hale dönüşmesi durumunda, bankanın tercih edebileceği beş farklı çözüm alternatifi bulunmaktadır. Bunlar; mevcut ilişkinin aynen devamı, sorunlu hale gelen kredinin yapılandırılması, yakın izleme, kredinin kapatılması için tasfiye ve yasal takip alternatifleridir. Bu alternatifler içinde yeniden yapılandırma en mantıklı ve en sağlıklı görünendir. Bu alternatifin böyle değerlendiriliyor olmasının nedeni; kredi müşterisinin içinde bulunduğu mali sorunları aşması durumunda ekonomide üretken ve verimli bir aktör olmaya devam etme ihtimalidir.

Türk bankacılık sektöründe toplam alacaklar içinde takibe düşmüş sorunlu alacakların düzeyi 2000- 2016 arasında önemli dalgalanmalar göstermiştir. 2000 yıllarının başlarında ülkemizde yaşanan ekonomik krizlerin ve 2008 küresel finansal krizinin sorunlu kredilerin toplam krediler içindeki payını önemli düzeylerde arttırdığı görülmektedir. 2009 yılında dünyadaki finansal krize paralel olarak büyük bir patlama yapmıştır. Bankalardaki takipteki alacakların toplam alacaklar içindeki oranı 2002 yılında yüzde 23'e kadar yükselmiş, ardından bir düşme eğilimine girmiştir. Ancak kriz yılı olan 2009'da bu oranda yine bir artış eğilimi göze çarpmaktadır. 2009 yılında % 6,4'e kadar yükselmiş olan bu oran, 2016 yılında %3,4 olarak gerçekleşmiştir.

2008 küresel finansal krizinin Türk bankacılık sistemindeki sorunlu krediler üzerindeki etkisi, kredi türlerinin alt kalemlerinde de belirgin bir biçimde öne çıkmaktadır. Bireysel kredi kartları, taşıt kredileri ve sektörlere kullandırılan krediler içinde sorunlu kredilerin payları 2009 yılında ciddi artışlar göstermiştir.

Kendimizi Sıyalım

1. Aşağıdakilerden hangisi, sorunlu kredilerin ekonomi üzerinde yarattığı olumsuz etkilerden değildir?
 - a. İstihdam olumsuz etkilenir
 - b. Vergi gelirleri düşer
 - c. Maliyet enflasyonu yükselir
 - d. Bankacılık piyasası olumsuz etkilenir
 - e. Vergi adaleti zedelenir
2. Aşağıdakilerden hangisi, kredinin sorunlu hale gelmesine ne neden olabilecek firma içi faktörlerden biri değildir?
 - a. Finansal sorunlar
 - b. Pazarlama sorunları
 - c. Rekabet yapısı
 - d. Asimetrik enformasyon
 - e. Satış sorunları
3. Aşağıdakilerden hangisi, sorunlu kredilerin banka üzerinde yaratabileceği olumsuz sonuçlardan biri değildir?
 - a. İdare giderlerini artırır
 - b. Bankanın büyümesini olumsuz etkiler
 - c. Hukuki giderleri artırır
 - d. Çalışanların moralini olumsuz etkiler
 - e. Bankacılık sistemine güveni sarsar
4. Aşağıdakilerden hangisi, sorunlu bir kredinin yeniden yapılandırılma sürecinde başarılı sonuçlara ulaşmak için gerekli değildir?
 - a. Kredi müşterisinin borcu ödeme niyetinde olması
 - b. Kredi müşterisinin aktif çalışma hayatına devam ediyor olması
 - c. Kredide yaşanan olumsuzluğun, küçük bir olumsuzluk
 - d. Kredi müşterisinin kredinin en az yarısını ödemiş olması
 - e. Kredi müşterisinin teminatları güçlendirebilecek durumda olması.
5. Aşağıdakilerden hangisi, bankalar tarafından en çok kullanılan kredi izleme yöntemlerinden biri değildir?
 - a. Firma ortaklık yapısının izlenmesi
 - b. Firmanın finansal kurumlar ile ilişkilerin izlenmesi
 - c. Sektörün finansal verilerin izlenmesi
 - d. Müşteri ziyaretleri
 - e. Kredi donukluklarının izlenmesi
6. Aşağıdakilerden hangisi, sorunlu kredinin çözümüne ilişkin banka tarafından uygulanacak yöntemler içinde, en mantıklı yaklaşım olarak değerlendirilmektedir?
 - a. Kredinin yeniden yapılandırılması
 - b. Tasfiye
 - c. Yakın izleme
 - d. Kanuni takip
 - e. Mevcut ilişkinin devam ettirilmesi
7. Aşağıdakilerden hangisi, bir kredinin sorunlu hale dönüşmesine neden olabilecek firmanın ve bankanın dışından kaynaklanan nedenlerden biri değildir?
 - a. Rekabet yapısı
 - b. Politik etki
 - c. Çevresel etki
 - d. Toplumsal etki
 - e. Asimetrik enformasyon
8. Aşağıdakilerden hangisi firmadan kaynaklı sorunlu krediye yol açar?
 - a. Pazar payı kaybı
 - b. Kredi tahsis kararının çeşitli baskılar altında verilmesi
 - c. Verilen kredi ile paralel teşvik alınması
 - d. Kredinin kötü yapılandırılması
 - e. Genel ekonomik durumun kötüye gitmesi
9. Tüketici kredileri ve bireysel kredi kartlarının Türkiye'de gelişimi değerlendirildiğinde, 2008 küresel finansal krizi sebebiyle, aşağıdaki tüketici kredisi türlerinin hangisinde sorunlu kredi oranı en yüksek düzeyde gerçekleşmiştir?
 - a. Konut kredileri
 - b. Bireysel kredi kartları
 - c. Araç Kredileri
 - d. İhtiyaç kredileri
 - e. İhtisas Kredileri
10. 2004 yılı, 2009 yılı ile karşılaştırıldığında, takipteki tüketici kredileri ve takipteki bireysel kredi kartları için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?
 - a. Takipteki tüketici kredileri oranında artış söz konusu iken, takipteki bireysel kredi kartlarının oranı düzeyini korumuştur.
 - b. Hem takipteki tüketici kredi oranında hem de takipteki bireysel kredi kartları oranında artış söz konusudur.
 - c. Takipteki tüketici kredi oranında azalış söz konusu iken, takipteki bireysel kredi kartlarının oranı düzeyini korumuştur.
 - d. Takipteki tüketici kredi oranında artış söz konusu iken, takipteki bireysel kredi kartlarının oranı azalmıştır.
 - e. Takipteki tüketici kredi oranında azalış söz konusu iken, takipteki bireysel kredi kartlarının oranı artmıştır.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. e Yanıtınız yanlış ise ““Sorunlu Kredilerin Olumsuz Sonuçları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
2. c Yanıtınız yanlış ise “Sorunlu Kredilerin Nedenleri” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
3. e Yanıtınız yanlış ise “Sorunlu Kredilerin Olumsuz Sonuçları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
4. d Yanıtınız yanlış ise “Sorunlu Kredilerin Çözümü” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
5. c Yanıtınız yanlış ise “Kredi İzleme Yöntemleri” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
6. a Yanıtınız yanlış ise “Sorunlu Kredilerin Çözümü” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
7. e Yanıtınız yanlış ise “Sorunlu Kredilerin Çözümü” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
8. a Yanıtınız yanlış ise “Sorunlu Kredilerin Neden ve Sonuçları” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
9. c Yanıtınız yanlış ise “Türk Bankacılık Sisteminde Sorunlu Krediler” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
10. b Yanıtınız yanlış ise “Türk Bankacılık Sisteminde Sorunlu Krediler” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Fransız mallarına yönelik bir boykotun gerçekleşmesi, bu mallara yönelik piyasa talebinin düşmesine neden olacaktır. Dolayısıyla bu malları satan işletmelerin satışları ve mali yapıları bu gelişmeden olumsuz etkilenecektir. Böyle bir işletmenin, önceden tahmin etmediği bu gelişmeden önce banka kredisi almış olması halinde, bu gelişme, işletmenin bu krediyi geriye ödeme gücü üzerinde olumsuz bir etkiye neden olacaktır. Bu “boykot” bir banka kredisinin sorunlu kredi haline dönüşme nedenleri içinde *dışsal faktör* olarak değerlendirilmelidir. Boykot uygulaması, bu faktörler içinde *toplumsal etki* olarak tanımlanabilir.

Sıra Sizde 2

Türkiye’de bankaların şirketlere kullandırdıkları krediler ile tüketici kredileri bakımından takibe düşme oranında bariz bir eğilim farklılığı yoktur. Bu da şirketler ile bireylerin kredilerini ödemede farklı davranmadığını göstermektedir. Bu farklılık ekonomik koşulların bireyleri ve firmaları farklı etkilemediği şeklinde yorumlanabilir. Diğer bir ifadeyle, takibe düşme eğilimi bakımından firmalar ve tüketicilerin davranışı %80 civarında paralellik göstermektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

- BDDK İnternet Sayfası, www.bddk.org.tr
 KKB İnternet Sayfası, www.kkb.com.tr
 Risk Merkezi İnternet Sayfası, www.riskmerkezi.org.
 TCMB İnternet Sayfası, www.tcmb.gov.tr
 Ataçoğlu, H. (2006), **Kredi Riski Takibi, Sorunlu Krediler ve Erken Uyarı Sistemleri**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi.
 Bekçioğlu, S. (1986).”**Banka İşletmelerinde Problemlı Kredilerin Önlenmesi**”, İ.Ü. İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Dergisi, S:12.
 Çifci, R., (2016). Türk bankacılık sektöründe sorunlu krediler ve makroekonomik konjonktür, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
 Garanti Bankası, **Müşterilerin Sorunlu Hale Gelme Nedenleri**, Powerpoint sunum, tarihsiz, 28s.
 Kavcıoğlu, Ş. (2003). **Ticari Bankalarda Sorunlu Kredilerin Yönetimi Çözüm Yolları ve Takibi**. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
 Mavili, P.T. (2008). **Ticari Bankalarda Sorunlu Krediler ve Yönetimi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
 Seval, B. (1990). **Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi**, İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayınları.
 Sipahi, N. (2003). **Problemlı Kredilerin Yeniden Yapılandırılması Uluslar arası Uygulamalar ve Türkiye Örneği**, Ankara: TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi.
 Takan, M. ve Boyacıoğlu, M.A. (2011). **Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem**. Ankara: Nobel Yayıncılık.
 Yazıcı, M. (2011). **Bankacılıkta Kredi Tahsisi**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
 5411 Sayılı **Bankacılık Kanunu**
 26333 Sayılı **Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik**

8

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Risk kavramı, bankacılık riskleri ve kredi riskini tanımlayabilecek,
- Risk yönetim sürecini ayırt edebilecek,
- Kredi verme sürecini yapabilecek,
- Risk Merkezi ve Kredi Kayıt Bürosunu tanımlayabilecek,
- Kredi puanlama ve derecelendirme usullerini açıklayabilecek,
- Uluslararası sermaye yeterlilik ölçütleri olarak Basel I ve Basel II-III'ü ayırt edebilecek bilgi ve becerilerine sahip olabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

- Risk
- Kredi Kayıt Bürosu (KKB)
- Kredi Riski
- Derecelendirme
- Temerrüt
- Skoring- (Puanlama)
- Risk Merkezi
- Basel I-II-III

İçindekiler

Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Kredi Riski

GİRİŞ

İnsanlar bankalardan fon kullanırken veya kullandıktan sonra hassas davranmayabilirler. Bu defa bankaya gerçek-dışı bilgi ve belgeler sunarak kurumu yanıltmak ve/veya daha sonraki süreçte kendisiyle alakalı olarak ortaya çıkabilecek olumsuz gelişmelerden bankaya karşı yükümlülükleri yerine getirmemek suretiyle kurumu sıkıntıya sokabilirler. Bunun dışında, ekonomide meydana gelecek olası bir dalgalanmada borçluların durumu kötüye gidince, bankaların kredi tahsilâtı zora girecektir.

Bankacılık sektöründeki ciddi problemlerin başlıca nedeni, yetersiz kredi standartları, zayıf portföy risk yönetimi ya da banka müşterilerinin kredibilitelerinde bozulmaya yol açabilecek türden iktisadi gelişmelerin ve diğer koşullardaki değişmelerin iyi takip edilmemesi gibi sebeplere bağlı olmaya devam etmektedir.

Kredi riski, en basit anlamıyla, bir bankanın lehdar kredi müşterisinin, ya da kendisiyle bir anlaşmaya taraf olanın, anlaşma koşullarına uygun biçimde yükümlülüklerini karşılayamama ihtimalidir. Kredi risk yönetiminin amacı uygun parametreler içinde bankanın maruz kalabileceği riskleri yöneterek bankanın risk ayarlı kazancını azamiye çıkarmaktır.

Her bir ülkenin bankacılık sektörünün kontrolü, bankacılık gözetim ve denetim otoritesince (2011 itibariyle Türkiye'de BDDK-Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) benimsenen yaklaşım, uzaktan ve yerinde denetim teknikleri ile denetim işlevinde bağımsız denetçilerin ne ölçüde kullanıldığı gibi çeşitli sebeplere bağlı olmaktadır.

Bankalar tüm ürün ve faaliyetlerine ilişkin kredi risklerini tanımalı ve yönetmelidirler. Bankalar yeni ürün ve faaliyetlerine ilişkin risklerin, yönetim kurulu ya da uygun bir komite tarafından onaylanmadan önce uygun ve yeterli aşamalara ve kontrole tabi olmasını sağlamalıdır.

Bankalar güvenilir ve açıkça tanımlanmış kredi verme kriterlerine uygun olarak çalışmalıdırlar. Bu kriterler hem kredi alan hem de kredinin yapısı, alınmasındaki amaç ve geri ödeme kaynağı hakkında yeterli bilgi edinilmesine imkan verir mahiyette olmalıdır. Bankalar kredilerin incelenmesine yönelik bağımsız ve aralıksız bir sistem kurmalı ve söz konusu incelemelerin sonuçları doğrudan banka yönetim kuruluna ve üst düzey yönetime iletilmelidir.

Üst düzey yönetim, yönetim kurulunca onaylanan kredi risk stratejisinin uygulanmasından ve kredi riskinin tanınması, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesine yönelik politika ve prosedürlerin geliştirilmesinden sorumlu olmalıdır. Söz konusu politika ve prosedürlerde bankanın hem bireysel kredilerde hem de portföyünde taşıdığı tüm bankacılık faaliyetlerine ilişkin kredi risklerine yer verilmelidir.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun amir hükümleri gereği Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu çalışmada bankaların kredi risklerini asgari düzeye indirmek için uyguladıkları metodlar ve uygulamalar tanımlanmaya ve izah edilmeye çalışılmaktadır.

RİSK YÖNETİMİ

Risk ve Bileşenleri

Risk, bir işleme ilişkin bir parasal kayıp, gider ya da zararın ortaya çıkması ile elde edilebilecek iktisadi faydanın azalması ihtimalidir.

Riskin iki bileşeni vardır. İki bileşen aynı anda mevcut değilse riskin varlığından söz edilemez. Bunlar; belirsizlik ve korunmasızlıktır.

Risk Yönetiminin Tanımı ve işlevi

İktisadi hayatın ve bankanın yaşadığı olağanüstü durumlarda bankanın karşı karşıya kalabileceği zarar büyüklüğünü önceden öngörebilmek, ölçebilmek ve olağanüstü durumlara hazırlıklı olmak ve risk ortaya çıktıktan sonra da, normale dönmeye yönelik stratejiler geliştirmektir.

Risk yönetimi temel bir kurumsal işlevdir. Risk yönetimi, risk ve getirinin yönetsel kararlarda kullanılmasını sağlayan bir süreçtir. Bankalar güvenilir ve açıkça tanımlanmış kredi verme kriterlerine uygun olarak çalışmalıdırlar. Bu kriterler hem kredi alan hem de kredinin yapısı, alınmasındaki amaç ve geri ödeme kaynağı hakkında yeterli bilgi edinilmesine imkan verir içerikte olmalıdır.

Risk Yönetiminin Kapsamı

Bankalarda risk yönetiminin kapsamı aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Zararların oluşmasını öngörmek ve bunları engelleyecek önlemleri almak.
- Oluşabilecek zararları ölçmek.
- Üst yönetimi bilgilendirme sistemini oluşturmak.
- Oluşan riskin doğuracağı hasarı asgari düzeyde tutmaya yönelik tedbirler almak.
- Hızlı karar almayı gerektiren sistemleri kurmak.

SIRA SİZDE

Banka varlıkları içinde geri ödenmeme riski en fazla olan varlık hangisidir?

BANKALARIN MARUZ KALDIKLARI RİSKLER

Bankalar fon toplayan ve fon arz eden aracı kurumlardır. Fonlarını yurt içi ve yurt dışı piyasadan mevduat şeklinde toplayabilecekleri gibi, kısa vadeli borçlanma şeklinde de toplayabilirler. Topladıkları bu fonları yine piyasaya kredi şeklinde ya da menkul değer almak suretiyle özel sektöre ya da kamu sektörüne borç olarak kullanırlar. Bu aracılık faaliyetlerini icra ederken, kendi iç dinamiklerinden ya da dış dinamiklerden kaynaklanan sebeplerle zaman zaman farklı risklere maruz kalırlar.

Şekil 8.1

Risk Yönetimi Süreci

Banka bilançosunda mevduat halktan alınan borç olduğu için pasif tarafta gösterilir. Krediler ise banka için alacaktır. Banka bilançosunda hangi tarafta gösterilir?

SIRA SİZDE

Bu kısımda önce bankaların maruz kaldıkları belli başlı riskler maddeler halinde sıralanacak, ardından bu riskler sırasıyla teker teker açıklanacak; sonra da, kredi riski ve yönetimi daha kapsamlı olarak anlatılacaktır. Bankaların maruz kaldıkları riskler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Piyasa riski
- Likidite riski
- Faiz oranı riski
- Kur riski
- Hükümrancılık riski
- Ülke riski
- Operasyonel risk
- Kredi riski

Piyasa Riski

Bankanın kendi faaliyetlerinin dışında piyasa koşullarından kaynaklanan risk durumuna piyasa riski denir. Bankalar kendi işlerini çok iyi yürütseler bile, iç ve dış piyasalarda meydana gelebilecek faiz, kur ve menkul kıymetler piyasasındaki aşırı oynaklıkların sebep olacağı bazı risklere maruz kalabilirler. Kaldı ki, piyasa riski şu veya bu nedenle reel mal ve hizmet piyasalarının tetiklediği ve finans piyasalarını da içine aldığı bir riski de ifade eder. Örneğin, 2012 itibarıyla bazı AB ülkeleri başta olmak üzere, batılı ülke ekonomilerinde devam eden borç krizi bizim bankalarımız açısından önemli bir piyasa riski olarak düşünülebilir.

Likidite Riski

Likidite riski, bir bankanın fon girişi ile fon çıkışı arasındaki dengeyi sağlayamaması durumunda ortaya çıkar. Özellikle bankacılık krizlerinin yaşandığı dönemlerde mevduat sahipleri arasında yaygınlaşan “banka paniği” nedeniyle bankaya hücumların artmasıyla birlikte, bankaların müşterilerinin fon taleplerini karşılamak konusunda karşı karşıya kaldıkları risktir. Yeterince likit aktife sahip olmayan bankalar, olası toplu hücumlar kar-

şısında büyük bir likidite riskine maruz kalırlar ve genellikle de bu riski yönetmekte aciz kalırlar. Zira böyle ortamlarda asıllı-asılsız söylentilerin önüne geçilmesi oldukça güçtür. Bu sebeple, banka yöneticileri bu duruma düşmemek için kasalarında nakit ya da kolaylıkla nakde çevrilebilecek varlık tutmaya çalışırlar. Yani, bir anlamda olası bir krize mahal vermemek için önceden tedbir alırlar.

Bir banka için halledilmesi zor bir ikilem vardır: Likidite ve kârlılık. Banka, sürekli olarak hem asgari bir likiditeyi sağlamak hem de kârlı kalmak durumundadır. O nedenle, bu ikisi arasında nazik bir denge vardır ve bu zor sağlanan dengenin sürdürülmesi, bankanın geleceği açısından bir zorunluluktur. Zira kârlılık, bankanın bir işletme olarak varlık sebebi; likidite ise, bu varlığını riske maruz kalmadan sürdürebilmenin olmazsa olmaz şartıdır. O nedenle, bu durum bir ikilem olarak görülse de, banka için daha ziyade birbirini tamamlayan iki temel ilke olarak düşünülmelidir.

O halde, bankaların topladıkları mevduatlara karşılık kanunen tutmak zorunda oldukları zorunlu karşılıklara ilave olarak, kârlılıklarını engelleyecek ölçüde aşırıya kaçmadan makul miktarda bir fazla/serbest karşılık tutmak suretiyle, likidite riskine karşı tedbirli olmaları yararlı olacaktır.

Likidite riskine maruz kaldıklarında ise, aktif ve pasif yönetimi politikalarına müracaat edeceklerdir. Buna göre, aktif yönetimi olarak ya aktifleri arasında yer alan menkul değerlerini satacaklar ya da kredilerinin bir kısmını geri çağırarak veya değiştirmek yoluna gideceklerdir. Pasif yönetimi olarak ise, bankalararası piyasadan ya da merkez bankasından kısa vadeli borçlanma yapabileceklerdir.

Faiz Oranı Riski

Faiz oranı riski, piyasa faiz oranlarındaki değişiklikler bankaların kârlılıklarında dalgalanmalara sebep olmaya başladığında ortaya çıkar. Özellikle piyasalarda bankalara güvenin zayıfladığı, banka-dışı alternatiflerin getirilerinin çok yüksek olduğu ve fon arzının yetersiz kaldığı zamanlarda, bankalar genellikle uzun vadeli yatırımlarını topladıkları kısa vadeli kaynaklarla finanse etmeye çalışırlar. Bu bir zorunluluktan doğar ve faiz oranı riski tam da bu noktada başlar. Zira bankanın varlıkları ile yükümlülüklerinin piyasa faiz haddindeki değişikliklere karşı duyarlılıkları önemli ölçüde farklılaşmış ise, o banka için faiz oranı riski kaçınılmaz hale gelmiştir.

Bankaların yükümlülük ve varlık kalemlerinin bir kısmının faiz oranı piyasa faiz oranı değiştiğinde hemencecik değişirken, diğer bir kısmının ki o anda hemen değişmez. Başka bir deyişle, bilançoların her iki tarafında da bazı büyüklükler sabit-oranlı getiriye sahip iken, diğer bazı büyüklükler değişir-oranlı getiriye sahiptir. Buna göre, bankalar piyasa faiz haddi değiştiğinde değişir-oranlı kalemlerinin faiz haddini de değiştirirler, ancak, sabit-oranlı kalemlerinin faiz haddini ise değiştiremezler. Bu nedenle, bankalar bilançolarının her iki yanında yer alan kalemlerinin faiz oranlarının piyasa faiz haddindeki değişikliklere duyarlılığını mümkün olduğunca dengeli düzenlemesi gerekir ki, faiz oranı riskinden daha az etkilensinler.

Örneğin, bankanın değişir-oranlı yükümlülüklerinin değeri 450 milyon lira iken, değişir-oranlı varlıklarının değeri 250 milyon lira olsun. Yani, bankanın piyasa faiz oranları değiştiğinde kısa vadede faiz giderinin (yükümlülüğünün) artacağı ana meblağ 450 milyon lira iken, aynı durumda faiz gelirinin artacağı ana meblağ sadece 250 milyon liradır. Örneğin, beklenmedik bir siyasal ya da ekonomik kriz nedeniyle piyasa faiz oranı yüzde 20 yükseldiğinde; A Bankasının faiz yükü (450×0.20) 90 milyon artarken, faiz kazancı sadece (250×0.20) 50 milyon lira olacağından, bankanın net faiz gideri 40 milyon artacaktır. Bu durum banka için önemli bir faiz kaybı olduğu için, faiz risklerine muhatap olmamak için bankanın değişir-oranlı aktif ve pasif kalemlerini mümkün olduğunca denli

gelemesi tavsiye edilir. Sözgelimi, değişir-oranlı yükümlülüklerin ve varlıkların değeri 450 milyon lira dolayında olsaydı, A Bankası söz konusu riske maruz kalmamış olacaktı. Zira böyle bir durumda faiz gideri ve geliri birbirini dengelemiş olacaktı. Bu konularda yetei rince ihtiyatlı davranmayan birçok banka, 1980’li ve 1990’lı yıllarda hem Türkiye’de hem de diğer ülkelerde iflas etmek zorunda kalmıştır.

Bankaların faiz oranı riskini yönetmek üzere değerlendirebilecekleri belli başlı stratejiler şunlardır:

- Süre analizi yapmak
- Esnek-oranlı borç vermek
- Faiz swapı yapmak
- Gelecek sözleşmeleri ve opsiyonlar yapmak

Kur Riski

Kur riski, bir bankanın kâr marjının bankanın portföyünde yer alan yabancı paraların fiyatlarında (döviz kuru) meydana gelen değişmelerle azalması ihtimali olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, döviz riskinin kaynağı döviz kurlarının oynaklığıdır. Döviz riskinin ortaya çıkması için, bankaların öncelikle döviz riskine açık olması gereklidir. Döviz riskine açık olma ise, döviz fiyatındaki değişmelerin döviz cinsinden varlıklar ve yükümlülükler ile henüz gerçekleşmemiş döviz cinsinden gelir ve giderlerin değerini etkileme ihtimali olarak tanımlanabilir. Diğer bir deyişle, bankanın döviz riskine maruz kalması, sahip olduğu varlıkların ve yükümlülüklerin döviz kurlarındaki değişmelere karşı duyarlı olmasıdır.

Döviz piyasasında spekülatif amaçlı hareketlerin bir anda ve kısa süreli olarak yapılması, mal piyasalarına nispeten daha kolaydır. Döviz kurlarını etkileyen dış ticaret akımları, ödemeler dengesi, satın alma gücü paritesi, faiz oranları ve enflasyon gibi birçok makro ekonomik faktör vardır. Dolayısıyla, ekonomide cari açık sorunu varken ve buna ilave olarak, özellikle hem ulusal hem de uluslararası çapta siyasi ve finansal istikrarsızlıkların ve buna bağlı olarak dövize yönelik saldırıların olduğu dönemlerde bankalar döviz riskine daha açık hale gelirler. Kur riski; işlem riski, muhasebe ya da çevirme riski, ekonomik risk, parite riski olarak çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir.

Kur riskinin ölçülmesinde, özellikle finansal kurumlar açısından, oldukça farklı göstergelerden söz etmek mümkündür. Bankaların taşıdıkları kur riskini ölçen üç temel oran vardır. Likidite oranı, bankalar ve özel finans kurumlarının kısa vadeli döviz mevcutlarının kısa vadeli döviz taahhütlerine bölünmesi ile bulunur. Bu oran yüzde 10’dan az olamaz.

Hükümranlılık Riski

Hükümranlılık (sovereign) riski yabancı bir ülke hükümetinin ulusal politikalarındaki değişiklikler nedeniyle borcunu ödeme konusunda temerrüde düşmesi (ödeyememe) ya da diğer yükümlülüklerini yerine getirememesi riskidir. Genellikle finansal yatırımcıların gözünde en sağlam borçlu hükümetlerdir, zira onlar hükümranlılık haklarına sahiptirler; gerektiğinde para basma yetkisine sahiptirler. Dolayısıyla, borçlarını her halükarda ödeyebilme imkânına sahiptirler. O nedenle de, finansal piyasaların riski en düşük araçları kamu borç senetleri olarak bilinen devlet tahvilleri ve hazine bonolarıdır. Bu araçların tek riski hükümetlerin temerrüde düşmeleridir. Yani, içsel veya dışsal bazı nedenlerden dolayı kamu finansman dengelerinin iyice bozulduğu ve kamunun borçlanma gereğinin aşırı boyutlara vardığı durumlarda, alacaklıların ihtiyaçları dikkate alınmaksızın, hükümetler hükümranlılık yetkilerini kullanarak borçlarını yeniden yapılandırma ve kendi borç yapılarını güçlendirme yoluna gidebilir. Genellikle borç erteleme (konsolidasyon) ya da zorunlu takas yoluyla gerçekleşen riskler bu türdendir. Ancak, hükümetlerin hükümranlılık yetkile-

rine dayalı olarak yurtiçi ve yurtdışındaki hanehalkları ve firmalarla, hatta diğer ülkelerle yaptıkları diğer sözleşmeleri konusunda zorda kaldıklarında yapacakları yasal veya idari değişiklikleri de bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Hükümrancılık riski, geçmişte zaman zaman bazı Latin Amerika ülkelerinde ve Türkiye’de (örneğin, 1970’li yılların sonu ve 2000’li yılların başında olduğu gibi) özellikle zayıf hükümetlerin ve bütçe açıklarının küresel olumsuzluklarla örtüştüğü dönemlerde rastlanılabilen bir risk türüdür.

Ülke Riski

Yabancı bir ülkenin ekonomik veya politik yapısı ya da söz konusu yapıda meydana gelen değişiklikler nedeniyle borçlunun temerrüde düşmesi ya da yükümlülüklerini yerine getirememesi riskidir.

Başka bir ifade ile, ülke riski, bir ülkenin ekonomik ve politik yapısı ile hukuki düzenlemelerin o ülkede faaliyet gösteren özel sektör kuruluşlarına olan etkisini içermektedir. Bu bağlamda ülke riski hükümrancılık riskinden daha kapsamlıdır. Bu nedenle, uluslararası kredi veren bankalar, uluslararası kredi ve yatırım faaliyetlerine ilişkin ülke ve transfer risklerinin tanınması, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesine yönelik uygun politika ve süreçler geliştirmelidir. Ülke risklerine ilişkin faktörler izlenirken, ülkenin ekonomik koşullarına bağlı olarak kredi verilen özel sektör kuruluşlarının geri ödeme olasılıkları bir arada dikkate alınmalıdır.

Banka uluslararası kredi faaliyetlerinde standart kredi riskine ek olarak, kredi alanın ülkesine ait ekonomik koşullarla ilişkili riskleri de dikkate almalıdır. Ülke riski, bir ülkedeki kredi yükümlülükleri ya da o ülkeye yapılan yatırımlar açısından önemli etkiler yaratabilecek şekilde ülkenin ekonomik, siyasi ve sosyal koşullarıyla bağlantılı tüm riskleri içermektedir.

Operasyonel Risk

Operasyonel risk, geleneksel olarak kredi ve piyasa riski kapsamına dahil edilmeyen tüm diğer riskleri ifade etse de, bir bankanın işlemeyen ya da uygun olmayan iç süreçler, insanlar, sistemler ya da dış etkenler nedeniyle ortaya çıkabilecek zarara uğrama riskine denir. BDDK’nın tanımına göre ise, ‘banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilmemesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanabilecek kayıplara ya da zarara uğrama ihtimalidir’.

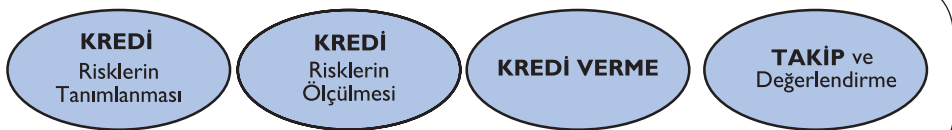
Operasyonel riskler, oluş şekline göre şu şekillerde karşımıza çıkar: Banka dışı faktörlerden kaynaklanan, mevzuattaki yeni düzenlemelerden kaynaklanan, bankanın organizasyon yapısından kaynaklanan, teknolojik donanımdan kaynaklanan ve personelin kendisinden kaynaklanan riskler.

KREDİ RİSKİ YÖNETİMİ

Kredi riski, bir bankanın kredi kullandırdığı bireylerin ya da firmaların bankaya olan borçlarını geri ödeyememe durumudur. Borçluların şu veya bu şekilde, kendilerinden ya da başkalarından kaynaklanan nedenlerle yükümlülüklerini kısmen ya da tamamen yerine getirememelerinden doğan riskdir.

Şekil 8.2

*Kredi Risklerinin
Ölçülmesi Süreci*

Temerrüt ise kredi borçlusunun, borç ödeme gücünden önemli ölçüde yoksun hale gelmesi, işletme sermayesinin ve/veya özkaynaklarının kredinin tahsil kabiliyetini zaafa uğratabilecek ölçüde yetersiz kalması durumlarından herhangi birinin varlığıdır.

Bankalar, kredi talep edenin risk profilinin ayrıntılı biçimde değerlendirmesine imkan verecek yeterli bilgiyi elde etmeye çalışırlar. Onay aşamasına gelmiş ve yetkili birime sunulan kredilere ilişkin belgelerde en azından aşağıda yer alan hususlara yer verilmiş olması gereklidir:

- Kredinin amacı ve geri ödeme için gerekli fonun kaynağı,
- Kredi talep edenin güvenilirliği ve itibarı,
- Mevcut risk profili (tüm risklerin yapısı ve miktarını içermeli), piyasadaki ve ekonomideki gelişmelere karşı etkilenebilirliği,
- Geri ödeme için mevcut durumun ve geçmiş ödeme performansının, geçmiş finansal eğilimler ve nakit akış projeksiyonlarına göre değerlendirilmesi,
- Çeşitli senaryolara göre geri ödeme kapasitesinin analiz edilmesi,
- Kredi talep edenin borç yükümlülüğü alabilmesi için yasal durumunun değerlendirilmesi,
- Ticari krediler için, ticari işletmenin faaliyet gösterdiği sektörün durumu, işletmenin geçmiş faaliyetleri ve sektördeki pozisyonu,
- Kredi için öngörülen vade ve koşullar ile sözleşmenin kredi talep edenin finansal durumunda gelecekteki olası değişikliklerin dikkate alınarak hazırlanması şeklindeki unsurlardır.

Garanti ve teminatların uygunluğunun ve yeterliliğinin çeşitli senaryolar oluşturularak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bankalar krediyi kime vereceklerini bilmek durumundadırlar. Bu nedenle, yeni bir kredi ilişkisine girmeden önce bir banka kredi alacak olanı tanımalı, güvenilir bir itibarı ve kredibilitesi olduğundan emin olmalıdırlar. Özellikle, hileli ve yasal olmayan faaliyetlerle uğraşan kişilerle birlikte iş yapmaktan kaçınılmasına yönelik sıkı politikalar oluşturulmalıdır. Bunu yapmak için çeşitli yollar mevcuttur; kredi kayıtlarına ulaşmak, referans almak, şirketin yönetiminden sorumlu yetkilileri tanımak, kişisel referansları ve finansal kayıtları kontrol etmek bunlardan birkaçıdır.

Bankalarda firmalara/kurumlara kullanılan krediler ticari, gerçek kişilere kullanılan kredilere ise bireysel kredi denir.

Bir şirkette çalışan personel bankadan tüketici kredisi alırsa bu ne tür bir kredidir? Bireysel bir kredi mi, yoksa ticari bir kredi midir?

SIRA SİZDE

Kredi riskinin gerçekleşmesinin sonuçları şöyledir;

1. Temerrüt, kredi borçlusunun, borç ödeme gücünden önemli ölçüde yoksun hale gelmesi, işletme sermayesinin ve/veya özkaynaklarının kredinin tahsil kabiliyetini zaafa uğratabilecek ölçüde yetersiz kalması durumlarından herhangi birinin varlığıdır.
2. Kredinin geri ödenmemesi nedeniyle, banka geri dönmeyen krediyi, oluşan yeni piyasa faizleri ile değerlendirmek şansını kaybetmekte ve bu da gelir kaybına yol açmaktadır. Yine Tahsili Gecikmiş Alacak olunca banka kanun gereği karşılık ayırmak zorunda kalmaktadır.

Kredi riskinin ortaya çıkışı başlıca iki sebepten kaynaklanır: İçsel sebepler ve dışsal sebepler.

- Birincisi, bankaların kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan sebeplerdir. Bunlar genellikle bankaların ters seçim veya ahlaki tehlike konularında yeterince dikkatli davranmadıklarından kaynaklanır. Bu yanlış kredilendirme hemen hemen her bankacılık krizinde az ya da çok ortaya çıkar, batan krediler artar.

- İkincisi, kendileri dışında ortaya çıkan dinamiklerden kaynaklanan sebeplerdir. Bunlar da;
 - ya geniş anlamda finans sektörünün veya daha dar anlamda bankacılık sektörünün istikrarsızlığından kaynaklanmaktadır. Türkiye’de 1994 ve 2000-2001 yıllarında yaşanan bankacılık krizleri buna örnek teşkil etmektedir.
 - veya tamamen ülkenin içinde bulunduğu makro ekonomik istikrarsızlıktan, genellikle de mal ve faktör piyasalarında görülen talep yetersizliğinin yol açtığı geniş çaplı bir ekonomik durgunluk ve işsizlik durumundan kaynaklanır. 1990’lı yılların büyük bir kısmında Türkiye ile 2011-2012’de Yunanistan ve İtalya başta olmak üzere bazı Avrupa ülkelerinde yaşanan durum buna örnek teşkil etmektedir.
 - ya da uluslararası konjonktürün krizi beslemesi ile ortaya çıkar (1990’lı yılların ikinci yarısında meydana gelen Asya ve Rusya krizleri ile 2008 yılında patlak veren ve 2012’de devam eden küresel ekonomik kriz gibi).

Bankaların kredi riskine karşı geliştirebilecekleri belli başlı stratejiler şunlardır:

- Kredi çeşitlendirmesi
- Kredi tayinlaması
- Kredi-riski analizi yapmak
- Kısıtlayıcı sözleşmeler yapmak
- Teminat istemek
- Müşterilerle uzun süreli iyi ilişkiler kurmak

i. Kredi Çeşitlendirmesi

Bu strateji, bankaların olası bir ahlaki tehlike riskine karşı belli bir kişiye, gruba, sektöre ya da bölgeye ödeme gücünün ötesinde kredi kullandırmamasını; yani, kredi yoğunlaşmasına izin vermemesini ifade eder. Zira bu kadar çok kredi kullandırılan kişi, şirketler grubu, sektör ya da bölge herhangi bir krize maruz kaldığında, söz konusu banka da doğrudan doğruya kredi riskine maruz kalacaktır. Bu durum aslında bankalar yasasında düzenlenmiştir ve kısıtlanmıştır.

Sorun, genellikle uygulama aşamasında özellikle holding bankacılığının çarpık ve degnetimsiz işleyişinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, Türkiye’de özellikle 1990’lı yıllarda ve 2000’li yılların başında yaşanan bankacılık krizlerinde bu ilkenin oldukça fazla ihlal edilmesinin önemli rol oynadığı anlaşılmıştır. Öyle ki, bu yıllarda iflas eden ya da devletin el koyduğu bankaların bazılarının topladıkları fonun çok büyük bir kısmını doğrudan ya da dolaylı olarak kendi şirketlerine kullandırdıkları tespit edilmiştir. Kendi bankalarından diğer şirketlerine doğrudan kredi yoluyla yasal limiti dolduran banka sahipleri, diğer holding sahipleri ile anlaşmak suretiyle (sırt sırta vererek) dolaylı yollardan da kendi şirketlerine kredi kullandırmaktan kaçınmamışlardır. Daha sonra da doğal olarak bu kredilerin geri dönüşünde ciddi sorunlar yaşanmıştır. Bunun çözümü, bankacılık sektöründe daha fazla şeffaflık, iyi işleyen denetim mekanizması ve siyasi otoritenin sektör üzerindeki etkinin asgari düzeye indirilmesidir.

ii. Kredi Tayinlaması

Kredi tayinlaması, bankanın kredi talebinde bulunan müşterinin talebine ya miktar olarak kısıtlama getirmesi ya da tamamen reddetmesidir. Başka bir ifade ile, kredi tayinlamasını, düzenleyici kurumların ve/veya bankaların kredi müşterilerinin aşırı risk alma iştahına kısmen ya da tamamen sınırlama getirmesi olarak da anlamak mümkündür. Özellikle son yıllarda müşahade ettiğimiz küresel kriz ortamında bazı ülkelerde sadece bireysel kredilerin ülke gayri safi yurtiçi hasılasına oranı yüzde 50’nin üzerine, toplam hane halkı borçlarının harcanabilir gelire oranı ise yüzde 100’ün üzerine çıkmıştır.

Tanımından da anlaşılacağı üzere, kredi tayinlaması değişik şekillerde uygulanabilir. Bunlardan biri, kredi talebinin sınırlı ölçüde karşılanmasıdır. Burada amaç, müşterinin kredi limitini makul seviyede korumak suretiyle, olası ahlaki tehlike riskinin asgari düzeyde tutulmasıdır. Günümüzde bütün bankalar, bu maksatla müşterilerinin ödeme gücünü dikkate alarak kredi kartlarına bir limit koyarlar. Bu uygulama, ileride müşterinin borçlarını ödeme sıkıntısına düşüp; hem kendisini hem bankasını hem de finans sistemini ve hatta topyekûn bir ekonomik sistemi zor durumda bırakmaması için daha baştan alınmış akılcı bir karardır. Nitekim, Türkiye'de Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra bir milyona yakın kredi kartı sahibinin bankalara olan yükümlülüklerini yerine getiremez duruma gelmesi, bu tür uygulamaların haklılığının en yakın ispatıdır. Ayrıca, artan küresel borç krizi tehdidi üzerine, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) 2011 yılında kredi kartları limitlerine yönelik bazı sınırlamalar getirmek için çalışma başlatmıştır. Buna göre, bir kredi kartı müşterisi artık kullandığı her bir kredi kartı için ayrı kredi limiti yerine, tek bir kredi limitine sahip olacaktır. Böylece, kredi kartı sahiplerinin genel olarak kredi limiti daraltılmış ve olası ters seçim ve ahlaki tehlike risklerine karşı korunması amaçlanmıştır.

Kredi tayinlamasının bir diğer uygulaması ise, kredi talebinin tamamen reddedilmesidir. Bu uygulama, genellikle bankaya yeterli teminat sunamayan müşteriler için geliştirilmiştir. Başka bir ifade ile, bankanın yüksek-riskli bulduğu müşterilerine ters seçimin maliyetini asgari düzeyde tutmak amacıyla öngördüğü bir uygulamadır. Bu maksatla bankaların kredi talebini doğrudan reddetmek yerine, en yaygın kullandıkları yöntem (özellikle ulusal ve uluslararası borçluluk düzeylerinin çok yüksek olduğu ve bu çerçevede piyasa kırılganlıklarının arttığı dönemlerde), kredi faiz oranlarını yükseltmektir. Ancak, bu yöntem hem bankaların düşük-riskli müşterilerini kaybetmelerine hem de yatırım ve tüketim harcamalarının daha pahalı hale gelmesine yol açacağı için, sadece bankacılık sisteminin etkinliğini bozmakla kalmayacak, aynı zamanda ekonomide maliyetleri de artıracaktır. Bunun acı sonuçları, yine son yıllarda Türkiye'de yaşanan ekonomik krizle birlikte daha iyi anlaşılmıştır. Zira yükselen kredi faiz oranları, bir yandan kredi talebini kırmış; böylece hem iş âleminin yatırım malları talebi hem de hane halkının tüketim malları talebi önemli ölçüde düşmüştür; diğer yandan hem genel talep düzeyinde görülen düşüş hem de sermayenin maliyetindeki yükselme nedeniyle üretim ve istihdam, dolayısıyla büyüme de önemli ölçüde gerilemiştir. Onun için, burada yapılması gereken en uygun şey, caydırıcı yüksek faiz uygulamasını mümkün olduğu ölçüde sadece yüksek-riskli kredi başvurularında uygulamaktır. Onun için de, sektörü düzenleyici ve denetleyici kurumların tüm sektörün paylaşılabileceği güvenilir bir risk haritasını ortaya koyabilmesi gerekmektedir.

iii. Kredi-Riski Analizi Yapmak

Kredi-riski analizi yapmakla, banka hem ters seçilmenin hem de ahlaki tehlikenin maliyetlerini en düşük seviyede tutmayı amaçlar. Bununla birlikte, burada öncelik, ters seçilmenin getireceği olası maliyetin azaltılmasına verilir. Bilindiği gibi, günümüzde bankaların kredi bölümleri görev dağılımı itibarıyla genelde üç alt birimden oluşur:

- Kredi sözleşmesi gerçekleşmeden önceki aşamada görev alan ve kredileri mümkün olduğunca riski en düşük müşterilere vermeye çalışan ve muhtemel ters seçim riskini asgari düzeyde tutmayı amaçlayan birim,
- Kredinin kullanıldığı süre zarfında ortaya çıkabilecek muhtemel geri ödeme sorunlarını takiple sorumlu, ahlaki tehlike riskini asgari düzeye çekmeye dönük çabalarla ilgilenen birim,
- Geri dönüşü sorunlu hale gelmiş, takibe ve tasfiye sürecine alınmış kredi alacaklarıyla ilgilenen birim.

Kredi-riski analizini yapmak üzere banka tarafından bir kredi görevlisi tayin edilir. Kredi görevlisi, hem ters seçilme hem de ahlaki tehlike risklerine karşı gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Kredi görevlisi, ters seçimden kaynaklanabilecek olası riskleri en aza çekebilmek amacıyla kredi eleme teknikleri kullanır. Görevli kişi, düşük riskli başvuruları yüksek riskli başvurulardan ayırt edebilmek ve kredi itibarı, yani mali güvenilirliği yüksek müşteri havuzu oluşturabilmek için, başvuruları çeşitli kriterlere göre değerlendirir. Bireysel bir başvuru söz konusu ise, görevli, o kişinin çalışma durumu, geliri ve servesiyle ilgili bilgileri dikkate alarak karar verir. Başvuru bir işletmeden geliyor ise, bu defa o işletmenin bugünkü ve gelecekteki gelir durumu ve net değeri (öz varlığı) ile ilgili bilgileri dikkate alarak karar verir.

Bundan başka, bankalar kredi değerlendirme sürecinde *kredi derecelendirme ve skoring (puanlama)* tekniklerini de kullanabilirler. Bu tür teknikler, kredi görevlilerinin müşterilerin güvenilirlikleriyle ilgili doğru tahminde bulunabilmek için geçmiş istatistik bilgilerinin toplanıp değerlendirilmesine dayanır. Mesela, kredi kullanmak isteyen kişinin geçmişte hangi işyerlerinde ne kadar süreliğine ve hangi ücretlerden çalıştığı ya da işletmenin geçmişte hangi bankalardan ne şartlarda ne miktarlarda kredi kullandığı ve borçlarını yerine getirme yeterliliği ve dolayısıyla piyasada oluşan kredi itibarının nasıl olduğuna dair istihbarî bilgi ve belgeler toplanır ve bunlar üzerinden bir değerlendirmede ve tahminde bulunulur. Bu bilgilerin sağlıklı olarak toplandığı bağımsız güvenilir istatistik merkezlerinin olmadığı az gelişmiş ve gelişen piyasalarda bu yöntemin yol göstericilik işlevi oldukça yetersiz kalmaktadır.

Kredi görevlilerinin sorumluluğu, sadece yukarıda sıralanan ve genellikle ters seçime taalluk eden hususlarla sınırlı değildir. Görevlilerin, bankanın olası ahlaki tehlikelere karşı da tedbirli olmasını sağlama konusunda sorumlulukları vardır. Bunun için de örneğin, kredi bir gerçek kişiye verilmişse, o kişinin borçlarını zamanında tam olarak ödeyip ödemediği ve mali durumunun değişip değişmediği sürekli takip edilir. Kredi bir işletmeye kullandırılmışsa, şirketin üst düzey yetkilileriyle kredi görevlisi zaman zaman bir araya gelerek şirketin mali durumu gözden geçirilir. Hatta kredi görevlisinin krediyi kullanan şirketin faaliyetini sürdürdüğü endüstri ya da endüstrilerle ilgili yurt içi ve yurt dışı piyasa salardaki gelişmeleri de yakından izlemesi gerekir. Zira o endüstrilerde meydana gelecek yerel ya da küresel bazı dalgalanmalar, bankanın temerrüt riskini artıracığından, banka önceden bazı tedbirleri alma yoluna gidebilecektir.

iv. Kısıtlayıcı Sözleşmeler Yapmak

Kısıtlayıcı sözleşmeler, bilindiği gibi, bankanın kredi kullandırırken olası ahlaki tehlike riskini azaltmak için müşteri ile imzaladığı bir belgedir. Bu sözleşme ile, kredi kullanan sözleşmede kısıtlanan alanlarda faaliyet gösteremeyecektir. Mesela, belirlenen ürünler ya da hizmetler dışında mal ya da hizmet üretemeyecek ya da satamayacak, bankaya olan borcunu tamamen ödemediği krediyi satın aldığı malı bir başkasına satamayacak ya da malı satın aldığı anda kendisine (hayat sigortası) ve/veya malına (sözgelimi kasko) sigorta yaptıracaktır.

v. Teminat İstemek

Bankanın ters seçilme maliyetlerini asgari düzeyde tutmak için kullandığı son derece yaygın bir yöntemdir. Uygulamada, kredi talebi söz konusu olduğunda banka müşterinin (veya yakınlarının) finansal ya da reel varlıklarından bir kısmını ekspertiz (uzman incelemesi) değerini tespit ettirdikten sonra teminat olarak alır. Özellikle yüksek-riskli kredi başvurularında risk primi artacağından, istenen teminat koşulları ağırlaştırılabilir. Böylece, bankanın temerrüte düşmesi durumunda bankanın olası kaybı en aza indirilmiş olur. Hatta bazı bankalar kredi kullanan müşterilerin kendilerinde asgari düzeyde telafi edici bir mevduat hesabı bulundurmalarını zorunlu koşarlar.

vi. Müşterilerle Uzun Süreli İyi İlişkiler Kurmak

Mevduat ve kredi hesaplarından hareketle, bankanın müşteriyle uzun süreli iyi ilişkiler geliştirmesinin bankaya yararı, asimetrik bilgi sorunlarının (hem ters seçim hem de ahlaki tehlike olarak) ve bunun yol açtığı maliyetlerin azaltılmasıdır. Müşterinin yararı ise, ihtiyaç duyduğu krediyi ihtiyaç duyduğu miktarda ve zamanda mümkün olan en uygun koşullarda (belki daha az kısıtlamalarla) temin etmesidir. Bankalar, buna hizmet edecek şekilde normal bankacılık hizmetlerinin yanı sıra, belli zamanlarda müşterilerinin gönlünü kazanmaya yönelik bazı hediye paketleri (takvim, bloknote, kalem, kitap, saat, vs.) sunmayı da ihmal etmezler.

Kredi Faiz Oranlarını Belirleyen Faktörler

Bankalar, kullandıkları kredilerine uyguladıkları faiz oranlarını, olası kredi risklerini göz önünde bulundurarak belirler. Kredi faiz oranları belirlenirken, göz önünde tutulan belli başlı esaslar şunlardır:

- Mevduat faiz oranları: Bankanın tasarruf sahiplerinden topladıkları fonlara ödedikleri faiz oranı, fonların en önemli maliyet unsurudur. Buna göre, bankalar piyasadan pahalı olarak fon topluyorlar ise, bu fonları kullandırırken de pahalı kullandıracaklardır. Zira bankalar tıpkı diğer işletmelerde olduğu gibi, maliyet artı kar usulü ile fiyatlama politikası izlerler. Dolayısıyla, mevduatlara ödedikleri faiz oranı yükseldikçe kullandıkları kredilere uyguladıkları faiz oranı da yükselecektir.
- Bankaların borçlanma maliyeti: Yukarıda belirtildiği gibi, gelir düzeyinin ve tasarrufların fon talebini karşılamaya yetecek düzeyde olmadığı ya da çeşitli nedenlerle mevduatların yeterli düzeyde olmadığı durumlarda bankalar yurt içinden ya da yurt dışından borçlanabilirler. Bankaların borçlanmalarında ödedikleri faiz oranı ne kadar yüksekse, kullandıkları kredilere uyguladıkları faiz oranı da o kadar yüksek olacaktır. Finans piyasalarının yeterince gelişmediği, yurtiçi gelir ve tasarrufların düşük olduğu ve bu çerçevede küresel piyasalarla yeterince bütünleşemediği ülkelerde bankaların borç kaynağı esas itibarıyla yurt içi finans piyasaları olacağından, borçlanma maliyeti hayli yüksek olacak; buna bağlı olarak, kredi faiz oranları da daha yüksek olacaktır. Buna karşılık, finans piyasaları serbestleşmiş, güvenilirlik düzeyi yüksek ve küresel piyasalarla bütünleşmiş ülkelerde borçlanmanın maliyeti daha düşük olacak; buna bağlı olarak, kredi faiz oranları da daha düşük olacaktır.
- Kredilerin geri dönmeme riskinin boyutu (temerrüt riski): Temerrüt riski arttıkça, risk primi de artacağından, kredi faiz oranları da yükselecektir. Özellikle ekonomik durgunluğun yaşandığı dönemlerde (tıpkı 2001 ve 2002 yıllarında Türkiye’de görüldüğü gibi) temerrüt riski primi artacağı için, kredilere uygulanan faiz oranları da yükselecek ve kredi kullanımı pahalı hale gelecektir.
- Kredilerin fırsat maliyeti: Bankalar fonlarını kredi kullandırmakla vazgeçmiş oldukları alternatif yatırım alanlarının getirilerini de kredi faizlerini belirlerken dikkate almak durumundadırlar. Çünkü, ülkemizde olduğu gibi kamu kağıtlarının reel getirisinin bu kadar yüksek (son yıllarda çoğunlukla reel olarak yüzde 30’un üzerinde gerçekleşmektedir) olduğu ülkelerde ve zamanlarda, bankalar için kredi kullandırmanın fırsat maliyeti çok yüksek olacağından, fonlar kredi yerine daha ziyade kamu açıklarının finansmanına yönelecektir. Bu durumda, doğal olarak ülke kaynakları üretken olmayan, hatta reel ekonomiyi dışlayan bir alana (crowding-out) kaymış olacaktır.

Ekrem ERDEM, Para Banka ve Finansal Sistem, (2010) Detay Yayıncılık, Ankara.

K İ T A P

Kredi Yoğunlaşma Riski

Bankanın portföyünün büyük bir bölümünün belirli bir sektör, coğrafi bölge, kredi türü ya da risk sınıfından oluşmasına yoğunlaşma riski denmektedir.

Kredi risk yönetiminin en önemli unsurlarından birisi, bireysel kredi müşterilerine ve bağlı şirketlerin oluşturduğu gruplara karşı bankanın üstlenebileceği risk sınırlarının belirlenmesidir. Söz konusu limitler genellikle bankanın dahili derecelendirme sistemine göre belirlenmekte, daha iyi derecelendirmeye (rating) sahip müşteriler için daha yüksek risk alma limitleri öngörülebilmektedir. Ayrıca sektör, coğrafik bölge ya da özel ürünler bazında da risk limitleri oluşturulmalıdır.

Bankalarda kredilerle ilgili problemlerin kaynağı kredi portföyündeki yoğunlaşmalardır. Risklerin yoğunlaşması çeşitli şekillerde olabilmekte ve benzer karakterde önemli miktarda kredinin söz konusu olması durumunda ortaya çıkar. Bankanın portföyünde;

- tek bir şirket,
- bağlantılı şirketler grubu,
- özel bir sanayi ya da sektör,
- coğrafik bölge,
- yabancı bir ülke ya da ekonomileri arasında sıkı ilişki bulunan bir grup yabancı ülkeye verilmiş büyük miktarda dolaylı ve doğrudan krediler varsa, yoğunlaşma söz konusudur.

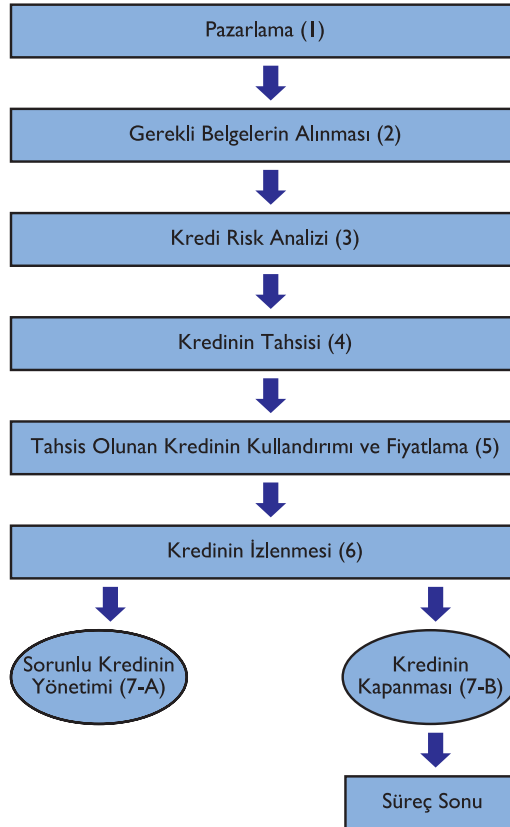
Yoğunlaşma aynı zamanda benzer vadelere sahip krediler olması durumunda da yaşanır. Yoğunlaşma portföydeki krediler arasındaki ince ve karmaşık ilişkiler dolayısıyla ortaya çıkabilir. Risklerdeki yoğunlaşma sadece kredi verme faaliyetleriyle değil bankanın borçluya ait risk taşıyan tüm faaliyetleriyle ilişkilendirilerek ele alınır.

KREDİ SÜRECİ VE KREDİ RİSK ARAŞTIRMASI

Bankalarda kredi verilmesi çok çeşitli aşamalardan geçmektedir. Bu süreç müşterinin kredi talep etmesi ya da bankanın müşteriye gitmesi ile başlamakta ve çeşitli basamaklardan sonra, kredinin kapanması ile sonuçlanmaktadır. Şekil 8-4 bu basamakları özetlemektedir.

Şekil 8.3

Bankada Kredi Sürecinin Aşamaları

Mali tahlil, kredi risk analizi yapılmasında kullanılabilecek bir araç mıdır?

SIRA SİZDE

Mali Tahlil - İstihbarat

Kredi risk analizi yapılmasında en önemli araçlardan biri de oran tahlili (rasyo) analizi olarak bilinen mali tahlil uygulamasıdır. Bankanın Mali Tahlil ve İstihbarat elemanlarınca Mali Tahlil İstihbarat Raporu düzenlenir. Bu rapor mali tahlile ilişkin genel kurallar ve de Bankanın kendi kural ve kaideleri uygulanır.

İstihbarat: Kredi değerliliğinin tespiti ve riskin azaltılması amacıyla, gizlilik ve tarafsızlık içinde, bankalar tarafından şahıslar veya firmaların ahlaki ve mali durumlarını doğru olarak tespit için çeşitli kaynaklardan yapılan bilgi toplama ve değerlendirme işine istihbarat denir.

Ticaret sicil kayıtları, Esnaf ve sanatkâr sicil kayıtları, Trafik tescil, gemi sicil, tapu sicil ve vergi kayıtları, TCMB risk santralizasyonu kayıtları, İcra-ıflas dairesi kararları, Kanun, kararname ve tebliğler, İhale yasağı, Asliye Hukuk ve Ticaret Mahkemeleri kararları, Sosyal Güvenlik Kurumu Prim borçluları kayıtları firmanın varsa banka ile mevcut ilişkileri de bu çerçevede istihbarat olarak dikkate alınır.

Gözetim ve Denetim Otoritesinin Rolü

Gözetim ve denetim otoritesi risk yönetimine genel yaklaşımın bir unsuru olarak bankalarda kredi risklerinin tanınması, ölçümü, izlenmesi ve kontrolüne yönelik etkin bir sistemin olmasını öngörmelidir. Gözetim ve denetim otoritesi bir bankanın kredi verme işlevi ve portföylerinin aralıksız yönetimine ilişkin politika, strateji, prosedür ve uygulamalarının bağımsız olarak değerlendirmesini yapmalıdır. Ayrıca, bankaların bireysel müşterileri ya da bağlantılı şirketlerden oluşan gruplar dolayısıyla maruz kalabilecekleri riskleri sınırlandırmak amacıyla ihtiyati limitleri oluşturmaktadır. 2012 yılı itibarıyla Türkiye'de gözetim ve denetim otoritesi BDDK'dır.

www.bddk.gov.tr Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu resmi web sitesi

İNTERNET

KURUMSAL RİSK KAYIT SİSTEMLERİ

Bir ülkede yer alan finans kuruluşlarının finanse ettikleri tüzel ve gerçek kişilerin mali durumlarını bilmeleri son derece önemlidir. Bu çerçevede finans kuruluşlarının kredi kullandırdıkları müşterilerinin mali durumlarını incelemenin yanında, tüm finans sisteminde kullandıkları toplam kredi miktarını görmeleri ve bu kişilerle ilgili güncel ve konsolide bilgileri edinmeleri kredi kullandırma kararları için yararlı olmaktadır. Ülkemizde finans kuruluşlarına bu katkıyı sağlayan kurumlar, T.C. Merkez Bankası bünyesinde bulunan Risk Merkezi ile bankalarca kurulan Kredi Kayıt Bürosu A.Ş.'dir.

Bu kurumlardan Kredi Kayıt Bürosu A.Ş. Kredi Referans Sistemi aracılığı ile Kredi Kayıt Bürosu A.Ş. üyesi olan kurumlar arasında, bireysel kredi ürün müşterilerine ait detaylı bilgileri, kredi kararı aşamasında risk faktörünün belirlenmesine ve dolayısıyla da riskin minimize edilebilmesine olanak sağlamak üzere paylaşımını sağlamaktadır. Kredi Kayıt Bürosu A.Ş. üyeleri, Kredi Referans Sistemi sayesinde, her türlü bireysel kredi ürününe yönelik mevcut ve potansiyel müşteri konumundaki tüketici bilgilerini birbirleriyle paylaşmaktadırlar.

T.C. Merkez Bankası bünyesinde bulunan Risk Merkezi çerçevesinde yürütülen kredi izleme sisteminin (risk santralizasyonu) amacı ise, bankalar ve diğer mali kuruluşların kredi kullandırdıkları müşterilerinin tüm sistemden kullandığı toplam kredi miktarını görmelerini temin ederek, ilgili banka ve diğer mali kuruluşlara müşterileri ve kredi isteklileri hakkında güncel ve konsolide bilgiler sağlamak ve kredi kullandırma kararlarına yardımcı olmaktır.

Risk Merkezi

Bankalar, risk durumları hakkında Merkez Bankası'nın kendilerinden istediği bütün bilgileri, Bankanın talimatına göre belirteceği süre içinde ve formüllere uygun olarak vermekle yükümlüdürler. Risk Merkezinin bütün işlem ve kayıtları gizli olup, Banka ancak yukarıdaki kurumları, müşterilerinin veya kredi isteklilerinin risk durumları hakkında aydınlatabilmektedir.

T.C. Merkez Bankası Risk Merkezi'nde, belirlenmiş finans kuruluşlarının müşterilerine ait kredi limit ve risk bilgileri bu kurumlar ile, protestolu senet bilgileri ve negatif nitelikli bireysel kredi bilgileri ise, tüm bankalar ile T.C. Merkez Bankası arasında bilgi değişimine konu edilmektedir.

Bu kapsamda ilgili kurumlar, daha önce belirtildiği gibi müşterilerinin risk durumları hakkında istenilen bütün bilgileri belirlenen format ve zaman diliminde vermekle yükümlü olup, bankaların müşterilerine ait kredi limit ve risk bilgileri ile negatif nitelikli bireysel kredi bilgileri, protestolu senet bilgileri periyodik olarak T.C. Merkez Bankası Risk Merkezine gönderilmekte, Risk Merkezi'nde bu bilgiler birleştirilerek söz konusu kurumlara geri bildirimi sağlanmaktadır.

Risk Merkezi'nce, bankaların müşterilerinin kredibilitelerinin belirlenmesi ve kredi kullandırma kararlarına yardımcı olmak amacıyla, kredi kullandırdıkları veya kredi kullandıracakları müşterilerinin bankacılık sisteminden kullandığı toplam kredi miktarı, protestolu senet bilgileri ve negatif nitelikli bireysel kredi bilgileri düzenli olarak güncellenmiştir ve birleştirilmiş halde bankalara gönderilmektedir.

Bilgilerin verilmesinde ayrıca bankalar için değerlendirmelerinde önemli katkı sağlayabilecek kredilerin vade grupları itibarıyla (1-12 ay, 12-24 ay, 24+ ay) dağılımı bilgisi sağlanmaktadır. Yine aynı kapsamda ekonomik faaliyetlerdeki gelişmelere paralel olarak, kredilerin sektörel yoğunlaşması ve Tahsili Gecikmiş Alacakların sektör bazında yoğunlaşmasının bilgileri, ticaret siciline kayıtlı olmayan gerçek kişiler ile küçük esnaf ve sanatkar konumunda olan küçük işletme ve adi ortaklıkların da risk bilgileri ile aynı şahıs veya firmanın mali sistemden kullandığı kredilerin toplulaştırılmış olarak izlenmesini sağlamaya yönelik bilgiler derlenerek kullanıma sunulmaktadır.

Ayrıca bankalara gönderilen geri bildirim eki istatistiki tabloların il bazında görülebilmesi olanağı da bulunmaktadır. Buna ilave olarak bankaların, risk santralizasyonu uygulamasında kullandıkları gayrinakdi kredilerin sınıflandırılmasında detaya yönelik bilgiler de bulunmaktadır.

İflas ve konkordatoya ilişkin bilgiler de, kredi ve risk geri bildirimleri ekinde bankalara gönderilmektedir.

Risk Merkezi işlemlerinin karşılıksız olarak sunulan bir hizmet olması, finansal kuruluşların istihbarat amaçlı giderlerini azaltmaktadır.

Kredi Kayıt Bürosu

1990'lı yılların başından itibaren giderek önem kazanan ve hızla gelişen bireysel kredi pazarlama faaliyetleri, "Kredi Risk Yönetimi", "Müşteri İlişkileri Yönetimi" ve "Veri Ambarı Yönetimi" gibi çağdaş kavramları da beraberinde getirmiştir. Özellikle, bireysel kredi portföy hacminin hızla büyümesi, kredi kararı aşamasında kredi riskinin doğru olarak ölçülebilmesine olanak sağlayan yöntemlerin önemini daha da artırmıştır.

Yukarıda bahsi geçen kavramlar için gerekli en önemli hammaddenin 'bilgi' olduğu gerçeğinden yola çıkılarak, kurumlar arasında kredi müşteri bilgilerinin paylaşımıyla ilgili kanun engelini, 1993 yılında 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 83. Maddesine eklenen ve kredilerin takip ve kontrolüne olanak sağlayan bir hükümle aşılmasıyla birlikte mali kurumların ihtiyaç duyduğu "kurumlar arasında kredi müşterilerine yönelik bilgi paylaşımı" mümkün hale getirilmiştir.

Bu yeni düzenleme doğrultusunda, Bankalar Birliği'nin de desteği ile, ana faaliyet konuları para ve sermaye piyasaları ile sigortacılık olan mali kurumlar arasında bireysel kredilerin takip ve kontrolünü sağlamak üzere gerekli olan bilgi paylaşımını gerçekleştirmek amacıyla, 1995 yılında 11 bankanın ortaklığı ile Kredi Kayıt Bürosu A.Ş. kurulmuştur.

Kredi Kayıt Bürosu A.Ş. (KKB) 5411 sayılı Bankacılık Kanununda öngörüldüğü üzere (md.73/4) kredi kuruluşları (mevduat bankaları ile katılım bankaları) ile finansal kuruluşlar (kredi kuruluşları dışında kalan ve sigortacılık, bireysel emeklilik veya sermaye piyasası faaliyetlerinde bulunmak veya Bankacılık Kanununda yer alan faaliyetlerden en az birini yürütmek üzere kurulan kuruluşlar ile kalkınma ve yatırım bankaları ve finansal holding şirketleri) arasında en az beş banka tarafından kurulacak şirketler vasıtasıyla yapacakları her tür bilgi ve belge alışverişini sağlamak üzere kurulmuş bir şirket olup; üyemiz olan kuruluşlar da müşterilerine ait kredi bilgilerini bu Kanunun aynı maddesi uyarınca birbirleriyle paylaşmaktadırlar.

KKB Kuruluş Tarihi 11 Nisan 1995 olup, ortakları Akbank, Denizbank, Şekerbank, Ziraat Bankası, Garanti Bankası, Halkbank, İş Bankası, Vakıfbank, Yapı ve Kredi Bankası'dır. KKB Kredi Kayıt Bürosu A.Ş., bu amacı doğrultusunda geliştirdiği ve Kredi Referans Sistemi olarak adlandırdığı sistemi Nisan 1999'da bankacılık-mali sektörünün hizmetine sunmuş olup; bugün itibarıyla 100 üye kuruma hizmet vermektedir.

Kredi Referans Sistemi, KKB A.Ş. üyesi olan kurumlar arasında, bireysel kredi ürün müşterilerine ait detaylı bilginin, kredi kararı aşamasında risk faktörünün belirlenmesine ve dolayısıyla da riskin minimize edilebilmesine olanak sağlamak üzere çağdaş yöntemler kullanılarak paylaşımına olanak sağlayan bir "bilgi paylaşım sistemidir".

KKB A.Ş. üyeleri, KRS sayesinde, her türlü bireysel kredi ürününe yönelik mevcut ve potansiyel müşteri konumundaki tüketici bilgilerini birbirleriyle paylaşmaktadırlar.

1. 0 Gecikme yok
2. 1 Ödeme 1 aydan fazla, 2 aydan az gecikmiş durumda
3. 2 Ödeme 2 aydan fazla, 3 aydan az gecikmiş durumda
4. 5 Ödeme 5 aydan fazla, 6 aydan az gecikmiş durumda
5. T 8 İdari Takip
6. K L Kanuni Takip
7. U Sınıflandırılmamış, belirsiz
8. X Bilgi gelmedi, güncelleme yapılmadı

Tablo 8.1
Ödeme Kabiliyeti
Durum Kodları

KKB A.Ş. üyesi olan kurum, sistemde de gerçekleştireceği bir sorgulama işlemi ile, tüketicinin 'borçlu' ve 'kefil' konumunda bulunduğu tüm açık ve kapalı hesap bilgilerine ve hesap bazında ödeme performans bilgilerine OnLine/Gerçek zamanlı ortamda saniyelerle ifade edilebilen sürelerde ulaşılabilirdiğinden, tüketicinin toplam kredi riskini ve ödeme alışkanlıklarını kısa sürede belirleyerek kredi kararı aşamasında risk faktörünü gerçekçi olarak minimize edebilme olanağına sahiptir. Böylece, gerek kurumsal ve gerekse sektörel bazda, olası mali kayıplar en aza indirebilmektedir.

KKB'nin değerlendirme sonucu kişinin var olan ödemelerine ilişkin ürettiği ödeme kabiliyeti kodlarının bir kısmı Tablo 8.1'deki gibidir.

KREDİ PORTFÖYÜNÜN RİSK ÖLÇÜM METODLARI

Risk ölçüm sürecinde öncelikle kredilerin derecelendirilmesi yapılmaktadır. Bu yolla da temerrüt ihtimalleri hesaplanmaya çalışılır. Bu hesaplamalardan sonra iktisadi sermaye ve risk tabanlı sermaye belirlenmekte ve bu hesaplamalardan hareketle kredi fiyatlamaları yapılmaktadır. Belirtilen sonuçlara ulaşmak için kullanılan iki yaygın metod ise derecelendirme (rating) ve skoring (scoring-puanlama) metodlarıdır.

Derecelendirme

Derecelendirme, kredi değerliliğinin tespiti amacıyla, bankalar ve diğer finansal kuruluşlar tarafından firmaların ahlaki ve mali durumlarını doğru olarak tespit etmek için yapılan değerlendirme ve sınıflandırma faaliyetleridir.

Basel II standartlarına göre, “Derecelendirme Sistemi” terimi, kredi riskinin değerlendirilmesini, içsel risk derecelerinin tayinini, temerrüt ve zarar tahminlerinin sayısallaştırılmasını destekleyen tüm

- Yöntemleri,
- Süreçleri,
- Kontrolleri,
- Veri toplama ve
- Bilgi teknolojisi sistemlerini kapsamaktadır.

Derecelendirme Amaçları

- Karar Alma
- Kredi verilecek müşterinin tanınması,
- Standardizasyon,
- Müşteri kredibilitesinin ölçülmesi,
- Önerilen teminatların krediyi karşılama derecesinin tespit edilmesi,
- Geri ödeme için mevcut durum ve geçmiş ödeme performansının değerlendirilmesi,
- Kredi politikasına uygunluğun ölçülmesi,
- Riske göre fiyatlama.

DİKKAT

Uluslararası derecelendirme şirketleri, sadece bankalara ve diğer şirketlere değil, aynı zamanda ülkelere de kredi notu vermektedirler. Örneğin, Türkiye'nin alacağı kredi notu (derece-rating), ülkenin dünya piyasalarından yapacağı borçlanmaların hacmini ve yapısını, yani faiz oranını ve vade uzunluğunu doğrudan etkilemektedir.

Banka Portföyünün Değerlendirilmesi

Kredi portföyünün riskliliğinin belirlenmesidir. Güvenli ve etkin bankacılığın temel taşı, kredi riskinin tanınması, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesine yönelik yazılı politika ve prosedürlerin oluşturulması ve bunların uygulanmasıdır. Kredi politikaları, bankanın kredi verme faaliyetlerine ilişkin çerçeveyi oluşturur. Kredi politikaları ile hedef pazarlar, portföy yapısı, fiyat ve fiyat dışındaki faktörler, kredi limitlerinin durumu, onay yetkisi sahipleri, ara raporlamalar gibi konular belirlenir. Söz konusu politikalar açıkça tanımlanmalı, ihtiyati bankacılık uygulamalarına ve ilgili düzenleyici kurallara uyumlu olmalı ve banka faaliyetlerinin yapısı ve özelliklerine uygun olmalıdır.

Kredi Riski Derecelendirme Süreci

Her kredi teklifi işlemin büyüklüğüne ve karmaşıklığına uygun olarak kredi analistlerince yapılacak dikkatli bir analize tabi tutulmalıdır. Etkin değerlendirme işlevi analizin yapılacağı bilginin asgari yeterlilik derecesini belirlemelidir. Önceden onaylanmış kredilerin devamlılığına, mevcut kredilerin yenilenmesine ya da vadenin değiştirilmesi ve yeni kredilerin onaylanmasına ilişkin doküman ve bilgiye ilişkin politikalar geliştirilmelidir.

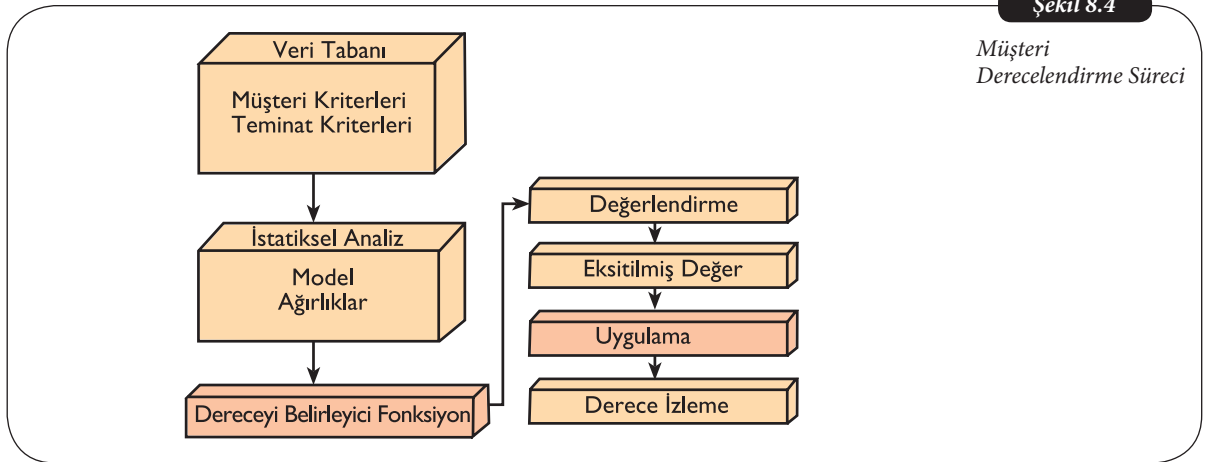
Kredilerin ve tüm portföyün kalitesinin izlenmesinde en önemli araçlardan birisi dahili risk derecelendirme sistemidir. İyi yapılandırılmış bir dahili risk derecelendirme sistemi bankanın maruz kalabileceği farklı kredi risklerinin derecelendirmesinde uygulanan en iyi yöntemlerinden birisidir. Bu sistem tüm kredi portföyünün karakterini, kredi yoğunlaşmalarını, problemli kredileri ve kredi karşılıklarının yeterliliğini daha doğru olarak belirlemek imkanı verir. Daha çok büyük ölçekli bankalarda uygulanmakta olan ayrıntılı ve gelişmiş dahili risk rating sistemleri iç sermaye dağılımının, kredi fiyatlarının ve işlemlere ilişkin karlılığın belirlenmesinde de kullanılmaktadır.

Dahili risk derecelendirme sisteminde krediler risk göstergelerine göre çeşitli sınıflara konulmaktadır. Dahili risk dereceleri kredi riskinin izlenmesi ve kontrolünde önemli bir araçtır. Erken uyarının sağlanabilmesi için bankanın dahili risk derece sistemi kredi riskindeki muhtemel ve mevcut bozulmalara ilişkin göstergelere karşı hassasiyet göstermelidir. Dereceleri bozulan krediler ayrıca izlemeye alınmalıdır. Kredi portföyünün mevcut karakteristiğinin takip edilmesi ve bankanın kredi stratejisinde yapılması gerekli olan değişikliklerin belirlenmesine yardımcı olması açısından farklı departmanlarındaki yöneticiler tarafından da dahili risk dereceleri kullanılabilir. Banka yönetim kurulu ve üst düzey yönetimine uygulanan risk derecelerine göre kredi portföyünün yapısı hakkında düzenli raporlar sunulması önem taşımaktadır.

Kredinin verilmesi sürecinde kredi alan için belirlenmiş dereceler daha sonra düzenli olarak gözden geçirilmeli ve koşullardaki olası değişmelere (iyileşme ya da bozulma) göre krediler için yeni ratingler belirlenmelidir.

Derecelendirmeyi yapan kuruluşlar genel olarak ikiye ayrılır;

- Dışsal- Kredi Derecelendirme Kuruluşları
- İçsel- Bankalar ve Finansal Kuruluşlar

Derecelendirme Çeşitleri

a. Karşı Tarafa Göre

Borçlunun Derecelendirilmesi, İhracın Derecelendirilmesi

b. Para Cinsine Göre

Yerel Para Derecelendirmesi, Yabancı Para Derecelendirmesi

Derecelendirme karmaşık bir süreç olup, çeşitli aşamalardan geçilerek yapılmaktadır. Aşağıdaki şekil müşteri kredi değerlendirme sürecini bize özetlemektedir.

Firma risk değerlendirilmesinde de niteliksel ve niceliksel özelliklere bakılmakta ve sonuçta firmanın risk derecesi belirlenmektedir. Risk ağırlığı puanlanmakta ve kredi değeri aşağıda Şekil 8-6'da gösterildiği şekilde saptanmaktadır.

Şekil 8.5

Müşteri Derecelendirmede Puan Aralık Anlamları

PUAN	NOT	NOT TANIMI	KREDİ DEĞERLİĞİ
100,00-92,51	A+	En yüksek kredi kalitesine sahiptir. Firmanın finansal yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyeti son derece yüksektir.	ÇOK İYİ
92,50-85,01	A-	Kredi kalitesi çok yüksektir. Firmanın finansal yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyeti çok yüksektir.	
85,00-78,51	B+	Firmanın finansal yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyeti yüksektir.	
78,50-72,01	B-	Firmanın finansal yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyeti yeterlidir.	İYİ
72,00-66,51	C+	Firmanın finansal yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyetine sahiptir. Ancak olumsuz ekonomik koşullardan etkilenebilir.	
66,50-61,01	C-	Firmanın finansal yükümlülüklerini yerine getirme kapasitesine kısa vadede sahip ancak uzun vadede olumsuz ekonomik koşulların yarattığı belirsizliklerden etkilenebilir.	NORMAL
61,00-56,51	D+	Firmanın finansal yükümlülüklerini yerine getirme kapasitesine şu anda sahiptir ancak olumsuz ekonomik koşullara karşı hayli hassastır.	
56,50-52,01	D-	Firmanın finansal yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için ekonomik, sektörel ve finansal koşulların olumlu gelişmesi gereklidir.	
52,00-48,51	E+	Firmanın finansal yükümlülüklerini ödeyememesi riski vardır.	DÜŞÜK
48,50-45,01	E-	Firmanın finansal yükümlülüklerini ödeyememesi riski yüksektir.	
45,00 ve altı	F	Firmanın finansal yükümlülüklerini ödeme kabiliyeti bulunmamaktadır. Riski Çok yüksektir.	ZAYIF

Aşağıdaki tablo 8.6 de gösterilen Teminat Derecelendirme Modellerinde ise Kalite Puanı ve Likidite Puanından hareketle teminat derecesi bulunur. Firma risk notu ve teminat notu dikkate alınarak **kredi risk notu (derece-rating)** belirlenmektedir.

Şekil 8.6

Teminat Derecelendirmede Puan Aralık Anlamları

PUAN	NOT	NOT TANIMI	KREDİ DEĞERLİĞİ
100,00-90,01	1	Teminatın riski karşılama gücü %140.ve üstü	ÇOK İYİ
90,00-80,01	2	Teminatın riski karşılama gücü %130 -%120	
80,00-70,01	3	Teminatın riski karşılama gücü %120-%100.	
70,00-60,01	4	Teminatın riski karşılama gücü %100-%90	İYİ
60,00-50,01	5	Teminatın riski karşılama gücü %90-%80.	
50,01-40,01	6	Teminatın riski karşılama gücü %80-%70.	NORMAL
40,00-30,01	7	Teminatın riski karşılama gücü %70-%60.	
30,00-20,01	8	Teminatın riski karşılama gücü %60-%50.	
20,01-10,01	9	Teminatın riski karşılama gücü %50-%40..	DÜŞÜK
10,00-0,00	10	Teminatın riski karşılama gücü %40-%0.	

Derecelendirme (rating), büyük miktarda işlemler ve kurumsal yapılara yöneliktir. Puanlama (scoring) ise, küçük miktarda işlemler ve kurumsal olmayan yapılara yöneliktir. Puanlama aşağıda ele alınmıştır.

Puanlama

Puanlama Modelleri

Kredi puanlama modelleri, bir hesabın ya da müşterinin yakın gelecekte ödeme güçlüğüne düşme olasılığını istatistik yöntemlerle ölçerek kullanıcıya karar aşamasında yardımcı olmayı amaçlayan modellerdir.

Kredi puanlama modelleri, belirli bir hesap ya da müşteri grubunun gelecekteki performansını, benzer karakteristik özelliklerdeki grupların geçmiş ödeme performanslarını analiz ederek tahmin etmeye çalışır.

Özellikle bireysel kredilerde **kredi skoru**, kredi için başvuru yapan kişinin veya kuruluştun kredi alma yeterliliğini ölçen bir puanlama sistemidir. Bu puanlama sistemine etki eden elementler, kredi başvurusunda bulunan kişinin sistem içindeki tüm kredi faaliyetlerini göz önünde bulundurur. Bu faaliyetlerle; kişinin kaç adet ve tutarda kredi / kredi kartı kullandığı veya kefil olduğu, kaç adet ve sıklıkta kredi / kredi kartı için başvuruda bulunduğ, ödeme davranışlarının ne olduğu, geliri, demografik bilgileri gibi ekonomik durumundan tutun da sosyal durumuna kadar genişleyen bir spektrumda puanlama yapılır ve kredi başvurusunda bulunanın ödeme yada ödememe olasılığını bir puan olarak verir.

Puanlama Yöntemi ile Açılacak Kredi Limiti ve Teminatının Tespiti

Kredi değerlendirme sürecinin kısaltılması, müşterilerin kredi değerliliğinin sağlıklı olarak tespit edilmesi amacıyla mevcut puanlama yönteminin genel esasları bir bankada ticari krediler için aşağıda belirtilmiştir.

- Bankaca kredi açılması için gerekli tüm belgeler temin edilip, gerekli istihbarat, çek, senet, icra, iflas, KKB gibi tüm sorgular yapıp, müşteri ile kredi ilişkisine girilebileceğine dair olumlu kanaatin oluşması halinde, kredi tutarı ve teminatın belirlenmesi amacıyla yönelik olarak kullanılır.
- Müşterilerin ölçeği (cirosu), moralitesi, mali ve mali olmayan verileri ile bilanço dışı varlıkları (kefaleti alınacak firma ortaklarının varlıkları) değerlendirilerek müşterinin Skor puanını ve teminatını belirler, müşterinin faaliyet gösterdiği sektör tipine göre geliştirilen formüllerle kredi miktarını hesaplar.

Puanlama ile hedeflenen bazı amaçlar şöyledir. Puanlama yoluyla yeni müşteri kazanarak pazar payının azami seviyeye çıkarılması, pazarlama veri tabanlarının ilk risk analizinin yapılması, tahsilat tutarının maksimize edilmesi, kredi limit yönetiminin sağlanması ve eldeki müşterinin yönetimi hedeflenmektedir.

Derecelendirme Puanlama Sistemlerinin Geçerliliğini Denetleme

Derece sistemlerinin geçerliliğini denetleme, niceliksel kriterlerin yanında, sistemde kullanılan verinin kalitesini, yapılan içsel raporlamaların yeterliliğini, sistemin kredi veren görevlilerce ne kadar etkin kullandığını da kapsamaktadır. Tahmin edilen model parametrelerinin testi genelde geriye yönelik test ya da eşleştirme yöntemleriyle yapılmaktadır.

Geçerliliğini denetleme (validasyon) “ayrım gücü”nü test etmenin yanında “sistemin ayarlama-(kalibrasyon)”nu da sağlamaktadır. Ayrım gücünün kontrolü ve ayarlamaların kontrolü ayrı görevler olmaktadır.

Aşağıdaki şekil 8.8’de de görüleceği gibi iki farklı puanlama metodu farklı sonuçlar vermiştir. Model 1’de puanlama yüksek olan firmalar (B,C) temerrüde düşmüş olmalarına rağmen, Model 2’de puanlama düşük olan (A4, B)firmalar temerrüde düşmüştür.

Şekil 8.7

Skoring sisteminin
geçerliliğinin
denetlenmesi

Geçerlilik Denetimi

Örneğin; bir bankanın 2 farklı derecelendirme sistemi vardır ve geçtiğimiz yıl derecelendirilen firmalardan 13 tanesi temerrüde düşmüştür. Bu müşterilerin derecelendirme sistemlerine göre dağılımı şu şekildedir:

MODEL 1		MODEL2	
SINIF	ADET	SINIF	ADET
A	0	A1	0
B	1	A2	0
C	2	A3	0
D	4	A4	4
E	6	B	9

BANKACILIKTA ULUSLARARASI RİSK YÖNETİMİ (SERMAYE YETERLİLİĞİ) İLKELERİ: BASEL I, II, III

Bankalar halkın tasarrufunu toplayıp fon gereksinimi duyanlara aktaran aracı kurumlardır. Bu kurumların güvenilirliği toplumlar için hayati öneme haizdir. Zira bir özdeyişle ifade edildiği gibi, 'mal canın yongasıdır'. Bankalar, bireylerin ve firmaların mali durumları hakkında araştırmalar yapar ve bu araştırmalarının sonuçlarına göre kredi başvurularına cevap verirler. Ama tasarruf sahipleri ve yatırımcılar için de bankaların mali yapılarının risklere karşı sağlamlığı ve güvenilirliği önemlidir ve uluslararası standartlara göre denetlenmesi gerekir.

Bu manada bankaların sermayesi esas ölçü olarak düşünülür. Buna göre, bankaların sermaye yeterlilik oranlarına bakılarak aktiflerinin kalitesi ve risklere karşı dayanıklılık düzeyi hakkında daha sağlıklı kararlar alınabilir. Sermaye yeterlilik oranı, bankaların bir birimlik sermaye karşılığında ne kadar risk üstlenebileceklerini gösterir ve mevzuatla getirilen asgari seviye, bankaların asgari olarak ne kadar sermaye bulundurmaları gerektiğini gösterir. Dolayısıyla, bankalar daha fazla büyümek ve bu ölçüde risk almak istediklerinde, bu durumun olası bir krize yol açmaması için, o nispette sermaye artırımına gitmek durumunda kalacaklardır.

1930 yılında İsviçre'nin Basel kentinde II. Dünya Savaşı sonrası savaş tazminatlarının ödenmesi amacıyla kurulan Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements-BIS), zamanla Türkiye'nin de içinde bulunduğu 55 Avrupa ülkesinin Merkez Bankası arasında işbirliği kurmayı ve uluslararası piyasada istikrarı sağlamayı gaye edinmiştir. BIS, günümüzde de uluslararası krizleri önleyici tedbirler almak, bankaların bulundukları ülkelerin taşıdıkları risklere istinâden yapılması gerekenlere yönelik denetlemeler yapan bir kuruluştur. Kısacası BIS'in bugünkü görevi, sağlam bankacılığın kurallarını belirlemek ve uygulanmasını sağlamaktır.

1970'li yılların ilk yarısından itibaren bankacılık ve döviz alanlarındaki gelişmelere istinaden BIS yapısı içerisinde Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BCBS) ya da kısaca Basel Komitesi kurulmuştur. Bu kuruluşun amacı, gerek uluslararası gerekse ulusal ve yerel bankalar ile fikir alışverişinde bulunarak bankalar için sermaye yeterliliği hususunda asgari standartlar belirlemek ve uygulamaktır. Aslında kuruluşun yapmış olduğu düzenlemeler tavsiye niteliği taşımakta ve bunlara uymayan ülkelerin bankacılık sistemleri ulus-

lararası bankacılık sisteminden dışlanmaktadır. Ayrıca, bu tür ülkelerin ülke riski puanları da olumsuz yönde değişmektedir. Basel Komitesinin zaman içerisinde belirlediği kurallar/kriterler Basel I, Basel II ve Basel III olarak adlandırılmıştır.

Basel I

Basel I, 1988 yılında Basel Komitesi tarafından bankacılık sisteminin sermaye standardını oluşturmak üzere yayınlanan bir sermaye yeterliliği düzenlemesidir. Basel I, esasen bir bankanın batması halinde mevduat sahiplerinin karşılaşılabileceği maliyetleri en aza indirmek için asgari olarak tutulması gereken sermaye üzerine yoğunlaşan bir anlaşma metnidir. Basel I sermaye yeterlilik uzlaşısı, uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların riskli faaliyetleri ile ellerinde tuttukları sermaye arasında bir ilişki kurmaya çalışmış ve bu amaçla *Cook rasyosu* olarak da bilinen sermaye yeterlilik oranı (SYO) tanımlanmıştır. Basel I SYO, önce sadece kredi riskine duyarlı olacak şekilde tanımlanmış iken, daha sonraki krizlerden elde edilen deneyimler bunun yeterli olmadığı kanaatini uyandırdığı için, 1996 yılından itibaren piyasa riskini de dikkate alacak şekilde aşağıdaki gibi tanımlanmıştır.

$$\text{Basel I SYO} = \text{Özkaynak} / \text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} \geq \%8$$

Kredi riski, banka müşterisinin yapılan sözleşme şartlarına uymayarak, yükümlülüğünü kısmen ya da tamamen zamanında yerine getirmemesi halinde, bankanın maruz kalabileceği zarar olasılığı olarak tanımlanmıştır. Piyasa riski ise, bankaların her türlü bilanço içi ve dışı kalemlerinin faiz oranları, döviz kuru ve emtia fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı maruz kalabilecekleri zarar ihtimali olarak tanımlanmıştır. Bunların dışında, Basel I uygulamasında ülke riski kavramı önemle vurgulanmış; burada da ülkeler OECD'ye üyelikleri ve IMF'ye yönelik taahhütlerine sadakat dereceleri dikkate alınarak gruplandırılmışlardır.

Basel I düzenlemesi ile 4 farklı risk ağırlığı belirlenmiş (%0, %20, %50 ve %100); bankanın tüm aktifleri bu ağırlıklarla çarpılarak sermaye ile ilişkilendirilmiştir. Buna göre, hiç kredi riski taşımayan kalemler %0 ile, en yüksek risk taşıyanlar ise %100 risk ağırlığı ile çarpılarak formüle dahil edilmiştir.

1988 yılında kabul edilen Basel I standartlarını Türkiye bu tarihte imzalamış ve kabul etmiştir. Ancak, Türkiye bu standardı kademeli bir geçiş süreci ile uygulamaya koymuştur. Türkiye sermaye yeterlilik rasyosu olarak; 1989 yılında %5'i, 1990 yılında %6'yı, 1991 yılında %7'yi ve 1998 yılında %8'i uygulamıştır.

Basel I standardı; yalnızca uluslararası faaliyet gösteren bankalar için geliştirilmiş iken, tüm ülkeler ve bankalar tarafından kabul edilmiş olmasına ve çok geniş bir uygulama alanı bulmuş olmasına rağmen, kabul edildiği tarihten itibaren eleştirilmeye başlanmıştır. Uygulanmasıyla birlikte bazı sorunlar baş göstermiştir. Bu sorunlar nedeniyle, zamanla aşağıdaki *eleştiriler* gündeme gelmiştir:

- Sadece dört farklı risk ağırlığı kullanılması nedeniyle, risk duyarlılığı düşük olduğu için, farklı faaliyet alanlarındaki tüm bankalara aynı şekilde uygulanmış; bu da 'herkese tek beden elbise' şeklinde eleştirilmiştir.
- OECD'ye üye ülkelerin hükümetlerine %0, aynı üye ülkelerin bankalarına ise borçlanmaları halinde %20 risk ağırlığı verilmiş; OECD üyesi olmayan ülkeler için ise %100 risk öngörülmüştür. Onun için de, bu durum 'OECD kulüp kuralı' şeklinde ifade edilmiştir.
- Kredilerin sadece teminatlarına bakılmış, kredi değerliliklerine ve vade yapılarına dikkat edilmemiştir.
- Riski azaltma konusunda önemli olduğu halde, portföy çeşitlendirmesi SYO hesabında dikkate alınmamıştır.
- Bankaların yaptıkları işin niceliği ve niteliği dikkate alınmaksızın tek bir risk ölçüm yöntemi önerilmiştir.

Bu eleştirilerden hareketle özellikle 1990'lı yıllarda hızlanan küreselleşme hareketinin finansal piyasalara yansımaları ve yaşanan finansal krizler, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke bankalarının sermaye yeterliliği sorunlarının tekrar ele alınmasını gerektirmiştir. Bu çerçevede BIS 2004 yılında yeni sermaye uzlaşısı olan Basel II'yi yayınlamıştır.

Basel II

AB Komisyonu, 14 Temmuz 2004 tarihinde Basel II'yi üye ülkelerin tüm bankaları için zorunlu kılmış ve uygulama 2007 başında filen başlamıştır. Basel II'nin temel amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Derecelendirmeye dayalı sistemleri kullanarak, kredi değerliliğini temel risk faktörü haline getirmek,
- Gelişmiş risk ölçüm yöntemlerinin kullanımına imkân tanıyarak, bankaların sermaye ihtiyacının azalmasına yardımcı olmak,
- Risklerin daha hassas ölçülmesi suretiyle, finansal sistemde güvenliği ve sağlamlığı tesis etmek,
- Riske dayalı müşteri ve ürün fiyatlaması yapabilmek.

Şunu hemen belirtmek gerekir ki, Basel I esas itibarıyla bir sermaye yeterliliği düzenlemesi iken, Basel II daha ziyade bir risk yönetimi düzenlemesidir. Bu düşünce, Basel II'nin dayandığı şu üç yapısal bloktan oluşmaktadır:

- Birinci yapısal blok: Üstlenilecek riskler için asgari sermaye yükümlülüğünün hesaplanması
- İkinci yapısal blok: Denetim ve gözetim süreci
- Üçüncü yapısal blok: Piyasa disiplini ve şeffaflık

Birinci yapısal blokta belirtilen asgari sermaye yükümlülüğünün gereği olarak, yeni SYO artık aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$\text{Basel II SYO} = \text{Özkaynak} / \text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} + \text{Operasyonel Risk} \geq \%8$$

Dikkat edilecek olursa, Basel II SYO'nda tek değişiklik, paydaya operasyonel riskin eklenmesidir. Operasyonel risk, bir bankanın işlemeyen ya da uygun olmayan iç süreçler, insanlar, sistemler ya da dış etkenler nedeniyle ortaya çıkabilecek zarara uğrama riskine denir.

İkinci yapısal blokta, birincide yer almayan faiz oranı riski, faaliyet ortamı riski, stratejik risk, kredi yoğunlaşması riski, likidite riski, itibar riski, iş riski ve konjonktür dalgalanmalarının etkileri yer alır. Ayrıca, risk hesaplamaları hem banka içinde değerlendirilecek hem de düzenleyici kurum (örneğin BDDK) tarafından denetlenecektir.

Üçüncü yapısal blokta ise, 'piyasa disiplini ve şeffaflık' adı altında bankaların mali durumları, risklilik düzeyleri ve sermaye yapılarına dair niteliksel ve niceliksel bilgileri hangi yollarla, ne ölçüde ve sıklıkla açıklayacağına ilişkin esaslar belirlenmektedir. Burada piyasa disiplini ve banka ile ilgili bilgilerin tam ve etkin bir şekilde kamuoyuna açıklanması sayesinde; piyasada eşitlik, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve sorumluluk ilkelerinin vazgeçilmezliği üzerinde durulmaktadır.

Basel II ile Avrupa Birliği uygulamaları arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur. Finansal hizmetlerde ortak pazarı hedeflemek suretiyle rekabeti artırmak ve firmaların sermaye maliyetini düşürmek isteyen Avrupa Birliği Komisyonu, 1999 yılından itibaren yayımladığı istişare dokümanlarıyla AB ekonomisinin özelliklerini de dikkate alarak risk yönetim çerçevesini Basel II kıstaslarına paralel hale getirmiştir. AB, Basel-II hükümlerini 2007 yılında tüm bankaları ve menkul kıymet şirketleri için uygulamaya koymuştur. Basel II, ayrıca AB'ye üye olmaya hazırlanan ülkeler açısından da son derece önemlidir. Çünkü Basel-II'ye hazırlık süreci, Avrupa Birliği normlarına uyum çerçevesinde ele alınan bir konudur.

Aslında Basel II kriterlerinin uygulamaya geçmesiyle birlikte bankaların kredi kullanırken çok daha dikkatli davranmaları gerekeceğinden, kredi riskinin azalması bekleni-

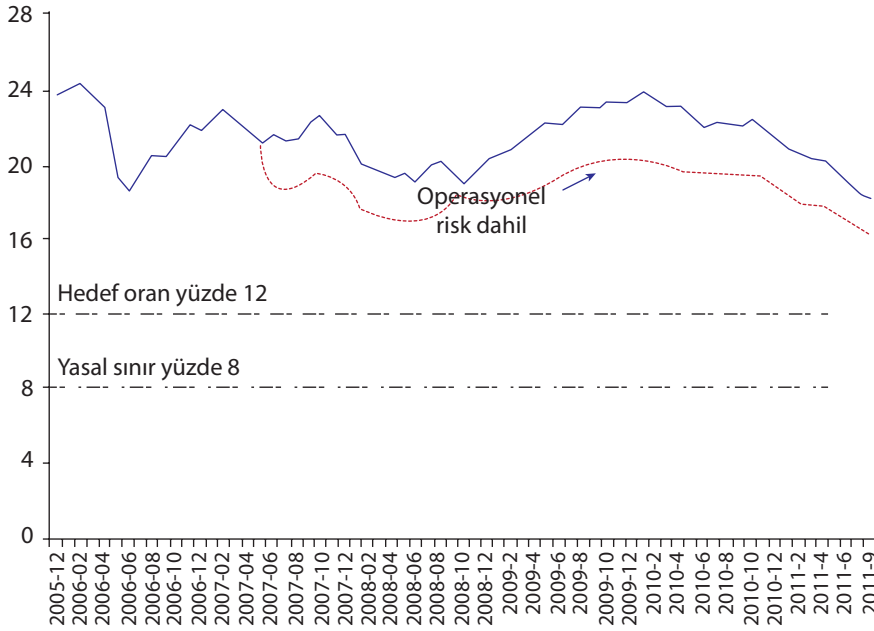
yor idi. Ancak, bu uygulama bankaların risk alma pozisyonları karşısında sahip olmaları gereken sermaye oranlarını artırmalarını zorunlu tutacağı için, özellikle kredi arzını zora sokacağı kanaati hâkim idi.

Nitekim, 2007 yılından itibaren Avrupa ve Amerika başta olmak üzere tüm dünyada genel bir durgunluk süreci yaşanmaya başlamış, petrol ve diğer emtia fiyatlarındaki astronomik yükselişin yol açtığı üretim maliyetlerindeki artışa ilave olarak, ciddi bir kredi (mortgage) piyasası krizi büyük ülke piyasalarını tesiri altına almıştır. Dolayısıyla, böyle bir dönemde Basel II kriterlerinin katı bir şekilde uygulanmasının o kadar kolay olmayacağı bir gerçektir ve genel olarak da öyle olmuştur.

Bu uygulamanın Türkiye için daha büyük sorunlara yol açabileceği düşünüldüğü için, uygulamaya geçilmesi konusunda acele edilmemiştir. Zira 2007 sonrasında hem yurtiçinden hem de yurtdışından kaynaklanan pek çok siyasi ve iktisadi risk unsurları ekonomide yavaşlama kaygısına yol açmıştır. O nedenle, reel ekonominin çok büyük bir kısmına karşılık gelen KOBİ'lerin ölçeklerinin küçüklüğü, teminat kapasitelerinin zayıflığı ve kredi derecelendirme maliyetlerine katlanamamaları nedeniyle, Basel II uygulamasından dolayı ciddi sorunlar yaşayabilecekleri düşünülmüştür. Ancak, 2000 ve 2001 krizlerinden sonra alınan tedbirler ve dersler sayesinde bankaların sermaye yeterlilik oranları zaten pek çok gelişmiş ülke ortalamasının da üzerinde tutulmuş ve Grafik 1 ve 2'de de görülebileceği üzere, %8'lik Basel II kriterinin de üzerinde belirlenen %12'lik hedef oranın hayli üzerinde gerçekleşmiştir. Nitekim, Türk bankacılık sektörü 2002-2010 dönemi yıllık ortalama sermaye yeterlilik oranı %23 gibi oldukça yüksek bir seviyede tutulmuştur. Netice olarak, bu yüksek oranın da katkısıyla, Türk bankacılık sektörü ve ekonominin bütünü 2008 yılında patlak veren küresel ekonomik krizi nispeten hafif atlatmayı başarmıştır.

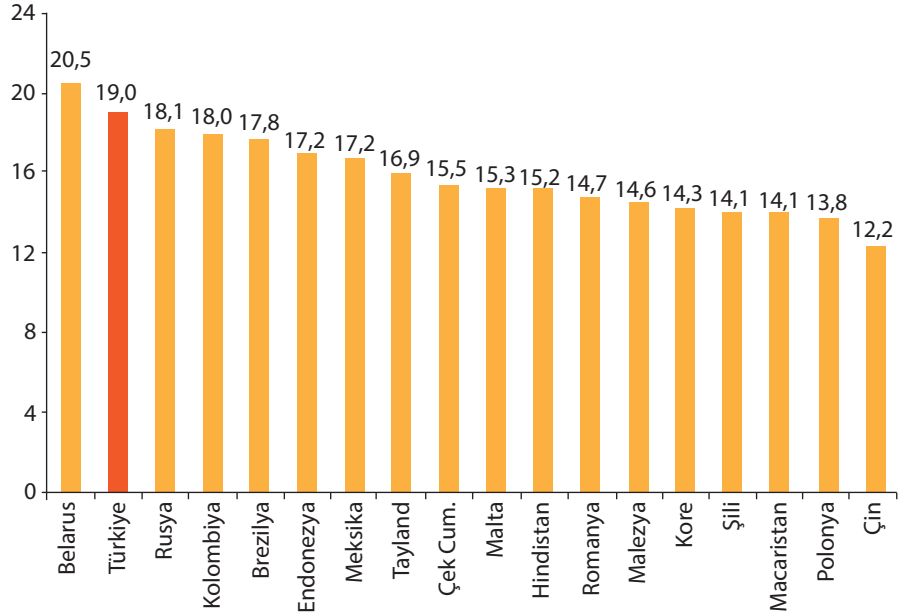
Grafik 8.1

Bankacılık Sektörü:
Sermaye
Yeterlilik Oranı (%)

Grafik 8.2

*Bankacılık Sektörü:
Seçilmiş Gelişmekte
Olan Ülkelerde
Sermaye Yeterlilik
Oranları (% , 2010)*

Basel III

Dünya Basel II kriterlerine uyum için uğraş verirken, 2008 Eylül ayında patlak veren küresel kriz özellikle ABD'nin ve Avrupa'nın büyük bankalarını temelinden sarsmış ve bazılarının da iflasını getirmiştir. Bu krizle birlikte AB müktesebatına da alınan Basel II kriterlerinin bu türden büyük istikrarsızlık durumlarında ortaya çıkabilecek öngörülemeyen sorunlar karşısında yeterince tedbir alamadığı anlaşılmıştır. Küresel krizin bankacılık sektöründe yol açtığı tahribat devam ederken, Basel Komitesi 12 Eylül 2010 tarihinde Basel III kurallarını kabul ettiğini açıklamıştır. Bu kurallar tamamen yeni kurallar seti olmayıp, esasında Basel II'nin son yıllarda yaşanan küresel finansal krizdeki eksikliklerini tamamlayan bir 'ek düzenlemeler seti' niteliğindedir. Bu düzenlemelere tam olarak uyumun 2013-2019 arasındaki dönemde gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Basel III düzenlemeleriyle ulaşılmak istenen hedefler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Tüm finansal ve ekonomik şoklara karşı bankacılık sisteminin dayanıklılığının artırılması,
- Kurumsal yönetim ve risk yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi,
- Bankaların şeffaflığının ve kamuya bilgi verme özelliklerinin artırılması,
- Mikro bazda yapılan düzenlemelerle bireysel olarak bankaların dayanıklılığının artırılması,
- Makro bazda düzenlemelerle finansal sistemin şoklara karşı direncinin artırılması.

Basel III düzenlemeleriyle amaçlanan hususlar aşağıda biraz daha ayrıntılı olarak izah edilebilir:

- Daha Nitelikli Sermaye: Çekirdek sermaye bünyesinde en kaliteli sermaye kalemlerinin (ödenmiş sermaye) kalması sağlanmıştır.
- Niceliği Artırılmış Sermaye: Çekirdek sermaye oranı, tier (bizdeki ana sermaye) oranı ve toplam yasal sermaye oranı artırılmıştır.

- Sermaye Tamponu Oluşturulması: Ekonomik konjonktürün durumuna göre tutulması gereken sermaye düzeyi %0-%2,5 arasında ilaveye tabi tutulabilecektir.
- Risk Bazlı Olmayan Kaldıraç Oranı: Belirli dönüşüm oranlarıyla dikkate alınmış bilanço dışı kalemler ve aktifler toplamı ile ana sermaye arasında risk bazlı olmayan düzenlemeleriyle bir asgari oranın tesis edilmesi planlanmaktadır. Öngörülen kaldıraç oranı %36 olup, kademeli bir geçiş hedeflenmektedir.
- Likidite Düzenlemeleri: Asgari seviyeleri %100 olacak şekilde Likidite Karşılama Oranı ve Net İstikrarlı Fonlama Oranı isimli iki adet oranın düzenlemelere dâhil edilmesi planlanmaktadır.

Bu yolla da çekirdek sermaye arttırılarak kredi riskine ve krizlere karşı daha etkili bir yapı oluşturulmak istenmektedir.

Özet

Bu çalışmanın konusu, Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Kredi Riski Yönetimidir. Bu çalışma; bankalarda kredi riskinin etkin bir şekilde yönetilebilmesinin, bankaların etkin bir kredi yönetimi anlayışını benimsemesine bağlı olduğunun ortaya konması ve kredi riski yönetiminin bankaların çeşitli model/yöntem seçilmesiyle gerçekleştirilebileceğinin vurgulanması amacıyla hazırlanmıştır.

Bankaların karşılaştığı riskler çok farklı kategorilerde değerlendirilmekle birlikte, bu çalışmada riskler, genel olarak anlatılmıştır. Kredi riski, piyasa riski, faiz riski, ve diğer riskler. Her ticari işletme gibi bankalarda da temel amaç, yüksek finansal performans gösterilerek kârın maksimize edilmesiyle, pay sahiplerince yatırılan sermayeye en iyi kazancın sağlanabilmesidir. Risk yönetimi, finansal kabiliyetin ölçülmesinde, aktif getirisi veya özvarlık getirisi gibi finansal tablolardan sağlanan standart finansal oranlar yerine, daha sağlıklı sonuçlar veren riske göre düzeltilmiş getirileri esas alır.

Risk yönetiminin ana amacı kısaca, riski ortaya çıkarmak ve kontrol edebilmek için ölçülebilir hale getirmektir. Bankacılıkta risklerin etkin bir şekilde yönetilebilmesi için; risklerin tanımlanması, risklerin ölçülmesi, gerekli uygulamaların yapılmaya başlanması ve takip değerlendirme aşamalarının gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Bankalarda kredi yönetimi ve işlevleri, firmaların kredilendirilmesinde değişen çevre koşulları ve yasal koşullar, kredi değerlendirme ve derecelendirmesi açısından finansal analiz ve diğer analiz teknikleri, Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının kredi değerlendirme ve derecelendirme metotları, uygulama süreçleri, kriter ve metodolojilerinin temel esasları, kredi değerlendirme için veri kaynaklarının saptanması süreçleri ile kredi riskini en aza indirmeye çalışmaktadırlar.

Bu amaçlar içinde bankalar Mali tahlil, İstihbarat yoluyla firmanın piyasa bilgilerini ve mali bilgilerini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır.

Diğer bir şekilde ise firma için derecelendirme ve skorlama(puanlama) yapılarak firmanın risk düzeyi ve kredi kıymeti ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Hızla artan bireysel kredilerde scoring-puanlama daha sık kullanılan bir metod haline gelmiştir. Burada kişinin geliri ve temerrüt halinin olup olmamasına bakılarak ön inceleme için sonuç alınmaktadır.

Kredi değerliğinin bankalardaki tüm riskler dikkate alınarak ortak saptanması için TCMB tarafından Risk Merkezi(Risk Santralizasyon), bankalarca KKB-Kredi Kayıt Bürosu kurulmuştur. Bu kurumlar var olan risk miktar-adedini vermekte ve temerrüt halini göstermektedir.

Bütün bu süreçlerde ise banka kredi kültürü ve yasal otoriteler de verdikleri yön ile önem kazanmaktadır. Türkiye'de 2011 itibariyle yasal otorite BDDK'dır.

Bankacılıkta Yeni Uluslararası Risk Yönetimi İlkeleri: Basel I-II-III Kredi Riski ve Diğer Riskleri dikkate alarak Bankalarda Sermaye Yeterliliğini saptamaya çalışmaktadır. Bu yaklaşım I-II-III olarak sürekli gelişmektedir.

Kendimizi Sıyalım

1. "...bir işleme ilişkin bir parasal kayıp, gider ya da zararın ortaya çıkması ile elde edilebilecek iktisadi faydanın azalması ihtimalidir" tanımını aşağıdakilerden hangisine uyar?
 - a. Faiz Riski
 - b. Risk
 - c. Temerrüt
 - d. Aktif
 - e. Derecelendirme
2. Krediler banka bilançosunda hangi tarafta gösterilir?
 - a. Mevduat
 - b. Aktif
 - c. Pasif
 - d. Çizgi altı
 - e. Gösterilmez
3. Derecelendirmenin ana çeşitlerini sayınız?
 - a. Karşı tarafa göre, para cinsine göre
 - b. Yapılamaz
 - c. Skolama
 - d. İzleme-değerleme
 - e. Aktif-Pasif
4. Türkiye'de bankacılık denetim ve gözetim otoritesi hangisidir?
 - a. Maliye Bakanlığı
 - b. Başbakanlık
 - c. Cumhurbaşkanlığı
 - d. BDDK
 - e. Avrupa Birliği
5. Esnek oranlı borç verme hangi tür riski yönetmede kullanılan bir araçtır?
 - a. Operasyon Riski
 - b. Kur Riski
 - c. Piyasa Riski
 - d. Kredi Riski
 - e. Faiz Riski
6. "Bir bankanın kredi kullandığı bireylerin ya da firmaların bankaya olan borçlarını geri ödeyememe durumudur" diye tanımlanan risk hangisidir?
 - a. Piyasa Riski
 - b. Kur Riski
 - c. Faiz Riski
 - d. Kredi Riski
 - e. Derecelendirme
7. Risk'in iki bileşeni nelerdir?
 - a. Belirsizlik--Korunmasızlık
 - b. Faiz oranları
 - c. Kur yükselmeleri
 - d. Devlet kararları
 - e. Denetim-Gözetim
8. Bankanın portföyünün büyük bir bölümünün belirli bir sektör, coğrafi bölge, kredi türü ya da risk sınıfından oluşmak sına ne denmektedir?
 - a. Piyasa Riski
 - b. Faiz Riski
 - c. Kur Riski
 - d. Kredi Yoğunlaşma Riski
 - e. Risk yok
9. "En yüksek kredi kalitesine sahiptir. Firmanın finansal yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyeti yüksektir" ifadesi hangi kredi değerliliğini (derece) ifade eder?
 - a. Çok iyi
 - b. İyi
 - c. Orta
 - d. Normal
 - e. Zayıf
10. Kişinin kaç adet ve tutarda kredi / kredi kartı kullandığı veya kefil olduğu, kaç adet ve sıklıkta kredi / kredi kartı için başvuruda bulunduğu dikkate alınabilen kredi talebi değerlendirme metodu aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Derecelendirme
 - b. Skolama-Puanlama
 - c. İstihbarat
 - d. Mali Tahlil
 - e. Karşılıksız çek

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. b Yanıtınız yanlış ise “ Riski Yönetimi-Risk ve Bileşenleri” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
2. b Yanıtınız yanlış ise “Bankaların Maruz Kaldığı Riskler” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
3. a Yanıtınız yanlış ise “Kredi Riski Derecelendirme Süreci-Derecelendirme Çeşitleri ” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
4. d Yanıtınız yanlış ise “Kredi Riski Yönetimi-Risk Azaltma Stratejileri” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
5. e Yanıtınız yanlış ise “Faiz Oranı Riski.” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
6. d Yanıtınız yanlış ise “ Kredi Riski Yönetimi ” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
7. a Yanıtınız yanlış ise “Risk Yönetimi-Risk ve Bileşenleri” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
8. d Yanıtınız yanlış ise “Kredi Riski-Kredi Yoğunlaşma Riski” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
9. a Yanıtınız yanlış ise “Şekil 8.8-Müşteri Derecelendirmede Puan Aralık Anlamları.” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
10. b Yanıtınız yanlış ise “Skorlama-(puanlama)- Skorlama Modelleri” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Banka varlıkları içinde geri ödenmeme riski en fazla olan varlık kredilerdir. Krediler başka kişilere verilip sonra bankaya geri ödenmesi beklenen varlıklardır. Çeşitli nedenlerle bu geri ödeme gerçekleşmeyebilir.

Sıra Sizde 2

Banka bilançosunda pasif bankanın kredileri ve diğer varlıkları hangi kaynaklardan beslediğini, fonladığını gösterir. Aktif bu fonlardan edinilen varlıkları gösterir.

Sıra Sizde 3

Bir şirkette çalışan personel bankadan tüketici kredisi alırsa bu kredi bireysel kredi türüdür. Çünkü ticari kredi maaşla çalışanlara değil, şirketlere verilen kredilerdir. Buna adi şirket de dahildir.

Sıra Sizde 4

Mali tahlil, kredi risk analizi yapılmasında kullanılan bir araçtır. Bu Araçla Firma Bilançosundan oranlar elde edilmekte (cari oran, likidite oranı) bu da firmanın mali yapısı hakkında bilgi vermektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Akgüç, Öztin (2009) **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi**, İstanbul-Avcıol Yayınları
- Erdem, Ekrem (2010) **Para Banka ve Finansal Sistem**, Ankara, Detay Yayıncılık.
- Fortis Bank . (2009) **Ders Notları**
- Öker Aysegül (2007) T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, **Ticari Bankalarda Kredi ve Kredi Risk Yönetimi – Bir Uygulama**, Doktora Tezi, İstanbul
- BDDK, **Sorularla Basel III**, Aralık 2010, BDDK yayını
- TBB- (1999) **Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeleri**
- Ziraat Bankası . (2010) **Ticari Bankacılık-Ders Notları**

Yaralanılan İnternet Kaynakları

- www.bddk.gov.tr
- www.kkb.com.tr
- www.tcmb.gov.tr